

Magyar nyelv és irodalom

Deșteaptă-te, române!

Andrei Mureșanu

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soarte,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine,
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină,
Deviza-i libertate și scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost'pământ!

Ha nem vetted volna észre, legfőbb ideje, hogy utánajárd a dolognak. Hogy melyik dolognak? Hát bármelyiknek, és lehetőleg minél többnek. Hogyan is szoktunk egy dolognak utánajárni? Először is rácsodálkozunk. Ez nagyon fontos, mert amire nem csodálkozunk rá, az nem is szokott igazán érdekelni. Ahhoz, hogy valaminek rendesen utána tudjunk járni, kell egy kis *nahát* meg egy kis *hogysvanez*. Aztán a csodálkozásból megfigyelés lesz, és ez kiegészül a kérdezősködéssel, nézelődéssel, olvasgatással. Aztán érteni kezded. Egyszer csak azon kapod magad, hogy tudsz valamit, amit eddig nem tudtál. Ebből meg valahogy az következik, hogy gondolsz is róla valamit. És ez a két valami – hát ez nem semmi!

Hogy miért éppen magyarórán? Gondold csak át. Ha valamiről olvasol, kérdezel, gondolkodsz, beszélsz és írsz, akkor állandóan kezdesz valamit az anyanyelveddel. A mi feladatunk csak annyi, hogy eszedbe juttassunk pár dolgot, aminek utánajárhatsz, és adjunk pár tippet, hogy hogyan tedd. Ezért lesz szó olyan, sokak számára kedves, közeli témákról, mint a közösségekhez, csoportokhoz tartozás, a képi világ vagy az éneklés és a dalok. De felvetünk bonyolultabb kérdéseket is, olyanokat, mint: miből vannak a hősök, mi az idő és az időutazás, vagy hogyan működnek azok a világok, amelyek nincsenek ugyan, de lehetnének, vagy lehettek volna.

Hogy minderről fogsz-e tudni valami biztosat a végén? Bizonyára. De ami ennél sokkal fontosabb, az az utánajárás maga: a feltörés, a felfedezések, a kutatások, a felvetődő kérdések és megszülető gondolatok. És persze ott a nagy közös élmény, hogy együtt vágunk neki – ami, lássuk be, sikerélménynek sem utolsó. Ha nem hiszed, járj utána! Legfőbb ideje.

Elmagyarázzuk, hogyan értsd a tankönyv jelöléseit.

A **kiemelések** arra hívják fel a figyelmed, hogy nevet adtunk valaminek, illetve fontos megértened, megjegyezned valamit, amire a továbbiakban is szükség lesz.

Bordó színnel rögzítjük azt, amire kiemelten akarjuk felhívni a figyelmed.

Ha ikonokkal találkozol, így értsd:

	Irodalmi szöveget olvashatsz.		Portfólióba gyűjtendő munkák közül választhatsz.
	Nem irodalmi szöveget olvashatsz.		Csoportos projektet terveztünk számodra.
	A témához kapcsolódó érdekességekre számíts.		Egyéni projekttel foglalkozhatsz.
	Helyesírási tudnivalókra vagy feladatokra számíts.		Szövegalkotási feladatok várnak rád.
	Kutatási feladatot terveztünk számodra.		Feladatlapot kell megoldanod.

Üdvözlnek,
a szerzők

KEDVES HATODIKOS!	5
-----------------------------	---

ÖSSZETARTOZUNK

Én és a barátaim	6
Miért nehéz megszólalni?	14
Nemcsak szóból értünk	20
Értékelési feladatok	29

ÖSSZEÁLL A KÉP

Valamilyennek látszani	33
Képpel és szóval	36
Szerepek és jelölések	38
Részletek és díszletek	48
A dolgok rendje és sorrendje	58
Értékelési feladatok	62

VIRÁGOM, VIRÁGOM

Mindennapi zenénk	65
Népdalcsokor	71
A szerelem tüze	81
Katonadolog	84
Értékelési feladatok	88

HŐSÖK

Akikről beszélni szoktunk	90
Egy legendás hős.	92
Egy közösség hősei	108
Értékelési feladatok	116

IDŐRŐL IDŐRE

Az időről és a pillanatról	118
Telik-múlik.	121
Sietni, késni	128
Időutazás	140
Értékelési feladatok	147

KÉPZELETBELI UTAZÁSOK

Kitalált világaink	149
Egy lehetséges világ	152
Hogyan teremtünk világot?	155
A választás szabadsága	163
Versben újraélt pillanatok	165
Értékelési feladatok	174

FOTÓK FORRÁSJEYZÉKE	176
-------------------------------	-----

ÉN ÉS A BARÁTAIM

Az alábbi játékok közül válasszatok egyet, és játszatok el!

- ✦ Nyitskapuzás (*Bújj, bújj zöldág*)
- ✦ Adj, király, katonát!
- ✦ Virágnevezés

Ha valamelyiket nem ismeritek, akkor nézzetek utána Gazda Klára: *Gyermekvilág Esztelneken* című könyvében! Interneten is elérhető a kiadvány a www.adatbank.ro oldalon.

Hogy éreztétek magatokat a közös játék során? Fontos volt-e az együttműködés?

– Gyertek gyorsan a katedrához, és beszéljük meg, miről szóljon az osztályunk előadása a Picuravatón, köszöntenünk kell valamivel az ötödikeseket – terelte össze az osztálytársait Bori. – Van valami ötletetek?

– Ha gondoljátok, én szívesen vállalok bármilyen egyéni előadást – ajánlkozott Livia.

– Mégis mit? – kérdezte Gellért.

– Gondolom, nem a radioaktív sugárzás élettani hatásairól akarsz előadni... – vetette közbe Kristóf vigyorogva.

– Nagyon vicces – fintorgott Livia, aztán sorolni kezdte: – Bemutathatok bármilyen szólótáncot, de szavalhatok, vagy akár énekelhetek is.

– Tökéletes, legalább mi megússzuk – biccentett Gellért, de közben fel sem nézett a telefonja képernyőjéről.

– De nem, az nem jó! – tiltakozott Bori. – Az egész osztálynak részt kell vennie benne!

– Játsszunk le egy focimeccset! – javasolta Endre. – Aztán akinek nem tetszik, majd nem tapsol.

– Jaj, ne legyetek ilyenek! – fortyant fel Bori. – Kérlek, vegyétek komolyan!

– Én komolyan mondtam! – válaszolt Endre. – Csak neked nem tetszik. És persze úgyis az lesz, amit te akarsz.

– Hát jó – sóhajtott Bori. – Mit szólnátok, ha keresnénk egy dalt, ami mindenkinek tetszik, Livia énekelné, és a többiek közben a színpadon mozognának? Ti például focizhattok, ha akartok.

– Komolyan? – kérdezett vissza gyanakodva Endre.

– Persze – válaszolt Bori. – És közben lehetne, mondjuk, mindenkinek egy tábla egy betűvel, amiből a végére kiraknánk egy közös feliratot.

– Mit? – érdeklődött lelkesen Kristóf. – Azt, hogy „Jó, hogy jöttél, mikor mész”?

– Hát nem egészen, de majd kitaláljuk.

1 Milyen tulajdonságait ismerjük meg az egyes szereplőknek a szövegből? Figyeljétek meg minden esetben, hogy miket mondanak (pl. *előadás a radioaktív sugárzás élettani hatásairól*), az elbeszélő milyen megjegyzést fűz a mondataikhoz (pl. *fortyant fel*)! Egyes szereplők esetében a gesztusokra (pl. Gellért) és az arcjátékukra (pl. Livia) is érdemes figyelnetek, valamint arra, hogy társai (pl. Bori) hogyan fogadják ötleteit.

2 a. Emeljétek ki a szövegből olyan részleteket, amelyek azt mutatják meg, hogy ki a csoport vezetője!

b. Milyen vezető ő? Válasszatok az alábbi lehetőségek közül, és indokoljátok választásotokat!

- ✦ Nem engedi, hogy beleszóljanak a műsor felépítésébe, mindenkinek megmondja, hogy mit kell tennie.
- ✦ Mindenkinek lehetőséget ad arra, hogy ötletét elmondja, de a műsort saját elképzelése szerint fogja alakítani.
- ✦ Mindenki ötletét meghallgatja, lehetőség szerint beépíti a műsorba.

3 Mit gondoltok, jól működik a szövegben megjelenített csoport? Ha igen, miért, ha nem, miért nem?

4 a. Életünk során többféle csoporthoz tartozhatunk, különböző csoportok tagjává válhatunk.

Fogalmazz meg olyan kérdéseket, amelyeket osztálytársaidnak tennél fel az alábbi témákkal kapcsolatban!

- ✦ csoportok, amelyekhez tartoznak (jellemzőik: célok; a csoporttagok száma; személyes kapcsolatok, közös érdek hozta létre és tartja fent – pl. baráti kör –, vagy intézmények, szervezetek és azok szabályai alapján működik – pl. osztályközösség)
- ✦ csatlakozás a csoportokhoz (a csoporttagság feltételei; a közösségre fogadás módjai)
- ✦ a csoport tagjai (jellemzőik, egymáshoz való viszonyuk, csoporton belüli tevékenységeik, szerepeik)
- ✦ a csoporton belüli szabályok, elvárások, szokások

b. Válasszatok ki az 5-6 legjobb kérdést, és azokat beszéljétek meg!

Ma is vannak olyan népcsoportok, amelyek hordákban (pl. a busmanok, az inuitok, a pigmeusok) és törzsekben (pl. a hulik, a rabarik, a szamburuk) élnek. Válassz ki egy vándorló (nomád, félnomád) vagy letelepedett népcsoportot, és mutasd be az osztályodnak!

- ✦ Bemutatódhoz gyűjts anyagot, rendszerezd, írd vázlatot! Emeld ki azt, hogy csoportként hogyan működnek (pl. melyik kontinensen, állam területén élnek, kb. hány tagja van a közösségnek, milyen a munkamegosztás, az együttműködés a csoporttagok között, kik a közösség vezetői)!
- ✦ Otthon próbáld el a beszédedet! Figyelj az előadás lépéseire (téma felvezetése, kifejtése, részletezése, összefoglalása) és az előadásmódra (beszéd, gesztusok, arckifejezés)!
- ✦ Bemutatód után töltsd ki a következő oldalon lévő önértékelő kártyát!

Név:	Dátum:			
Tegyéél egy pipát abba a négyzetbe, amely a legjobban jellemzi a szóbeli beszámolódat! Írj mellé magyarázatot is!				
Tevékenység	mindig	néha	ritkán	Magyarázat
Kutatásom eredményét, vázlataimat felhasználtam a beszámolómban.				
Tagoltan és érthetően beszéltem.				
Bele-belenéztem a jegyzeteimbe, amikor beszéltem.				
Gesztikuláltam, hogy jobban kifejezzem magam.				
Az arckifejezésemmel tükröztem a viszonyulásomat.				
Feleletemben választ adtam a kiinduló kérdésekre.				
Részletesen elmagyaráztam a következtetéseimet.				
Összefoglaltam a lényegét.				

- 1 a. Az iskolai műsor összeállítói Kittit bízták meg azzal, hogy vegyen részt mindegyik osztály megbeszélésén, és mindent pontosan jegyezzen le. Most így kezdi:

Bori arra kérte a többiekét, hogy gyorsan menjenek a katedrához. Azzal terelte össze őket, hogy beszéljék meg, miről szóljon az osztályuk előadása a Picuravatón, hiszen valamivel köszönteniük kell az ötödikeseket. Megkérdezte, hogy van-e valami ötletük.

Folytasd Kitti szövegét!

- b. Vesd össze Bori és osztálytársai beszélgetését az előző feladatban alkotott szöveggel! Keress további példákat az alábbi változtatástípusokra!
- ✦ megváltoztatott igevégződés: *beszéljük meg* → *beszéljék meg*
  - ✦ egyéb szavak, kifejezések végződésének megváltoztatása: *osztályunk* → *osztályuk*, *köszönteniük* → *köszönteniük*
  - ✦ kérdő hanglejtés → az igehez kapcsolt -e szócska: – *Van valami ötletetek?* → *Megkérdezte, hogy van-e valami ötletük.*
  - ✦ az elbeszélő szavai helyett álló bevezető mondat: *Jaj, ne legyetek ilyenek!* – *fortyant fel Bori.* – *Kérlek, vegyétek komolyan!* → *Bori felfortyant, hogy ne legyenek ilyenek, kéri őket, hogy vegyék komolyan.*
  - ✦ bevezető mondat, amely jelzi a hanglejtésből kitalálható beszélői szándékot: – *Van valami ötletek?* → *Megkérdezte, hogy van-e valami ötletük.*

Amikor Kitti a Boriék beszélgetéséről a feljegyzést készítette, akkor át kellett fogalmaznia a beszélők mondatait. Nem mondhatta, például, hogy *Én komolyan mondtam!*, ha a beszélgetésben az *én* Endrére utalt, hiszen azzal teljesen összezavarta volna azokat, akik majd a jegyzeteit olvassák. Csak úgy fogalmazhatott, hogy *Endre komolyan mondta* vagy *Endre azt válaszolta, hogy ő komolyan mondta*. Azzal, hogy az *én* helyett *Endrét/öt* mondott, az ige alakját is kénytelen volt megváltoztatni: *én mondtam* → *Endre/ő mondta*.

Egy beszélgetés lejegyzésére többféle lehetőségünk is van.

- ✓ Választhatjuk azt, hogy a szereplőket beszéltetjük. Ilyenkor a beszélők szavait új sorba írjuk, és gondolatjellel vezetjük be. Ebből látja az olvasó azt is, ha beszélőváltás történt:

– *Van valami ötletetek?*

– *Ha gondoljátok, én szívesen vállalom bármilyen egyéni előadást.*

Hogy az olvasónak a segítségére legyünk, jelezhetjük azt is, hogy ki beszél. Ezt megtehetjük a beszélő szavai után, közben vagy előtte a következő módon:

a. – *Ha gondoljátok, én szívesen vállalom bármilyen egyéni előadást* – ajánkozott Livia.

b. – *Nagyon vicces* – fintorgott Livia, aztán sorolni kezdte: – *Bemutathatok bármilyen szólótáncot, de szavalhatok, vagy akár énekelhetek is.*

c. Gellért azt kérdezte:

– *Mégis mit?*

Ahogy a fenti példák is mutatják, mindenik esetben jelezhetjük a beszélő szándékát, hanglejtését, lelkiállapotát, a mondat kimondását kísérő gesztusait stb. is.

- ✓ Dönthetünk úgy is, hogy pontosan beszámolunk az elhangzottakról, de nem adjuk „a szereplők szájába” a szavakat. Ilyenkor a beszélő egyes szavait meg kell változtatnunk (ahogy Kitti is tette). Pl.

Bori megkérdezte, hogy van-e valami ötletük.

Livia fintorgva mondta, hogy nagyon vicces, majd sorolni kezdte, hogy bemutathat bármilyen szólótáncot, de szavalhat, vagy akár énekelhet is.

- 2 Figyeld meg a Boriék párbeszédének lejegyzett szövegében a mondatzáró írásjelek (pont, felkiáltójel, kérdőjel) használatát! Hogyan változtak ezek a Kitti szövegében? Próbáld meg helyesírási tudnivalóként megfogalmazni a következtetéseidet! Segítségére lehet a helyesírási szabályzat 258. szabálya. (<http://helyesiras.mta.hu/helyesiras/default/akh12>)

- 3 Olvasd el egymás után Borinak és osztálytársainak a beszélgetését, majd Kitti szövegét, amelyet megalkottál. Milyen különbséget észlelsz a kétféle szöveg hatásában?

Janikovszky Éva: *Járhatok-e Ancsurral?*

Az úgy volt, hogy én tulajdonképpen haragudtam az Ancsurra, mert egész nyáron nem írt, pedig megígérte. És csak azért mentem el hozzá mindjárt, ahogy hazajöttem, hogy lássam, itthon van-e már, mert ha nincs itthon, akkor még írhat. És akkor talán nem kell rá haragudnom.

Egészen addig nyomtam a csöngőjüket, amíg a szomszéd néni kinyitotta az ajtót, és mondta, hogy most már hagyjam abba, mert az Ancsur még a nagymamánál nyaral, csak a papája van itthon, aki alszik, és úgyse hallja. És ha mégis meghallja, az se jobb.

Aztán már csak fölfütyültem, ha arra jártam, és elég sokszor jártam arra. Szerencsére a papája a fütyülést se hallotta meg, csak egyszer. Akkor odajött az ablakhoz, és integetett. Nem azért integetett,

hogy menjek föl, hanem azért, hogy ne menjek. Hát tényleg rossz, ha valaki mindig éjszakai műszakban dolgozik, mert akkor nappal folyton otthon van.

A végén Ancsurral csak az évnyitón találkoztam, és mindjárt láttam, hogy a nyáron nagyobb lett, mint én, nemcsak azért, mert megnőtt, hanem a ronda cipője miatt is. Ettől megint mérges lettem, mert olyan lánnyal, aki egy lapot se ír, de egy fél fejjel magasabb, mint én, igazán nem járhatok. Legföljebb ülhetek, mert úgy kevésbé látszik.

Mikor vége lett az évnyitónak, láttam, hogy az Ancsur keres engem, de én azért is elmentem a Jozsóval, aki jóbarát, és semmit se nőtt a nyáron.

Otthon mondtam anyunak, hogy én sose fogok megnőni, mire ő rákezdte, hogy ugyan már, dehogy nem, hogy beszélhetsz ilyen butaságot, ami szerintem azt jelenti, hogy szerinte se nőttem.

Épp kezdtem magam mérni az ajtófélfánál, amikor csöngettek.

Nahát, milyen nagylány lett belőled! mondta valakinek anyu, erre berúgtam a centit az ágy alá, és levettem a fejemről a könyvet, hogy mire bejön az Ancsur, lássa, hogy én olvasok.

Olvasol? kérdezte Ancsur, mert tényleg bejött. Ūhüm – mondtam, mert tényleg olvastam, csak nem tudtam, hogy mit.

Nem jössz le kicsit, kérdezte Ancsur, látod, hogy olvasok, mondtam, és lapoztam a könyvben, hogy tényleg lássa. Kösz a lapodat, mondta Ancsur, erre én nem mondtam semmit, csak újra lapoztam. Megkaptad, amit írtam, kérdezte Ancsur, mért, talán írtál, kérdeztem vissza és ránéztem, pedig nem is akartam. Hát persze, hogy írtam, mondta Ancsur, nem igaz, nem is írtál, mert akkor megkaptam volna, mondtam én, és megint lapoztam a könyvben, lehet, hogy kettőt is.

Erre az Ancsur nem mondott semmit, hanem sarkon fordult és elment.

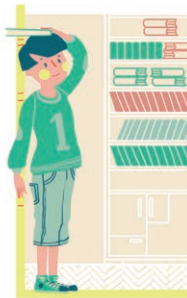
Ezt nem bírom a lányokban, hogy nem lehet velük rendesen beszélni, mert mindjárt megsértődnek.

Kiszaladtam az erkélyre, hogy lássam, ha kimegy a kapun, mert hátha fölneáz, de nem jött ki, erre inkább bementem az erkélyről, mert hátha találkozott a lépcsőházban a Tamással, és leálltak beszélgetni, és ha majd mégis kijön a kapun, és fölneáz, akkor egyáltalán nem kell, hogy lássa, hogy én láttam, hogy eddig nem jött ki. Még azt hinné, hogy érdekel.

Visszamentem a szobába, és visszatettem a fejemre a könyvet, hogy végre megmérjem magam az ajtófélfánál, amikor megint csöngettek. Azt hittem, hogy Ancsur jött vissza, de most nem kezdtem el olvasni, hanem kiszaladtam az előszobába. Csakhogy nem az Ancsur volt, hanem az Irén néni a földszintről, aki ma jött meg Jugoszláviából. Fölhozta az Ancsur képeslapját, amit véletlenül az ő levélszekrényükbe dobtak be két héttel ezelőtt.

Rohantam az Ancsurékhoz, és fölfütyültem, mert így már egészen más. Most meg a mamája nézett ki az ablakon. Csókolom, Annát keresem, kiabáltam föl, mert otthon valahogy ez a neve. Elment Daniékhoz, kiabált le a mama, de én vagyok a Dani, kiabáltam vissza, mert már csukta be az ablakot, te vagy a Dani, csodálkozott a mama, hát úgy megnőttél, fiam, hogy meg sem ismertelek!

És éppen jött az Ancsur, és nevetett, és lehet, hogy csak abban a ronda cipőben magasabb, mint én. Ha másikat vesz föl, akkor azt hiszem, nyugodtan járhatok vele.

Tudtad? A „(buda)pesties” beszéd jellemzője, hogy a személyneveket *a, az* szóval együtt használják: az Ancsúr, a Dani. Írott nyelvben ez nem jellemző.

2 Az elbeszélőt foglalkoztató fontos kérdésről már a címet olvasva értesülünk. Tulajdonképpen mire vonatkozik ez a kérdés? Szerintetek milyen – ki nem mondott – kérdések foglalkoztatják Danit Ancsurral kapcsolatban?

3 Miért kínzó ez a kérdés? Kövesd nyomon „Az úgy volt”-tal kezdődő beszámolóban, hogy hányféle – ellentmondásos – érzelm váltakozhat és ütközhet egymással a bontakozó szerelem élményében! Mi hoz végül feloldó választ a fiú kételyteli kérdésére?

4 Ezekről a legbensőbb érzésekről olykor nagyon nehéz beszélni. Honnan tudhatjuk, hogy a beszámoló címzettje – bár a szöveg nem nevezi meg – az elbeszélőhöz közel álló barát lehet? Figyelj a hangnemre, a szóhasználatra, és – nem utolsósorban – arra az írott szövegekben ritka eljárásra, hogy a párbeszédnek nincsenek jelölve, mintegy „szemérmesen” elrejtőznek, egyneművé válnak a (szóban mondott) szöveg többi részével!

5 Írd át a füzetedbe a helyesírási szabályzatnak megfelelően a párbeszéd részeket!

6 „Az úgy volt...” Írd meg a szimpátia kibontakozásának történetét Ancsur nézőpontjából!

✓ Ha a címet címsorként kiemelve használjuk, nem kell utánuk pontot tenni, kivéve, ha a pont nem mondatzáró írásjelként jelenik meg, pl. *Szegfű utca 23.* (Bella István verse). Ha kérdő- vagy felkiáltójel van a cím végén, azt természetesen nem hagyhatjuk el, pl. *Segítség, ember!*, *Kire ütött ez a gyerek?*

✓ Ha a címet nem címsorként kiemelve használjuk, hanem a szövegünkbe építve, a következő helyesírási szabályokat kell figyelembe vennünk:

- A toldalékokat általában egybeírjuk a címelekkel, például: Épp a *Nemzeti dal* tanuljuk.; Ez az idézet Arany *Toldijából* van.
- Az írásjellel lezárt címekhez kötőjellel kapcsolhatunk toldalékot, például: Most olvasom a *Segítség, ember!*-t.; Janikovszky Éva könyvéből, a *Kire ütött ez a gyerek?*-ből minden példány hamar elfogyott.
- Hasonlóan járunk el a webcímek esetében is, például: A *pim.hu*-n olvastam.; Nyisd meg a *duolingo.com*-ot!
- A *-beli, -féle, -szerű* toldalékokat mindig kötőjellel kapcsoljuk a címekhez, például: *Lenyűgözött Az emlékek őr-beli világ.*; *Megvan neked az Erdélyi Múzeum-féle pályázat?*; *Támogatnám a Cim-bora-szerű gyereklapokat.*
- A toldalékra végződő címek további toldalékolását jobb elkerülni, például így: *Petőfinek a Szülőföldemen* című versében azt olvastam, hogy... (ahelyett hogy: *Azt olvastam a Szülőföldemen-ben, hogy...*)

✓ Kézírásban a címet idézőjelbe is tehetjük. Ekkor a toldalékot a bezárt idézőjel után kapcsoljuk kötőjellel, például: *Sokáig a kedvenc könyvem volt Jókainak „Az arany ember”-e.*

- 1 a. Ki lehet ennek a történetnek az elbeszélője? Keresd a szövegnek azokat a mozzanatait, amelyek alapján – már az első soroktól kezdődően – bár nem mutatkozik be, mégis azonosíthatjuk az *én-elbeszélő* nemét, korát, környezetét, életkörülményeit!
- b. Honnan lehet tudni, hogy nem épp napjainkban játszódnak az események? Hanem pontosabban mikor? Miért érezhetjük mégis időszerűnek az olvasottakat?

Készítsetek helyesírási útmutató plakátot az egyedi címek helyesírásáról! Saját példákat adjatok! Segítségtekre lehet *A magyar helyesírás szabályai* c. kiadvány 198–200. szabálya.

- 1 a. A *nem* szó beszúrásával alakítsd át az alábbi mondatokat úgy, hogy igazak legyenek!
- Dani a történet elején úgy tudta, hogy Ancsur küldött neki képeslapot.
  - Dani Ancsurral ment haza az évnnyitóról.
  - Irén néni a vakációban végig otthon volt.
- b. Megváltozott-e a *nem* szó beillesztésével a mondatok szórendje? Ha igen, hogyan?

A mondatokat úgy tudtad igazá tenni, hogy a megfelelő helyre beillesztettél egy *nem* szót. Ezt *tagadósónak* hívjuk. Ezzel tudunk tiltakozni, cáfolni, ellentmondani, tagadni, valaminek az ellentétéről vagy a hiányáról beszélni stb. Amint megtapasztaltad fentebb, a tagadósós mondatok szórendje különbözhet a tagadósó nélküli mondatokétól.

- 2 a. Képzeld el, hogy mit tudhattak vagy feltételezhettek Dani osztálytársai Ancsur és Dani kapcsolatáról!
- b. Emeld ki az alábbi szöveg azon részeit, kifejezéseit, amelyek utalnak arra, hogy ami elhangzik az nem biztos információ, bizonyított tény, hanem csak mendemonda!

– Érdekes, hogy mostanában Dani inkább Jozsóval megy haza, mint Ancsurral, pedig régebben elválaszthatatlanok voltak! Szerinted mi történt?

– Hát én nem csodálkozom, ha Dani megsértődött. Ancsur körül mostanában folyton ott legyeskedik valaki. Úgy hallottam, Tamás görkorcsolyázní hívta, Péter pedig üdítőt hozott neki. És Viki szerint Ancsurt Péter is és Tamás is érdekli.

– Tényleg? Én úgy tudtam, hogy egész nyáron csak Danira gondolt, küldött neki lapot is. A lapot Dani meg is kapta, aztán az évnnyitón mégis rondán viselkedett Ancsurral.

– De hát Daninak van oka rondán viselkedni. Már ha igaz, amit Viki mond.

– Rendben, de talán az is igaz, amit Jozsó mondott a múltkor.

– Mit mondott?

– Hát hogy Dani miatt ne aggódjunk. Neki is van, akit hazakísérni Ancsur helyett.

- c. Az alábbiakról egyértelműen kiderült, hogy nem igaz, csak szóbeszéd.
- Daninak van oka rondán viselkedni.
  - Ancsurt Péter is és Tamás is érdekli.
  - Neki is van, akit hazakísérni Ancsúr helyett.

John, aki most tanul magyarul, azt a feladatot kapta, hogy cáfolja ezeket a mondatokat. Így oldotta meg a feladatot:

- Daninak nem van oka rondán viselkedni.
- Ancsurt Péter is nem és Tamás is nem érdekli.
- Neki is nem van, akit hazakísérni Ancsur helyett.

Javítsd ki a mondatait, majd foglald össze neki, hogy mit kellene még tudnia ahhoz, hogy máskor ne kövessen el hasonló hibákat!

A magyarban külön szavak vannak arra, hogy az *is nem*, *nem van*, *is nem van* kapcsolatokat kifejezzük: *is+nem* → *sem*, *nem+van* → *nincs*, *is+nincs (is+nem+van)* → *sincs*. Ezeknek is a tagadásban van szerepük.

- 3 a. Csoportosítsátok az alábbi mondatokat aszerint, hogy mit jelenthetnek! Figyeljétek meg a táblázat oszlopaiban szereplő mondatokat! Melyikkel egyezik, melyiknek mond ellent az egyes mondatok jelentése? Írjátok a mondatok számát minden olyan oszlopba, amelynek nem mond ellent!

- Mindenki Ancsur körül legyeskedik.
- Nem mindenki legyeskedik Ancsur körül.
- Valaki Ancsur körül legyeskedik.
- Valaki nem legyeskedik Ancsur körül.
- Senki nem legyeskedik Ancsur körül.
- Nem akárki legyeskedik Ancsur körül.

Az osztály összes tanulója igaz, hogy Ancsur körül legyeskedik.	Az osztály egyetlen tanulója igaz, hogy legyeskedik Ancsur körül.	Az osztály tanulói közül legalább egyre igaz, és egyre nem igaz, hogy legyeskedik Ancsur körül.	Az osztály egyetlen tanulója sem igaz, hogy legyeskedik Ancsur körül.

- b. Jelöljétek a mondat elé tett csillaggal az alábbi mondatok közül azokat, amelyek nem tűnnek jó magyar mondatoknak! Alakítsátok át őket magyar mondatokká! A javítások alapján magyarázzátok el Johnnak, hogyan formálhat jó magyar mondatokat a *se-* kezdetű szavakkal!

- Valamit szeretnék elmondani neked.
- Valamit nem szeretnék elmondani neked.
- Semmit szeretnék elmondani neked.
- Bárhon talállok ilyen szolgát.
- Sehol talállok ilyen szolgát.
- Nem akárhon talállok ilyen szolgát.
- Bárhon nem talállok ilyen szolgát.
- Mindenkinek tartozik valamivel.
- Nem mindenkinek tartozik valamivel.
- Mindenkinek tartozik nem valamivel.
- Mindenkinek tartozik semmivel.
- Mindenkinek nem tartozik semmivel.

- c. Keressetek olyan mondatokat, amelyeknek valamelyik általatok ismert idegen nyelvre fordított változatát nem kellene csillaggal jelölnötök!

A fenti feladatok alapján megállapíthatjuk, hogy egyes *nem/sem* szót tartalmazó mondatokban meg kell jelennie egy *se-* kezdetű szónak. Ilyen szavak pl. a *senki*, *semmi*, *sehol*, *sehogy*, *semmilyen*, *semelyik* stb. A *soha*, bár nem kezdődik *se-*vel, de jelentése szerint „*se-szó*”: *'se+mikor'*.

MIÉRT NEHÉZ MEGSZÓLALNI?

A portás a bejárat mellett szokott ülni, egy üvegfalú, kis szobában. Az ember odamegy, bekopog, megmondja, mit akar...

Nem, ezt azért nagyon meg kell gondolni. Mit mond neki, ha odaér? Köszön, bemutatkozik – nem. A nevét nem meri megmondani. Hát akkor egyszerűen csak megkérdezi tőle... De minden előzmény nélkül nem kérdezheti meg, amit szeretne. Hát előbb majd beszélgetni kezd vele. De miről lehet ilyenkor beszélgetni? Ő még sose mert megszólítani senki idegét. (...) „Miért félsz tőlük annyira? – kérdezte egyszer Apa, mikor a Városmajorban sétáltak. – Ha udvarias vagy az emberekhez, ők is udvariasak lesznek.” (...)

Az üvegablak leereszkedett, a portás kiszólt:

– Mit akarsz itt, kislány? Kit keresel?

„Válaszolni – gondolta Zsófia –, értelmesen válaszolni, hogy mindjárt megértse, miről van szó, és ne haragudják, hogy zavarják.” Ó, ha kitalálná magától is, miért ácsorog itt előtte! De hátha ráismer? Hirtelen jobban odafordult Pongrácz István felé, aztán elszomorodott.

(Szabó Magda: *Mondják meg Zsófikának*)

1 A részletben Pongrácz Istvánt, a portást keresi Zsófia. Emeljétek ki azokat a részeket, amelyekből kiderül, hogy ők még nem ismerik egymást!

2 Válaszd ki az alábbi lehetőségek közül azt, hogy a párbeszéd mely részeivel van gondja Zsófikának az idézett részletben!

kapcsolatteremtés, a kapcsolat megszakítása, a beszélgetés témája, a kapcsolat fenntartása, beszélőváltás

3 a. Zsófikának nehéz megszólítani a portást. Soroljátok fel a megszólításról való elképzeléseit és az egyes lehetőségekhez kapcsolt ellenérveit!

b. Hogyan oldódik meg ez a problémahelyzet?

c. Ti hogyan szólítottátok volna meg a portást?

4 Milyen újabb probléma vette át a megszólítás helyét?

5 a. A portás csak annyit tud Zsófikáról és az őt foglalkoztató dologról, amennyit ti is a részlet alapján. Miért elképzelhetetlen az, hogy kitaláljuk egymás, de főleg a számunkra ismeretlen emberek gondolatait?

b. Mégis vannak-e támpontok, amelyek segíthetnek?

c. Hogyan tudnál segíteni valakinek, aki Zsófikához hasonlóan nehezen tud megszólalni?

1 a. Páronként válasszatok az alábbi jelenetek közül egyet, és írjátok meg hozzá a párbeszédet!

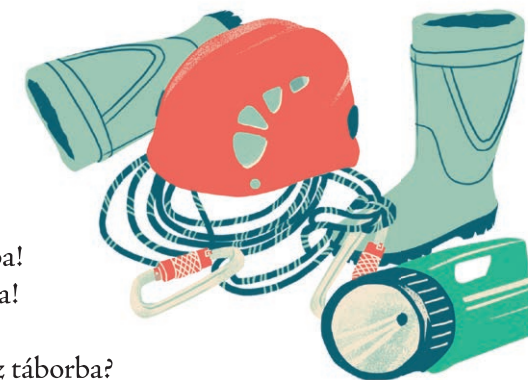
- ✦ Távoli rokonokhoz utaztok a hétvégén. A vonat egykor indul, ám pénteken neked kettőig órád van. Engedélyt kell kérned osztályfőnöködtől, hogy elmehess az utolsó óráról.
- ✦ Az osztályban felejtetted a telefonodat. Mire visszaértél az iskolába, a tanításnak már vége volt. Kérd meg a kapust, hogy engedjen be az épületbe!

- ✦ Nagyon szeretnél az egyik osztálytársad buliján részt venni. Kérj engedélyt a szüleidtől, hogy elmehess!
- ✦ Az egyik barátod új okosórát kapott születésnapjára. Hogyan kérnéd meg őt, hogy megmutassa az ajándékát?

- ✦ Nem sikerült elkészítened a házi feladatot. Kérd meg a padtársadat, hogy segítsen megoldani!

b. Figyeljétek meg, ki hogyan kér *engedélyt* az alábbi mondatokban! Karikázzátok be azt a mondatot, amely az általatok írt párbeszédben az engedélykéréshez leginkább hasonlít! Indokoljátok, hogy miért éppen egy ilyen engedélykérő formát alkalmaztatok!

1. Szeretnék elmenni a barlangász táborba.
2. Elmehetnék a barlangász táborba?
3. Hadd menjek el a barlangász táborba!
4. Kérlek, engedj el a barlangász táborba!
5. Kérem, engedjen el a barlangász táborba!
6. Légy szíves engedj el a barlangász táborba!
7. Legyen szíves engedjen el a barlangász táborba!
8. Engedje meg, hogy elmenjek a barlangász táborba!
9. Engedd meg, hogy elmenjek a barlangász táborba!
10. Engedj el a barlangász táborba!
11. Meg tetszik engedni, hogy elmenjek a barlangász táborba?
12. Tessék megengedni, hogy elmenjek a barlangász táborba!
13. Megengeded, hogy elmenjek a barlangász táborba?

c. A listán szereplő mondatok közül jelöljétek meg azokat, amelyek formája talált volna még a párbeszédetekbe! Miért gondoljátok találónak?

2 a. Válasszatok ki egy olyan mondatot, amelyet nem jelöltetek meg az előző pontokban! Alakítsátok át úgy a jeleneteket, hogy a kiválasztott engedélykérési forma illeszkedjen a helyzetbe!

b. Vegyétek számba, hogy miket kellett megváltoztatnotok a jelenetben!

Gyurkovics Tibor: *Hegedű az osztályban*

Visongva törtünk be az osztályba. A szeptemberi nap ott úszott a levegőben, arany rácokat dobott a padokra. Olyan volt még az idő, mintha méz lengte volna be. A nyár bennünk égett, a bőrünkön, az ereinkben futkározott. Mi is futkároztunk.

– Az az én padom volt!

– Oda én ülök!

– Menj a másik oldalra!

Rikoltoztunk, foglaltuk a helyünket, mintha életfontosságú lett volna, ki hova kerül? Lökdöstük egymást, volt, aki a kardigánját dobta foglalónak a pad ülésére. Egy másik a tízórais táskáját röpítette. Röpdöstek tárgyak, gyerekek. Zsóka magában állt. Kedves, széles arcán nem látszott tülekedés, a fal mellé húzódott. Kövér testén feszült a kék kardigán, dudorodtak a kis testdarabjai, majd szétpattantak a gombok. Vastag lábán magas szárú cipő, kezében tartotta a táskáját.

Az utolsó helyekért folyt a küzdelem.
 – Én nem ülök a Zsóka mellé!
 – Ülj te! Majd megesz a tízóraidat!
 – Hogyne! Ülj te! Olyan sovány vagy, melletted elfér.
 – Vagy agyonnyom. Köszönöm.
 – Kipréseli belőled a levegőt.

A lányok gonoszul kacagtak, hancúroztak, Zsóka arcán piros foltok jelentek meg, állt a fal mellett, kezében a táskájával.

Bejött a tanítónő. Elcsöndesedtünk. Ragyogó arccal állt a katedrán, kezdődhet az új iskolaév.

– Na, gyerekek, megvagytok! Hű, de megnőttetek! Mutassátok magatokat! Mindenki megtalálta a helyét? És te, Zsóka, hova ülsz?

Zsóka lenézett a földre.

– Még nem tudom.

– Hova akarsz ülni, kislányom?

– Nekem mindegy.

– Keress magadnak egy helyet, és ülj le szépen!

Zsóka csak állt. Tartotta kezében a táskáját. Meg a hegedűt. Hátul megszólalt egy hang:

– Nem fér el egy padban.

Aztán még valaki belekiabált a kezdődő nyüzsgésbe:

– Üljön egyedül!

– Van hátul hely, ott talán elfér.

– Pókhasú!

A tanítónő pissegett.

– Hordó!

– Dehogyis! Dinnye! – Nevettek, visongtak a lányok.

– Görögdinnye!

– Görög Zsóka!

A tanítónő rendet teremtett.

– Gyerekek! Mi ez a felfordulás? Elég legyen ebből! Csend! Ki akar Zsóka mellett ülni?

Mindenki elcsöndesedett, magában kuncogott egy-egy hang. Még a légyzűmmögést is meg lehetett hallani. Aztán nagy sokára fölállt egy vézna kislány a második padban, Margit.

– Én szeretnék Zsóka mellett ülni. – Alakját furcsán megdöntötte, mintha szégyellné magát.

Zsóka szedte a cókmókját, lassan elindult, vitte a táskáját meg a hegedűjét. Bepréselte magát a padba, aztán lerakta a kezéből a holmit. Oldalvást Margitra pillantott, igyekezett összehúzódkodni, kezét ügyetlenül a padra tette, és figyelt.

– Hát elkezdjük a munkát, gyerekek! Ki tud valami szép verset vagy köszöntőt? Aztán neki a tanulásnak!

Lökdösték egymást a gyerekek. Persze, senki sem akart vállalkozni.

– Kérem... – állt föl Margit. – A Zsóka nagyon szépen tud hegedülni... Ő játszhatna valamit...

Mikor az ablakuk alatt elmegyek, mindig hallom, hogy játszik.

– Nagyon jó! – A tanítónő megörült, a gyerekek megint kuncogni kezdtek. Sugdostak.

– Összeroppan a hegedű!

– Meg se tudja fogni! – Lökdösték egymást, kezüket szájuk elé kapva.

– Kiejti a vonót a kezéből!

– Na, kislányom, játsszál nekünk valamit!

Zsóka fölállt, céklapiros arccal.

– Nem nagyon tudok... Csak két éve tanulok...

– Nem baj, játsszál valamit!

Zsóka nagy szégyenkezve magához emelte a hegedűt, kinyitotta, és óvatos kézzel, szinte dédelgetve kivette a hegedűt. Aztán a vonót fölemelte, a hegedűt az álla alá szorította.

– Elszakad a húr – sugdostak a lányok. És mintha csak varázsütésre történt volna, csakugyan elpatant az egyik húr, levágódott. Zsóka csak állt, piros arccal. Aztán egy gyerek fölugrott a hátsó padok egyikéből, és hozta a hegedűjét.

– Itt az én hegedűm! Játsszál ezen! – nyújtotta Zsókanak, aki már azt se tudta, hova bújjon zavarában. A tanítónő biztatta. Zsóka röstelkedve tette le a magáét, és átvette a lánytól a hegedűt, aztán hirtelen az álla alá fogta, és játszani kezdett. Eleinte remegett a hang, mintha csak rossz helyen markolászt volna, de aztán egyre egyenletesebben, gyönyörűbben zengett a dal. A gyerekek visszafojtva hallgatták. A hegedű hangja boldogan szállt a teremben. Egyik-másiknak párásodott a szeme is. Aztán elhallgatott a hegedű, a gyerekek tapsolni kezdtek. Zsóka boldogan állt a teremben.

Tízpercben pedig lerohantak a hegedűvel, ellopták a lánytól. Zsóka sírdogált, pufók arcán folytak a könnyek. De csakhamar megvigasztalódott, hozták vissza a hangszer a főgonoszok.

– Megcsináltattuk a pedellussal. Most majd megint játszol nekünk, jó? – És körülvették a nagydarab lányt. Az osztályba besütött a puha napfény.

1 Foglald össze egyetlen mondatban ennek a **novellának** a történetét! Mit vettél észre: a történet magvának az ismertetése pótolhatja-e magának az elbeszélésnek az életszerűségét, hitelességét, drámai hatását?

2 A szövegben elbeszélő, leíró és párbeszédes részek váltogatják egymást.
 a. Mi lehet a szerepe annak, hogy a szövegben sokkal több a párbeszédes rész, mint a leíró és elbeszélő?
 b. Az elbeszélő részekben gyakoriak a testbeszédre vonatkozó utalások. Keresd meg ezeket, és fejtssd ki, mit mondanak el ezek „minden szónál ékebben”!

3 Figyeld meg, hogyan kelt érdeklődést a téma iránt a **kiinduló helyzet** bemutatása a bevezető sorokban! Jellemezd az indító helyzetképet, határozd meg a hangnemt! Milyen **stílusesszközök** (megszemélyesítés, hasonlat) teremtik meg a helyzetkép érzékletességét, magas érzelmi hőfokát? Emeld ki a sodró mozgalmasságot megelevenítő szavakat, kifejezéseket! Értelmezd ezt a mondatot: „A nyár bennünk égett, a bőrünkön, az ereinkben futkározott”!

4 Keresd meg és olvasd újra a novella **konfliktushelyzetét** megteremtő szövegrészt! Rokonszenvet vagy inkább ellenszenvet vált ki az olvasóban Zsóka első megjelenése? És az osztálytársak hozzá való viszonya? A szöveg alapján vitassátok meg az osztályban! (Érdemes figyelnetek az elbeszélő nézőpontjának a változására. Az első bekezdésben az elbeszélő még a lányosztály egyik tagjaként emlékezik a tanévkezdés zsibongó napjára: „Visongva törtünk be az osztályba”, majd – szinte észrevétlenül – mintha kivonulna ebből a közösségből, átvált az eseményeknek egy külső nézőpontból történő bemutatásába: „A lányok gonoszul kacagtak, hancúroztak”. Vajon mit érzékelt ezáltal?)

- 5 Kövesd nyomon a szöveg egészében a feszültségkeltés eljárásait, és az újabb és újabb feszültségkeltő elemek feltüntetésével készítsd el a novella cselekményének **szerkezeti vázlatát!**
- 6 Miért nem hozhatott megoldást az elmérgesedő helyzetre a tanítónő megjelenése? Mit jelez a hirtelen beálló csend: „Még a légyümmögést is meg lehetett hallani.”? Hogyan minősítenéd – az adott helyzetre tekintettel – Margit gesztusát?
- 7 Milyen „varázslat” következett be a hegedűszó hatására az osztálytársak magatartásában? Melyek ennek a kívülről is látható megnyilvánulásai? És mi történik „belül”? Hangosítsd ki Zsóka egyik osztálytársának belső hangját!
- 8 a. Keresd meg a szövegben a következő mondatot: „Zsóka fölállt, céklapiros arccal.” Sorolj rokon értelmű kifejezéseket, szólásokat az arcszínváltás megjelölésére! A szövegnek ezen a pontján miért a legtalálhatóbb mégis a *céklapiros arc*?
 b. Keresd meg a szövegben a *gonosz* szó kétszeri előfordulását (*gonoszul*, majd *főgonoszok*)! Mit jelentenek ezek a novella adott pontjain? Véleményed szerint gonoszak voltak-e Zsóka osztálytársai? Mit árul el erről a kérdéstről a novella kettős csattanója?
 c. Az első bekezdés mely mondataival tart kapcsolatot a novella utolsó mondata: „Az osztályba besüttött a puha napfény”? Értelmezd e kapcsolat jelentőségét!
- 9 Az eddig megbeszéltek alapján értelmezd a novella címét! Miért találó? Találjatok ki más, a szöveghez illő címekeket is!

- 1 Fogalmazzatok meg egy-egy bocsánatkérést a Zsókéval csúfolódó osztálytársak nevében! Az alábbi lehetőségek közül válasszatok:

- 2 Az alábbi cédulát egy anyuka találta az éjjeliszekrényen! Mi volt a célja a szöveg írójának?
Drága Anyukám!
Azért tettem ide ezt a levelet, hogy ez legyen az első dolog, amit meglátsz, amikor felébredsz. Nagyon megbántam, hogy olyan csúnya dolgokat mondtam neked tegnap este. Egyiket sem gondoltam komolyan, csak hisztis voltam, és összevissza beszéltem. És tudom, hogy este kizártalak a szobámból, pedig megbeszéltük, hogy sosem fekszünk le haragban.
Kérlek, bocsáss meg nekem! Ígérem, ezután ötször is meggondolom, mit mondok, és vigyázni fogok, hogy meg ne bántsalak. És soha nem fekszünk le haragban! Ha megbocsátasz, gyere be a szobámba!
Az ajtó tárva nyitva van. ☺

- 3 Mi történhetett az anya és gyereke között az üzenet alapján?
 4 Milyen más módon kérhetett volna még bocsánatot a gyerek?

- 5 a. Játsszátok el az alábbi helyzeteket! A megfigyelők jegyezzék le, hogy milyen szavakat, mondatokat használva kérték bocsánatot a jelenet bemutató társaik!
 ♦ A fagyaltos bácsi véletlenül csokis fagyit ad egy gyereknek vaníliás helyett, ezért bocsánatot kér tőle.
 ♦ Néhány osztálytársaddal megbeszéltétek, hogy közösen készültök a dolgozatra. Közbejött valami, nem fogsz odaérni. Telefonon kérsz bocsánatot tőlük.
 ♦ Bocsánatot kérsz a takarító nénitől, amiért sáros lábbal végiggyalogoltál a frissen felmosott folyosón.
 ♦ Bocsánatot kérsz az edzőtől, amiért késve érkeztél edzésre.
 b. Beszéljétek meg, hogy miben és miért különböznek az egyes beszélgetésekben megjelenő bocsánatkérő szavak, mondatok!
- 6 a. Az alábbi képeken mind olyan helyzetek jelennek meg, amelyekben valaki bocsánatot kér valakitől. Válasszatok ki páronként egy-egy képet, és hangosítsátok ki a jelenetet!

- b. Töltsd ki a látott jelenetek egyike alapján a társértékelő kártyát!

Akiről az értékelésem szól:	Dátum:		
Nevem:			
Gondold végig az egyik jelenet bemutató pár beszélgetését az alábbi kérdések segítségével! Tegyél X jelet az IGEN vagy a NEM szavak oszlopába minden egyes sornál! Válaszodat indokold!			
	IGEN	NEM	Indoklás
A megszólalók pontosan mutatták be a képen ábrázolt pár helyzetét?			
A bocsánatkérés megfogalmazásakor szem előtt tartották, hogy kivel beszélnek?			
Gesztusaik (mozdulataik), mimikájuk (arcjátékuk) megfelelt a képen is látható helyzetnek?			
Hanghordozásuk illetett a bocsánatkérési helyzethez?			
Egészítsd ki a következő mondatokat! Nekem tetszett, amikor .... Jól csináltátok, hogy.... Talán azon gondolkodhatnátok legközelebb, hogy ...			

7. Bocsánatkérési szándékok kifejezésére milyen szavakat, kifejezéseket használtak? Milyen gesztusok és hanghordozás (hangerő, hangszín, hangmagasság, dallam, beszédtempó) tartozhat egy őszi bocsánatkéréshez?
8. Az alábbi helyzetekben elhangzik egy-egy bocsánatkérő mondat. Mi lehet ezzel a beszélők szándéka?
- † Útbaigazítást szeretnél kérni egy idegentől az utcán. Így szólsz hozzá: *Elnézést kérek, megmondaná, merre van a múzeum?*
  - † Egy veled egykorú gyerektől érdeklődsz a buszállomáson: *Ne haragudj, meg tudnád mondani, hogy hová szokott érkezni a zilahi busz?*
  - † Vonattal utazol nagymamádhhoz. Amikor felülsz már alig van néhány szabad hely. Egyet kiszemelsz. Persze a szomszédos széken már ül valaki. Így szólsz hozzá: *Bocsika, foglalt ez a szék?*

NEMCSAK SZÓBÓL ÉRTÜNK

Nonverbális jelzéseink: a testtartásunk, a gesztusaink, a beszédpartnertől való távolság mértéke, az arcjátékunk (mimika), a tekintetünk, a hanghordozásunk (hangerő, hangszín, hangmagasság, dallam, beszédtempó) a kimondott szavakkal együtt jelennek meg a kommunikációs folyamatban. Ezek a jelzések éppen úgy, mint a szavak, „beszédeselek” még olyankor is, amikor nincs velük közlési szándékunk.

Az alábbi feladatok közül csoportonként válasszatok egyet, majd oldjátok meg! A feladatok megoldása után foglaltok össze a többi csoport számára, amiket megtudtatok. A legfontosabb információk feljegyzésével készíthettek egy közös plakátot a nonverbális jelzésekről!

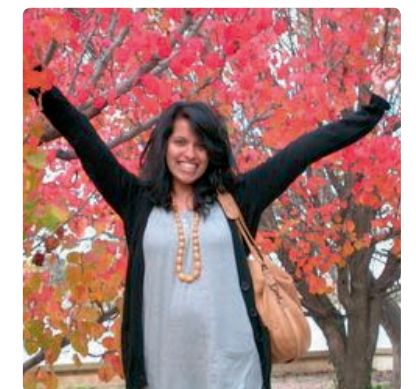
1. a. Milyen csoportokhoz, közösségekhez tartoznak az alábbi képen szereplő személyek? Miből tudjátok megállapítani?

- b. Szavainkból és nonverbális jelzéseinkből egyaránt „olvashat” a beszédpartner. De sok minden leolvasható rólunk akkor is, amikor éppen nem kommunikálunk. Megjelenésünkkel, öltözködésünkkel nagyon sok mindent közlünk magunkról, akarva vagy akaratlanul. Válasszatok az alábbi kijelentések közül egyet, és vitassátok meg csoporton belül!
- † *Öltözetünkben, megjelenésünkben fontos követni a legújabb divatot.*
  - † *Nem a ruha teszi az embert.*
- c. Az íráskép, a szöveg elhelyezése a lapon nagyon sok mindent elárul írójáról. Rólad mit mondana az egyik füzeted?

Tudtad? A farsang legjellemzőbb eseménye az álarcos, jelmezes alakoskodás. Ilyenkor az alakoskodó álöltözet, mozdulatok és arcjáték, esetleg álarc segítségével valakit vagy valamit megjelenít, „formáz”. Célja lehet mágikus-vallásos, segítségével megjelenítik az őseket, szellemeket, istenségeket vagy pedig utánczás, szórakoztatás: a színjátszó tevékenység előfokának tekinthető. Egész Európában különösen nagy szerepe van a férfi–női ruhacserének, a növényi mezbe és szalmába burkolt alakoskodók, illetve a fehér ruhás kísértet alakoskodók megjelenésének. (*Magyar néprajzi lexikon*)

2. a. Miket olvashatunk ki a képek szereplőinek testtartásából, gesztusából, arcjátékából?

- b. Az egyes képek esetében mi segítene abban, hogy egyértelműen el tudjátok dönteni a szereplők nonverbális közléseinek jelentését?

- c. A reklámok készítői nemcsak szavakkal hathatnak a lehetséges vásárlókra, hanem a reklámokban szereplők nonverbális jelzéseinek kiemelésével is. Miket reklámozhatnak az alábbi képekkel?

- d. Csoportosítsátok a képeken megjelenő testtartást, gesztusokat, arcjátékot a szempontoknak megfelelően!

A gyengeség, elesettség nonverbális jelzései	A boldogság, elégedettség kifejezésének nonverbális eszközei

- 3 a. Több kifejezésünk, szólásunk kapcsolódik a szemhez, a tekintethez, hiszen sok minden kiolvasható az ember egyetlen pillantásából. Társítsátok a kifejezéseket és szólásokat a megadott jelentésekkel!

szikrát hány/szór a szeme	nem valami bizalmat gerjesztő ember, nem sok jót lehet várni tőle
a szeme sem áll jól	tetszetős
a szemébe mond valakinek valamit	haragos, mérges
lesütött szemmel jár	valamit takargatva vagy szégyenkezve jár
szemrevaló	elnéz valamit
csak a szemének hisz	nyíltan, kertelés nélkül megmond valakinek valamit, aminek az elmondásához bátorság kell
szemet huny valami fölött	csak azt hiszi el, amit személyesen is megtapasztal

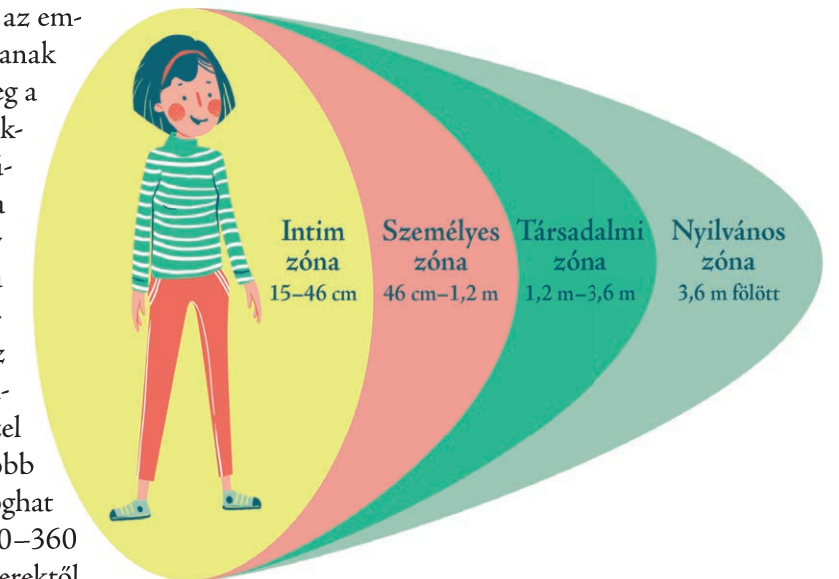
- b. Találjatok ki egy történetet, helyzetet, amelyben a beszélgetők közül az egyikre az első oszlopbeli kifejezések, szólások valamelyike illik! Adjátok elő!
- c. Írjatok egy történetet, amelyhez ez a kép lehetne az illusztráció!

Tudtad? Széles körben ismert hiedelem volt a szemverés vagy szemmel verés. A nézésnek, pillantásnak olyan mágikus erőt tulajdonítottak, amellyel meg lehet rontani a gyenge, védtelen élőlényeket (pl. újszülött csecsemőket, állatokat, zsenge gabonát, virágot) vagy kockázatos kimenetelű műveletek eredményét (pl. kenyértésztát, készülő vaját). (*Magyar néprajzi lexikon*)

- 4 A szomszédba egy új fiú/lány költözött. Arról érdeklődik, hogy a környéken milyen sportolási lehetőségek vannak.
- a. Játsszátok el páronként a jelenetet úgy, mintha:
- ♦ egy buszon utaznátok egymás melletti széken ülve;
  - ♦ egy szobában lennétek;
  - ♦ az utca két oldalán állnátok!
- b. Volt-e olyan helyzet, amelyikben kellemetlenül éreztétek magatokat? Ha igen, mi volt ennek az oka?
- c. Az alábbi szempontok alapján beszéljétek meg a jeleneteket!
- ♦ Hogyan szólítottátok meg egymást?
  - ♦ Nagyrészt ugyanazokat a szavakat, mondatokat használtátok-e a három helyzetben vagy változtattatok rajtuk?
  - ♦ Milyen hangerővel beszéltek?
  - ♦ Milyen arcjáték kísérte az egyes helyzetekben a szavaitokat?
  - ♦ Milyen gesztusokat használtatok beszéd közben?

Tudtad? Mindannyian szeretjük, ha az emberek kisebb-nagyobb távolságot tartanak tőlünk. Mondjuk is, hogy tartsuk meg a tisztes távolságot, vagy hogy egyesekkel jó megtartani a három lépés távolságot. Azt, hogy kinek mekkora távolságra van szüksége ahhoz, hogy ne érezze zavarónak, fenyegetőnek a másik ember jelenlétét, meghatározza, hogy milyen kultúrában él. Az európai emberekről azt szokták mondani, hogy 15–46 cm-re engedik közel magukhoz családtagjaikat és legjobb barátaikat, 46–120 cm között mozoghat a többi barátjuk, ismerőseik, és 120–360 cm-re állnak a számukra idegen emberektől.

A nonverbális jelzések kiegészíthetők, megerősíthetők, amit szavainkkal közlünk, vagy akár helyettesíthetők is azokat. Olyan is van, hogy gyengítik, felülbírálják szavaink hitelességét.

1 Az alábbi helyzeteket mutassátok be úgy, hogy csak nonverbális jelzéseket (gesztus, mimika, hang) használjatok! (Pl. az egyetértés jelezhető bólogatással, határozott lassított pillantással, *Ühüm*-szerű hangadással.)

Nem.

Ő az.

Tessék.

Kettőt kérek.

Szólni szeretnék.

2 a. Játsszátok el a következő jeleneteket! Akik éppen nem szerepelnek, azok figyeljék meg, jegyezzék le, hogy a mondatokat milyen nonverbális jelzésekkel kísérik a beszélők!

- ✦ Tornaórán megsérül a csuklód, és átkísérnek az orvosi rendelőbe. Amikor megkérdezik, hogy mi történt, szomorúan mutatsz rá, és ezt mondod: „*Balesetet szenvedtem.*”
- ✦ Késve érkezel az első órára. A tanár szemrehányásaira hirtelen hazugsággal válaszolsz, de közben rákacsintasz az osztálytársaidra, hogy jelezd, nincs semmi baj. Ezt mondod: „*Balesetet szenvedtem.*”
- ✦ A matematikaverseny után találkozol a tanároddal, és megmutatod neki a pizkozatlapodat, amin szerepel, hogy melyik kérdésre milyen választ adtál. Kiderül, hogy az 1. feladatnál tévedtél, majd a tanárod rábök a 2. feladatra: „*Ezt szépen megoldottad.*”
- ✦ A barátaid ottalvós házibulit szerveznek, de nincs elég fekvőhely, ezért nem hívnak meg mindenkit az osztályból, például Bobit sem. Valaki véletlenül szóba hozza a bulit Bobi társaságában, mire ő rákérdez, hogy miről van szó. „*Semmiről*” mondja a szervező. „*Téged nem hívtunk meg.*” Bobi sértődötten elmegy, mire te ezt mondod a szervezőnek: „*Ezt szépen megoldottad.*”

b. Csoportosítsátok a jelzéseket T-táblázatot használva!

A kiemelt mondatok tartalmát:	
nonverbális jelzéssel megerősítette a beszélő.	nonverbális jelzéssel felülbíráta a beszélő.

3 Egyetértetek az alábbi kijelentéssel? Vitassátok meg válaszaitokat!
Telefonon könnyebb hazudni.

A nonverbális kommunikáció megértése kultúrafüggő, hiszen jelzéseink és azok jelentése kultúránként eltérő lehet. Az interkulturális kommunikációban a nonverbális jelzések közül a gesztusok szerepe rendkívül lényeges, mert míg az egyik kultúrában egy gesztus teljesen ártalmatlan, vagy pozitív, vagy humoros, addig egy másikban negatív vagy egyenesen sértő is lehet. Az Amerikai Egyesült Államokban a mutogatás meglehetősen elterjedt gesztus. Az amerikaiak mutatóujjukkal mutogatnak tárgyakra és emberekre egyaránt. A németek erre a kisujjukat használják, a japánok pedig a tenyérrel felfelé fordított kezükkel mutatnak. A navajo indiánok állukat használják mutogatásra, Ázsiában pedig a legtöbb helyen egyenesen udvariatlanság ujjunkkal rábökni valakire.

Óriási kavardást tud okozni, ha egy gesztus különféle kultúrákban mást és mást jelent. Még az olyan nyilvánvaló gesztus is, mint az intés ('*Gyere ide!*') alapvetően a kultúrában gyökerezik. Ha egy amerikai kíván jelezni ismerősének, akkor ezt általában egy kézzel, tenyerét felfelé, ujjait többé-kevésbé összezárva teszi, miközben azokat maga felé mozgatja. Esetleg hozzánk hasonlóan a mutatóujjukat mozgatják, azaz hívják oda partnerüket. A mutatóujjal való hívogatás azonban számos kultúrában sértő vagy illetlen,

interkulturális: különböző kultúrák közötti kapcsolatra jellemző

mivel azzal legfeljebb a háziállatokat (tehén, kutya) rendelik közelebb. Koreában az intés lefordított tenyérrel történik, miközben ujjait a tenyér irányába mozgatják. Ez a gesztus a kívülálló számára elköszönésnek tűnhet, mivel az integetéshez hasonló mozdulatsor látható.

A szemkontaktust sem értelmezi ugyanúgy minden kultúra. Az angolszász és európai kultúrákban elvárják, hogy a kommunikálók egymás szemébe nézzenek, és gyanúval tekintenek mindazokra, akik ezt elmulasztják megtenni. Számos országban viszont a közvetlen szemkontaktus tabunak vagy sértőnek számít. Japánban például a hosszan tartó szemkontaktus kerülendő, mivel durvának, fenyegetőnek és tiszteletlennek számít. A latin-amerikai és karibi kultúrákban a szemkontaktus kerülése a tisztelet jele. Afrika számos részén sem illik az idősebb vagy magasabb tisztsgű embernek a szemébe nézni, mivel ez agressziót vagy tiszteletlenséget jelent.

tabu: tilalom alá eső cselekedetek, dolgok és tulajdonságaik

A hangerő jelentésében is vannak különbségek a kultúrák között. Az arabok nagy hangerővel beszélnek, mivel ez náluk a hatalom és a nyíltság jele, a halk beszéd pedig a körmönfonságé. A brazilok hangos beszéddel az érdeklődést és a témába való bevonódást mutatják, míg a németek kicsit parancsoló hangneme az üzleti tárgyalásoknál tekintélyt és magabiztosságot sugall. Ezekkel szemben Thaiföldön például a hangos beszéd udvariatlan, Japánban pedig az önuralom hiányának jele. A japán kultúrában a gyengéd, csendes hang az alapja a jó modornak, valamint segít megőrizni a társas kapcsolatok harmóniáját.

(Mitev Ariel: *Nonverbális kommunikáció az interkulturális kapcsolatrendszerben* nyomán)

1 a. Hogyan mutogatnak az egyes kultúrákban? Társítsd a kultúrákat és a képeket a szöveg alapján!

1. amerikaiak

2. japánok

3. németek

4. navajo indiánok

b. A mi kultúránkban illik-e ujjal mutatni valakire vagy valamire? Hogyan szoktál jelezni akkor, amikor nincs lehetőség megszólalni, mégis muszáj rámutatnod valamire?

2 Mutassátok be, hogyan inti magához a társát egy amerikai és egy koreai ember!

3 Mely kultúrába tartozó embereknek nem illik a szemébe nézned, amikor velük beszélgetsz? Húzd alá a helyes válaszokat!
angolszász, európai, japán, latin-amerikai, karibi

4 a. A szöveg alapján mit jelent az araboknál és mit a Thaiföldön élőknél a halk beszéd? Írd le a helyes választ!

b. Egy kultúrán belül is minden ember egyénileg eltérő hangerővel és beszédstílusban kommunikál. Mégis általánosságban elmondhatjuk, hogy mi a hangosabb beszéddel heves érzelmeink kifejezősekor, feszültségünk levezetésekor, valamint akaratumk érvényrejuttatásakor élünk. Ismersz olyan kultúrákat, népcsoportokat, akiknél az általunk megszokottnál hangosabb beszéd a kommunikáció szokványos módja? Mit gondolsz, miért beszélnek nálunk hangosabban?

5 Képzeld el, hogy alkalmad adódik Japánba utazni! Gyűjtsd össze a szövegből, hogy milyen nonverbális jelzésekre kell nagyon figyelned, hogy félre ne értsenek a japánok!

6 Írj egy rövid történetet, amelyben félreérti egymást két különböző kultúrából érkező ember a nonverbális jelzések eltérő értelmezése miatt!

Kutassatok! Különböző nyelveken mi felel meg a magyar tagadószóknak, és milyen mozdulatok, gesztusok helyettesíthetik? Milyen érdekességekre bukkantatok? Az összegyűjtött információkból készítsetek plakátot!

a. Képzeljétek el, és válasszatok ki egy helyzetet, amelyben elhangozhatna az alábbi mondatok valamelyike! Adjátok elő a jelenetet pantomimmal! Figyeljétek meg a társaitok pantomimjátékát! Találjátok ki, melyik mondat hangozhatott volna el abban!

1. Nem kérek süteményt, köszönöm.	6. Ezt nem gondoltam volna rólad.
2. Ezt senki nem veszi el tőlem!	7. Nem jöhetsz közelebb!
3. Nem állok veled szóba.	8. Engem nem versz át olyan könnyen.
4. Nem szabad bemenni.	9. Sajnos nem sikerült.
5. Nem tudok semmit az egészről.	

b. Melyiket volt könnyű eljatszani? Hát kitalálni? Mit gondoltok, miért?

1 Az emberek kultúrától függetlenül felismernek hat alapérzelmet: a dühöt, a félelmet, az undort, a meglepődést, a boldogságot és a szomorúságot. Társítsátok az érzelmeket és a képeket!

2 a. A némafilmesek az érzelmek ábrázolása végett nagyon gyakran arcok közelképét használták. Azonban különféle színészi játékkal és filmes eszközökkel érték el azt, hogy az arcok látványából a néző különféle érzelmeket olvasson ki. Az egyik legismertebb filmje a korszaknak a *Jeanne D'Arc passiója* (Carl Theodor Dreyer, 1929), amelyik majdnem teljes egészében arcközelikből építi fel a történetet. Az alábbi filmképek alapján figyelj meg, hogy milyen eszközöket használnak a szereplő helyzetének az ábrázolására? Hogyan jellemeznéd a szereplő arcjátékát? Próbáld meg érzelmeket társítani mindegyik képhez külön-külön!

b. Az arckifejezésekre építő érzelmkifejezésnek az ellenpólusát, a kifejezéstelen arcot is próbálták kreatívan használni az alkotók. Közismert például Buster Keaton arcjátéka, akit rezzenés nélküli arcáról „Great Stone Face”-nek, azaz Nagy Fapofának neveztek el. Komikus jeleneteire vajon milyen hatással lehetett ez az arcjáték? Az alábbi képeken miből következtetünk a szereplő belső világára?

c. Az érzelmek kifejezésének egy sajátosan filmes eszköze a montázs. A korabeli szovjet rendezők sokat kísérleteztek a képek összeillesztésével. Az érdekelte őket, hogyan lehet két meglévő képből egy teljesen új, harmadik jelentést felépíteni. Lev Kulesov egy teljesen semleges arckifejezésű színész portréját különböző jelenetekből vett képekkel társította. Milyen érzéseket ábrázolhattak így a montázzsal?

montázs
fotóművészetben: több kép,
rajz egységbe illesztése;
filmművészetben: vágás

3 A némafilm elnevezés valójában nem azt jelenti, hogy a film teljes ideje alatt csend van, hiszen zenei kísérettel vagy hangalámondással mutatták be a mozgóképeket. Nézzetek meg egy olyan filmet, amelyben Charlie Chaplin vagy Buster Keaton szerepel! Egy kiválasztott jelenethez keressetek hangulatban illő zenét! Ez lehet kortárs zene is, olyan, amit ti is hallgattok.

4 Keress rá a mozi úttörőinek, a Lumière-fivéreknek korai, egyperces filmjeire! Tetszés szerint válaszd ki egyiket! Próbáld meg leírni minél pontosabban szavakkal a látványt! Milyen képek leírását éreztetted könnyebbnek, és milyen képeket nem sikerült szavakba önteni egész pontosan?

5 A némafilmek „nyelvezetéből” sok elem az animációs filmekben élt tovább. Nézd meg a *Tom és Jerry* vagy a *Kisvakond* című rajzfilm valamelyik részét! Figyelj meg, milyen eszközöket találnak arra, hogy jelezzenek egymásnak a szereplők!

Olvassunk együtt!

A tanév során közös kalandozásra hívunk benneteket egy rejtélyekkel teli birodalomba. Berg Judit író, a Rumi megteremtője ezúttal minden idők legjobb női sakkozójával, Polgár Judittal együtt írt izgalmas kalandregényt. Alma és társai egy különös birodalomba kerülnek, ahol minden a sakkról szól, de nem elég sakkozni tudni ahhoz, hogy a kalandjaik során fellépő nehézségeket megoldják. Fedezd fel velünk együtt a regényt! Ahogy Almára, Félixre, Drifterre és Bellára, rád is különböző feladatok várnak. Tanév végére pedig akár csak a regény szereplői, te is megtalálhatod a választ a kérdésre: mi minden szükséges ahhoz, hogy a valóságban is, akár csak a sakokban, ráleljünk az elénk kerülő feladványok megoldására?

Pontosan mi is lesz a feladatod?

- Olvasd újra azokat a részeket, amelyeket megjelöltünk számodra!
- Válaszolj a kérdésekre!
- A feladatsorok megoldásait gyűjtsd össze! Év végére egy teljes olvasónaplód lesz, amely a portfóliód része lehet.

Reggel óta valami nyugtalanító vibrált a levegőben. Eleinte csak úgy tűnt, hogy ezen a napon semmi sem akar sikerülni, de délutánra sűrűsödtek a váratlan események, és egyre szokatlanabb, érthetlenebb dolgok történtek. Már maga az összetalálkozásuk is teljes képtelenség volt, pont ők hárman, akik az iskolában soha nem szóltak egymáshoz, egy olyan helyen, ahová egyikük sem szokott járni, egy olyan napon, amikor mindenkinek valahol máshol kellett volna lennie. Mégis egymás mellé sodorta őket a véletlen, vagyis a véletlenek egész sorozata, mintha valaki szándékosan igazgatta volna a szálakat úgy, hogy azok menthetetlenül összegabalyodjanak.

- 1 Pont ők hárman... ki az a három szereplő, akiket egymás mellé sodort a véletlen?
- 2 Sorold fel az első fejezetből azokat a jeleket, amelyek valami szokatlan esemény bekövetkeztére utaltak!
- 3 Fejezd be a mondatokat:
Félix azért került a parkba, mert...
Drifter azért maradt egyedül a parkban, mert...
Alma azért játszhatott a sakksétányon, mert...
- 4 Mi történt az első fejezet végén?

Mire döbbennek rá a kis csapat tagjai a következő részletben?

(...) ha tovább akarunk jutni, hogy megtaláljuk Dharma urat, nem hibázhatunk állandóan. Itt, a valós életben ugyanazt kell tennünk, mint egy sakkjátszma vagy kosármeccs előtt: végig kell gondolnunk, mit akarunk, fel kell építenünk a stratégiát, aztán a lehető legügyesebben végrehajtani. Ha van tervünk, tisztában vagyunk az erősségeinkkel és gyengeségeinkkel, könnyebben célba érünk.

- 5
  - a. Készíts táblázatot, melyben felsorold mindegyik szereplő (Alma, Félix, Drifter és Bella) erősségeit! Melyiket mikor tudták kamatoztatni a regény cselekménye során, hogyan segítették vele a csapatot?
  - b. Válassz egy jelenetet az előző pontban felsoroltak közül, és készíts hozzá illusztrációt!
  - c. Írj egy levelet a négy szereplő valamelyikének nevében Katalinának, amelyben beszámolsz arról, hogyan voltál segítségére a csapatnak!

ÉRTÉKELÉSI FELADATOK

Iskolaújság

Vannak intézmények, amelyekben az iskolai életről a diákok iskolaújságban számolnak be társaiknak. Alkossatok munkacsoportokat! Válasszatok az alábbi feladatok közül!

- 1 **Ötletelők**
  - a. Gyűjtsetek sajtótermékeket! Az alábbi szempontokat figyelembe véve olvassátok át azokat:
    - Milyen rendszerességgel jelenik meg az újság?
    - Mekkora a terjedelme?
    - Miről szólnak az újságcikkek?
    - Melyek azok a rovatok, amelyek rendszeresen visszatérnek?
    - Milyen témaköröket dolgoznak fel az állandó rovatok?
  - b. Ötleteljétek!
    - Miért lenne fontos egy újságot indítani iskolátokban?
    - Ti milyen rendszerességgel adnátok ki iskolátok újságját?
    - Milyen méret, mekkora terjedelem lenne megfelelő?
    - Szerintetek miről lehetne írni a ti suliójságotokba?
    - Milyen állandó rovatokat tudnátok elképzelni?
  - c. Ötleteiteket mutassátok be osztálytársaitoknak!

- 2 **Cikkírók**
  - a. Beszéljétek meg a Nagyszünet című iskolaújság vezércikkével kapcsolatos észrevételeiteket! A következő szempontokat vegyétek figyelembe!

vezércikk: a hírlap élén álló, az általános politikai helyzettel vagy valamely aktuális (napi) kérdéssel foglalkozó közlemény

- ✦ Valóban diákoknak szól a cikk? Miből derül ez ki?
- ✦ Melyek azok az utalások, amelyek az adott iskola életéről szólnak?
- ✦ Aktuális kérdésekkel foglalkozik?
- ✦ Felkeltette érdeklődésüket a cikk?

Ősz, iskola, minden itt van: csapjunk a lovak közé!

Persze, mintha egy örökkévalóság telt volna el a tanévnyitó ünnepség és az első iskolai hét óta. Pedig azért éppen olyan messze nem kerültünk tőle, csak hát közben az előkészítősök megszokták, hogy iskolások, az ötödikesek már minden tanárunk nevét tudják, sőt már a kiscsoportosok is abbahagyták a sírást, mert ismerőssé váltak az óvó nénik és az ovistársak. Mindenki begyűjtött néhány jegyet, minősítést, fél tonna piros és/vagy fekete pontot, és annyi dicséretet meg szidást, hogy már jóformán nem is emlékszünk azokra az időkre, amikor nyár volt, napsütés, béke – olyan értelemben is, hogy békén hagytak minket a tanító és tanár nénik-bácsik, sőt anya meg apa is hajlandó volt másról is beszélgetni velünk, mint a tanulásról.

Nincs tehát más választásunk, mint elengedni a vakációs nosztalgiát, és olyan szemmel felmérni a helyzetet, hogy ha már iskola van, és kisebb megszakításokkal júniusig ez várható, akkor hát mivel is lehet itt még agyonütni az időt, hogy mégse teljen olyan gyászosan, ahogy az önsajnálát súlyos perceiben gondolni szoktuk. Ebben lehet segítségünkre a Nagyszünet, amelynek 2010-es újjáélesztése óta pontosan az ötvenedik (igen, jól értetted, 50., azaz L.) számát tartjátok a kezetekben, kedves olvasóink. Tehát most pontosan ötvenedszer számolunk be nektek arról, hogy mik az újdonságok, aktuális események iskolánk háza táján, megtudjuk, milyen új tanárok és diákok léptek közénk, sőt szaglászunk egy kicsit akörül is, hogy a jövőben mi várható. Megpróbáltuk kideríteni, hogy ti mit szoltok a változásokhoz, illetve hogy miket csináltok ősszel, és szokásunkhoz híven ajánlunk nektek nézni- és olvasnivalót, illetve megpróbálunk megnevetetni titeket. Ha jól hangzik, akkor lapozzatok tovább, és olvassassatok! Mert, ha minden igaz, novemberben lesz ötvenegyedik alkalommal, hogy...

... találkozunk Nagyszünetben!

Üdv,
a szerkesztőség

- b. Írjatok humoros hangvételű használati utasítást osztályotokról tanáraitoknak vagy az újság lapjaira szánt meghívót diáktársaitoknak egy iskolai rendezvényre!
- c. Szövegeket mutassátok be osztálytársaitoknak!

3 Illusztrátorok

- a. Vitassátok meg, a Nagyszünet illusztrátor csapata jól választotta-e meg az Autómentes nap című cikkhez a képet! Vegyétek figyelembe az alábbi szempontokat!
  - ✦ A cikk tartalmával összhangban van?
  - ✦ Kapcsolódik az iskola életéhez?
  - ✦ Figyelemfelkeltő a kép?
  - ✦ Jól döntöttek, hogy ehhez a cikkhez fotót tettek és nem rajzot?

Autómentes nap

Szeptember 22-én, a Közlekedési kígyó nevű környezetvédelmi akció keretében autómentes napot szerveztek a város központjában, és ezen a rendezvényen iskolánk osztályai is részt vettek. Az autómentes napon a főtér le volt zárva. Akik ellátogattunk oda, láthattunk zenészeket és egy régi Trabantot, ami bejött a lezárt területre, és ez nagyon érdekes volt. A gyerekek gördeszékával, rollerrel és biciklivel gurultak az úton, kivéve a gyalogosokat. Az autómentes napot azért rendezték, hogy környezetünket legalább egy napig ne szennyezzük kipufogógázzal. Mi is ezt üzenjük nektek: ne szennyezzétek a környezetet! Aki teheti, járjon gyalog!

- b. A következő cikk illusztrálásához gyűjtsetek ötleteket! Legyen fénykép is és rajz is ajánlataitok között!

Idén is megszervezték iskolánkban a farsangi bált, és diáktársaink egészen szép számban meg is jelentek az eseményen. A félórás gyülekező után a jelmezek felvonulása következett, amely során a zsűri pontozta a legötletesebb jelmez mellett a legeredetibb bemutatkozó versikét is. A jelmezversenyt végül mindkét kategóriában Szalay Dóra nyerte, aki szemeteskukának öltözött, és saját verssel hívta fel a figyelmet a környezetszennyezés veszélyeire. Az este további részében háromlábú tánc és fánkevé verseny következett, majd tombolatárgyakat sorsoltak ki a jelenlévők között, a fődíj egy pár görkorcsolya volt, amit az ötödikes Bertalan Erik nyert meg. Gratulálunk a nyerteseknek, és reméljük, mindenki jól bulizott!

- c. Ötleteiteket mutassátok be osztálytársaitoknak!

4 Arculattervezők

- a. Az itt látható címlapok közül melyek tetszenek nektek legjobban? Miért?

- b. Gyűjtsetek sajtótermékeket! Figyeljétek meg bennük az alábbiakat!
  - ✦ Az újság, szerkesztőség milyen adatai szerepelnek a címlapon, hátoldalon?
  - ✦ Van-e/Hol van a tartalomjegyzék?
  - ✦ Mennyi illusztráció van az újságban?
  - ✦ A szövegek és illusztrációk hol helyezkednek el egymáshoz képest?
  - ✦ Könnyen olvashatóak a cikkek? Megfelelőnek találjátok a betűtípust és betűméretet?

- c. Ötleteljete! Ti milyen címet adnátok újságotoknak? Hogyan írnátok? Az újság állandó részeit: cím, tartalomjegyzék, szerkesztőség hol helyeznétek el?
d. Gondolataitokat osszátok meg osztálytársaitokkal!

5 Korrektorok, olvasószerkesztők

- a. Milyen hibákat követett el az alábbi cikk szerzője? Javítsátok ki a szövegét!

Megszerettük volna tudni tőletek, hogy milyen könyveket, újságokat és folyóiratokat olvastok, ezért az iskolaújságtól a riporterek sok mindenkit megkérdeztek. Kisebbség és nagyobbak is megváltak kérdezve, így mindenki elmondhatta, hogy mivel szokta agyonütni az uncsi perceket. Mind kiderült, nagy kedvencetek közé tartozik a Gyerek percc diákújság és a Bolyongás A Világban magazin. Előbbit a jó történetek és viccek, utóbbit a takaros, pöpec fotók miatt bírjátok. A legjobb könyvekbe soroljátok Az Emlékek Óre, A pál utcai fiúk és az ALMA című regényeket. Köszönjük, hogy válaszoltál a munkatársainkra, és olvasd minél több verset is!

Az egyedi címek (pl. irodalmi művek, cikkek, képzőművészeti alkotások, zeneművek címei) mellett állandó címek is vannak. Az újságok, hetilapok, folyóiratok és könyvsorozatok címei tartoznak ebbe a csoportba. Jellemzőjük, hogy több lapszám/kötet címeként használatosak. Ezeket nagy kezdőbetűvel írjuk. A többemű címekben minden szót nagy kezdőbetűvel írunk az olyan kivételével, mint az és (ha nem a cím elején vannak). Például: *Cimbora, Nagyszünet, Napsugár; A Hét, Bányavidéki Új Szó, Brassói Lapok, Reggeli Újság, Székely Hírmondó, Nagykároly és Vidéke, Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, Magyar Remekírók, Világirodalom Remekjei.*

Egészítsétek ki a címek helyesírásáról készített plakátotokat a folyóiratok címére vonatkozó szabályokkal!

- b. Foglaltok össze, hogy mire figyeljen a szerkesztőség többi tagja, amikor papírra veti gondolatait!
c. Osszátok meg észrevételeiteket osztálytársaitokkal!

Indítsatok suliójságot!

Az előző feladat bemutatói alapján döntsétek el, hogy a szerkesztői munka mely fázisába tudnátok leginkább bekapcsolódni! Szervezdjétek új csoportokba, és már indíthatjátok is első lapszámotokat!
Ötletelők: A legjobb ötletekből állítsatok össze egy olyan tervezetet, amely induló suliójságotok első lapszáma lehetne!

Cikkírók: Írjátok cikkeket azokba a rovatokba, amelyek elnyerték az osztály tetszését!

Illusztrátorok: Készítsétek illusztrációkat az egyes cikkekhez!

Arculattervezők: Próbáljátok ki egy szerkesztőprogramot (pl. Microsoft Publisher, Corel Draw)! Kérjétek tanári segítséget, ha szükséges! Készítsétek el lapotok kéziratának nyomtatható változatát!

Korrektorok: Olvassátok el a szerkesztők által elkészített változatot, javítsátok az esetleges hibákat! Toborozzatok még szerkesztőségi tagokat az iskolából! Írjátok hirdetés, melyet rajzzal is vonzóbbá tehettek! Hirdetéseitekben mindenképp szerepeljenek a következő információk:

- megszólítás,
- a hirdetés témája,
- a szerkesztőségi megbeszélések helye és ideje!

VALAMILYENNEK LÁTSZANI

- 1 Szerintetek milyen alkalomból készülhetett az itt látható osztálykép?
- 2 Milyen érzéseket, hangulatot ébreszt bennetek a fotó?
- 3 Szívesen járnátok a képen látható osztályba? Miért?

Megvan Erdély legösszetartóbb osztálya

Az Erdélyi Keresztyén Ifjúsági Egyesület és az Algyógyi Keresztyén Ifjúsági Központ második alkalommal hirdette meg az *Erdély legösszetartóbb osztálya* versenyt.

A pályázat idén is vonzónak bizonyult, hiszen Erdély 86 településéről, 121 iskolából összesen 168 osztály nevezett be, humoros, ötletes osztályképpel, névsorral és az osztályközösséget bemutató leírással. Hogy mi motiválta a pályázatra benevező 3864 diákot, arra egyszerű a válasz, hiszen a közös munka élménye mellett a verseny meghirdetői komoly nyereséget kínáltak fel a díjazotoknak: az első három helyezett és a közönségszavazó osztály ingyenesen vehet részt az Algyógyon megszervezendő Sulijó osztályösszerázó képzésen, sőt a fődíjasok a dévai élményfürdőben is megmártózkodhatnak, és meglátogathatják Déva, illetve Vajdahunyad várát. Ezen túl pedig az összes, pályázaton részt vevő osztály jelentős kedvezménnyel nevezhet be a Sulijó képzésre, amelynek célja bebizonyítani a diákok, pedagógusok számára, hogy a suliban valóban jó, és nem csupán keretek közé zárt információadás-vételről szól, hanem közösséget, barátokat, jókedvet, csapatmunkát jelent.

A vonzónak ígérkező Sulijó képzés, úgy tűnik, sok diákot, osztályfőnököt motivált a pályázásra. A beérkező 168 pályázatot azonban nem volt könnyű elbírálni. – Elég sok szempontot kellett figyelembe vennünk a rangsoroláskor. De mindenekelőtt azt tartottuk szem előtt, hogy a beküldött fotókból, az osztályleírásból mennyire érződik ki a csapatszellem. A fődíjat idén a csíkszeredai Nagy István Művészeti Líceum VII. osztálya nyerte el, második lett egy parajdi osztályközösség, harmadik pedig a Kovászna megyei Barátos falu egyik osztálya. Közönségszavazást nyert a csíkszeredai Segítő Mária Római Katolikus Gimnázium egyik osztályközössége. Ezenkívül a legszimpatikusabb

osztályfőnök és a legkomolyabban bemutatkozó osztály is különdíjat kapott. Mivel a rangsorolás valóban nagyon nehezen ment, úgy döntöttünk, hogy az első húsz helyezettet valamiféle meglepetésben részesítjük. Mindenképp úgy gondolom, hogy az az osztályközösség, amely részánta magát a pályázat benyújtásához szükséges osztálykép és bemutatkozó elkészítésére, már sokat nyert a csapatépítés terén – fogalmazott Kató Kata, az Algyógyi Keresztyén Ifjúsági Központ munkatársa.

A magyar osztályok körében egyre nagyobb népszerűségnek örvendő versenyt a szervezők idén Erdély dél-nyugati régiójában a román iskolák számára is meghirdették. A nevezési határidő december 15. – Bízunk benne, hogy a román diákok is bekapcsolódnak e versenybe, hiszen a kamaszkori és iskolai problémák minden diákot érintenek – vélik a szervezők.

A pályázati nyertesek képzéshétfőjei jövő januárban kezdődnek el.

(<http://www.nyugatijelen.com>)

1 Hányadik osztály nyerte meg a második alkalommal szervezett Erdély legösszetartóbb osztálya versenyt?

2 Milyen helyezéseket és különdíjakat nyerhettek a pályázók a verseny során?

3 Az alábbiak közül melyik nyeresémet élvezhette a közönségdíjas csíkszeredai osztály? Írd ki a helyes válasz számát!

1. Ingyenesen részt vehettek az Algyógyon szervezett Sulijó képzésen.
2. Megmártózhattak a dévai élményfürdőben.
3. Meglátogathatták Déva és Vajdahunyad várát.

4 Folytasd az alábbi, számokkal kezdődő mondatokat a szövegben megjelenő információval!

- ♦ 86 _____
- ♦ 121 _____
- ♦ 168 _____
- ♦ 3864 _____

5 Mi volt a legfontosabb szempont a pályázatra jelentkező osztályok rangsorolásakor?

6 Hogyan tudnád fénykép alapján eldönteni, hogy összetartó-e egy osztály?

Képzeljétek el, hogy a ti osztályotok is pályázni szeretne a legösszetartóbb osztály címre! Készítsetek osztályplakátot, amelyre az alábbiak kerüljenek:

- ♦ ötletes osztályképek, amelyek minél összetartóbb, hangulatosabb, vonzóbb osztálynak mutatnak titeket;
- ♦ közösen írt osztálybemutató szöveg;
- ♦ osztályrendezvényeken készült képek vagy a közös élményeitekről készült rajzok;
- ♦ olyan mondatok, szófordulatok, amelyek az osztály számára ismerősek, érdekesek, fontosak, vagy amelyeket csak ti értetek!

1 Szó volt arról, hogy öltözetünkkel, megjelenésünkkel és viselkedésünkkel is nonverbális közlésekre vagyunk képesek. Beszélgetsetek arról, hogy milyen helyzetben milyennek szerettek látszani, miért, és hogyan éritek ezt el?

2 a. Hallgassátok meg a rádióműsor részletét (3 perc 20 másodpercig), és állapítsátok meg, milyen játékot játszanak a beszélő gyerekek, fiatalok! <https://nava.hu/id/3146537/>

b. Hány képről beszélnek összesen a játék résztvevői? Mit ábrázolnak ezek a képek?

c. Csoportosítsátok a képekre vonatkozó állításokat, amelyek elhangzanak a műsorban! Melyek azok a megállapítások, amelyek a képet írják le, és melyek azok, amelyek a kép alapján levont következtetéseket fogalmazzák meg? A csoportosításban segít a megkezdett táblázat.

A kép leírása	A kép alapján levont következtetések
„srác egy fehér fal előtt”	„humoros, étellel teli és határozott világgéppel rendelkező valaki”

3 Hozz magaddal fényképeket, vagy készíts rajzokat, amelyek téged ábrázolnak! Cseréld a padtársaddal, és fogalmazzatok meg megállapításokat egymás képéről! Megállapításaitok között legyen olyan, amely a képet írja le, és olyan is, amely következtetést von le a kép alapján!

4 a. Figyeljétek meg az alábbi képeket! Szerintetek milyennek akar látszani az, aki ilyen képet hoz nyilvánosságra magáról? Fogalmazzatok meg következtetéseket a képek alapján! Ne használjátok neveket, hanem a rádióműsorhoz hasonlóan kezdjétek így: *A képen szereplő lány/fiú...*

- b. Olvassátok fel a következtetéseiteket! Állapítsátok meg, melyik képre vonatkoznak a társaitok kijelentései! Minek alapján ismertétek fel ezeket?
 c. Ti melyik képen ábrázolt fiatallal ismerkednétek meg a legszívesebben? Miért?

- 5 a. Fogalmazz meg a képeket leíró kijelentéseket úgy, hogy társítsd az első oszlopban szereplő neveket a második oszlop igéivel, és a harmadik oszlop szavait is használd fel! Minden képhez írd két-két mondatot!

Nevek	Igék	Más szavak
Kincső	ül	
Xavér	kacsint	
Apolka	dobja	hal
Gergő	penget	laptop
Zoé	fog	szelfi
Bálint	pötyög	gitár
	készít	kosárlabda
	könyököl	kanapé
	mosolyog	
	horgász	
	kosarazik	
	gitározik	
	fekszik	

- b. Milyen logika szerint társítottad az egyes oszlopok szavait? Volt olyan szó, amely nehézséget okozott? Melyik és miért?

KÉPPEL ÉS SZÓVAL

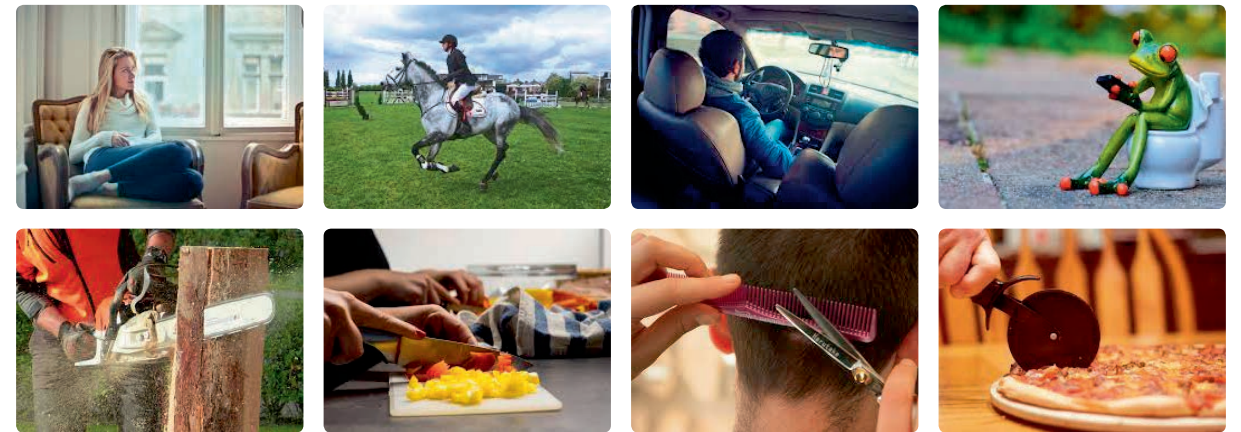
- 1 a. Milyen jelenet látható a képen? Ha egyetlen igét használnál a kép leírására, melyik lenne az?
 b. A következő mondat ugyanezt a jelenetet írja le: *Kamilla tájképet fest a tengerparton.* Mi az, ami a képen jelen van, de a mondatból kimaradt? Mi az, amit a mondat megfogalmaz, de a kép nem ábrázol?

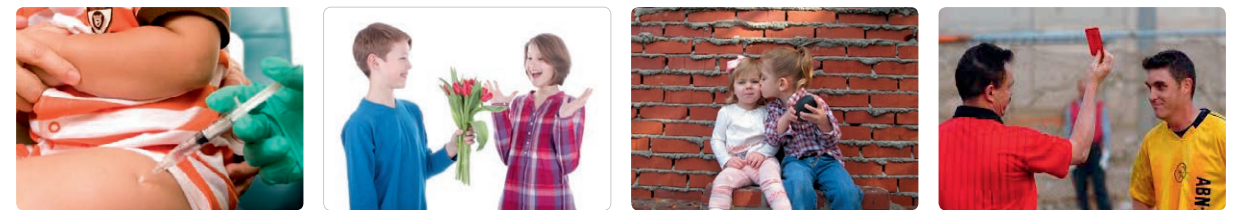
- 2 Keressetek olyan képeket, amelyek esetében nehéz megragadni szóban azt, ami a képen látszik! Keressetek olyan mondatokat, amelyek nehezen ábrázolhatók képileg! Figyeljétek meg az egyes képek és mondatok esetében, hogy mi az oka ezeknek a nehézségeknek!

Van, amit képen és szövegben egyaránt könnyű megjeleníteni, és van, amire egyik vagy másik alkalmasabb. Azonban mindkét módon, képpel vagy szóval egyaránt lehet több vagy kevesebb részletet közölni egy-egy jelenetről (helyzetről vagy eseményről). Akár beszélünk/írunk, akár festünk/fotózunk/filmezzünk, döntéseket hozunk: kiválasztjuk, hogy **mennyit, mit és hogyan** mutassunk be.

- 3 a. Keress egy-egy olyan igét mindegyik képsorhoz, amely az adott sor minden képéhez társítható!
 b. Milyen közös elemeket figyelhatsz meg a képeken? Milyen változó részleteket látsz?

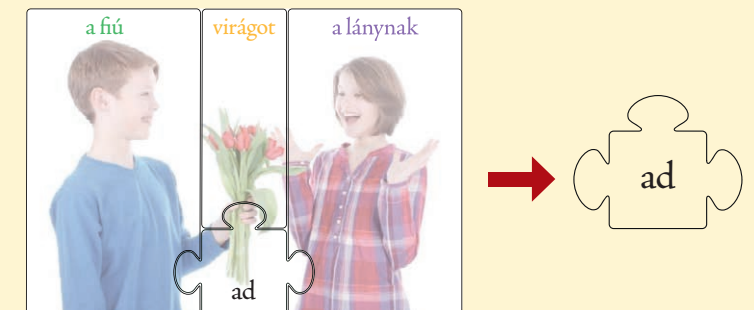

- c. Az alábbi képek alapján fogalmazz meg, milyen helyzeteket ragadhatunk meg az *ad* igével! Mi a közös ezekben a helyzetekben?

Ahogy a fenti feladatból is kiderült, nem a képek voltak egyformák, csak a képek által megragadott jelenetek (helyzetek, események) „szerkezete”. Az *ad* igével például olyan jeleneteket tudunk jellemezni, amelyekhez három „szereplő” tartozik hozzá, mégpedig egy olyan, AKI ad, egy AKINEK adja, és egy AMIT ad egyik a másiknak.

Ezért ezt az *ad* igét mi egy háromfülű központi puzzle-ként tudjuk megjelölni. Ezzel az ábrázolással azt szemléltetjük, hogy hány „szereplő” kell ahhoz, hogy egy jelenetet az *AD* igével megragadható jelenetként ismerjünk fel.

- 4 a. A 3. feladatban a *vág* és az *ül* ige esetében mik voltak a visszatérő elemek?
 b. Hány fülű puzzle-ként tudnád a *vág* és az *ül* ige modellezni az alapján, hogy milyen visszatérő elemek tartoznak az igehez? Rajzold le a megfelelő puzzle-t!

A sakk a leírások szerint egy hajdanvolt, korszakváltó háború tanulságait őrzi és idézi fel jelképes, letisztult formában. Erről a csatáról szól az ősi indiai mítosz, a Mahábhárata, amelyben a sakkhhoz hasonlóan két hadsereg áll szemben egymással: az ember erényeit, erősségeit megtestesítő „világos” Pándavák és a hibákat, indulatos összetevőket, felszínes érzelmeket jelképező „sötét” Kauravák. Ebben az értelemben a sakk világos-sötét mezői mintha belső lelki térképünket jelenítenék meg, amelyen életutunkat járjuk. Egy-egy reakciónk vagy döntésünk egy-egy lépés ezen a különleges táblán. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a sakk a harc jelképe, amelynek segítségével megtanulhatunk győzni. Szűkebben véve győzni az ellenfél felett, tágabb értelemben pedig a körülmények, a nehézségek vagy éppen önmagunk felett, éppen ezért tanulhatunk belőle akkor is, ha az adott játszmát elveszítettük. A sakk mesterei, de hétköznapi szerelmesei is vallják, hogy ez az ősi játék a gondolkodás és a jellem igen hatásos formálója.

A játék kialakulását többen többféleképpen magyarázzák. A báboknak a rendje a korabeli hadsereg rendjét utánozta, amit alátámasztanak a Nagy Sándor korában keletkezett sakkfigurák is. Elöl, az ellenfélhez közelebb a gyalogok állnak, mögöttük az értékesebb bábuk, a tisztek. A király a legfontosabb báb. Ha a királyunknak mattot adnak, elveszítjük a játszmát, ezért értéke felbecsülhetetlen. Ha a királyt megtámadják, azt mondjuk, hogy a király sakkot kapott. A sakkot mindig el kell háritani, azaz olyan lépést kell tenni a táblán, hogy utána a király már ne álljon sakkban. Ha ilyen lépés nem lehetséges, akkor azt mondjuk, hogy a király mattot kapott. (A matt arab szó, jelentése: magatehetetlen; a király matt, azaz „a király magatehetetlen”). A háborúra utal a két hadsereg egymással szemben állása, az egyes figurák helyzete, feladatai (gyalog, huszár, bástya stb.), illetve a figurák kiütésének lehetősége. Azt azonban nem tudjuk, miként alakult át a dobókockával játszott szerencsejáték kétszemélyes, kizárólag intelligenciára épülő, kombinációs játékká.

A sakkjátszmát a világos indítja, akinek az első lépésre húszféle módja van. A sakkjátszma során mindkét játékos arra törekszik, hogy ne kapjon mattot, hogy ne veszítsen fölöslegesen figurákat, és hogy mattot adjon.

(Az ujakropolisz.hu és a sakkcsemege.blog.hu nyomán)

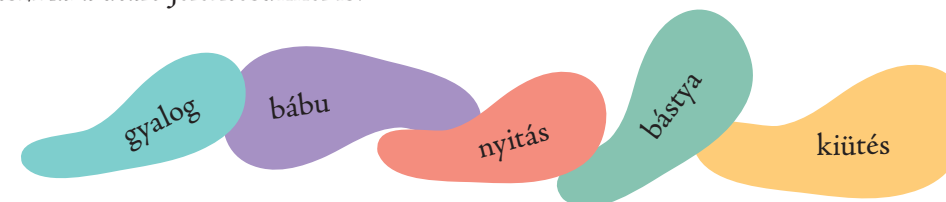
- 1 Miért nehéz megértened a szöveget?
- 2 a. Nézz utána a sakk szabályainak! Tervezd meg, hogyan magyaráznád el valakinek, hogyan kell sakkozni! Készíts vázlatot a magyarázatodhoz!
b. Hányféleképpen lehet megnyitni egy sakkjátszmát?
- 3 Mit jelképeznek a sötét és a világos figurák a Mahábhárata szerint?
- 4 Mi a célja a sakkjátékosnak a játszma során? Írd ki az összes helyes válasz számát!
1. Az, hogy ne kapjon mattot.
2. Az, hogy mattot kapjon.
3. Az, hogy mattot adjon.
4. Az, hogy minél kevesebb figurát veszítsen.

- 5 a. Mi a különbség a Nagy Sándor korabeli (I.) és a napjainkban gyakran látható (II.) sakkfigurák között? Melyik változat segít inkább abban, hogy háborúként képzeljük el a sakkjátszmát?

- b. Milyen egyéb sajátosságai vannak a sakknak, amelyek a háborút idézik?

- 6 a. Alkoss egy-egy mondatot az alábbi szavak köznapi, sakktól független jelentésével, és egyet-egyét a sakkjátszmára utaló jelentésükkel is!

- b. Írj két párbeszédet, amelyekben megjelenik a következő mondat: *A sötét huszár megtámadta a királyunkat!* A két párbeszéd közül csak az egyik hangozzon el sakkozás közben!
- c. Milyen helyzetben használják az alábbi szófordulatokat? Hogyan köthetők ezek a sakkjátszmához?
kisakkozza, hogy lesz a legjobb sakkban tart patthelyzet állt elő

- 7 a. Mit jelképez az indiai mítoszban a két hadsereg?
b. A szövegből kiindulva, önmagadban milyen sötét és milyen világos tulajdonságokat fedezhetsz fel?

- 8 Mit jelent egy sakklépés, ha a játszmát életútként értelmezzük?

- 9 a. Milyen jelentésben használja a szöveg beszélője a *győz* igét?
b. Mit gondolsz, melyik győzelmet nehezebb kivívni?

Olvassunk együtt!

– Alma, te tudsz sakkozni. Mi ez? – fordult Félix a lányhoz. Alma tünődve nézte a falat.

– Úgy látszik – szólalt meg végül. –, hogy ez egy egyszerű sakkfeladvány. Gyakran oldottunk meg efféléket az edzőmmel. Van egy állás, és a feladat mindig az, hogy a világgossal a lehető leggyorsabban mattot adjunk.

– Miért éppen a világgossal? – csodálkozott Bella.

– Nem tudom, így szokták. Ha nincs külön megadva más módon utasítás, mindig világgossal kell mattot adni a sötétnek.

– És most is lehetne mattot adni?

– Lehetne – mosolyodott el Alma. – Még hozzá egy lépésben. Nézzétek, vegyünk úgy, hogy ez itt a tábla. – Alma ujjja körbeszaladt az imént helyreállított nyolcszor nyolc mezőn. – Akkor a világos bástya a h7 mezőn áll. Ha behúzzuk ide, d7-re, sötét máris mattot kapott.

Alma finoman megérintette a világos bástyát, majd mutatóujját végighúzta addig a mezőig, ahová lépnie kellett volna. Csodák csodájára a bástya váratlanul átugrott a megadott négyzetre, mintha Alma ujjja egy érintőképernyőn csúsztatta volna új helyére. Katalina hitetlenkedve lépett közelebb, hogy ő is megmozdítsa valamelyik figurát, de a bábuk úgy hozzánöttek a táblához, mintha mindig is ott lettek volna. Még a világos bástya is megmakacsolta magát, többé sehová sem lehetett tolni.

– Hát jó, ezt megoldottuk, de hogyan tovább? – tünődött Drifter.

Mire a mondat végére ért, újabb váratlan esemény történt. A következő nyolcszor nyolc mozaik is meglevenedett, és az előző feladvány mellett újabb sakkrejtvény rajzolódott ki a falon.

A gyerekek körbeállták, és tanácstalanul nézték a kőből kidomborodó sakkfigurákat.

– Ez megint egylépéses mattfeladvány – jelentette ki Alma –, ráadásul itt is a világos bástya ad mattot. Kíváncsi vagyok, hogy be tudom-e húzni c7-re.

– Hadd próbáljam én! – kérte Bella.

Alma, anélkül hogy a táblához ért volna, megmutatta, hová kellene helyezni a bástyát, ami szinte vezényszóra megindult, amint Bella rátette az ujját.

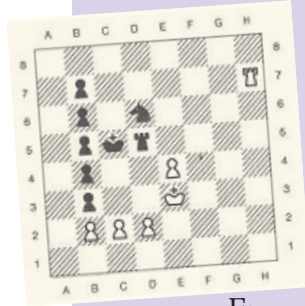
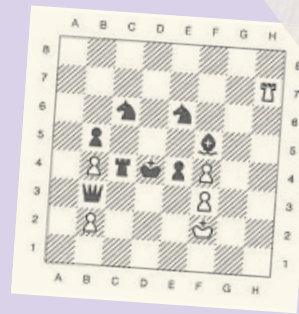
– Sikert, nekem is sikerült! – ujjongott a kislány.

A gyerekek azonban már a falat bámulták. Lehet, hogy újra meg fog jelenni egy rejtvény? Nem kellett sokáig várniuk, mert a következő percben az előbbi kettő mellett már ki is rajzolódott egy sakktábla.

– Fogadjunk, hogy megint a fehér bástyát kell behúzni valahová! – kuncogott Bella.

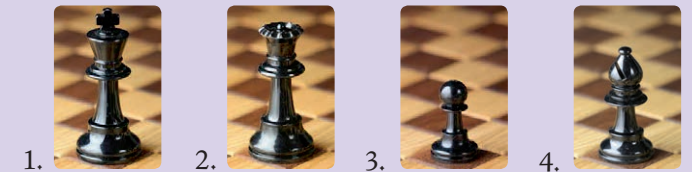
– Azt bizony – biccentett Alma. – Nem túl nehéz megoldani.

Alma alig húzta a helyére, a c6 mezőre a világos bástyát, mikor a falon megjelent a negyedik rejtvény is.

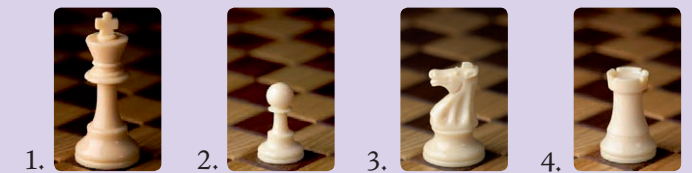

- 1 Magyarázd a szöveg alapján, hogy mi a sakkfeladvány?
- 2 Mivel tudnád igazolni azt, hogy az első szöveghez képest az *Alma* irodalmi szöveg, amely egy teremtett világba vezet el bennünket?
- 3 Mihez segíti hozzá hőseinket a sakkfeladványok megoldása?
- 4 Keressetek még olyan példát a regény szövegében, ahol szükség van sakktudásra a haladáshoz!
- 5 Találkoztál a sakkal más olvasmányaidban vagy filmélményedben? Ott mi volt a sakk szerepe?
- 6 Beszélgetsetek arról, hogy olvasás közben megnéztétek-e a szövegbe illesztett ábrákat! Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?
- 7 Mit ábrázolnak a szövegbe illesztett képek? Miért van rájuk szükség?

8 a. Melyik figurának kell mattot adni?

b. Melyik figurával ad mattot Alma mindhárom esetben?

9 Hogyan ismerted fel, hogy a sakkfeladványokon szereplő kis ábrák melyik sakkfiguráknak felelnek meg?

A körülöttünk levő világ tele van jelekkel. A jelek láthatóak, hallhatóak, vagy tapinthatóak, de sajátosságuk az, hogy önmagukon túlra mutatnak, amennyiben jelentést társítunk hozzájuk. Az ikonok és szimbólumok különböző fajta jelek. Az *ikonokkal* egyszerűsítve ábrázolunk valamit, ezért az ikon hasonlít arra, amit jelöl. A *szimbólumok* jelentése viszont nem kikövetkeztethető a jelből magából. A szimbólumot csak az érti meg, aki megtanulta a jelentését. Láttuk, hogy a sakktábla és a sakkfigurák jelként utalhatnak egy háború szereplőire. Ilyenkor ikonként működnek, hiszen utánozzák azt a valóságot, amire utalnak. Ha viszont az emberi lélekben levő jót és rosszat jelöljük a két színnel és hadsereggel, az már szimbolikus jelentés. A jelek tovább alakíthatók, egyszerűsíthetők, sőt jelek más jelekre is utalhatnak, hiszen láttuk, hogy a sakkfeladványok vagy elképzelt játszmák esetén a kis jelek, ábrák helyettesítik a már önmagukban is jelnek szánt figurákat.

- 1 Almát kihívja a fekete király, hogy játsszon vele szimultán három partit. Alma izgul egy kicsit, főleg attól fél, hogy összekeveri a táblákat, ezért meg szeretné jelölni őket valahogyan. Bella ad neki egy lovackás matricát, Drifter pedig szintén talál a zsebében egy deszkásat. Sajnálkoznak, hogy nincs náluk semmi más, amivel megjelölhetnék a harmadik táblát, de Alma szerint a két matrica elég lesz. Hogyan tudja Alma megoldani, hogy megkülönböztesse a három táblát, ha csak két matricát tud felragasztani?

- 2 a. Ha el akarnád mesélni valakinek azt, amit a képen látsz, akkor nem lenne elég ezt a négy szót sorba rakni: *ad*, *Anita*, *Bence*, *tulipán*. Mit kell még tenned ezekkel a szavakkal ahhoz, hogy értelmes magyar mondatot hozz létre?
- b. Ha megvizsgálod az AD igéhez kapcsolódó szavakat, a három szóból melyik hasonlít a matricával ellátott, melyik a jelöletlen sakktáblához?

Azt láttuk, hogy nem elég felsorolnunk egy kép résztvevőit (*Anita*, *Bence*, *tulipán*), és még az sem elég, ha a képen látható jelenetet az AD igével társítjuk. Mindebből ugyanis a hallgató csak annyit tud meg, hogy egy olyan jelenetet kell elképzelnie, amiben valaki valakinek valamit *ad*, és ebben szerepe van Anitának, Bencének és a tulipánnak, de nem fogja tudni, hogy kinek mi volt a szerepe. Ezért nekünk jelölni kell, hogy mi cserélt gazdát, és azt ki adta kinek.

Ezt úgy tudjuk magyarul jelölni, hogy a „kapót” megnevező szó vagy kifejezés végére egy *-nak* vagy *-nek* végződést ragasztunk, mint matricát a sakktáblához: [VALAKI]+nek

pl. [*Anitá*]-nak; [*a kislány*]-nak; [*a kockás inges kislány*]-nak; [*a régi ovis barátnője*]-nek stb.

Azt is jelölni szoktuk, hogy a három szereplőből melyik az, amelyik gazdát cserél. Ezt meg úgy csináljuk, hogy az azt megnevező szó vagy kifejezés végére ragasztunk egy *-t*: [VALAMI]+t
pl. [*virág*]-o-t; [*15 szál tulipán*]-t; [*a virágboltban található legszebb csokr*]-o-t stb.

Hogy a három figurából ki az adó, azt, lám, nem jelöljük, ahogy a harmadik sakktáblát sem jelöltük meg, hiszen enélkül is különbözni fog a másik kettőtől. Olyanokat mondhatunk például az „adó” megnevezésére, hogy: [VALAKI]; [*Bence*]; [*a kisfiú*]; [*a szomszéd fiú*]; [*az öcsém barátjának a bátyja*] stb.

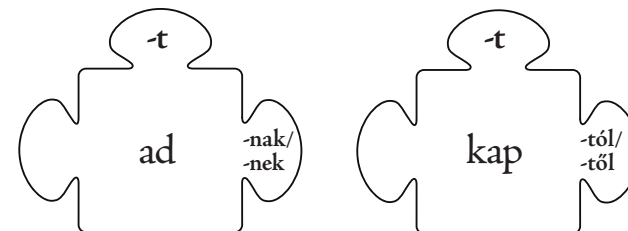
- 3 a. Azért kellett éppen ezeket a végződésekkel használnunk, mert ezt követelte meg az a döntésünk, hogy az AD igével ragadjuk meg a képen látható jelenetet. Mi lett volna másképp, ha ezt a képet akarjuk leírni?

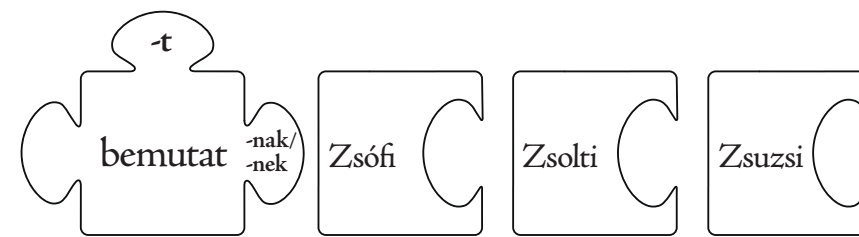
A példákban az is látszik, hogy ez a *t*-ragasztás néha más eredményt ad, mint ami várható lenne, ha ezt összeadásnak képelnénk, pl. *virág + t* → *virágot* (nem *virágt*); *csokor + t* → *csokrot* (egyes beszélőknél *csokort*). Keressetek hasonló példákat!

- b. Társítsd a megfelelő végződésekkel a *Bence*, *Anita*, *tulipán* szavakhoz, ha ezek a KAP igével jellemezhető jelenet szereplői!

Vagyis nem *Bencén* és *Anitán* vagy a *tulipánon*, hanem a jelenet megragadására kiválasztott ige múlik az, hogy milyen végződésekkel kell használnunk ahhoz, hogy a hallgató számára világossá tegyük: kinek mi a szerepe az adott jelenetben. Ezért ezeket a végződésekkel, amelyekből e szerepeket megtudjuk, az igehez tartozóként fogjuk modellezni, a központi puzzle füleibe írva.

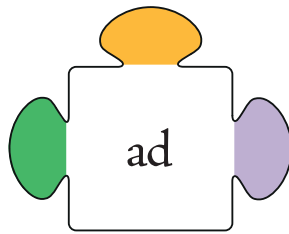
- 4 a. Rajzold le az alábbi darabokból álló puzzle-szerkezeteket is!
1. *megoszt*, *nagyapa*, *az étel*, *az unokái*
  2. *a diák*, *a tanár*, *pletyka*, *terjeszt*
  3. *a királyfi*, *átváltoztat*, *béka*, *a boszorkány*
  4. *rákényszerít*, *a döntés*, *a bizottság*, *az elnök*
  5. *egy mókus*, *a csapda*, *Ádám*, *kiszabadít*
- b. Volt olyan sorozat az a. alpontban, ahol többféle megoldás is született? Mit gondoltok, miért volt ez lehetséges? Miben különbözik a kétféle megoldás által leírt helyzet? Mi lesz mégis közös ebben a két helyzetben?
- 5 a. Helyezzétek rá az alábbi 3 puzzle-darabot az összes lehetséges formában a központi puzzle-re! Írjátok a létrehozott puzzle-ek mellé, hogyan hangzanának a nekik megfelelő mondatok!

- b. Miben különböznek azok a helyzetek, amelyekről ezeket a mondatokat mondjuk? Melyik helyzetben kinek mi a szerepe? A szerepcserék következtében milyen különbségek lesznek a mondatok alakjában és az általuk megjelenített helyzetekben?

A továbbiakban színekkel fogjuk kódolni, hogy az egyes igékkel milyen szereplehetőségek járnak. Ha olyan szerepet jelöl ki az ige, amihez „nem kell matrica”, azt zölddel fogjuk jelölni, és *alanyi* szerepnek fogjuk nevezni. Az olyan szerepet, ami egy *-t* ragasztásával jár, sárgával jelöljük, és *tárgyi* szerepnek nevezzük. Az olyat pedig, ami valami egyébnek a ragasztását kéri a szereplőt megnevező kifejezés végére, azt lilával jelöljük, és *határozói* szerepnek hívjuk ezután.

Ennek értelmében az AD ige egy olyan központi puzzle-ként ábrázolható, aminek van egy zöld füle, egy sárga és egy lila füle (vagyis egy alanyi, egy tárgyi és egy határozói szereplője).

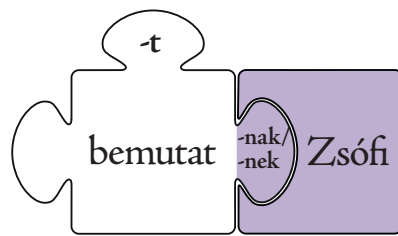
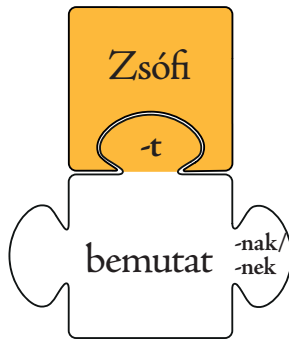
- 6 a. Rajzold meg a KAP ige puzzle-jét is, és színezd ki a füleket az ige által kijelölt szerepeknek megfelelően!
 b. Milyen lenne az *ül* és a *vág* ige puzzle-je? Rajzold meg, és színezd ki a füleket!

Láttuk, hogy ahány füle van egy központi puzzle-nek, annyi puzzle-darabot lehet kapcsolni hozzá.

Például egy ilyet:

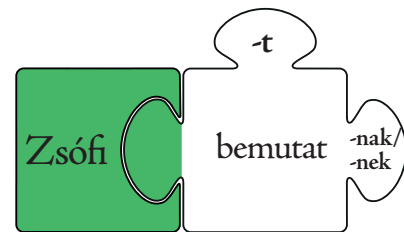
Az összekapcsolás által ezek a puzzle-ek valamilyen **szerepet kapnak** abban a történetben, amit mi a központi puzzle-lel (pl. a BEMUTAT igével) akarunk megragadni. Ezt a **szereplővé válást** úgy ábrázoljuk, hogy a csatolt puzzle-ek felveszik annak a fülnek a színét, amelyre kapcsoljuk őket. Amit például sárga fülre csatolunk, az sárgává válik, vagyis **tárgyi szerepe** lesz abban a jelenetben, amit az igével felidézünk.

Ez azzal is jár, hogy mihelyt a puzzle-t „sárga szerepben” használjuk, nem úgy mondjuk már ki, hogy *Zsófi*, hanem úgy, hogy *Zsófit*. Vagyis ez a puzzle **az ige tárgyává válik**: ő lesz az, AKIT bemutatnak.

Ha ellenben ugyanezt a puzzle-t a lila fülre kapcsoljuk, akkor „lila szerepet” kap, vagyis az **ige határozójává válik**. Ennek következtében például a BEMUTAT ige mellett úgy fogjuk kimondani, hogy *Zsófinak*, vagyis ekkor ő lesz az, AKINEK bemutatnak valakit.

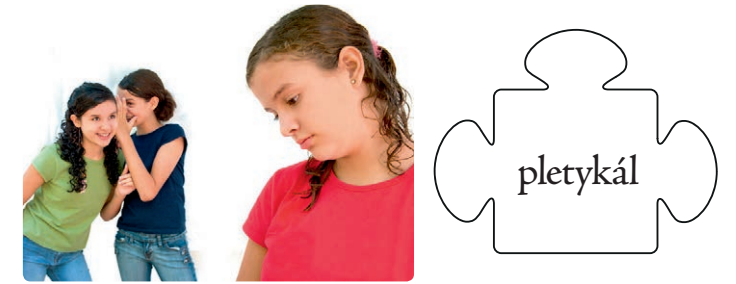
Végül ha ezt a puzzle-t a zöld fülre kapcsoljuk, azzal egy harmadik szerepet adunk neki: „zöld szerepet” kap, vagyis az **ige alanyává válik**. Ezúttal azonban a hallgató ezt nem onnan fogja megtudni, hogy mi valamit ragasztunk a végére, hanem pont abból, hogy erre nem ragasztunk semmit (emlékezzetek vissza a sakktáblákra!). Ha a puzzle-en *Zsófi* volt, úgy mondjuk ki csatolás után is, hogy: *Zsófi*. Érteni pedig úgy értjük, hogy ez most egy olyan helyzet, amiben *Zsófi* az, AKI bemutat valakit valakinek.

A puzzle-darabok színe azt jelöli tehát, hogy ezek most nem csak hányódó puzzle-ek, hanem **részei egy történetnek**: jól meghatározott **szerepük van** a mondatban, amely leírja az adott eseményt (pl. egy bemutatást). Vagyis szavakból vagy kifejezésekből egy mondat részei: **mondatrészek** lettek.

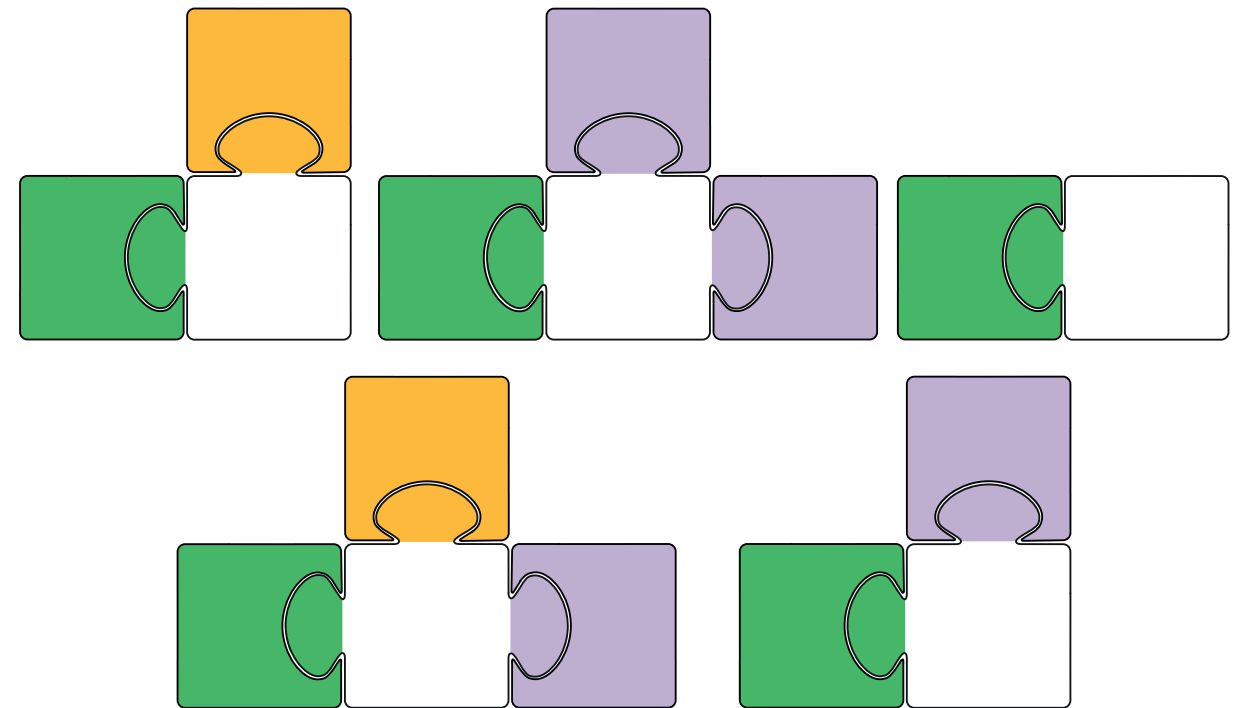

- 1 a. Adj nevet a képen látható szereplőknek, és írd le az ábrázolt helyzetet a *pletykál* igével! Színezd ki a *pletykál* ige puzzle-jének füleit a megfelelő színre, és írd a fülekbe a végződéseket!

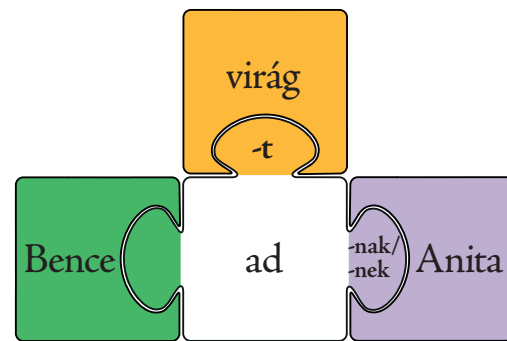

- b. Figyeld meg, hogy mi jelöli az egyes szerepeket az alábbi román mondatban! Miben hasonlít és miben különbözik a két nyelvi megoldás?
Dana bârfeşte cu Diana despre Dorina.

- 2 a. Írd ki az igéket az alábbi mondatokból!
 1. Nagyi kifelejtette a levesből a sót.
 2. A padtársamnak a tesód tetszik.
 3. Elaludt a tűz.
 4. A tanárnő keresi az egyik szemüvegét.
 5. A fiúk a lányokkal harcoltak a díjért.
 b. Társítsd a mondatok igéit a puzzle-szerkezetekkel aszerint, hogy milyen (alanyi, tárgyi, határozói) szerepük van az egyes szereplőknek!

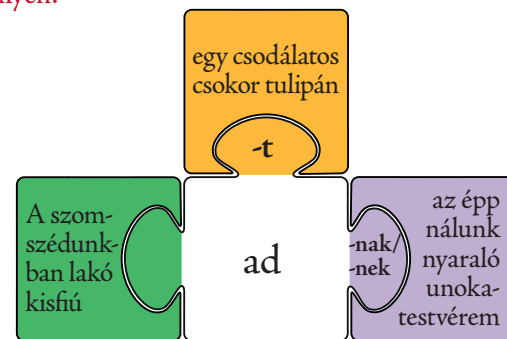

Az egyik előző példánkban azt, aki ad, úgy neveztük: *Bence*; amit Bence adott, azt *virágnak* hívtuk, és akinek adta, az *Anitaként* szerepelt a mondatunkban. A puzzle-ünk tehát így fog kinézni:

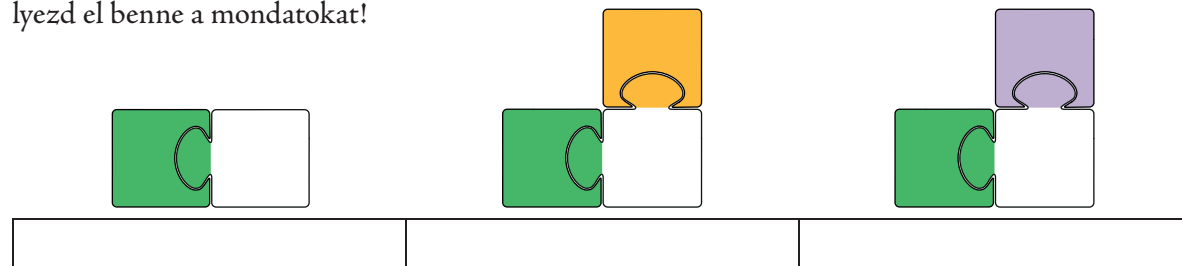

Ez megfelel a *Bence virágot ad Anitának.* mondatnak. De nemcsak így fogalmazhatunk. Ha Bence a szomszédunkban lakó kisfiú, Anita pedig az unokatestvérem, aki épp nálunk nyaralt akkoriban, akkor mesélhetek erről az eseményről úgy is, hogy *A szomszédunkban lakó kisfiú virágot adott az épp nálunk nyaraló unokatestvéremnek.* Sőt a virágról is elmondhatom, hogy egészen pontosan tulipán volt, és nem is akármilyen!

Ennek a mondatnak, hogy *A szomszédunkban lakó kisfiú egy csodálatos csokor tulipánt adott az épp nálunk nyaraló unokatestvéremnek.* ugyanaz lesz a puzzle-szerkezete, mint a *Bence virágot ad Anitának.* mondatnak, hiszen ugyanazt a jelenetet írtam le vele, ugyanazt az igét választva a jelenet megragadására.

- 1 a. Készíts a füzetedbe egy táblázatot, amelynek fejléce az alábbi puzzle-rajzokat tartalmazza, és helyezd el benne a mondatokat!

1. A legkisebb ovis építette a legmagasabb tornyot.	4. A botanikusok ismerik a növényeket.
2. Szorít a bátyámtól örökölt cipőm.	5. A lelkesen szurkoló apuka az egész csapatért rajong.
3. Levi a húgomnak udvarol.	6. Eltört a kerámiakanál nyele.
- b. Írj saját mondatokat a táblázat oszlopaiba!
- 2 a. Formáld mondatokká az alábbi szósorokat, majd rajzold meg mindegyikhez a mondatban leírt eseményt, helyzetet modellező puzzle-szerkezetet!
1. rábízza, a szülő, a gyerek, az óvó néni	4. kigyógyítja, az orvos, a betegség, a páciens
2. eltalálja, Gyuri, a labda, a kapu	5. hozzáragasztja, Marci, a nadrágja, a szék
3. megmenti, a királyfi, a királylány, a sárkány	6. megszórja, a kínai szakács, a sonkás pizza, sajt
- b. Írd a központi puzzle füleire azokat a végződéseket, amelyeket az egyes mondatrészeknek kapniuk kellett ahhoz, hogy megértsük, mi a szerepük a jelenetben!

- 3 a. Az alábbiakban öt osztálytárs beszélget arról, hogy ki hová fog költözni. Emeld ki aláhúzással a *költözik* igéhez tartozó, határozói szerepű szavakat vagy kifejezéseket!
- Ti is hallottátok?
  - Mit?
  - Artúrék Olaszországba *költöznek*.
  - Jól teszik, ha befejezem a sulit én is külföldre *költözöm*.
  - Én nem megyek külföldre, de mindig az volt a tervem, hogy a tenger mellé *költözöm*.
  - A Frici nagymamája Konstancán lakik. Miért nem *költözöl* a Frici nagymamájához?
- b. Alakítsd át az aláhúzott szavakat, kifejezéseket úgy, hogy a *lakik* igéhez lehessen kapcsolni azokat!
- c. Írj hasonló párbeszédet a *lakik* + valahol kifejezésnek a b. pontban kapott szerkezetével!
- d. Észrevételeidet foglald össze!

Vannak igék, amelyek mellett nincs megszabva, hogy milyen végződése lehet annak a szónak vagy kifejezésnek, amely a lila fülre kerül (vagyis ami határozói mondatrész-szerepű lesz). A *költözik* ige esetében például a határozói fülre sokféle kifejezés kerülhet (*Olaszországba, külföldre, a tenger mellé, a Frici nagymamájához* stb.), de közös bennük, hogy mindegyik 'valahová' jelentésű.

A legtöbb beszélő a hétköznapi fesztelen nyelvhasználatban nem tesz különbséget a *-ba/-be* és a *-ban/-ben* végzések között, hanem csak a *-ba/-be* változatot használja. Pl. *Olaszországba költözött, és most is Olaszországba lakik.* Írásban azonban mindig meg kell különböztetnünk a 'valahol' jelentésű *-ban/-ben* végződést a 'valahová' jelentésű *-ba/-be* végződéstől. Pl. *Párizsba utazom, egy hétig Párizsban leszek.*

- 4 a. Társítsd a megadott végződéseket a határozói szerepű szavakhoz és kifejezésekhez!
1. A szomszéd bácsi érdeklődött dédi _____.
  2. Válassz a két szín _____!
  3. Híres írónk karrierje a rendszerváltás _____ kezdődött.
  4. A kedvenc könyveimet az éjjeliszekrény _____ tartom.
  5. A nyíl a kijárat _____ mutat.
  6. Sokan tüntetnek a törvénytervezet _____.
  7. A nyúl menekül a farkas _____.
- Végzések: *-ért, -kor, -ról/-ről, -on/-en/-ön, -tól/-től, -ra/-re, -ból/-ből*
- b. Az a. alpont melyik mondatába tudnád beilleszteni a végződés helyére az alábbi szavakat?
után, elől, mellett, felől, közül, ellen, felé
- c. Alkoss mondatokat az alábbi igékkal, majd rajzold meg a puzzle-szerkezetüket! Mit kell írnod az igepuzzle lila fülére?
kitart, ítélkezik, fellázad, vágódik, kering

A határozói szerepű szavak és kifejezések után néha nem végzések állnak, hogy mutassák a mondatbeli (határozói) szerepet, hanem önálló szavak. Az ilyen szavakat, mint a fenti mondatokban megjelenő *után, elől, mellett, felől, közül, ellen, felé névutóknak* nevezzük.

Borbáth Péter: *Mirminyó segít*

Bocskoján hazaviszi Nirut Mirminyóhoz, aki mindenáron segíteni akar

Bocskojánék egy kisebb mészkőbarlangban laktak, a bejárat előtt hatalmas zsákokban szénpor, mészpor, márványhasábok.

– Három személyre teríts, Mirminyó! – harsogott büszkén Bocskoján. – Háromra!

Mirminyó a kötényébe törölgette a kezét, homloka összeráncolódtott az aggodalomtól, úgy nézett Nirura.

– Dinsztelt kovám van, desszertnek meg némi csillámpor, de biztos, hogy...

– Persze, nézz rá, kész férfi – vágta hátra barátságosan Nirut Bocskoján, csak úgy szállt a szénpor körülöttük.

Mirminyó pakolászni kezdett, néha eltűnt egy pici nyíláson, aztán újra előbukkant.

– Ül csak ide, hát rozsdalevet ittál-e már? – zöttyent egy sámlira Bocskoján, fogával kihúzta a vaskos dugót az üvegből.

– Nem biztos – pötyögte Mirminyó pakolás közben –, olyan fiatal még, nem biztos, hogy...

– Ugyan, én ilyen koromban rozsdalével keltem! – töltötte vastálkába a barnás levet Bocskoján.

Niru már szédelgett az éhségtől, de nem merte elővenni a táskájából a csoffasztott gesztenyét.

– Öcsémuram – emelte poharát Bocskoján –, a gyógyulásodra!

– Beteg? – Mirminyó most kicsit előrébb jött.

– Váltóláza van! – harsogta Bocskoján. – Váltóláz!

– És te rozsdalével itatod? Szó se lehet róla! Szó se lehet róla! – Mirminyó hangja most magabiztos lett. – Tessék szépen átöltözni!

Finoman szőtt lebernyegeket hozott elő.

– Kapsz priznicet, friss forrásvizet, lefekszel, a váltólázzal nem viccelünk! – és szigorú szemmel nézett Bocskojánra, aki nagyokat pislogva kortyolta a rozsdalevet.

– De én nem vagyok beteg, csak eltévedtem – motyogta Niru, miközben Mirminyó pillanatok alatt öltöztette lebernyegbe, lefektette, homlokára priznicet rakott, megitta forrásvízzel.

– Készíték neked mézempompót – csillogott Mirminyó szeme a tettvágytól. Régóta szeretett volna valakit ápolni, de Bocskoján olyan egészséges volt, arra ugyan várhatott, hogy megbetegedjen.

Niru próbálta megmagyarázni, hogy ő csak a barátját keresi, engedjék el nyugodtan, van nála étel-ital, de Mirminyónak nem lehetett csak úgy azt mondani, hogy köszönöm, ennyi volt. Mert ő segített, ha kellett, ha nem. Pempősre zúzott mészkőfözeléssel próbálta etetni, titkon cseppkőfagyit is adott neki, de Niru nem bírta megenni egyiket sem, Mirminyó már egészen kétségbeesett, mi baja lehet szegénynek.

Niru két cseppkőtukmálás között végre meg tudott szólalni:

– Nem. Nem kérek – és fintorogva tolt el a mészkőpempős tálkát.

De Mirminyónak ez már sok volt! Szemét hirtelen futotta el a könny, arca kis vörös párnává változott a zokogástól, kezéből földre hullott a cseppkő. Niru tanácstalanul kereste szemével Bocskojánt,

de ő rögvest mély álomba menekült, ahogy Mirminyó hozzáfogott a betegápoláshoz. Most is ott horogott a tűzhely mellett.

Na, most mi legyen? Sündört kellene már régóta keresnie, ő meg még mindig itt van Mirminyóéknál. Az egyik keservesen zokog, a másik mélyen alszik, neki meg kong a gyomra az éhségtől. Észrevétlen elővett a táskájából egy csoffasztott gesztenyét, és falni kezdte, még a szemét is lehunyta, olyan jól esett neki.

Miközben falatozott, egyszerre csönd lett a barlangban. Mirminyó a szemét törölgetve nézte Nirut, aki egyik gesztenyét a másik után tömte magába. A nagy csámcsogásra még Bocskoján is felébredt.

– Hát te meg mit eszel? – jött közelebb Bocskoján.

– Csoffasztott gesztenye – kínálta Niru, egészen visszatért belé az élet.

Mirminyó gyanakodva nézte, ahogy Bocskoján belekóstol. Rögtön prüszkölni, fújtatni kezdett a gesztenyétől. Mirminyó sietve töltött neki egy tálka rozsdalevet:

– Látod, látod, nem kell mindenbe belefalni. Ejj! – És nagy zajjal mosogatni kezdett, magában néha mordult egyet. – Még hogy csoffasztott... még hogy gesztenye... miket össze nem esznek ezek.

Mosogatás közben a nehéz köedények koccanásai, pendülései röpködtek a barlangban. Niru még sosem találkozott ilyen példányokkal. Az egyik pendülés szárnya beakadt két edény közé, óvatosan kiemelte onnan. Mirminyó elképedve nézte:

– Hát ez meg?

– Hártyás szárnyú pendülés – magyarázta Niru.

– Még sosem vettem észre, nohát! – ámuldozott Mirminyó.

Niru, Bocskoján és Mirminyó nagy egyetértésben ültek végül asztalhoz, Niru gyönyötepitét harapdált, Bocskoján háromszor mert a mészkőfözelékből, a vacsora végén még Mirminyó is belekóstolt a csoffasztott gesztenyébe.

– Nem rossz, nem rossz – rágcsálta.

1 Az olvasott részlet alapján miből derül ki számodra, hogy a fenti szöveg egy meseregényből származik? Miben hasonlít a mesékhez? Miben különbözik tőlük?

2 a. A cím alatt található rövid összefoglalóban – amelynek szerepe, hogy felkeltse az érdeklődést a fejezetben leírt események iránt – három különös nevű szereplő is megjelenik. Kik ezek? Beszéljétek meg az osztályban, milyenek képzeltek őket a szöveg olvasása előtt! A részlet elolvasása hogyan árnyalta a róluk alkotott képet?
b. Rajzold le, milyenek képzeled el a szereplőket!

3 A történet a vendéglátás ismerős helyzetét mutatja be meseivé átfogalmazva. Milyen mesei elemek idézik fel a vendéglátás helyzetét? Keresd meg a részletben a meseivé átkódolt valóság elemek sorát!

4 Rajzold le a részlet alapján elképzelhető helyszínt! Érzékeld annak mesei hangulatát!

Tartalom

ELSŐ RÉSZ – SÜNDÖR ÉS NIRU Hogy jut be Sündör és Niru a Csillanó Fém Birodalmába	3
MÁSODIK RÉSZ – FÉNYEKRE VADÁSZNI Sündör elkezd fényekre vadászni, Niru pedig segít neki	8
HARMADIK RÉSZ – GYŰLNI KEZD A ZAJ Niru egy zajgyereket talál, és egyszerre gyűlni kezdenek a zajok	11
NEGYEDIK RÉSZ – SZEREZZÜK MEG A NAPOT! Sündör és Niru útnak indul, hogy foglyul ejtsék a napot	14
ÖTÖDIK RÉSZ – A NAPÁLLATKA-KÍSÉRLET Sündör kísérletezik a napállatokkal, meglazul Sündör és Niru barátsága	18
HATODIK RÉSZ – HOVA LETT SÜNDÖR!? Egy hatalmas vihar után Sündör eltűnik, és Niru a nyomába ered	20

5 a. A fejezet a regény eseménysorának csak egyik *epizód*-ját tartalmazza. Próbáld kikövetkeztetni az előzményeket: milyen érdekes eseménysor juttathatta Nirut Bocskojának házába, miért szorulhatott Mirminyó gondoskodó segítségére?

b. Írd meg Niru történetének néhány előző (és következő) fejezetét, egymás között megosztva a munkát! Kitalálhatsz újabb, a mese világának megfelelő szereplőket; adj nekik találó neveket! (Segíthet az eredeti regény néhány fejezetcíme és a címet követő összefoglalók.)

6 Olvasd el a meseregényt!

7 Készítsétek el a szereplők bábfiguráit, és adjátok elő velük a legkedvesebb jeleneteiteket! (Szükség lesz – a szövegríkon kívül – rendezőre, díszlettervezőre, zenei szerkesztőre, világosítóra és természetesen szereplőkre.)

1 a. Az alábbi szavak közül melyek azok, amelyekkel korábban nem találkoztál?
dinsztelt, zöttyen, sámli, csöffasztott, lebernyeg, priznic, pempő, cseppkő, hortyog, genyöte

b. Ellenőrizd, hogy ezek közül melyek szerepelnek az értelmező szótárban!

c. A szótárban meg nem talált szavak az író alkotásai. Határozd meg a jelentésüket a szövegösszefüggés alapján!

2 a. Figyeld meg, hogyan beszélnek egymással a szereplők! Tegeznek vagy magázzák egymást? Melyik esetben nem lehet ezt tudni?

1. Bocskoján Mirminyót _____.

2. Mirminyó Bocskojánt _____.

3. Bocskoján Nirut _____.

4. Niru Bocskojánt _____.

5. Mirminyó Nirut _____.

6. Niru Mirminyót _____.

b. Ki mondja kinek a következő mondatot: *Tessék szépen átöltözni!?* Mit gondolsz, miért használja ezt a formát?

3 a. Fogalmazz meg utasításokat az alábbi kérdések alapján! Milyen helyzetben, milyen viszony esetén használjuk az 1. és a 2. mondatban megjelenő udvariassági formákat? Miben különböznek ezek?
Pl. *Pihensz egy kicsit?* → *Pihenj egy kicsit!*

1. Vili bácsi pihen egy kicsit?

2. Tetszik pihenni egy kicsit?

b. Ugyanaz a *tetszik* ige szerepel-e az alábbi mondatokban? Alakítsd figyelmeztetéssé a kérdéseket, és figyeld meg az utasításban szereplő ige alakját!

1. Trombitálni tetszik? → Csak ne...

2. Tetszik a Csanád barátnője? → Csak ne...

c. Találkoztál már a Vili bácsinak adott tanácsokban szereplő igék mindkét változatával? Melyik változat hangzik természetesebben számodra?

1. Ha Vili bácsi egészséges akar maradni, akkor egyen sok zöldséget és gyümölcsöt, minden nap igyon legalább 2 liter vizet, és aludjon 8 órát! A ház körül dolgozzon egy keveset, de csak annyit, hogy ne essen neheze! Nyugodjon meg, ne aggódjon! Szíveskedjen megfogadni a tanácsokat! Válgjon egészségére!

2. Ha Vili bácsi egészséges akar maradni, akkor egyék sok zöldséget és gyümölcsöt, minden nap igyék legalább 2 liter vizet, és aludjék 8 órát! A ház körül dolgozzék egy keveset, de csak annyit, hogy ne essék neheze! Nyugodjék meg, ne aggódjék! Szíveskedjék megfogadni a tanácsokat! Válgják egészségére!

A fenti szövegekben szereplő igealakok ugyanabban különböztek, mint a *tetszen* és a *tessék*. Ahogy a *tetszik*, a szövegben található *eszik, iszik, alszik, dolgozik, esik, nyugszik, aggódik, szíveskedik, válik is ikes ige*. (Kitalálhatjátok, hogy ezt a nevet az *-ik* végződésükről kapták.) Az *ikes* igéket egyesek úgy használják, ahogy az 1. szöveg mutatja. Másoknak a 2. szövegbeli, hagymányos alakok a természetesebbek.

1 a. Rajzold meg a következő igék puzzle-szerkezetét: *kibújik, rágcsál, ír, fésül!*

b. Mi a közös az egy képhez tartozó mondatokban?

c. Hogyan tudnád kiegészíteni a képeket a megadott mondatok alapján?

A csibe hajnali ötkor bújt ki a tojásból.

A csibe csipogva bújt ki a tojásból.

A csibe a lámpafénynél bújt ki a tojásból.

A csibe kíváncsian bújt ki a tojásból.

Az egér éjszaka rágcsálja a sajtot.

Az egér a kamrában rágcsálja a sajtot.

Az egér vígan rágcsálja a sajtot.

Az egér lyukakra rágcsálja a sajtot.

Robi levelet ír egy szalvétára.

Robi levelet ír a szobájában.

Robi mosolyogva írja a levelet.

Robi levelet ír Budapestre.

Bogi a tükörnél fésüli a haját.

Bogi énekelve fésüli a haját.

Bogi oldalra fésüli a haját.

Bogi köntösben fésüli a haját.

- 2 Készítsetek egy-egy rajzot a két oszlop mondataihoz! Hasonlítsátok össze a rajzaitokat!
Apa kezeslábasban mossa a kocsit.	Apa fürdőnadrágban mossa a kocsit.
Apa slaggal mossa a kocsit.	Apa szivaccsal mossa a kocsit.
Apa a garáznál mossa a kocsit.	Apa a pataknál mossa a kocsit.
Apa füttyörészve mossa a kocsit.	Apa unottan mossa a kocsit.

Az ábrázolt egyedi jelenetekben van valami közös: ezt láttuk korábban az *ül, vág, ad* igékkel felcímkézhető képeken. Ezt a közöset tudjuk megragadni a puzzle-szerkezettel.

A mondatunkban azonban ennél több információ is lehet: pl. ha a *mos* igét halljuk, mindig egy olyan jelenetre gondolunk, amiben VALAKI vagy VALAMI mos, és VALAMIT mosnak. Az a mondat, hogy *Apa mossa a kocsit.* egy ilyen „mosás jelenet” ír le, és meg is nevezi annak a két szereplőjét. Ha magának a jelenetnek a leírásán kívül egyebet is közölni szeretnénk a beszédtársunkkal, akkor részletezhetjük, hogy miben más ez a mostani jelenet, mint egy korábbi, amikor apa szintén mosta a kocsit. Ilyenkor mondhatunk olyasmiket, hogy ez most mikor vagy hol történik, apa milyen eszközzel dolgozik, vagy miben van felöltözve, milyen a lelkiállapota, örömmel végzi-e ezt a tevékenységet stb. Ezekkel a „díszletekkel” (pl. a garáznál), „kellékekkel” (pl. szivaccsal), „jelmezekkel” (pl. fürdőnadrágban) részletesebb képet kapunk az épp szóban forgó jelenetről.

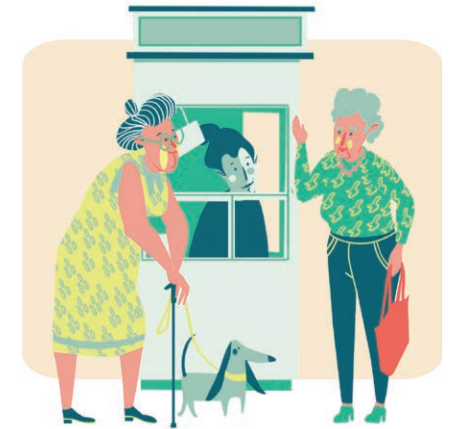
- 3 a. Miben különbözik a három mondat?
- Mirminyó szigorú szemmel ránézett Bocskojánra.
  - Mirminyó a szemét törölgetve nézte Nirut.
  - Mirminyó elképedve nézte a pendülést.
- b. Adjátok elő párban az alábbi táblázatban szereplő mondatpárokat úgy, hogy a hangotokkal és a non-verbális kommunikáció eszközeivel érzékeltessétek a közöttük levő különbséget!

Mirminyó törölgette a kezét.	Mirminyó kötényébe törölgette a kezét.
Bocskoján hátra vágta Nirut.	Bocskoján barátságosan hátra vágta Nirut.
Bocskoján kihúzta a vaskos dugót az üvegből.	Bocskoján kihúzta a fogával a vaskos dugót az üvegből.
Bocskoján kortyolta a rozsdaletet.	Bocskoján nagyokat pislogva kortyolta a rozsdaletet.
Niru eltolta a mézskőpempős tálkát.	Niru fintorogva eltolta a mézskőpempős tálkát.
Bocskoján felébredt.	Bocskoján felébredt a nagy csámcsogásra.
Mirminyó mosogatni kezdett.	Mirminyó nagy zajjal mosogatni kezdett.
Mirminyó töltött Bocskojánnak egy tálka rozsdaletet.	Mirminyó sietve töltött Bocskojánnak egy tálka rozsdaletet.
Bocskoján mert a mézskőfőzelékből.	Bocskoján háromszor mert a mézskőfőzelékből.

- c. Hasonlítsátok össze a mondatokat és az előadásokat! Miben voltak egyformák a bemutatások? Milyen különbségeket észleltek közöttük páronként?
- d. Készítsd el a mondatok puzzle-szerkezetét! Különbözik ez páronként?
- e. Színezd ki a mondatok szavait, kifejezéseit aszerint, hogy melyik puzzle-fülre fognak kerülni! Van olyan rész, amelyet nem kellett kiszínezni? Ezeket húzzátok alá hullámos vonallal!

- 1 – Elég lassan halad a sor, és nekem négyre otthon kell lennem. Te mióta állsz itt?
- Legalább fél órája. Minden nehezebb és bonyolultabb, mióta megváltozott a szabályzat. Most minden adatot be kell gépelniük, ha azt akarják, hogy érvényes legyen a bérlet. De mindjárt sorra kerülünk.
- Tessék, kérem a következőt!
- Menj csak, te következő!
- Á, nem sietek, menj inkább te, neked dolgod van, én még állhatok egy darabig.

- Szia, Timcsi!
- Merci, te vagy? Jaj, de megváltoztál! Rád sem ismerek!
- Igen, a középiskola teszi. Mesi is így megváltozott, rá sem ismer-nél. Majd veled is ez lesz, meglátod!
- Tudom, anyukám folyton sírdogál, hogy a bátyám már elhagyta öt, és most én következem!
- Igaza is van! Na de mesélj valamit! Áll még a régi sulis?

- Tegnap pontosan itt álltál, és azt mondtad, hogy én fogok védeni a mai meccsen. Mi történt tegnap óta?! Megváltoztam? Bénább kapus lettem?

- Nem, te nem lettél bénább, csak a véleményem változott meg. Úgy gondolom, jobb, ha nem te állsz a kapuban, mert Sebi jobban fog védeni.

- Ez most komoly?! Neked ilyen nyilvánvaló, hogy ő fog jobban védeni? Százszor bizonyítottam, hogy jobb vagyok nála! De ha ezt gondolod rólam, akkor felőlem ki is kaphattok.

- Fontos meccs következik, nem hibázhatunk. A csapat vég-ső döntése, hogy Sebi álljon a kapuban. Benne jobban bízunk.

- a. Társítsd a párbeszédet a képeken levő személyekhez! Miből tudtad megállapítani, hogy ki mit mond?
- b. Írd ki a párbeszédéből az *áll, megváltozik és következik* igék különböző alakjait! Figyeld meg, hogy melyik helyzetben kire vagy mire utalnak, és helyezd el őket egy táblázatban, amelynek fejléce így néz ki:

A beszélőre utal	A beszédpartnerre utal	Másra utal
------------------	------------------------	------------

- c. Sorold fel, hogy a szöveg alapján ki/mi tartozhat a *más* kategóriába!
- d. Helyezd el a táblázatban a szövegben aláhúzott szavakat is!

A világon bármiről tudunk beszélni. Minden, amiről beszélhetünk (a barátunktól a fontos meccsen át a szabályzatig), **harmadik személyű** mindaddig, amíg meg nem szólal, vagy nem hozzá beszélnek. A beszélő **első személyű**, a beszédtárs pedig **második személyű**.

A vizsgált mondatokban az igealakok (pl. *állok, megváltoztál, következik*) és más szavak (pl. *Mesi, rólam, neked*) utalnak arra, hogy éppen ki kinek miről/kiről beszél. Az *én* szó és változatai (*nekem, rólam, velem* stb.) az első személyre, vagyis a beszélőre utalnak. A *te* szó (meg a *rád, veled, neked* stb.) a második személyre, vagyis a beszédtársra. Az *ő* pedig (azokkal együtt, hogy *őt, rá, nála* stb.) a harmadik személyre. Ezeket a szavakat **személyes névmásoknak** nevezik.

2 Petra és Maja látogatóban van Zolikáéknál. Zolika viszont nem is köszönti a vendégeit, csak a sarokban ül morcosan.

– Miért duzzogsz, Zolika? Mi₁ vagyunk az oka, miattunk vagy mérges?

– Ti₁ ezt nem érthetitek, mert lányok vagytok.

– Na, ne legyél ilyen. Mondd el, kérlek, mi bánt! Mi₂ mindig mindent meg tudunk beszélni.

– Gyereknápkor a szüleim elvittek a vidámparkba.

– Juj, az jó, mi₃ is ott voltunk tavaly! Most van új csészés körhinta! Ti₂ is kipróbáltátok?

– Igen, de nem ez a lényeg, hanem hogy a szüleim nem engedtek felülni a hullámvasútra, pedig odamértem magam a belépő kapuhoz, és elég nagy vagyok. De *ők₁* nemet mondtak, és kész.

– Ennyi a baj? Arra *mi₄* sem ülhattunk fel, igaz, Maja még amúgy is kicsi. De a korhatár tizenkét év, és *mi₅* sem vagyunk annyi idősök, Zolika! Az osztályból még csak Rajmi töltötte be a tizenkettőt! Szóval a vidámpark dolgozói úgysem engedték volna, hogy felülj.

– De *ők₂* nem tudták, hogy hány éves vagyok! A szüleim simán mondhatták volna, hogy elmúltam tizenkettő. Ti₃ a családban biztosan megtesztek ennyit egymásért, a szüleitek sokkal jobb fejek.

– Tévedsz, ilyen helyzetben *ők₃* sem hazudnának. A felnőttek nem akarnak rosszat, csak féltik a gyerekeket.

– Persze, és *mi₆* szenvedjünk azért mert *ők₄* fölöslegesen aggódnak. Ez nem igazság!

a. Készítsetek listát a *mi*, *ti* és *ők* szavak különböző számozott változatairól a párbeszédben! Melyik szó kire utal? Honnan lehet ezt megállapítani?

b. Mi a közös a *mi* szóval jelölt csoportokban? És a *ti*-vel jelöltekben? Hát az *ők* szó által jelöltekben?

A *mi*, a *ti* és az *ők* szavak szintén személyes névmások, de ezek nem egy, hanem több szereplőre utalnak egyszerre, vagyis **többes számúak**. Ha egy olyan csoportról van szó, amelyben a beszélő is benne van, akkor azt mondjuk, *mi*. Ez többes szám, első személyű névmás. A második személyű névmás többes számban a *ti*. Ezt olyankor használjuk, ha a csoportban a beszédtárs benne van, de a beszélő nincs. Többes szám harmadik személyű az *ők* névmás. Ezt használjuk, ha a csoportban sem a beszélő, sem a beszédtárs nincs benne.

3 a. Társíts az alábbi igealakokhoz személyes névmásokat alanyi szerepben!
találkoztak, felfigyelsz, gondolhattuk volna, csodálkozhat, elfelejteném, várjatok

b. Miből tudtad megállapítani, hogy az egyes igealakoknak melyik névmás lehet az alanya?

Az igealakját ahhoz igazítjuk, hogy a hozzájuk csatlakozó alanyi szerepű szó vagy kifejezés milyen számú és személyű.

c. Az általad beszélt nyelvekben függ-e az ige alakja az alanyának számától és személyétől?

4 a. Egészítsétek ki az alábbi mondatokat a zárójelben megjelenő ige egyes szám első személyű változatával!

1. Én is _____ egy tányér levest indulás előtt. (eszik)

2. Ezen a képen én alig _____. (látszik)

3. Én már három éve _____ ennél a cégnél. (dolgozik)

4. Ha majd túl leszek az egészen, talán _____. (megnyugszik)

b. Számoljátok meg, hogy az alábbi igealakok közül melyiket hányan választották az osztályból!
eszem, látszom, dolgozom, megnyugszom

5 a. Hányadik személyű lehet az alanyi szerepű szó az alábbi mondatok esetében?

1. Látta már ezt a filmet?

2. Az első sorba is ülhetnek.

b. Lehetséges, hogy a beszédtársra (vagyis a 2. személyre) vonatkoznak ezek a mondatok? Hogyan?

A mondatokba az *ő* és *ők* névmás mellett a *magá*, *maguk*, illetve az *ön*, *önök* is beilleszthetők. Ezek is névmások, és bár a beszédtársra utalnak, 3. személyűek. Az ige alakja tehát olyan lesz, mint az *ő/ők* névmási alany esetén.

c. Fordítsd le az alábbi mondatokat románra! Milyen igealakok jellemzőek a román magázó formájú mondatokra?

1. Ön is itt lakik?

2. Maguk hozták a legszebb virágokat.

d. Milyen igealakok jellemzik a magázó formájú megszólalásokat az általad tanult idegen nyelvben? Adj példát magázó formájú mondatokra!

e. Milyen számú és személyű alanyi szerepű szó jelenhet meg az alábbi román és angol mondatban? Fordítsd magyarra a mondatokat az egyes jelentéseknek megfelelően!

1. Urmăriți lumina roșie!

2. What do you eat for lunch?

6 a. Mi a furcsa az alábbi szövegben? Mit változtatnátok rajta?

Zolika egész este duzzogott, ő csak ült a sarokban, és mi bármit kérdeztünk tőle, ő nem válaszolt. Petra aztán megkérdezte, hogy ő miért mérgelődik, erre ő azt válaszolta, hogy mi ezt nem érthetjük, mert mi lányok vagyunk. Én erre meg akartam sértődni, és én ott is hagytam volna Zolikát, de Petra csak csóválta a fejét. Ő kedvesen szólt hozzá, és ő azt mondta neki, hogy ő nyugodjon meg, és ő mondjon el szépen mindent, mert ők mindent megbeszélnek. Én láttam, hogy ők jól megértik egymást, de én akkor sem értettem, hogy mi miért legyünk kedvesek Zolikával, ha ő így fogadott minket. Ő még csak nem is köszönt. Petra persze más – az ilyen helyzetekben különösen. Ő tudja, mit kell tennie.

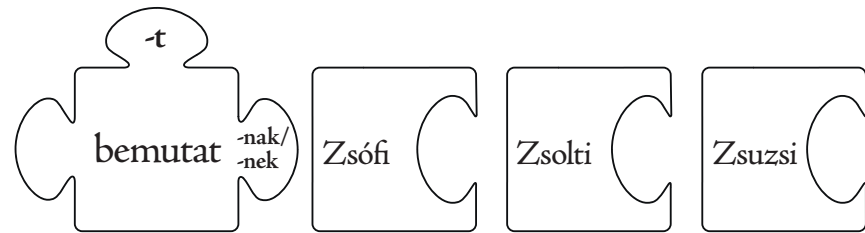
b. Mi a különbség az alábbi mondatpárok jelentése között? Milyen helyzetben hangozhat el az egyik, milyen helyzetben a másik?

1. Láttam, hogy kivitt egy dobozt az épületből. Én láttam, hogy kivitt egy dobozt az épületből.
2. Meséld el, mi történt! Te meséld el, mi történt!
3. Mondta, hogy nyugodjon meg. Ő mondta, hogy nyugodjon meg. Mondta, hogy ő nyugodjon meg.

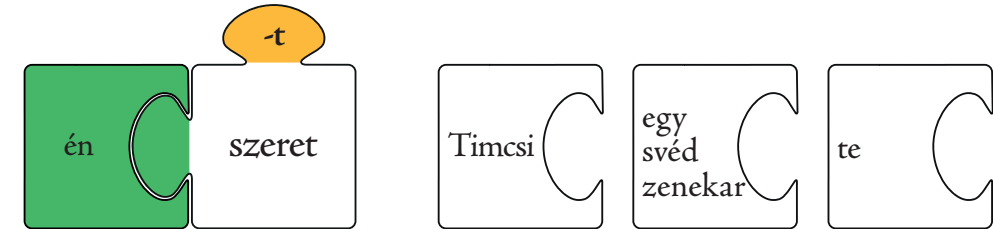
c. Az általad beszélt nyelvek között van-e olyan, amelyikben nem hangozhatna el olyan mondat, mint a baloldali példák, csak olyanok, mint a jobboldaliak?

A magyarban az igealakból kikövetkeztethető az alany száma és személye (pl. *Meséld el, mi történt.* ← *te*). Ezért kimondani csak akkor szoktuk a névmási alanyt, ha valami külön okunk van rá. Ilyen ok lehet például az, hogy ki akarjuk emelni, nyomatékosítani akarjuk, valamivel szembe akarjuk állítani (pl. *Te meséld el, mi történt!*)

7 a. Ha emlékszel, korábban hatféle helyzetet tudtunk leírni úgy, hogy a *bemutat* ige-puzzle-hez kapcsoltuk sorra a Zsolti, Zsuzsi és Zsófi feliratú puzzle-darabokat különböző szerepben. Most hozz létre hat különböző helyzetet leíró mondatot úgy, hogy a *bemutat* igehez ezúttal az *én*, *te* és *ő* puzzle-darabokat illesztetd hozzá! Hányféle alakban fordul elő az ige a hat mondatban?

b. Az ige-puzzle füleire csatlakozó puzzle-darabokon háromféle dolog jelenhet meg: nevek (pl. Zsófi, Zsuzsi, Zsolti, Bence, Anita stb.), leírások (pl. *a kisfiú; a szomszédunkban lakó kisfiú; egy csodálatos csokor tulipán; stb.*), és személyes névmások (pl. *én, veled, nálatok, engem*). Illeszd a lenti puzzle-szerkezetbe sorra a megadott puzzle-darabokat a tárgy helyére, majd írd le az így megformált mondatokat!

c. Miben különbözött a három mondatban megjelenő igealak? Mit gondolsz, miért nem voltak egyformák?

8 a. Hozz létre minél több mondatpárt az alábbi táblázat oszlopaiban levő szavak és kifejezések változtatásával! Figyeld meg, miben fognak különbözni az igealakok, ha a mondatokba a világosabb vagy a sötétebb háttérű tárgyi rész kerül!

Alanyi szerepű szó/kifejezés	Ige	Tárgyi szerepű szó/kifejezés	
én	kedvel	egy dallamot	a dallamot
Ildi kisöccse	dúdol	valamit/ bármit/	ezt/ azt/ ugyanezt/
mi	ismer	mindent	ugyanazt
az osztálytársaim	hallgat	néhány népdalt	az összes népdalt
te	letölt	slágereket	a slágereket
ti	eljátsszik	filmzenét	egy/a film zenéjét

Az igealakok nem csak az alanyaik függvényében különböznek. A sötétebb háttérű oszlopban megjelenő tárgyi részek egyféle (pl. *kedvelek, ismerünk, hallgatsz, letölt*), a világosabb háttérű oszlop szavai, kifejezései másféle igealakot eredményeznek (pl. *kedvelem, ismerjük, hallgatom, letölti*). Vagyis a magyarban az ige végződése a tárgytól is függ.

A magyarban az egyes szám harmadik személyben *-ik*-re végződő igék furcsa szerzetek. Míg a többi ige-nek kétféle alakja van (pl. *Kedvelek néhány népdalt. – Kedvelem az összes népdalt.*), addig az ikes igéknek ehelyett csak egy. (Pl. *Eljátsszom egy dallamot. – Eljátsszom a dallamot.*) A régi nyelvben legalábbis így volt, és egyes nyelvjárásokban és irodalmi igényű szövegekben ma is így használják. A köznapi beszédben azonban ma már sokan az ikes igéket is a többi igehez hasonló módon használják, így az *Eljátsszom egy dallamot.* helyett ők inkább az *Eljátsszok egy dallamot.* változatot mondják.

b. Az általad beszélt nyelvekben van-e példa arra, hogy az ige alakja az ige tárgyától függjön?

- 1 Gyűjtsétek össze pókhálóábrán a *rendhez* kapcsolódó gondolataitokat!

Fekete Vince: *Sárga és kék*

Ma kicserélték szobánkban a bútorokat. Bácsik jöttek hozzánk mindenféle szerszámokkal, mértek, fúrtak, faragtak, majd elmentek, és otthagyták a bútorainkat. A sárga az enyém, a kék a testvéremé. Van íróasztalom, van ruhásszekrényem, és vannak könyvespolcaim.

Csak a bácsik tévedésből fordítva szerelték fel, így a testvérem került az ablak mellé, és ez nem jó, mert ha kinéz az ablakon, azt mondta, félni fog.

- 1 Ebben a költeményben tetten érheted a költészetnek egy nagyon érdekes sajátosságát: azt, hogy a versben megszólaló én (a *lírai én*) a költemény világának a része, *megalkotott beszélő*, tehát nem azonos a költővel. Ezt mindjárt be is bizonyíthatod, ha utánanézel Fekete Vince költő életrajzi adatainak, majd megállapítod, hogy ki lehet a *Sárga és kék* című költeményének beszélője. A vers mely elemei alapján következtettél a lírai én kilétére?
- 2
- a. A vers egyszerű szövegnek tűnik: nincsenek benne szokatlan képek, szókapcsolatok, ezért könnyű megérteni a szó szerinti jelentést. Fogalmazd meg egy mondatban, miről szól a vers!
- b. A sorok között kimondatlan értelem is rejtőzik, és érezzük, hogy épp ez a versben a legfontosabb. Te mit gondolsz, az alábbiak közül melyik jelentés áll a legközelebb ennek a versnek a kimondatlan értelméhez? Válaszodat támaszd alá a vers szavaival!
1. A lírai én örül, hogy új bútorokat kapott.
  2. A lírai én csalódott a bútorok kicserélése miatt, mert ő szeretett volna az ablak mellé kerülni.
  3. A lírai én nagyon szereti a testvérét.
- c. Szerintetek miért lenne kevésbé hatásos a vers akkor, ha ez a kimondatlan értelem közvetlenül megfogalmazódott volna a szövegben? Beszéljétek meg az osztályban!

- 3 Mit változtatna a költemény hatásán, ha „kiegyenesítenénk” a verssorokat, azaz átírnánk a szöveget prózai formába? Szerinted fontos, hogy ez a szöveg sorokra, versszakokra legyen tagolva? Figyeld meg, hogy olvasás közben hogyan kelt váratkozást, feszültséget a verssorokra tagolt szöveg, és hogyan készíti elő a következő versszakban várható fordulatra az első versszakot követő szünet!
- 4 Figyeld meg a vers címét! Hogyan köszön vissza a vers szövegében, és hogyan kapcsolja össze a szó szerinti és a kimondatlan értelemre való utalást? Javasoljatok más címet is, ami szerintetek találó!

- 1
- a. Mi a sorrend? Adjatok példát olyan dolgokra, amelyeknek sorrendje van!
- b. Állítsd megfelelő sorrendbe az alábbi dolgokat! Minek alapján tudtad rendezni őket?
1. *Vénusz, Föld, Merkúr, Jupiter, Mars*
  2. *hatodikosok, ötödikesek, hetedikesek, nyolcadikosok*
  3. *rügy, termés, virág, mag*
  4. *ezredes, tizedes, alezredes, százados*
  5. *nagyanya, dédanya, anya, szépanya, ükanya*
  6. *ezüst, bronz, arany*
  7. *városi szakasz, országos szakasz, iskolai szakasz, nemzetközi szakasz, megyei szakasz*
- c. Milyen szempontok szerint lehet egy osztályt sorrendbe rendezni? Készítsd el az osztályotok listáját az általad talált sorrendezési szempontok szerint!
- d. Keress olyan dolgokat, amelyeket tetszés szerint állíthatunk különböző sorrendbe!
- 2 Adj választ az alábbi kérdésekre!
- a. A színházban egy 3 fős baráti társaság jegyei egymás mellé szólnak. Hányféleképpen ülhetnek le egymás mellé? Hányféleképpen ülhetnek le akkor, ha András és Bori egymás mellett szeretne ülni?
- b. Van jelentősége annak, hogy egy-egy helyzetben ki ki mellé kerül?
- c. Történt már veled olyan, hogy szerettél volna helyet cserélni valakivel? Miért? Mit tettél?
- 3 Mi történik akkor, ha a mondat szavainak rendjét változtatjuk meg? Milyen helyzetekben lehet, mikor nem lehet változtatni a sorrenden?

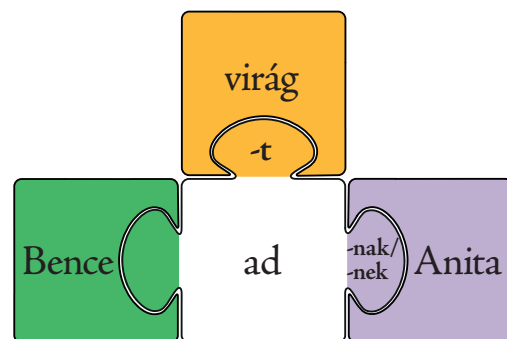
- 4
- a. Egyetértetek a kijelentéssel vagy nem?
Az alábbi mondatok azonosak.
1. Az ingét vasalta ki a legkisebb fiam az évnnyitóra.
  2. Kivasalta az ingét a legkisebb fiam az évnnyitóra.
  3. Az ingét az évnnyitóra vasalta ki a legkisebb fiam.
  4. A legkisebb fiam vasalta ki az évnnyitóra az ingét.
- b. Rajzoljátok meg a mondatok puzzle-szerkezetét!

- c. Egészítsétek ki az alábbi mondatokat a megfelelő szórendi változattal!
1. _____, pedig a nadrág volt a gyűröttebb.
  2. Azt hittem, hogy el fogja felejteni az ígését, de legnagyobb meglepetésemre _____.
  3. A nadrágját már napokkal korábban előkészítette, de _____.
  4. A nagyobbakat korábban már megkértem, hogy segítsenek, az évnyitó napján, mégis _____.

V. osztályban már felfigyeltünk a *szórend* szerepére: arra hogy ugyanazok az elemek más sorrendben más értelmet nyernek: mást emelnek ki, mást hangsúlyoznak, más szövegkörnyezetet idéznek fel stb. Ha különbözőképpen is, de az azonos mondatrészekből álló szórendi variánsok ugyanazt az eseményt írják le, tehát a puzzle-szerkezetük egyforma.

- 5 a. A puzzle-szerkezet csak a leírt helyzet, esemény szerkezetét modellezi, de a szórendet nem jelöli. Alakítsatok ki öt különböző szórendű mondatot, amelyek mindegyike megfelel az itt látható puzzle-szerkezetnek!
- b. Mit gondolsz, összesen hány szórendet lehet kialakítani az ábrázolt szerkezetből?

- c. Írj folytatást az alábbi mondatokhoz aszerint, hogy a szórend alapján milyen helyzetben hangozhatnak el!
1. Adott virágot Bence Anitának, _____.
  2. Virágot adott Bence Anitának, _____.
  3. Anitának adott virágot Bence, _____.
  4. Bence adott virágot Anitának, _____.
- d. Jelöljétek + jellel az egyes mondatok leghangsúlyosabb szavát!

- 6 a. Alkoss értelmes mondatot a megadott szavakból!
1. *a, alszik, aranyos, egy, kiscica, között, piros, tulipánok*
  2. *a, barátaim, csokoládét, ebéd, ettek, öt, tábla, után*
  3. *a, a, bolt, elárusítója, eset, felmondott, miatt, pénteki, sarki*
- b. Készítsd el a mondatok puzzle-szerkezetét, és írd rá a puzzle-ekre a mondat megfelelő szavait, kifejezéseit!
- c. Vessétek össze a mondataitokat: figyeljétek meg, hogy az egyes puzzle-darabok milyen sorrendben szerepelnek a mondataitokban! Válasszatok ki egy mondatot! Találjatok ki egy jelenetet, amelyben elhangozhat a kiválasztott mondat!
- d. Mit figyeltél meg az egyes puzzle-darabokon szereplő szavak sorrendjében?

Láthattuk, hogy a puzzle-darabokat (a mondatrészeket) bármilyen sorrendbe helyezhetjük egymáshoz képest. Így például egy igét, annak alanyát, tárgyát és határozóját tartalmazó mondatnak összesen 24 sorrendezése lehetséges. Ezek a sorrendek különbözni fognak (többé vagy kevésbé) hangzásban és jelentésben.

Sorrendezni azonban csak mondatrészeket (egyes puzzle-darabokat) tudunk egymáshoz képest, nem általában a mondatok szavait: a több szót tartalmazó puzzle-daraboknak (a mondatrészeknek) együtt kell maradniuk, megőrizve belső sorrendjüket.

- 1 a. Illeszd be a *nem* szót minél több lehetséges helyre az alábbi mondatokba! Miben fog különbözni az egyes változatok jelentése?
1. Mindenki elkészült a kötelező feladattal.
  2. Tegnap színházban voltunk.
  3. A tanár elégedett volt a gyerekek munkájával.
  4. A könyvkereskedésben vásárolt példányokból hiányzott egy oldal.
- b. Az a. alpontban létrehozott mondatokhoz írd olyan folytatást (vagy előzményt), amelynek alapján láthatóvá válnak a jelentéskülönbségek! Mit gondolsz, hogyan függ össze a *nem* szó helyzete és a mondatok jelentése az egyes változatoknál?
- 2 a. Adott a mondat: *Én láttam Katit az este hazafelé rohanni.* Hogyan kell hangsúlyoznod a mondatot ahhoz, hogy a felsorolt, *nem* szót tartalmazó mondatok valamelyike legyen a párja? Pl. *Én nem láttam Katit az este hazafelé rohanni.* → *Én +láttam Katit az este hazafelé rohanni.*
1. Nem én láttam Katit az este hazafelé rohanni. →
  2. Én nem Katit láttam az este hazafelé rohanni. →
  3. Én nem az este láttam Katit hazafelé rohanni. →
  4. Én nem hazafelé rohanni láttam az este Katit. →
  5. Én nem rohanni láttam tegnap Katit hazafelé. →
- b. Hol kellett a szórendet is megváltoztatni?
- c. Jelöld minden mondatban a legerősebb hangsúly helyét a szokásos + jellel!
- d. Mit figyelhettél meg, hová került a mondat legerősebb hangsúlya? Hát a tagadószó?

A *nem* szó a mondatban mindig az előtt a szó előtt áll, amelynek első szótagjára esik a mondat legerősebb hangsúlya. Ez lehet az ige maga vagy egy másik szó vagy kifejezés az ige előtt.

- 3 a. Illeszd be a *nem* szót az alábbi mondatokba úgy, hogy a mondatokat cáfoló közlések szülessenek! Pl. *Kerestem a fülbevalómat.* – *Nem kerestem a fülbevalómat.*
1. Anna kergette a macskát.
  2. Anna elkergette a macskát.
  3. Péter oldotta a feladatokat.
  4. Péter megoldotta a feladatokat.
  5. A gazda feji a kecskét.
  6. A gazda megfeji a kecskét.

- b. Hasonlítsd össze a megadott mondatok és az általad írt mondatok szórendjét! Mely mondatokban változik a szórend? Hogyan rendeződik át a mondat a *nem* szó beillesztése miatt?
- c. **Amint a *nem* szót beillesztetted, a mondatot át kellett rendezni. Ez a rendezés abban állt, hogy az igekötőt az ige után tetted.** Korábban hol találkoztál még ilyen ige–igekötő sorrenddel? Írj rá egy-egy példát!

- 4 a. Figyeld meg a *nem* szó szerepét az alábbi mondatokban! Milyen különbséget látsz az eddigi *nem*-et tartalmazó példákhoz képest?
1. A nem dolgozó szülők egy része is elhanyagolja a gyermekét.
  2. A nem véletlenül híres balettiskola által szervezett felvételin nagy volt a túljelentkezés.
  3. A találkozás nem várt hatással volt rá.
  4. Nem kis erőfeszítésembe került visszafogni magam a nem megalapozott feltételezései hallatán.
- b. Hogyan fogalmazhatnád meg ezeket a mondatokat úgy, hogy a jelentésük ne változzon, de a *nem* szó eltűnjön belőlük?
- 5 a. Fordítsd románra, majd az általad tanult idegen nyelvre a következő mondatot: *Nem várt vendég érkezett.* Mi felel meg a „*nem várt*” kifejezésnek a két másik nyelvben?
- b. Hogyan hangzanak az alábbi mondatokban aláhúzott szavak, kifejezések az általad ismert idegen nyelveken? Társítsd a megadott román és angol szavakat a mondatokban aláhúzott részekkel! Miben más a mondatpárokban megjelenő két *nem* szerepe?
1. Már nem dohányzom. Ez egy nemdohányzó helyiség.
nu fumez nefumător
non-smoking do not smoke
  2. Ez a irat nem fontos. A nem fontos iratokat nem archiváljuk.
neimportant nu este important
unimportant is not important

ÉRTÉKELÉSI FELADATOK

Ma már senki nem vette komolyan az iskolát. Mindenki tudta, hogy csak délig lesz tanítás, akkor hazaengednek, és kezdődhet a várva várt vakáció. Harmadik órára már kezelhetlenné váltunk. A matekkönyvet a tanárnő kérésére egyedül Alfonz nyitotta ki, de ahogy megtette, Sziszi azonnal Alfonz orra felé irányította a parittyáját. Beni és Fecó rögtön előkapták a telefonjukat, és jó kis balhét sejtve filmezni kezdtek. Alfonzot Zénó és Domi is célba vette, csak ők nem papírfecnikkel, hanem a süteménnyel, amiből Zénó anyukája egy egész dobozzal pakolt fel a fiacskájának, hogy vendégelje meg a többieket. De a süтик sorsa más lett, hála Dominak és Zénónak matekóra-ra már tele volt az osztály színes krémmel és piskótamorzsával. Pöcök a padok alatt bujkált, eleinte a sütiháború elől vonult fedezékbe, de aztán megpróbált mindenkire ráijeszteni. Már az első padokban ülők sem férték a bőrükbe, ahogy Pöcök sem fért be a pad alá. Antika nyelvet öltött Krisztára, Gabesz pedig a maga tapló módján felült a pad fedelére, mogyorót zabált, a héjakat meg

Ági fejére szórta, aki persze most is hátrafordulva, ábrándos szemekkel bámulta Márkot, és itta minden szavát. Helgára sem figyelt, aki teli torokból rázendített a kedvenc dalára, ügyet sem vetve a feléröppenő papírrepülőkre. Azt már végképp nem tudom, hogy Lehel hogy került a csillárra. Tarczánosat játszott vagy ilyesmi. De azt hiszem, ezen a ponton jutott eszembe rápillantani a tanárnőre, akin látszott, hogy teljesen kikészült, a katedrára roskadt, és lógó nyelvvel számolta a percek a megváltást hozó vakációig.

Tom Richmond School's Out!
címmű képe alapján

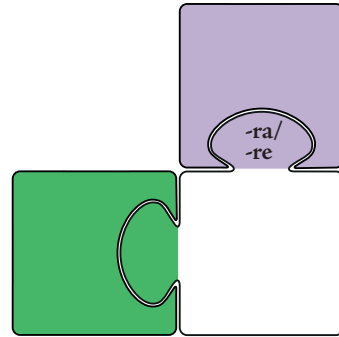
- 1 a. Keresd ki a szövegből, hogy melyik név tartozik az alábbi arcokhoz!

- b. Nevez meg két olyan információt, ami csak a képről derült ki számodra, és két olyat, amit csak a szöveg olvasásával tudtál meg!

- 2 a. Vizsgáld meg, milyen szereplői vannak azoknak a helyzeteknek, amelyeket a *kinyit*, *felül* és *bámul* igékkel tudunk leírni! Rajzold meg mindhárom igepuzzle-t!
- b. Írd ki az alábbi mondatokból azokat a részleteket, amelyek a mondat puzzle-szerkezetén nem lennének rajta, de pontosítják a helyzet leírását!
1. A matekkönyvet a tanárnő kérésére egyedül Alfonz nyitotta ki. (KINYIT)
  2. Gabesz pedig a maga tapló módján felült a pad fedelére. (FELÜL)
  3. Ági most is hátrafordulva, ábrándos szemekkel bámulta Márkot. (BÁMUL)
- c. Egészítsétek ki a kép alapján további részletekkel az alábbi mondatokat!
1. Pöcök a padok alatt bujkált.
  2. Antika nyelvet öltött Krisztára.
  3. A tanárnő a katedrára roskadt.

- 3 a. Keresd meg az alábbi igéket a szövegben, és rajzold meg a puzzle-jüket!
válik, kinyit, irányít, befér, kikészül
 b. Keresd ki a szövegből legalább 4 különböző igét, amely az alábbi puzzle-szerkezetbe beilleszthető!

- 4 Állítsd párba az igéket aszerint, hogy mely igék esetében lesz egyforma a végződése a határozói szerepű (=lila fülre csatlakozó) puzzle-en lévő szónak vagy kifejezésnek!
 Pl. ráterít (valamire), beleköt (valakibe), beleszeret (valakibe), vágyik (valamire) → Tehát: ráterít – vágyik, beleköt – beleszeret
lemond, elmélyül, találkozik, elválaszt, vonzódik, összehasonlít, csalódik, hozzáad, fél, érdeklődik

- 5 Kire utalnak az aláhúzott névmások és igealakok az alábbi mondatokban? Melyik mondatban ki lehet a beszélő és a beszédpartnár?
 1. „Hé, Alfonz könyve még nem tortakrémes! Megengedem, hogy őt te dobd meg, pedig az én anyukám sütötte a sütitket!”
 2. „Minket filmezzetek, halljátok? Azt vegyétek, hogy ő milyen képet vág majd, amikor meglátja, hogy tele van mogyoróhéjjal a haja.”
 3. „Ne is tessék törődni vele, Tarzánnak képzelem magát. De ugye, hogy szépen énekeltem?”

- 6 Az alábbi szöveget Pöcök mondja Gabesznek, ezért második személyűek a mondatok. Alakítsd át úgy, hogy ugyanezt Pöcök valaki másnak mondja Gabeszről! Pl. Ez a Gabesz aztán nem semmi... Figyelj az igealakok helyesírására!

Te aztán nem vagy semmi. Nagyon okosan csinálod. Tudod, mit kell tenned, hogy elkényeztessenek. Ha valamit akarsz, csak kimondod. Minden aprósággal a szüleidet fárasztod, sosem hagyod nyugton őket. Nem elég, hogy apukád mindenhol autóval hordoz, hogy méregdrága ásványvizet vesznek neked, mert te csak azt iszod, és hogy mindenből a legdrágábbat fogyasztod, ráadásul szabadidődben azt játszod, hogy valami titokzatos betegség sújt, ami miatt nem nyitod ki az ablakodat, nem takarítod a szobádat, és a fogadat sem mosod meg.

MINDENNAPI ZENÉNK

Éneklés közben meghosszabbodik a kilégzés, a belégzés pedig mélyebbé válik. Ez azt jelenti, hogy minden egyes sejtünk több oxigénhez jut. Ugyanakkor segít a félelem és a fáradtság leküzdésében is. Bár jótékony hatással van testünkre és lelkünkre, a hangos éneklés manapság némi bátorságot követel tőlünk. A hangrögzítő és -hordozó eszközök elterjedésével a zenélést és az éneklést inkább szakembereknek engedték át, és a zenének többnyire hallgatóivá váltunk. A kutatók szerint a zenélés és az éneklés evolúciónk szerves része. Nem ismerünk egyetlen kultúrát sem, amelyben ne zenéltek volna valamilyen formában. Akár munka közben, háborúban, vallásos vagy a gyógyító ceremóniák keretében – az énekszó minden körülmények között vigaszt, gyógyulást, közösségi erőt közvetített.

Az éneklés gyógyító erejéről szóló tudás az emberiség történetének régmúltjára nyúlik vissza. A Bibliában olvashatunk arról, hogy Dávid, énekeivel és hárfajátékával, enyhíteni tudta Saul király mély szomorúságát. A görög mitológiából ismerjük Orfeuszt, aki énekeivel az alvilági isteneket megnyihette, és vadállatok is képes volt megszelídíteni. A zene és az ének a történelem során egyre inkább eltávolodott eredeti szerepétől, és fokozatosan önmagáért való művészetté vált.

A hang rögzítése, illetve lejátszása nagyban hozzájárult az énekléshez való viszony megváltozásához. 1877-ben Thomas Alva Edison egy különleges szerkezetet alkotott, a hangrögzítő és -visszajátszó fonográfot. Edison egy hengerre feszített lágú ónfóliára rögzítette a hangot egy tű, egy membrán és egy hangfelfogó tölcser segítségével. A henger egy csavarment segítségével forgott, így a tű egy spirálment mentén képes volt rögzíteni a hangot az általa keltett rezgések erőssége formájában. A készülék lejátszásra is alkalmas volt, ekkor a barázdák formájában rögzített rezgések mozgatták a tűt, ami egy fémlemez hozott rezgésbe. A rezgést a tölcser erősítette fel hallható hanggá.

A hangrögzítő technika fejlődése fellendítette a magyar népdalgyűjtést is: Vikár Béla néprajztudós az 1800-as évek végén, Európában egyedülálló módon, fonográffal rögzítette a népdalokat. Korábban csak a népdalok szövegét jegyezték le, esetleg kottával ellátva, a fonográf segítségével a dallam is rögzíthetővé és visszahallgathatóvá vált. Ez a technika az 1900-as párizsi világkiállításon nemzetközi elismerést hozott a magyar népzene kutatásának. Vikár Béla gyűjtését Bartók Béla jegyezte le, majd Kodály Zoltánnal együtt tovább folytatták a kutatást.

(mozaweb.hu, ng.hu és <http://tgy-magazin.hu> nyomán)

1 A fenti szöveg első mondata azt állítja: *A hangos éneklés manapság némi bátorságot követel tőlünk.* Te mit gondolsz erről?

2 Tedd a szövegben való előfordulásuk sorrendjébe az alábbi információkat!

1. Éneklés közben több oxigént juttatunk sejtjeinkbe.
2. Minden emberi kultúrában fontos közösségi szerepe volt az éneklésnek, zenélésnek.
3. Az éneklés jótékony hatását már az emberiség régmúltjában is felismerték.
4. Az éneklés segít a félelem és a fáradtság leküzdésében.

3 Kire vonatkoznak a szövegben az alábbi kijelentések?

Énekével vadállatokat szelídített meg.

Búskomor volt.

Énekével és hárfájátékával enyhítette a király szomorúságát.

4 Állapítsd meg, hogy az alábbi állítások igazak (I) vagy hamisak (H)! Karikázd be a megfelelő betűjelet!

A fonográf volt az első működő hangrögzítő és -visszajátszó szerkezet.	I	H
Edison egy hengerre feszített lágy ólomfóliára rögzítette a hangot.	I	H
A henger egy csavarment segítségével forgott.	I	H
Lejátszáskor a rezgést a fémlemez erősítette fel hallható hanggá.	I	H

5 Miben változtatta meg a népdalgyűjtést a fonográf megjelenése?

6 Sorolj fel legalább három ma használt hanghordozó vagy hangrögzítő eszközt!

7 Mit gondolsz, a táncgyűjtést milyen technológia feltalálása tette lehetővé?

- ✓ Amikor személynevekhez *-val*, *-vel* és *-vá*, *-vé* toldalékot kapcsolunk, többnyire ugyanúgy járunk el, mint a köznevek esetében pl. *Vikár Bélával*, *Kodály Zoltánnal*, *Bartókkal*, *Szásszal*, *Taksonnyal*.
- ✓ Vannak hagyományos írásmódú személynevek. Ezeknek sokszor a végén is más betűt írunk, mint amit ma írunk a hangzó alakot hallva. Ha ilyen neveket *-val*, *-vel* vagy a *-vá*, *-vé* toldalékos alakban kell leírunk, a toldalékok *v*-je helyett azt a betűt írjuk, ami a mai helyesírás szerint megfelelne a hangzó alaknak. Például: *Kossuthal*, *Móriczsal*, *Babitscsal*; *Marxszal*, *Alexszel*. Ugyanígy járunk el az idegen személynevek többségével is: *Thomasszal*, *Julia Robertscel*.
- ✓ A *j* hangnak a mai helyesírásban két betű felel meg, a *j* és a *ly*. Mivel a *ly* a mai helyesírásnak is része, a *ly*-re végződő személyneveket nem az előző példák mintájára írjuk *-val*, *-vel* vagy *-vá*, *-vé* toldalékos alakban, hanem úgy, ahogy a többi kétjegyű betűre végződő szót: *osztálllyal*, *Kodálllyal*.

- ✓ Ha a mássalhangzós végű személynév kettőzött betűre végződik, a *-val*, *-vel* (és a *-vá*, *-vé*) toldalék megfelelő alakját kötőjellel kapcsoljuk a névhez, hogy az alapforma világosan kitűnjön, például: *Kiss-sel*, *Makk-kal*, *Papp-pal*, *Szell-lel*; *Ivett-tel*, *Mariann-nal*. Idegen nevekben is: *Grimm-mel*, *Scott-tal*.
- ✓ Idegen nevekhez kötőjellel kapcsoljuk a toldalékot akkor is, ha azok néma hangra végződnek, vagy ha az utolsó kiejtett hangot bonyolult betűkapcsolat jelöli: *Voltaire-rel* [ejtsd: *volter*], *Rousseau-val* [ejtsd: *russzó*].
- ✓ Magánhangzóra végződő idegen neveknél a szóvégi *a*, *o*, *e*-re a toldalék előtt a magyar kiejtésnek megfelelően ékezetet teszünk: *Goethével*, *Michelangelóval*.
- ✓ Az *-i* toldalékkal ellátott neveket kisbetűvel kezdjük, és a toldalékot közvetlenül kapcsoljuk hozzájuk, például: *móriczi*, *bartóki*, *edisoni*. De ha a személynév két vagy több különírt elemből áll, akkor megtartjuk az eredeti nagy kezdőbetűket, s a név utolsó tagjához kötőjellel kapcsoljuk a toldalékot, például: *Vikár Béla-i* (újítások), *Thomas Alva Edison-i* (elképzelések).

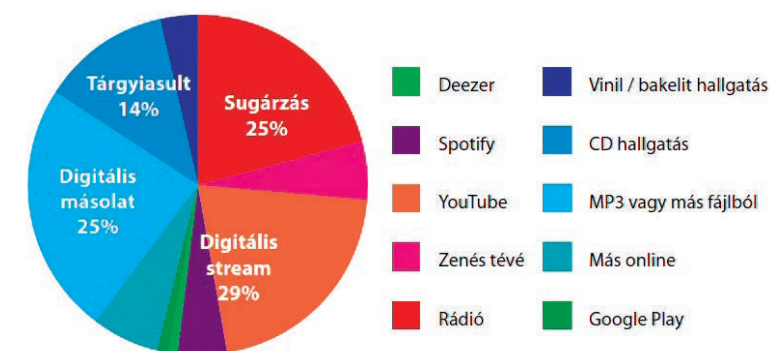

Készítsetek csoportonként szemléltetőt a fentiek alapján a következő témákban!

- ♦ *-val/-vel* és *-vá/-vé* toldalékos nevek helyesírása (egyszerű esetek, kettőzött mássalhangzót jelölő betű a szó végén)
- ♦ *-val/-vel* és *-vá/-vé* toldalékos, hagyományos írásmódú családnevek helyesírása
- ♦ *-val/-vel* és *-vá/-vé* toldalékos idegen nevek helyesírása
- ♦ *-i* toldalékkal ellátott nevek helyesírása

8 Az alábbi kördiagram azt ábrázolja, hogy a megkérdezettek zenehallgatással töltött ideje milyen arányban oszlik meg az egyes hangfelvételfajták között. Javítsd ki az állításokat a 2015. évi *ProArt Zeneipari Jelentés* diagramon ábrázolt adatai alapján!

Zenehallgatási időmérleg az egyes rögzített hangfelvételfajták között

(<http://zeneipar.info/letoltes/proart-zeneipari-jelentes-2015.pdf>)

- ♦ A megkérdezettek 14%-a digitális másolatban hallgat zenét.
- ♦ A legtöbben tárgyasult hangfelvételeket (vinil/bakelit, CD) hallgatnak.
- ♦ A piros színű körök az MP3 fájlból zenét hallgatókat jelöli.
- ♦ A digitális másolat és a digitális stream népszerűsége egyenlő arányban oszlik meg.
- ♦ Többen hallgatnak zenés tévét, mint youtube-ot.

- 1 a. Bármilyen zenét is hallgassunk, elengedhetetlenül hozzátartozik a ritmus, a szabályos ismétlődés és váltakozás. Zenehallgatás közben gyakran ritmusra dobolunk a lábunkkal, bólogatunk, tapsolunk, együtt élünk a zenével. A zenei ritmusnak megfelelően olvasd el az alábbi népdalt!

Tempo giusto, ♩ = 104

1. Szé-lés a Ti - sza, ma - gas a part - ja,
Nincs o - lyan lē - gíny, ki át - u - gor - ja.
Éz a Já - nos át - u - gor - ja, még a lá - bát sēm sá - rít - ja,
Az csak a le - gíny.

- b. Milyen hasonlóságokat figyelhatsz meg az egyes sorok között?
c. Próbáljátok ki az alábbi ritmusgyakorlatot az osztályban! Mondjátok együtt a szavakat, közben tapsoljátok a ritmust! A / jel a szünet jele, a – jelnél lábbal dobbantsatok!

dob dob dob duda / duda duda dob duda
dob zene dob dob / duda duda dob dob
duda – – – / dob duda duda duda
dob zene zene dob / dob – – –
dob dob duda dob / dob dob duda dob
dob dob duda duda / üsd – – –

pogány:
1. nem keresztény
2. többistenhívő

Papp Tibor: Pogány ritmusok (részlet)

- 2 Már találkozhattál azzal, hogy a ritmus a természetben ugyanúgy jelen van (pl. évszakok váltakozása), mint az ember által létrehozott látható vagy hallható dolgokban. Például a vers esetében a sorok száma a szakaszokban, a szótagszám a sorokban, a sorvégi hangzás (rím) ismétlődhet többek között. Az ismétlődések mellett a szünetnek is fontos szerepe van a ritmus kialakításában, hiszen egységekre tagolja a hangzó anyagot. Ugyanilyen fontos a beszédben is: szünetet csak egy-egy értelmi egység után tarthatunk. Beszédlégzésünket ehhez igazítjuk.
A következő rímpárokban a különböző jelentést a szünet segítségével lehet érzékelteni. Olvasd fel a szövegeket!

Szemben a nagy teátrummal
Rendelt egy úr teát rummal.
De mire a tea kész lett,
Eltörött a teakészlet.
Nyomban elment a célból,
Hogy vegyen egyet acélból.
Szembejött egy fiakeres,
Kit éppen a fia keres.
Szól az apa tekintéllyel,
Mit keresel te kint éjjel?

(ismeretlen szerző)

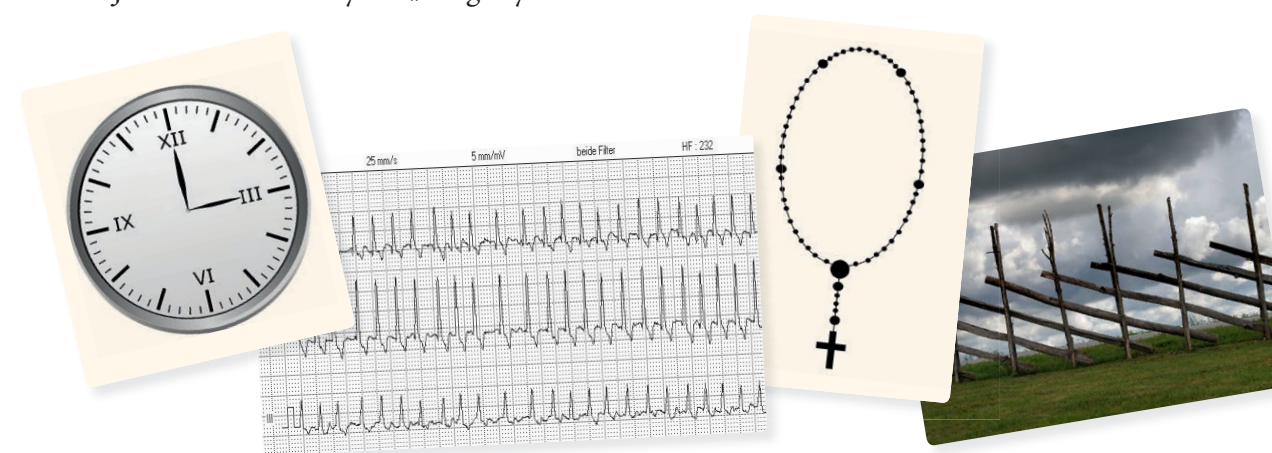
Ez itt az a vita, min
eldől majd a vitamin.

Almát eszünk ma, rá diót
és hallgatjuk a rádiót.

Hegyezem a fülem, ül-e
a lomb alatt fülemüle?

(Kosztolányi Dezső)

- 3 A ritmikus ismétlődésekkor gyakran egyes elemek hangsúlyosabban emelkednek ki. Az alábbi képeken mi adja a ritmust? És melyek a „hangsúlyos” elemek?

- 4 Már volt szó arról, hogy a magyarban a szavak első szótagján van a szóhangsúly. Mondatba kerülve egyesek plusz nyomatékot kaphatnak, másokról a meglévő törlődhet. A mondat főhangsúlya arra a szóra esik, amelyik a mondat leglényegesebb információját tartalmazza. Olvasd fel az alábbi mondatokat! Jelöld a hangsúlyok helyét! (A szóhangsúlyt ' jellel, a mondathangsúlyt + jellel jelöld a szótag előtt!)
1. Szeretnék szántani.
  2. Fölszántatom a szegedi nagy utcát.
  3. Virágos kenderem elázott a tóba.
  4. Ablakomon besütött a holdvilág.
  5. Zöld erdőben terem a mérges kígyó.

A fenti mondatok népdalok kezdősorai. Ha ismerted a népdalokat, nehéz lehetett természetes beszédhangsúllyal felolvasni, ugyanis ritmikái okokból – főként dalokban, versekben – a hangsúly eltolódhat. Ugyanígy szünetet is máshol tartunk adott esetben, mint ahogyan beszéd közben tennénk. Fontos szerepe van a sorban található szótagok számának is.

Pl. a *Fölszántatom / a szegedi / nagy utcát* népdalsorban az *a* hangsúlyos lesz, ami természetes beszédhangsúllyal nem történhet meg.

Föl-szán-ta-tom / a sze-ge-di / nagy ut-cát
x' x x x / x' x x x / x' x x

A *Zöld erdőben / terem a mér- / ges kígyó* sorban szó közben tartunk szünetet, ami beszédünktől szintén idegen.

Zöld er-dő-ben / te-rem a mér- / ges kí-gyó
x' x x x / x' x x x / x' x x

A népdalokban a szünetek ütemekre bontják a sorokat. Az ütemek mindig egy hangsúlyos szótaggal kezdődnek, majd ezt követi 1–5 hangsúlytalan szótag. Az ütemeket ütemhatárral (/) választjuk el egymástól.

A hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok szabályos váltakozásán alapuló verselést **ütemhangsúlyos verselésnek** nevezzük.

A **ritmusképletet** az ütemekben található szótagok száma adja: pl. 3/3.

Az ütemhangsúlyos sorfajták elnevezése mindig azt jelöli, hogy a sorban hány ütem és hány szótag van: pl.

Sze-ret-nék / szán-ta-ni.

x' x x / x' x x 3/3, kétütemű (felező) hatos

Hej, Vargáné, / káposztát főz. 4/4, kétütemű (felező) nyolcas

Léteznek három- vagy négyütemű sorok is:

Fölszántatom / a szegedi / nagy utcát 4/4/3, háromütemű tizenegyes sor

Ha folyóvíz / vónék // bánatot nem / tudnék 4/2//4/2, négyütemű (felező) tizenkettes sor

5 Olvasd fel az alábbi verseket, dalokat a hangsúlyos ritmus szerint! Számold meg a szótagokat! Jelöld a hangsúlyos (x') és hangsúlytalan (x) szótagokat, valamint az ütemhatárokat! Állapítsd meg a sorfajtát!

Elment a madárka

Elment a madárka,
Üres a kalitka.
Azt üzente vissza:
Visszajő tavaszra.

Kormos István: *Három napja*

Három napja szivemen
hintázik a szerelem,
hintázik a szerelem
három napja szivemen.

Arany János: *Rege a csodaszarvasról*

Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra;
Fű kizöldül ó sírhanton,
Bajnok ébred hősi lanton.

Kék szivárvány koszorúzza az eget

Kék szivárvány koszorúzza az eget.
Mind alszanak, csak énnékem nem lehet;
Mind alszanak, csak énnékem nem lehet,
Mert engemet a szerelem nem enged.

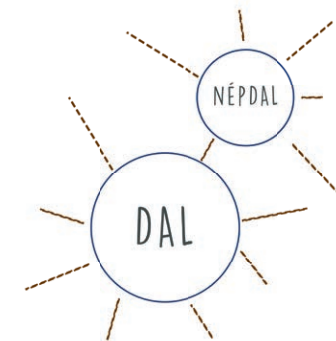
- 6 a. Találj ki egy-egy szakaszt a következő sorfajtákra: 4/2, 3/3, 5/5, 4/4/2!
b. Milyen kötöttséget jelentett a megadott sorfajta? Befolyásolta-e a szakasz megalkotásakor a témát, hangulatot, szóhasználatot!

- ✓ A számot, mértéket kifejező szókapcsolatok tagjait általában különírjuk egymástól: két ütem, három lépés, száz lej, ezer esztendő, sok munka. Kivételt képeznek az olyan esetek, amikor összetett szót alkotnak, vagyis új szó, új jelentés jön létre: háromszög ('sokszög, amelynek három oldala van'), tízperc ('szünet két óra között az iskolában'), öttusa ('összetett versenysport'), hatökör ('buta'), ezermester ('sok mindenhez értő') stb.
- ✓ Bár nem összetett szó, egy szám, valamint egy -i, -ú, -ű, -jú, -jű, -s, -nyi, -nként végű szó kapcsolatát is egybeírjuk, ha betűkkel írjuk a számot: négyütemű, harmincnapi, kilenchravi, háromlábú, ötágú, hétfejű, kétpetējű, sokmilliós, négyoldalas, húszfőnyi, hatévenként stb. Ez alól kivétel, ha bármelyik tag két vagy több egybeírt szót tartalmaz: hat vegyértékű, egy szótagos, negyven négyesögöles, száz hektoliternyi; tizenkét emeletes, huszonnégy tagú, negyvennyolc órás, száztizenhat napi; hetvenöt centiméteres, ötvenhét másodpercnyi stb. Számjegyekkel írva a számot, mindig különírást alkalmazunk: 9 havi, 25 főnyi, 5 évenként, 15 naponként. Annak, hogy a fenti végződésű szavakkal egybe- vagy külön írjuk a számokat, jelentésmegkülönböztető szerepe lehet. Pl. *A kétkézesez varázsló ügyetlen. De: Két balkezesez gyerek is jár az osztályba.*

NÉPDALCSOKOR

- 1 Válasszatok egy dalt, amit a legtöbben ismernek az osztályban, és énekeljétek el együtt! Beszéljétek meg, vajon miért az a legismertebb?
2 Készíts fürtábrát a *dal*ról és a *népdal*ról!

Egészítsd ki a fürtábrát az alábbi szöveg alapján!

A *dal* a legelterjedtebb, legősibb, legegyszerűbb lírai műfaj. Általában egy gondolatot, érzést (pl. szerelem, fájdalom, szomorúság stb.) emel ki, hangulata egységes. Eredetileg hangszerhez, dallamhoz kapcsolódó vers volt. A szöveg és a dallam egységét a népdalok őrizték meg. Népdalaink ismeretlen népi szerzők érzéseit, gondolatait közvetítik. Nemzedékről nemzedékre öröklődtek, eközben szövegük és dallamuk is állandóan változott. Bartók Béla úgy határozta meg a népdalt, mint amit „sokan és sokáig énekeltek”.

- 3 a. Hallottad már a népdalcsozor kifejezést? Mit jelent? Készíts szómagyarázatot hozzá!
 b. Milyen hasonlóságot fedezel fel a népdalok és a virágok között, amelynek alapján létrejöhetett ez a szóösszetétel?

- 4 Összeállítottunk egy népdalcsozort.
 a. Felolvasás alapján válasszátok ki azt, amelyik a legjobban tetszik! Befolyásolta-e a szövegválasztást az, hogy énekelni is szoktátok ezeket a népdalokat?
 b. Beszélgetsetek arról, hogy milyen közös elemeket fedeztek fel a szövegekben!

A

Két szál pünkösdrózsa,
 Kihajlott az útra,
 El akar hervadni,
 Nincs ki leszakítsa.

Nem ám az a rózsza,
 Ki a kertbe nyílik,
 Hanem az a rózsza,
 Ki egymást szereti.

Nem szeretlek másért,
 Két piros orcádért,
 Szemed járásáért,
 Szád mosolygásáért.

B

Vetettem violát, várom kinyílását,
 S az én édesemnek visszafordulását.
 Kikelt a viola, ki is virágoza,
 De az én édesem nem jó vissza soha.

Madárkám, madárkám, csácsogó rigócskám,
 Pendítsd meg nyelvednek gyönyörű szólását!
 Pendítsd meg nyelvednek gyönyörű szólását!
 Fújj az én szívemnek vigasztaló nótát!

C

Tavaszi szél vizet áraszt, virágom, virágom;
 Minden madár társat választ, virágom, virágom;

Hát én immár kit válasszak, virágom, virágom;
 Te engemet s én tégedet, virágom, virágom.

- c. Hallgassátok meg dallammal együtt! Az interneten többféle előadásban is megtaláljátok:
 ✦ *Két szál pünkösdrózsa*: Gryllus Vilmos és Misztrál együttes
 ✦ *Vetettem violát*: Harcsa Veronika és Sebestyén Márta
 ✦ *Tavaszi szél*: Holdviola és Queen együttes
 d. Korábban felolvasás alapján választottátok ki a nektek leginkább tetsző szövegeket. A különböző feldolgozások meghallgatását követően változott-e a döntésetek? Indokoljátok!
 e. Beszéljétek meg, hogy melyik előadásnak mi a jellegzetessége! Figyeljétek az alábbi szempontokat:
 ✦ az előadó hangszíne, hanglejtése, hangsúlya
 ✦ a hangszerelés
 ✦ az előadás tempója, hangulata

Dolgozzatok csoportonként egy-egy népdal szövegével, oldjátok meg a hozzá kapcsolódó feladatsort! Értelmezéseteket mutassátok be a többieknek!

A.

- a. A dal első szakasza a locsolás szokását idézi. Gyűjtsetek locsolóverseket, amelyek emlékeztetnek erre a versszakra!
 b. Pünkösdi rózsának kétféle virágot is neveznek különböző magyar nyelvterületeken: a kerti bazsarózsát (1) és a zergeboglárt (2). Nálatok melyikre használják? Mit gondoltok, a népdal szövege melyik pünkösdrózsára utal?

- c. Figyeljétek meg, hogyan építi fel a rózsza jelentésbővülését a szöveg! Előbb egy hervadozó virágot látunk magunk előtt, később a szerelmeseket érthetjük alatta, végül pedig a beszélő kedvesét. Rendeljétek az egyes jelentésekhez a népdal megfelelő sorait!
 d. A népdal az általánostól a személyes fele halad, a harmadik szakasz már tulajdonképpen a beszélő szerelmi vallomása. Milyen hatást kelt, hogy így kezdi: „Nem szeretlek”? Fogalmazzátok át a vallomást!
 e. Ebben a szakaszban azt is megfigyelhettétek, hogy a beszélő felsorolással él, hogy szerelmét kifejezze: „Két piros orcádért, / Szemed járásáért, / Szád mosolygásáért.” Folytassátok a sort! Miért lehet még szeretni valakit?
 f. Rajzoljátok le a vallomás alapján a szeretett személyt! Miben látjátok hasonlóságát a dal eleji rózsával?
 g. Melyik mai sláger szólaltat meg hasonló érzéseket?

B.

- a. Biztosan ültettetek már virágot vagy más növényt. Milyen érzés várakozni a kinyílására?
 b. Számoljátok be olyan élményeitekről, amikor valamit nagyon szerettetek volna megkapni vagy valakivel nagyon szerettetek volna találkozni! Azt is foglaljátok bele a beszámolóba, hogy végül sikerült-e!
 c. Milyen kapcsolat van a dalban a virágníllásra és a szeretett személyre való várakozás között?
 d. Írjátok ki a dalból azokat a szóalakokat, amelyeket ma nem ebben a formában használunk! Hogy mondanátok ti?
 e. A dalra nagyfokú személyesség jellemző, a beszélő saját érzéseit tárja fel. Mik ennek a jelei?
 f. Bizonyítsátok a népdal szövegével, hogy a beszélő helyhez kötött, a szeretett személy pedig szabadon mozog! Keressetek részletet annak bizonyítására, hogy a beszélő belenyugodott a magányba!

- g. Mi a szerepe a madárnak a dalban? Mit jelent a beszélő számára? Keressétek meg az interneten a rigó hangját! Milyen hatással van rátok?
- h. Az utolsó szakaszban szóismétlés és sorismétlés is előfordul. Mi az *ismétlések* szerepe?

C.

- a. A *Tavaszi szél párosító* népdal. Gyűjtsetek olyan gyermekjátékokat, amelyekben szintén párt kell találni!
- b. Gyűjtsetek a tavaszról szóló művészeti alkotásokat (vers, fotó, festmény, dal, zene)! Milyen hangulatok, érzések, képek társulnak a tavaszhoz?
- c. Milyen kapcsolat van a madarak párválasztása és a beszélő között?
- d. Milyen hatást kelt, hogy minden sor végén megismétlődik a „virágom, virágom”? Kire, mire utalhat?
- e. Könnyű vagy nehéz párt találni a népdal szerint? Érveljétek!
- f. Ismertek olyan mai slágereket, amelyek a párválasztásról szólnak? Melyik állítható párba leginkább a népdallal?

A népdalok az elmondhatatlan személyes élményt szolgáltadják meg. A fentiek mind *szerelmi dalok*, a beszélő szerelmi vallomása vagy panasza szólal meg bennük.

Amint a fenti szövegekkel való ismerkedés során kiderülhetett, a népdaloknak sajátos nyelve van: a népdalszöveg egyszerűnek hat, de alakzatok sokasága szövi át: felsorolások, halmozások, fokozások, ismétlések, ellentétek, felkiáltások stb. Sokat merít a természetből, a bonyolult érzelmi állapotokat természeti képekkel teszi érzékletessé. A népdalok nagy része természeti párhuzammal indít. A *párhuzam* két, egymással összefüggő gondolat hasonló szerkezetű megfogalmazása.

Például a *Tavaszi szél* párhuzamba állítja a madarak párválasztását az emberekével, a *Vetettem violát* pedig a virág kinyílásával kapcsolatos várakozást a szeretett személy visszatérésére való várakozással. A párhuzam gyakran ellentéttel is társul a népdalok *természeti kezdőképében*: a természeti és az érzelmi állapot párhuzamosan indul, de ellentétes irányba fejlődik. Esetünkben a várakozás még párhuzamos, azonban bár a viola kivirágzott, a szeretett személy nem jön vissza.

- 1 Keress példát párhuzamra/párhuzamosságra a természetben és ember által alkotott dolgokban!

- 2 Írj találó folytatást az alábbi természeti kezdőképekhez!

Felülről fúj az őszi szél
Jaj, de mély a Tisza vize
Két fa között kisütött a holdvilág

- 3 Figyeld meg az alábbi párhuzamot!

Lovamat kötöttem piros almafához,
Magamat kötöttem gyöngye violához.

Az első és második sornak ugyanolyan a szerkezete is. Készítsd el a mondatok puzzle-szerkezetét! Írj további hasonló szerkezetű mondatokat!

Ötödikben már volt szó róla, hogy gyakran folyamodunk ahhoz, hogy egy-egy szót átvigyünk egy másik dologra, amellyel valahogy összefügg, amire hasonlít. Ezt *metaforának* neveztük. Metaforák segítségével tudunk egy dolgot úgy érzékeltetni, hogy közben másvalmiről beszélünk. Ezt teszik a népdalok beszélői is. A *Két szál pünkösdrózsa* című népdal például a kedves két piros arcáról úgy beszél, hogy két szál piros rózsza képét villantja fel. A metaforák nem logikus gondolkodásunkra, hanem képzeletünkre és érzeinkre hatnak: látás, hallás, ízlelés útján. A népdalok nyelve tele van visszatérő, jól ismert metaforákkal: a szeretett személyt a beszélő gyakran rózsámnak, virágomnak, violának, galambomnak nevezi, ahogy azt az olvasott szövegekben is láthattad. A metaforák által a szavak túlmutatnak jelentésükön: a *rózsa* nem (csak) a virágot, hanem a kedvest (is) jelenti.

- 4 Keress a népdalokban minél többféle megnevezést, metaforát a szeretett személyre!

Tudtad? A virágokhoz már az ókor óta jelentéseket társít az európai ember. A kereszténység két kiemelt virága a rózsza és a liliom, melyek Szűz Mária és a szentek erényeit, tisztaságát fejezik ki az ábrázolásokon.

A virágnyelv szerelmi kódnyelvként is elterjedt, hiszen a fiatalok alig találkozhattak egymással, az átadott, elküldött virágok viszont szavak nélkül is beszéltek. Így fejlődött ki a rájuk épülő kifinomult jelrendszer, amelyet megtanulni csaknem olyan bonyolult volt, mint egy idegen nyelvet. A 19. században virágnyelvi szótárak is jelentek meg, több száz virág jelentésének magyarázatával. Ma már nem beszéljük ennyire behatóan ezt a nyelvet, de a virágszálak számának például még mindig van jelentősége: páros számú virágot csak temetőbe viszünk, az élőket páratlan számúval illik megajándékozni.

A virágmotívumoknak a népi díszítőművészetben is jelentősége volt: festett bútorokon, szötteken, kopjafán, használati tárgyakon, viseleteken találkozhatunk velük. A népviseleten a motívumok mellett meghatározott jelentése volt a ruha színének, az anyag minőségének is. Utalt használójának korára, anyagi helyzetére, családi állapotára, és függött az alkalomtól is. Az életkor előrehaladásával a viselet egyszerűsödött, a színek sötétedtek.

Nézz utána, a ti vidéketeken milyen jelentések társultak a népviselet elemeihez!

- 1 A *Tavaszi szél* című népdalban a párválasztás egy fontos esemény, amelyben mindkét szereplő részvételét megismerjük: *Te engemet, én tégedet* – olvashattad, énekelhetted, hallhattad a dallal való ismerkedés során. Az alábbiakban is olyan események leírásával fogsz találkozni, amelyeknek két szereplője van.

a. Ugyanazt a helyzetet írják-e le az alábbi mondatpárok? Ha igen, milyen helyzetet? Ha nem, mi a különbség a két helyzet között?

1. Apu tegezi az elnököt.	↔	Az elnök tegezi aput.
2. Bonifác verte Kázmért.	↔	Kázmér verte Bonifácot.
3. Sára megöleli Blankát.	↔	Blanka megöleli Sárát.

b. Minden a. pontbeli mondatpár helyett fogalmazz meg egy-egy olyan mondatot, amelynek a jelentése tartalmazza a párok mindkét mondatának jelentését! Hogyan tudnád ezt megoldani?

c. Ugyanazt a helyzetet írják-e le az alábbi mondatpárok? Indokold a válaszod!

1. Apu tegeződik az elnökkel.	↔	Az elnök tegeződik apuval.
2. Bonifác verekedett Kázmérral.	↔	Kázmér verekedett Bonifáccal.
3. Sára összeölelezett Blankával.	↔	Blanka összeölelezett Sárával.

Ilyen sajátos végződésű igealakokkal, mint pl. *tegeződik*, *összeölelekezik*, *verekedik* több jelentésben is találkozhatunk. Egyesek olyan helyzetek, események leírására alkalmasak, amelyben a szereplők szerepei felcserélhetők. Ha *Bonifác verte Kázmért*, akkor csak Kázmér kapott, és csak Bonifác ütött. Ha *Kázmér verte Bonifácot*, akkor épp fordítva: Kázmér ütött, és szegény Bonifác kapott. Ha azonban *Bonifác és Kázmér verekedtek*, akkor mindkettő adhatott és kaphatott is ütések. Az ilyen igéket **kölcsönös igéknek** nevezik.

2 a. Hány szereplője van az alábbi mondatpároknak?

1. Apu és az elnök tegezik egymást.	↔	Apu és az elnök tegezik a polgármestert.
2. Bonifác és Kázmér verik egymást.	↔	Bonifác és Kázmér verik az osztálytársukat.
3. Sára és Blanka ölelik egymást.	↔	Sára és Blanka ölelik a síró kislányt.

b. Melyik oszlop mondatai jelentik ugyanazt, mint a kölcsönös igével kifejezett mondatok?

A fenti mondatokban megjelenő *egymás* szót **kölcsönös névmásnak** nevezzük. Előfordul kölcsönös ige helyett vagy mellett is. Azt is mondhatjuk, hogy *Apu és az elnök tegezik egymást.*, de azt is, hogy *Apu és az elnök tegeződnek.* vagy *Apu és az elnök tegeződnek egymással.*

3 Az *egymás* nemcsak kölcsönös viszonyt jelölhet két szereplő között, és amikor igen, akkor sem mindig van neki megfelelő kölcsönös ige. Csoportosítsd az alábbi mondatokat a példa alapján!

- Egymást választjuk.
- Nem beszélünk egymással.
- Egymás mögött ülünk.
- Haragszunk egymásra.
- Egymás mellett megyünk.
- Egymás után mentünk be az ajtón.

kétirányú viszony pl. Szeretjük egymást. ('Egyikünk szereti a másikat, másikunk szereti az egyiket.')	egyirányú viszony pl. Egymás alatt lakunk. ('Egyikünk a másik alatt lakik.')

4 a. Rajzold le a *mos*, *töröl* és *fésül* igék puzzle-szerkezetét!

b. Figyeld meg az aláhúzott igéket az alábbi szövegben, majd helyezd el őket a táblázatban aszerint, hogy melyik puzzle-szerkezethez tartozhatnak!

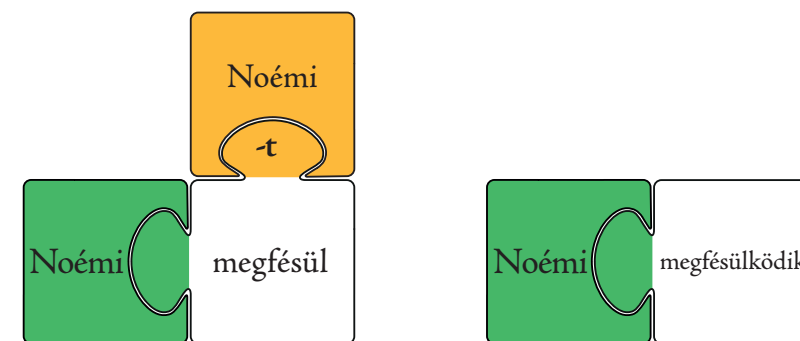
Noémi nagyon izgult a kutyaszépségverseny előtt. Tudta, hogy a legfontosabb, hogy Fifi szőre kifogástalan legyen. Ezért alaposan megmosta, megtörölte, majd megfésülte. Aztán ő is előkészült a nagy alkalomra: megmosakodott, megtörölközött és megfésülködött.

--	--

c. Mi a közös a bal és jobb oldali oszlop igéinek jelentésében? Miben különböznek?

A bal és a jobb oldali oszlopban egyaránt a mosás, törölés és fésülés jeleneteire utaló igék vannak. Ha a bal oldali oszlopban szereplő ige puzzle mindkét fülére ugyanaz a puzzle-darab csatlakozik, akkor olyan mondatok jönnek létre, amelyeket nem szoktunk mondani. Pl. *Noémi megfésülte Noémit*. Ehelyett olyan mondatokat mondunk, amelyben egyetlen szereplő van (pl. Noémi), és az igék alakja (pl. *mosakodik*, *törölközik*, *fésülködik*, *betakarózik*, *meghúzódik*) jelzi, hogy ez az egy szereplő egyben pl. AKI fésül és AKIT fésül. Az ilyen jelentésű igéket **visszaható igéknek** hívják.

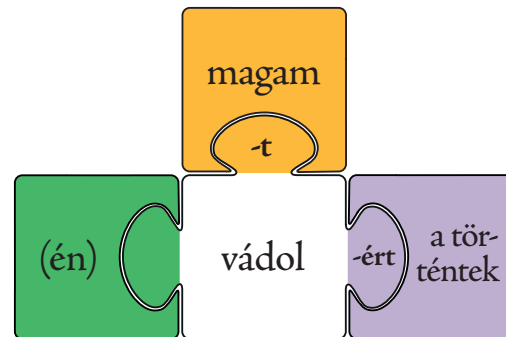

5 a. Mondd másképp! Alakítsd át a mondatokat úgy, hogy a visszaható igéket lecseréled a szégyell, meghúz, idegesít igék megfelelő alakjára!

- Azóta is szégyenkezem a tegnapi történetek miatt.
- Télire egy elhagyott őrbódében húzódtam meg.
- Túl sokat idegeskedsz mások elvárásai miatt.

Az átalakított mondatokban valószínűleg a *szégyellem magam, meghúzta magát, idegesíted magad* kifejezéseket használtad. Az ezekben a kifejezésekben megjelenő *maga* szót **visszaható névmás**nak nevezik. Ezeket is főként arra használjuk, hogy egy jelenet két szereplőjének az **azonosságát** kifejezzük (pl. az, AKI fészül, és az is, AKIT fészülnek: Noémi → *Noémi fészülködik/fészüli magát*).

- b. Figyeld meg, hogy az igés mondatok és a névmással szerkesztett mondatok között van-e jelentésbeli különbség! Keress még ilyen párokat, és azokat is vizsgálj meg ebből a szempontból!
- c. Keress olyan visszaható névmást tartalmazó kifejezéseket, amelyeknek nincs visszaható igei párjuk!
- d. Keresd ki az alábbi mondatokból a visszaható névmást, és állapítsd meg, melyik két szereplő azonosságát jelzik! Segíthet, ha felrajzolod a puzzle-szerkezetet. Mi volt közös az összes példában? Pl. *Néha magamat vádolom a törtétekért.*
- A lurkók magukra zárták a kamraajtót.
  - Uralkodj magadon!
  - Ágota agyonhajsolja magát.
  - Lóciék csapata átküzdötte magát a rajongókon.
  - Nem bírsz magaddal?
  - Én ezt kikérem magamnak!
  - Ezt csak bebeszélitek magatoknak...
  - Bolondot csinálsz magadból.
  - Rászánod magad a műtetre?
- e. Az alábbi példákban is a *maga* névmás alakjait találjuk, de ezeknek már nem az a szerepük, hogy két szereplőt azonosítsanak. Csoportosítsd a példákat a táblázat rovatai szerint!

jelentése 'egyedül'	
jelentése 'saját'	
jelentése 'látszólag ok vagy okozó nélkül'	
nyomatékosító szerep	
magázó megszólítás	

- Magam vagyok itthon.
- A magam szemével láttam!
- A reggel a tévé magától bekapcsolt.
- Te magad oldottad meg a feladatot?
- Maga itt az üzletvezető?
- Te csak a magad nevébe beszélj!
- Maga az elnök jött ki elém a pályaudvarra.
- Az a jó, ha mindenki a maga ura.
- Aki másnak vermet ás, maga esik bele.

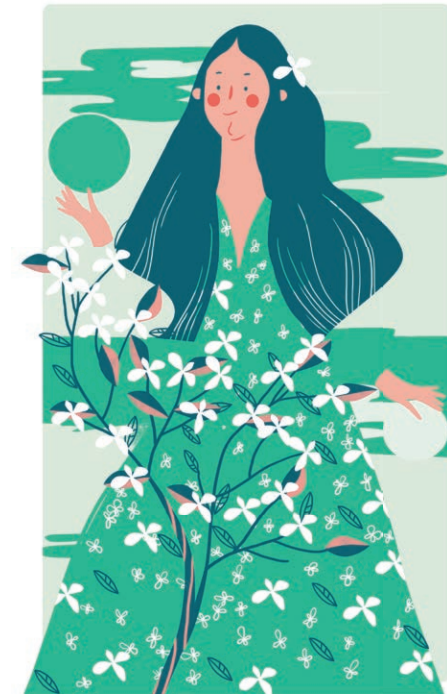
Radnóti Miklós: *Virágének*

Fölötted egy almafa ága,
szirmok hullnak a szádra,
s külön egy-egy késve pereg le,
ráhull a hajadra, szemedre.

Nézem egész nap a szádat,
szemedre hajolnak az ágak,
fényén futkos a fény,
csókra tűnő tünemény.

Tűnik, lehunyod szemedet,
árny játszik a pilla felett,
játszik a gyenge szírommal,
s hull már a sötét valahonnan.

Hull a sötét, de ne félj,
megszólal a néma, ezüst éj;
kivirágzik az égi fa ága,
hold bámul a béna világra.

- Ehhez a költeményhez nem társul dallam, mégis, már első olvasásra meglep a szöveg erős zeneisége. Olvasd fennhangon a költeményt, és figyeld meg, hogy melyek a zeneiség forrásai! Figyeld a pergőn gördülő versritmus, a lágyan egymásba fonódó rímek szerepét! Képzeld el, hogy olyan valaki előtt olvasod a verset, aki nem tud magyarul, a hangzás alapján mégis érzékelje a költemény kellemes, meghitt, játékos hangulatát!
- A magyarul tudó olvasó azonban tanúja lehet a téma – a szerelmi vallomás – olyan gazdag és árnyalt megszólaltatásának, amit a köznapi nyelv megszokott szavaival igen nehéz kifejezni. A versben beszélő egyszer sem mondja ki a *szeretlek* szót, a költemény egésze – szavaival és hangzásával – mégis erről beszél:
  - ♦ a már említett, harmóniát idéző zeneiséggel;
  - ♦ a vershelyzet megteremtésével: a kedves megszólításának színtere a tavaszi természet;
  - ♦ metaforák és megszemélyesítések áramló sorozata idézi meg egyszerre a fény és az árnyék játékát a kinti természetben és benn, a lélekben.
- Honnan ismerős és mit jelképez az almafa motívuma?

Figyeld meg és értelmezd az első két versszakban, milyen gyöngéden teremt kapcsolatot a vers a virágzás képei és a kedves alakja között!

Keresd és ízeleld e költői szótársítások példáit a versben, értelmezd azok jelentését a szövegösszefüggésben!

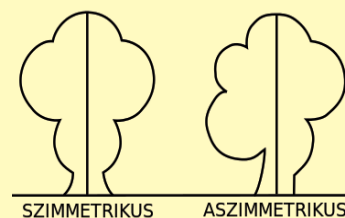
4 A játékos, üde képek sorozatának a zárlatában ridegen és ijesztően hat a versvégi „hold bámul a béna világra”. Ám ha figyelmesen olvasod a verset, észreveheted, hogy az idilli pillanat megbomlása már korábban, a harmadik szakasztól elkezdődött, és ez két szimmetrikus, ellentétes hangulatú szerkezeti egységre tagolta a költeményt.

Kövesd az árnyék, a sötét, az éjszaka fokozatos eluralkodását a harmadik és a negyedik versszakban!

Figyeld és értelmezd a fenyegetettség fokozódását érzékeltető képeket, a fénynek mint „csókra tűnő tűnemény”-nek eltűnését (tűnik), majd sötétbe váltását, valamint a hull ige jelentésének bővülését a második szerkezeti egységben!

Figyeld meg, hogyan követi ezt a vershangzás: milyen hideget áraszt itt a h (hull, hold), milyen bal-sejtelmet a b, n (béna, néma), és milyen titokzatosan zizeg az ezüst, kivirágzik szavakban a z!

szimmetria:
egyenlő nagyság mindkét oldalon,
egyenlő mérték

5 E költemény keletkezésének ideje: 1942. Radnótit ekkor már többször behívták munkaszolgálatra. Ezt írta akkor naplójába: „Este nyolc óra. A város sötét. Gyulával és Ferencsel csavargok, szomorúan és idegesen járunk a feketeségben. Mozgósítás...”

Húzd alá a fenti idézetben azokat a szavakat, amelyek a Virágénekekben a „béna világ” szókapcsolat élményalapját jellemzik!

6 Szerinted az alábbiak közül melyik (kimondatlan) jelentést rejt magában, és bízza a megértését az olvasóra a Virágének című költemény?

- ✦ A boldogító szerelem kiszolgáltatott az embertelen, beteg világ fenyegető hatalmának.
- ✦ A rideg, bénító, embertelen világban a szerelem ereje nyújthat menedéket.

Érvelj a szöveg alapján!

7 A szövegdobozban olvasható példa alapján vitassátok meg, miben tér el Radnóti verse a virágének műfaji sajátosságaitól! Miért találó mégis a Virágének cím?

A **virágének** a régi magyar költészetben a 16–17. századtól népszerű műfaj: a szerelmi dalok egy csoportja, amelyben a vers beszélője virágnevekkel illeti kedvesét. Előfordul a népköltészetben és a műköltészetben egyaránt.

Egy kéziratban ránk maradt virágének így szól:

Áll előttem egy virágszál:	Áll előttem szép violám.	Akkor leszen vígasságom,
Örvendtes liliomszál;	Rózsaszínű szép Ilonám.	Rózsa orcádot ha látom;
Pillangó, akire rászáll;	Kegyess tekintető rózsám.	És édesen csókolgatom,
Én életem egy virágszál.	Gyönyörűséges violám.	Akkor leszen ujulásom.

8 Hallgasd meg a vers megzenésített feldolgozását a Túl... együttes előadásában! A feldolgozásban refrénként tér vissza az alábbi két sor: „játszik a gyenge sz...mal, / s hull már a sötét valahonnan.” Találónak tartod a két sor kiemelését, többszöri ismétlését? Érvelj állításod mellett!

Tudtad? A magyar nyelvű szerelmi költészet legkorábbi emléke is egy virágének, vagyis annak a töredéke. A soproni virágéneket 1490 körül jegyezték le, egy kéziratot könyv táblájában maradt ránk.

Eredeti írásmóddal:
Vyragh thudyad, theuled el kell mennem,
És the yerthed kel gyazba eweltezmem.

Mai írással:
Virág tudjad, tőled el kell mennem,
És te éretted kell gyászba öltöznöm.

Mit árul el a magyar helyesírásról a virágének kétféle írásmódja?

Az első magyar helyesírási szabályzat 1832-ben íródott, a legfrissebb, 12. kiadás 2015. szeptember 1-jétől érvényes.

Keressd meg a könyvtárban a 12. kiadást! Lapozd fel a megváltozott helyesírási szavak jegyzékét! Jegyezz le magadnak öt szót, amelyeknek a helyesírását eddig tévesen ismerted!

A SZERELEM TÜZE

Az alábbi költemény 1843-ban született. Szerzője azzal lepte meg kora olvasóit, hogy a műköltészetbe ültette át a népdalok formai és szemléletbeli jegyeit. E *népies dal* később dallammal társulva vált népszerűvé.

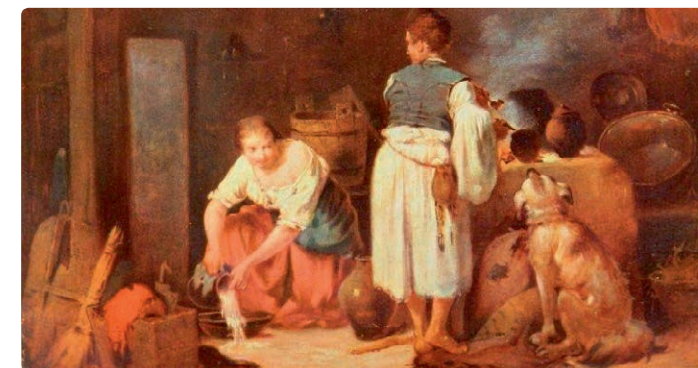
Petőfi Sándor: Befordúltam a konyhára

Befordúltam a konyhára,
Rágyujtottam a pipára...
Azaz rágyujtottam volna,
Hogyha már nem égett volna.

A pipám javában égett,
Nem is mentem én a végett!
Azért mentem, mert megláttam,
Hogy odabenn szép leány van.

Tüzet rakott eszemadta,
Lobogott is, amint rakta;
Jaj de hát még szeme párja,
Annak volt ám nagy a lángja!

Én beléptem, ő rám nézett,
Aligha meg nem igézett!
Égő pipám kialudott,
Alvó szívem meggyűladott.

Munkácsy Mihály azonos című festményét Petőfi verse ihlette.

- ✦ Milyen megfeleléseket találsz a versben és a képen megjelenített világ között? Milyen különbségeket fedezel fel?
- ✦ Mit árul el a két alak testtartása?
- ✦ Vajon van-e szerepe a kutyanak a festményen megmutatkozó életkép hangulatának megteremtésében? Miért?
- ✦ Milyen szerepe lehet a tűznek a vers, illetve a festmény világában?

1 Ki lehet a vers beszélője? Honnan lehet ezt sejteni? Figyeld a beszédhelyzetet, és érvelj a szöveg alapján!

2 Az alábbiak közül mely szavakkal jellemeznéd a vers hangvételét? *fennkölt, megrendült, szomorkás, vidám, tréfás*

3 A versbeli mondatok semmiben sem különböznek a köznapi megnyilatkozásoktól (többek között épp ezáltal szakított Petőfi a költői hagyománnyal), együttes hatásuk mégis költői. Mit mond el a vers kimondatlanul, azon túl, amit szó szerint kimond? Figyeld meg az első két versszakban az ötletes és könnyed szövegalkotást! Milyen játékos beszédfordulattal lepi meg újra meg újra az olvasót? Figyeld meg a vers második felében a tűz motívumának a szívben ébredő szerelem metaforájává alakulását! Keresd meg a *Megrakják a tüzet* kezdetű népdalt! Milyen kapcsolatot találsz a népdal kezdőképe és a Petőfi-vers tűzmetaforája között?

4 Tapsold el a vers ritmusát! Írj le néhány sort a szövegből, és jelöld az ütemeket! Mely népdalok ritmusához hasonlít? Mi jellemző a rímekre? Figyeld meg, hogyan emeli ki a ritmus és a rímelés a vers évődő, játékos hangvételét!

5 Ha nem tudnád, hogy Petőfi költeményéről van szó, mi alapján vehetnéd észre mégis, hogy nem népdalt, hanem tudatosan szerkesztett, népies helyzetdalt olvasol?

6 A költemény szövegében találkozhatasz olyan szavakkal, amelyeknek írásmódja eltér mai helyesírásuktól. Melyek ezek?

7 A Red Bull Pilvaker nevű rendezvény célja, hogy zenei alapokra helyezett költeményekkel, rap- és könnyűzenészek bevonásával hozza közelebb a fiatalokhoz a magyar irodalom legszebb költeményeit. Hallgassatok meg az interneten a *Befordúltam a konyhára* feldolgozását! Figyeljétek meg, hogyan értelmezi újra Petőfi sorait a kibővített szöveg, a zene, az előadás, valamint a videóklip! Sikerült közelebb hoznia hozzád a dalt?

1 A fenti népdalokban és műköltészeti dalokban szép példákat láthattok arra, hogyan vallják meg érzelmeiket a beszélők. Az érzelmekifejezésnek persze nem csak ilyen lírai módja van. Különböző érzelmeket fejezhetünk ki nonverbális jelzésekkel is. Ezekkel társítva akár ugyanaz a mondat is különböző érzelmeket közvetíthet különböző beszédhelyzetekben.

a. Adott a következő mondat: *Szabad a pálya*. Képzeljétek el, milyen helyzetben hangozhat el ez a mondat! Kinek mondják? Telefonon vagy személyes találkozás alkalmával mondják? Milyen érzelmeket és hogyan közvetíthetnek a különböző helyzetekben és csatornákon?

- ✦ Párban válasszatok ki egyet az alábbi helyzetek közül: telefonbeszélgetés, beszélgetés személyes találkozás alkalmával!
- ✦ Válasszatok ki egyet az alább felsorolt, érzelmet, hangulatot, állapotot kifejező szavak közül: *boldog, elégedett, izgatott, unott, türelmetlen, szomorú!*
- ✦ Mutassátok be a jeleneteket! Figyeljétek arra, hogy az eseményhez való viszonyulásunk hogyan közvetíthető telefonon! Telefonbeszélgetéskor is gesztikulálhatunk, de ezt nem láthatja a beszélgetőtársunk. Ilyenkor hogyan és milyen eszközökkel tolmácsoljuk az érzéseinket, érzelmeinket,

hangulatunkat? Személyes találkozásakor milyen lehetőségeink vannak még a beszéd mellett az eseményhez kapcsolódó viszonyulásunk kifejezésére?

- b. Próbáljátok kitalálni, milyen érzelmmel telítette a mondatot az előadó! Melyik helyzet esetében mi segített az érzelmek megragadásában?
- c. Tegyük fel, hogy írásban tájékoztattok valakit arról, hogy szabad a pálya. Egyénileg választhattok formát (sms, facebook üzenet stb.). Ki lesz a címzett? Hogyan tudnátok közvetíteni írásban azt, hogy miképpen viszonyultok érzelmileg az eseményhez?

2 a. Kösd össze a hasonló jelentésű mondatokat! Mi a különbség a két oszlop mondatai között?

Bodri haragszik Cirmire.	Magor szerelmes Boriba.
Magor beleszeretett Boriba.	A kutya hűséges a gazdájához.
A barátom a Bolero étteremben pincérkedik.	A barátom a Bolero étteremben pincér.
A kutya ragaszkodik a gazdájához.	Bodri mérges Cirmire.

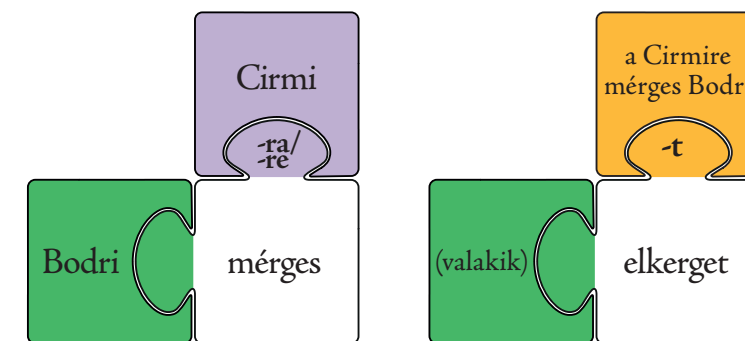
- b. Rajzold le az első oszlop mondatainak puzzle-szerkezetét!
- c. Okoz-e problémát a második oszlop mondatainak puzzle-ként való lerajzolása? Indokold a választodat!

A második oszlop mondataiban nem igék köré szerveződnek a mondatok: az ige helyén egy másik szó áll. Ha puzzle formájában akarjuk ábrázolni ezeknek a mondatoknak a központi elemét és az ahhoz tartozó „szereplőket”, azt ugyanúgy megtehetjük, mint az igés mondatok esetében. Csak ezúttal nem egy ige lesz a központi puzzle, hanem egy olyan szó, mint a *szerelmes, hűséges, mérges, pincér*. Ezek névszók.

3 a. Rajzoljátok le, vagy játsszátok el az alábbi mondatok által leírt jeleneteket! Ugyanazok lesznek-e a szereplői a mondatpárokhoz tartozó jeleneteknek/képeknek?

Bodri mérges Cirmire.	A Cirmire mérges Bodrit elkergették.
A kutya hűséges a gazdájához.	A gazdájához hűséges kutya megszökött a tolvajoktól.
Magor szerelmes Boriba.	A Boriba szerelmes Magortól kaptam a csokit.
A barátom a Bolero étteremben pincér.	A Bolero étteremben pincér barátomtól kaptam ezt az információt.

b. Állapítsátok meg mindegyik mondat esetében, hogy mi lenne az a központi puzzle, ami köré szerveződik a mondatban leírt helyzet, esemény!

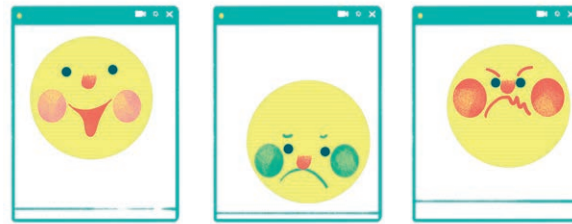

Az első oszlop mondataiban a *mérges*, *hűséges*, *szerelmes*, *pincér* névszók lesznek a központi puzzle-en. Amint az ábrázoláson láthattad, ennek a fülére kapcsolódik a *Bodri mérges Cirmire*. mondatban a *Bodri* alanyi szerepben és a *Cirmire* határozói szerepben.

A második oszlop mondataiban a központi puzzle-en az *elkergették*, *megszökött*, *kaptam* igék alakjai szerepelnek. A *Cirmire mérges Bodrit elkergették*. mondatban az *elkerget* központi puzzle fülére tárgyi szerepben kapcsolódik a *Cirmire mérges Bodrit* szerkezet. Ebből a mondatból is kiderül, hogy Bodri mérges Cirmire, de ez itt csak mellékinformáció, a részletezést szolgálja, a középpontban azonban most az elkergetés eseménye áll.

Minden mondatban van egy központi puzzle, amit *állítmálynak* szoktunk nevezni. Ha ez ige, akkor *igei állítmálynak* hívjuk (pl. *elkergették*). Ha névszó, akkor *névszói állítmálynak* beszélünk (pl. *mérges*).

- 4 Panni az itt látható emotikonokat osztotta meg közösségi oldalán az utóbbi napokban. Hogy érezhet-e magát? Írj két-két mondatot Panni aktuális hangulatáról! Egyik mondatban ige legyen a központi puzzle (az állítmány), a másikban névszó! Milyen különbséget érzékel a két változat között?

KATONADOLOG

Ahogy minden fiatalnak alapvető élménye a szerelem, úgy a legutóbbi időkig minden fiatal férfinak alapvető életpasztyalata volt a katonáskodás. A *katonadalok* egyaránt szólhatnak a katonáéletről és nehézségeiről. Önkéntesen bevonul és erőszakkal elhurcolt legények is megszólalnak a dalokban.

- 1 A katonák életéről sokat hallhattatok például történelemórán, híradóban, idősebb férfiak elbeszéléseiből, de olvashattatok regényeket, mondákat, ismeretterjesztő szövegeket róla. A mindenkori katonáéletről, háborúkról izgalmas filmek is születtek. Gyűjtsetek ilyen filmcímeket! Foglaljátok össze néhány mondatban az általatok ajánlott film történetét!
- 2 Az alábbi szöveg alapján egyénileg töltsétek ki a vitahálót, majd 4 fős csoportokban vonjátok le a következtetéseket!
- A barátom nem jött vissza a rohamból, Sir. Kérek engedélyt kimenni, és megkeresni őt.
  - Nem engedélyezem – mondta a tiszt. – Nem akarom, hogy kockáztasd az életedet egy olyan emberért, aki valószínűleg halott.
- A katoná ennek ellenére kiment, és egy óra múlva maga is halálosan megsebesülve, halott barátjának tetemét cipelve tért vissza. A tiszt dühöngött:
- Mondtam, hogy halott. Most aztán mindkettőtököt elvesztettem. Mondd, volt annak valami értelme, hogy kimenj és becipelj egy holttestet?
  - Ó, persze, hogy volt Sir – válaszolta a haldokló. – Amikor megtaláltam, még élt. És azt mondta nekem: „Jack, biztos voltam benne, hogy értem jössz”.
- (Anthony de Mello)

Helyesen cselekedett-e a katona?

IGEN, mert:

NEM, mert:

KÖVETKEZTETÉSEK

Az alábbi katonadal a II. Rákóczi Ferenc vezette kuruc szabadságharc (1703–1711) korszakát idézi.

3 Balogh Ádám nótája

Török bársony süvegem,
Most élem gyöngyéletem.
Balogh Ádám a nevem,
ha vitéz vagy, jer velem.

Zsindeles hí, eszterhás,
Ég a kunyhó, ég a ház,
Nem is egy ház, háromszáz,
Mert a kuruc ott tanyáz.

Fakó lovam, a Murza,
Lajta vizét átússza,
Bécs alját ha nyargalja,
Császár azt megsiratja.

Sándor Ferkó sógorom,
Adsz' ide a jó borom!
Harc után ha szomjazom,
Az áldomást megiszom.

Csoportonként nézzetek utána a dal szövegéből az alábbiaknak, és magyarázzátok meg azokat társaitoknak!

- ✦ Történész csoport: *kuruc*, *Balogh Ádám*
- ✦ Földrajzos csoport: *Lajta*, *Bécs*
- ✦ Nyelvész csoport: *zsindeles hí*, *eszterhás*

4

Bizonyítsd a vers szövegével, hogy a beszélő követendő, szép életpályának tartja a vitézi életet! Keress további katonadalokat, amelyek ugyanezt közvetítik!

Tudtad? Balassi Bálint (1554–1594), a magyar nyelvű költészet első kiemelkedő alakja végvári vitéz volt, a török hódítás elleni várvédelemben vett részt. Egyik legismertebb verse az *Egy katonáéneke*, amelyben a végvári vitézek mozgalmas, ugyanakkor veszélyes életét dicséri, és áldást kér rájuk. Balassi a szerelmi költészetnek, virágénekeknek is mestere volt, verseit ismert dalok dallamára írta.

5

A katonadalok egyik csoportja, a *bujdosódal* a menekülésre kényszerült legények életéről, érzelmeiről szóló panaszdal. A forradalmak, háborúk lezárultával a vesztes katonáknak gyakran bujkálniuk, bujdosniuk kellett, hogy életüket megmentse. A katonáénekekhez hasonlóan a bujdosóénekek műfaja is jellemző a régi magyar költészetre. Legtöbb bujdosódalunk a kuruc szabadságharc után keletkezett. Bornemisza Péter (1535–1584) prédikátor, tanító így kezdi leghíresebb versét:

*Siralmas énnéköm tetüled megválnom,
Áldott Magyarország, tőled eltávoznom.*

Elindultam szép hazámbúl,
Híres kis Magyarországbúl.
Visszanéztem félutambúl,
Szememből a könny kicsordult.

Bú ebédem, bú vacsorám,
Boldogtalan minden órám.
Nézem a csillagos eget,
Sírok alatta eleget.

Jaj Istenem, rendelj szállást,
Mert meguntam a bujdosást,
Idegen földön a lakást,
Éjjel-nappal a sok sírást.

- Ki lehet a bujdosó, aki útnak indul? Milyen érzések kavarnak benne? Hogyan segítik ennek bemutatását a természeti képek? Mit tudunk bujdosásának okáról?
- Kit szólít meg a népdal? Mire következtetsz ebből?
- Az első szakasz négy sorából háromban ugyanaz a szótag rímel. Milyen hatást kelt? És hogy mondanánk ma?
- Az ismétlésnek nemcsak a rímben van fontos szerepe. Figyeld meg, mely szavakat, kifejezéseket nyomatékositja ismétléssel a beszélő!
- Emeld ki azokat a szavakat, szókapcsolatokat, amelyek a távolságot érzékeltetik!

- Írd át az alábbi mondatokat úgy, hogy nagyjából ugyanaz maradjon a jelentése, csak ne szerepeljen benne a *nem* szó!
    - Nem boldog az életem.
    - Nem izgalmas az állandó bujdosás.
    - Nem helyeslem a polgárháborút.
    - Az egyik mikrofon nem kábeles.
    - Nem vagyok elégedett a szállással.
    - Ez a beavatkozás nem fájdalmas.
    - Sok emberben nincs meg a jóindulat.
  - Milyen esetben használnád az egyik vagy a másik változatot? Mi alapján döntesz?

A fenti dalban találkozhattál a *vissza* szóval. A szó belsejében hosszú kétjegyű mássalhangzót jelölő betű található. Ha minden betűjegyet kiírnánk, így nézne ki a leírt képe: *vi-sz-sz-a*. Ehelyett az **egyszerűsítő írásmód** elvét alkalmazzuk a szavak belsejében (pl. *messze, rogyan, loccsan, meggy, hattyú*) és a todalékos alakokban is (*fénnyel, ronccsa, jeggyel, hússzor*). Tulajdonképpen karaktert spórolunk. Nem érvényesül viszont ez szóösszetétel határán (*kulcsosmó, jeggyűrű, hússzobás*).

Ugyancsak az egyszerűsítő írásmódot alkalmazzuk az alábbi esetekben:

- ✓ A kétjegyű betűvel jelölt *ny* hangot szó belsejében *gy* vagy *ty* előtt *n*-re egyszerűsítjük írásban: *hangya, konty*. Szavak határán itt sem egyszerűsítünk, pl. *sárkánygyík*.
- ✓ Ha három mássalhangzó találkozna, csak kettőt írunk le, kiejtés szerint. Például a *hal* – *halal* mintájára *toll* – *tollal* lenne, de úgy írjuk, ahogy ejtjük: *tollal*. Vagy az *utál* – *utállak* mintájára *hall* – *hallak* lehetne az írásmód, de úgy írjuk: *hallak*. Nevek esetében azonban nem alkalmazzuk ezt az egyszerűsítést: Mariann-nal (nem pedig *Mariammal* vagy *Mariammal*).

Olvassunk együtt!

Drifter tekintete most a sakksetányt takaró cserjékre és platánfákra tévedt, és egy pillanatra a lélegzete is elakadt. Az egyik faágra egészen különös módon telepedtek a madarak. Szorosan egymás mellett varjú, mellette sirály, aztán újra varjú. Fekete-fehér, fekete-fehér, vagy nyolcan gubbasztottak egymás mellett. (...)

- Nekem is a ló a kedvenc állatom. Bár én csak a sakktáblán szoktam találkozni velük.
- De ott nem tudsz a hátukra ülni – kuncogott Bella.

– Ez igaz. Viszont rengeteg támadást indíthatok velük. Néha egészen olyan érzés, mintha én magam vágtatnék a csatába. Ráadásul olyan viccesen lépnek. Egyet oldalra, kettőt előre vagy hátra.

Az összesen három – számolt Bella, aztán felcsillant a szeme. – Akkor tényleg olyan lehet, mint ha csatába száguldanál. Tudtad, hogy vágásban az igazi lovaknak is három lépés egy ütem?

- Mi teremt ritmust a fenti részletekben?
  - Keress példákat a szabályos ismétlődés által teremtett ritmusra népi szötteseink, díszítőmotívumaink világában! Rajzold le a neked leginkább tetszőt vagy tervezz sajátot!
- A harmadik fejezetben Katalina nagypapáját nagyon összecsípi a megvadult méhek. Hogyan próbálja a Nagymama enyhíteni a méhcsípések okozta fájdalmat?
- Mi lehet az „orvosság”, amitől Nagypapa meggyógyulhat, és aminek megszerzése érdekében Katalina is csatlakozik Alma csapatához?
  - Rajzold le a várat és az udvarán található csodakutat!
  - Készíts reklámot, amelyben az élet vizének páratlan hatásaira hívod fel Sakkbirodalom lakóinak figyelmét!
- A népi gyógyászat nagyon sok gyógynövényt felhasznált a kisebb-nagyobb bajok orvoslására. A méhcsípés enyhítésére ajánlották például a kasvirágot. Végezz egy kis kutatást, kérdezd meg családodat vagy ismeretségi köröd idősebb tagjait, és készíts gyógynövényjegyzéket! Egyik oldalra írd a gyógynövény nevét, és illusztráld fotóval vagy rajzzal, a másikkra jegyezd le, hogy milyen tünet enyhítésére használták/használgák!
- Válassz egy gyógynövényt, amely egyben teafű is! Írd le a teakészítés folyamatát lépésről lépésre!

ÉRTÉKELÉSI FELADATOK

Készítsetek felmérést az éneklési és zenehallgatási szokásokról! Három csoportban dolgozzatok! A következő célcsoportokat kérdezzétek (csoportonként legalább 10 főt):

1. csoport: kortársak
2. csoport: szülők generációja
3. csoport: nagyszülők generációja!

Az alábbi kérdésekre osszpontosítsatok!

- ♦ Milyen gyakran szokott énekelni? (pl. naponta, hetente legalább egyszer, csak ünnepekkor, mulatságban)
- ♦ Milyen dalokat énekel? (pl. régi slágereket, népdalokat, legújabb slágereket, vallásos énekeket)
- ♦ Milyen gyakran szokott zenét hallgatni? (pl. naponta, hetente legalább egyszer, csak ünnepekkor, mulatságban)
- ♦ Hol hallgat leginkább zenét? (pl. élő koncerten, tévében, rádióban, interneten, telefonra letöltve)

Mutassátok be az eredményeket osztálytársaitoknak! Beszéljétek meg, vannak-e eltérések a generációk között éneklési és zenehallgatási szokások terén!

a. Állíts össze egy 5–10 dalból álló népdalcsoportot, amelybe (a tankönyvben nem szereplő) virágokat vagy madarakat emlegető népdalokat gyűjtesz össze! Böngéssz az alábbi népdalgyűjteményekből!

- ♦ Bencze Lászlóné (szerk.): *Szivárványos az ég alja: Bihari népdalok*
- ♦ Domokos János – Ortutay Gyula – V. András János (szerk.): *Román népballadák és népdalok*
- ♦ *Egy kis madárka ül vala.* Erdélyi szász népköltészet Kányádi Sándor fordításában
- ♦ Faragó József – Jagamas János (szerk.): *Romániai magyar népdalok*
- ♦ Faragó József – Jagamas János: *Moldvai csángó népdalok és népballadák*
- ♦ Gáspár Attila (szerk.): *Mint a rozsmaring a jó földben: gyermekdalok és népdalok*
- ♦ Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar népdalok* (<http://mek.oszk.hu/06200/06234/html/>)
- ♦ Palásthy Imre (szerk.): *Fölszállott a páva: 111 magyar népdal*

b. Énekelj el az osztályban vagy készíts belőle illusztrált kiadványt!

Válassz egy virágot, és készíts róla plakátot! Térj ki biológiai jellemzőire, jelentéseire, és gyűjts népdal-idézeteket hozzá! Segítségére lehet például ez a kiadvány: *A magyarság virágai*. Képes virágkalauz Rapaics Rajmund nyomán, Anno Kiadó, 2006.

Gyűjts népdalokat Faragó József – Jagamas János (szerk.): *Romániai magyar népdalok* című népdalgyűjteményéből az alábbi szempontok szerint:

- ♦ nyolcas, tízes és tizenkettes sorúakat (segít a *Szótagszám-mutató*);
- ♦ egy általad kiválasztott település/vidék dalait (segít a *Helynévmutató*)!

1 Kivel szeretnél találkozni? Válaszolj a kérdésre az alábbi nevekkal!

Kamill	Bach	Thomas
Boross	Obama	Majláth
Lőrincz	Rousseau [russzó]	Phoenix

2 Másold le az alábbi szöveget helyesírási hibák nélkül!

Azzal a tervvel indultunk, hogy hat napos kirándulás lesz, végül egyhétig maradtunk. Egy negyvennyolcórás erdei túrát is tettünk ezalatt. Első este galylyakat gyűjtöttünk az erdőben, tüzet raktunk, köré ültünk. Ez olyan hétfelé történt. Emlékszem, mert épp beleültem egy hanygyabolyba. Ráadásul véletlenül elhoztam anyukám kulccsomóját. Másnap visszaküldtem, és bocsánatkérésül négy oldalas levelet írtam neki színes toll-lal. Már-már Mikes-i magasságokba emelkedtem levélírás közben, sőt arany jánosi gondolatokat is csempésztem bele a családról. Mivel sok gyermekes család vagyunk, mindig van otthon valaki, így olyan nagy gondot nem okoztam. Meggy-gyes sütivel várt haza.

AKIKRŐL BESZÉLNI SZOKTUNK

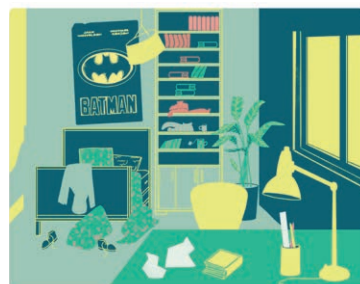
Csabi nem könnyű eset. Már nem gyerek, de azért felnőtt férfinak korántsem nevezhető, bármennyire is vágyik az önállósulásra. Egyelőre otthon lakik a szüleivel, és a helyi szupermarket raktárában dolgozik rész munkaidőben.

Ránézésre Csabi pontosan olyan, mint bármelyik másik raktáros gyerek: munkaruhát visel, gyűrött arccal, unottan cipekedik. Magassága átlagos, testalkata vékony, pedig inkább izmos, köpcös szeretne lenni. A haja kissé elnőtt, mert elhanyagolja. Bajsza, szakálla szerencsére nincs még, így nem kell bajlódnia a borotválkozással, persze valószínűleg azt is elhanyagolná. Munkaidőben baseballsapkát hord, hogy megvédje a haját a raktár porától. A nyakában apró, fémből készült sas figurája függ vékony bőrszíjon. A lány, akitől kapta, már évek óta a fővárosba költözött. Csabi tekintete nem olyan üres és zombiszerű, mint a többi arc a raktárban: néha ábrándosnak tűnik, máskor daccal és elszántsággal van tele. Ha valaki jól megfigyeli, azt is észreveszi, hogy rágja a körmét, csikorgatja a fogát, és elég gyakran szorul ökölbe a keze.

Csabi elégedetlen. Utálja a raktárt, elege van a porfészekből, ahol él, az eseménytelen hétköznapokból, és abból, hogy esténként ugyanabban a szobában, ugyanabban az ágyban hajtja álomra a fejét már huszadik éve, feje fölött ugyanaz a Batman-poszter, vállában ugyanaz az izomláz.

Néha már mindenkire haragszik. Még a szüleire is, hogy miért nem költöztek nagyobb városba vagy egy másik országba. Ha például kimentek volna Amerikába, amikor lehetőségük volt rá, akkor Csabi már világbajnok lenne, vagy akcióhős, vagy motoros kaszkadőr. Ettől a gondolattól csak még feszültebb lesz. Ilyenkor csak egy kis bosszúság, egy idegesítő apróság kell, a kisteherautó-sofőr pimasz vigyora, egy udvarias visszautasítás a göndör hajú lánytól a négyes kasszában, vagy az, hogy a kétbalkezes munkatársa rálépjen a lábára, és Csabi máris nekiront valakinek, felfeszíti a falra, vagy megüti az első embert, aki az útjába kerül. Mert Csabi eléggé nehezen tartja kontroll alatt a dühét, és valahányszor csak sértettnek, megaláztattnak érzi magát, mindig ütni akar.

Ha teljesülnének a vágyai, akkor talán megnyugodna. De addig folyton tele van indulattal, mindent és mindenkit vádol, amiért az élete másképp alakult, mint ahogy szeretne volna. És saját magából is nagyon elege van.

Neve: _____
 Életkora: _____
 Különleges ismertetőjegyei: _____
 Lakhelye: _____
 Foglalkozása: _____
 Munkahelye: _____

- 1 a. Csabi jellemzéséből megismerhetted néhány külső tulajdonságát. Töltsd ki az azonosító kártyáját a személyleírása alapján!
 Készíts hozzá képet is!
 b. Az alábbi belső tulajdonságok közül válaszd ki azokat, amelyek Csabira jellemzőek! Indokold választásodat!
ragaszkodó, készséges, tehetséges, önállótlán, igyekvő, elszánt, elégedetlen, jólelkű, indulatos, álmodozó, ötletes

- c. Keresz olyan tulajdonságokat, amelyek segíthetnék Csabit, hogy közelebb kerüljön céljaihoz!

- 2 a. Csabi mely jellemvonásaira következtethetsz:
 + az elbeszélő szavaiból,
 + Csabi tetteiből,
 + más emberekhez való viszonyulásából,
 + környezetének bemutatásából!

- b. Ha a Csabi szerepét neked kellene eljátszanod egy színpadi előadásban, akkor a következő mondatokat hogyan hangosítanád fel?
 1. *Miről van szó?*
 2. *Nem tudsz vigyázni?*
 3. *Ha valaki keresne, a kamionnál leszek.*
 4. *Ebből elegendem van.*

- 3 Milyen rendezőelvet követ a szöveg írója Csabi bemutatásában? Válassz az alábbi lehetőségek közül! Indokold választásodat!
 1. Először egy teljesebb képet kapunk róla, majd egyes tulajdonságait olvashatjuk ki a szövegből.
 2. Egy-egy tulajdonságának a bemutatása után összegzésképpen kapunk Csabi jelleméről egy teljesebb képet.
 3. Először egy összegzést olvashatunk a szereplő tulajdonságairól, majd ez után részletezi a szöveg írója Csabi egyes tulajdonságait.

- 4 Képzeld el egy történetet, amelyben teljesül Csabi vágya, hogy kiemelkedhessen környezetéből, a szürke hétköznapjai eseménydús napokká változzanak! Írd meg a történetét! Foglald bele, hogyan kap lehetőséget kilépni a hétköznapi emberek sorából, hogyan sikerül helytállnia, hogyan boldogul, elért vágyai milyen változásokat hoznak jellemében!

- 1 Mely állításokkal értesz egyet az alábbiak közül? Indokold választásodat!

- Hős az, aki kitartóan követi és beteljesíti álmait.
- A hős olyan történelmi személyiség, aki valamilyen nagyszerű tettet vitt véghez, ezzel hozzájárulva nemzete, országa fejlődéséhez.
- Hős csak az lehet, aki életét áldozza egy ügyért.
- Ma már nincsenek hősök.
- A döntései tehetnek valakit hőssé, az, ha valaki egy nehéz pillanatban meghozott döntésével vállalja a cselekvést is azért, amit fontosnak vagy igaznak tart.
- Csak abból válhat hős, aki valamilyen rendkívüli képességgel rendelkezik.
- Hétköznapi hősökre is szükség van.
- Hős az, aki kitűz maga elé egy célt, végig mer menni a saját útján úgy, hogy ezzel másoknak is példát mutat.
- Bárből lehet hős.

- 2 a. Készíts néhány mondatos leírást a képről!
 b. Adhatnánk-e azt a címet a képnek, hogy *Egykori és mai hősök*? Indokoljátok választókat!
 c. Nézz utána, kiknek a szobrai láthatóak a budapesti Hősök terén, ahol ez a kép készült! Válassz ki egyet közülük, és mutasd be! Mit gondolsz, miért kerülhetett a szobra a Hősök terére?

- 3 A „Mindennapok hősei” olyan kezdeményezés, amelyhez már több magyarországi város csatlakozott, és amelynek során különböző kategóriákban választják ki minden évben a lakosok szavazata alapján azokat a látszólag hétköznapi embereket, akik kiérdemlik ezt a címet, mert nem csak magukért, hanem másokért is tesznek, tenni akarnak. „Mindenkori hős, aki nem hátrál meg. Sok ezer hétköznapi hőst szülnék a mindennapok. Tűzoltók, rendőrök, mentőalakulatok, tanárok, önkéntesek, orvosok, átlagpolgárok, akik igazi hőstetteket hajtanak végre, mert gyakorta az életüket kockáztatják mások életéért, de hős akárkiből lehet. Még abból is, aki megnyugtat egy kisgyereket csupán azzal, hogy a vállára terít egy kabátot, és tudatja vele, hogy a világnak még nincs vége.”

(<http://www.mindennapokhosei.hu>).

Bizonyára te is ismersz olyan személyeket, akik megérdemelnék a „Mindennapok hőse” címet. Feltelevizük, hogy a te lakóhelyed is bekapcsolódott a mozgalomba, és most neked is megvan a lehetőség jelölni valakit a címre. Válassz valakit, és írd rövid jellemzést róla a jelöléshez!

EGY LEGENDÁS HŐS

Tudtad? Toldi Miklós a 14. században, Nagy Lajos király idejében élt. Híres volt erejéről, bátorságáról. Vitézi tetteit nemcsak a történelmi források említik, hanem mondák is megőrizték. A legendák mellett egy 16. századi költő, Ilosvai Selymes Péter verses históriája is megőrizte a hős vitéz történetét (*Az híres neves Tholdi Miklós jeles cselekedeteiről és bajnokoskodásáról való história*).

Arany János gyermekkorában hallott a nagy erejű vitézről, hiszen a Toldi családnak Bihar megyében, Nagyszalonta környékén is voltak birtokai. Arany a szójhagyományban tovább élő mondákra és Ilosvai munkájára támaszkodva írta meg tizenkét énekből álló, *Toldi* című elbeszélő költeményét, amikor 1846-ban egy országos pályázat egy népi hős történetének írására szólította fel a költőket. Arany János megnyerte a pályázatot. Műve olyan sikert aratott, hogy a bírálók fölemelték a pályadíjat. De számára az igazi elismerést és jutalmat Petőfi Sándor baráti levele jelentette. Petőfi boldogan ismerte fel a *Toldi* elolvasása után azt, hogy Arany János műve a *János vitéz* méltó párja. Az akkor már országos hírű költő barátságát, támogatását ajánlotta fel az addig ismeretlen szalontai jegyzőnek.

- 1 Mi volt a bizonyítéka annak, hogy a bíráló bizottságnak nagyon tetszett Arany János műve? Milyen döntést hoztak?
- 2 Bármilyen megtisztelő volt a pályadíjjal kapcsolatos döntés Arany János számára, az igazi jutalmat egyik kortársának elismerése jelentette. Ki volt ő, és miért volt ez Arany János számára fontos? Mi lett a folytatása az első levélváltásnak?
- 3 Olvasd el az első levelet kísérő verset (Petőfi Sándor: *Arany Jánoshoz*)! Keresd meg Arany János válaszként írt versét is: *Válasz Petőfinek!*

Hallgassátok meg Arany János elbeszélő költeményének bevezető részét, az *Előhangot!*

'Mostan emlékezem az elmúlt időkről
 Az elmúlt időkből jó Tholdi Miklósról...'
 Ilosvai

Mint ha pásztortűz ég őszi éjszakákon,
 Messziről lobogva tenger pusztaságon
 Toldi Miklós képe úgy lobog fel nékem
 Majd kilenc-tíz ember-öltő régiségben.
 Rémlik, mintha látnám természetes növést,
 Pusztító csatában szálfá-öklelését,
 Hallanám dübörgő hangjait szavának,
 Kit ma képzelnétek Isten haragjának.
 Ez volt ám az ember, ha kellett, a gáton,

Nem terem ma párja hetedhét országon;
 Ha most feltámadna s eljöne közéték,
 Minden dolgát szemfényvesztésnek hinnétek.
 Hárman sem bírnátok súlyos buzogányát,
 Parittyaköveit, öklelő kopjáját;
 Elhülnétek, látva rettenetes pajzsát,
 'És, kit a csizmáján viselt, sarkantyúját.'

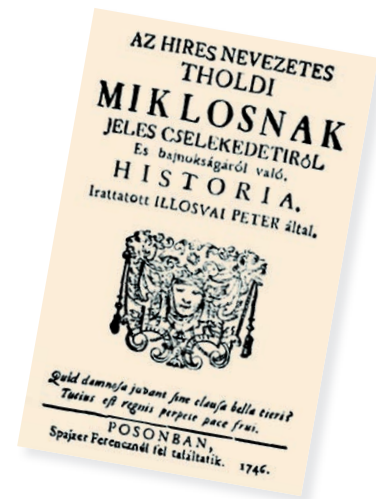
- 1 Olvassátok újra hangosan a szöveget! Milyen hangulatot ébreszt bennetek a fel-fellobanó tűz képe? Hogyan kapcsolódik ez a kép az emlékezés folyamatához?
- a. Milyennek képzelitek olvasás közben Toldit?
- b. Jegyezzétek le, melyek a túlzásnak azok az eszközei, amelyeknek köszönhetően szinte magunk előtt láthatjuk Toldit! Idézzétek az *Előhangból* a megfelelő sorokat!
- c. Milyen tetteket várhatunk Tolditól, milyen történetre készít fel az elbeszélő?

- 2 a. Az *Előhangot* hallgatva érzékelhettétek, hogy nem egy mai szövegről van szó. Melyek azok a szavak, kifejezések, amelyek elárulják ezt?
 b. Az elbeszélés ideje az 1800-as évekre tehető. A történet ideje még korábbi, Toldi Miklós kora. Megtudhatod, hogy Toldi Miklós melyik korban élt, ha kiszámolod, hogy a mű megírásának időpontjáig (1846) körülbelül hány év telt el Toldi korától. (Egy emberöltő kb. 50 év.) Milyen jelentősége lehet a „*Majd kilenc-tíz emberöltő régiségben*” sornak?

- 3 Arany művének egyik forrása, Ilosvai krónikája 1574-ből való. Olvasd el az alábbi részletet! Milyenek érzed a szóhasználatát, nyelvezetét? Milyenek tűnhetett Arany kortársai számára Ilosvai szövege?

Mostan emlékezem az elmúlt időkről
 Az elmúlt időkben jó Toldi Miklósról,
 Ő nagy erejéről, jó vitézségéről;
 Csuda, hogy mindeddig nem emlékeztünk erről.

Az örök istennek nagy sok ajándéka,
 Kivel mindez világ körös-környül rakva;
 Az erősség sem utolsó áldomása,
 Kivel Toldi Miklóst régen ő megáldotta. (...)
 No azért dolgait szép renddel megértünk,
 Isten ajándékát benne megtekéntsük,
 Az jó vitézeknek például jelentsük,
 Az félelmeseket ezzel megbátorítsuk.

- 4 a. Arany János *Toldijának* szövegében olyan szavak és kifejezések is előfordulnak, amelyek már a korabeli olvasóknak, már a *Toldi* megírásakor (1847) is régiesnek tűnhettek, pl. *imette* – 'ébremlésében', *toportyán* – 'réti farkas'. Beszéljétek meg, vajon milyen szerzői szándékból folyamodott Arany ehhez az *archaizáló* nyelvezethez? Van-e szerepe a régies szavaknak, kifejezéseknek abban, hogy az olvasó elképzelhesse azt a kort, amelyben a cselekmény játszódik, vagy jobban megérthesse Toldi Miklós történetét?
 b. A szöveg olvasása közben az ismeretlen szavak (pontosabb) megértéséhez használhatjátok Pásztor Emil *Toldi-szótárát* (Tankönyvkiadó, 1986), az elektronikusfuzet.wordpress.com oldalon elérhető *Toldi-szótár*at, de akár értelmező szótárt, szinonimaszótárt is fellapozhattok.
 c. Készítsetek egymásnak régies szavakat, kifejezéseket tartalmazó szó-kártyákat a *Toldi* további szövege alapján! Akár egyéni *Toldi-szótárt* is összeállíthattok.

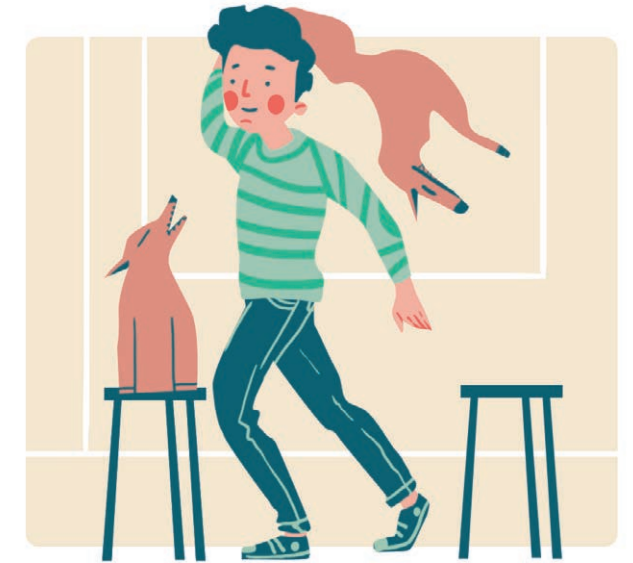

- 1 Hogyan mesélnétek el a Toldi történetét? Válasszatok az alábbi feladatsorok közül!

Fotóriport

- a. Készítsetek szoborjelenetet a következő versszakok alapján! Minden szoborjelenetet fényképezzetek le!
 I. kép: Első ének 8–11. versszak
 II. kép: Második ének 1–3. versszak
 III. kép: Második ének 9., 14., 15. versszak
 IV. kép: Harmadik ének 3–8. versszak
 V. kép: Negyedik ének 9–13. versszak
 VI. kép: Ötödik ének 4–10. versszak
 VII. kép: Hatodik ének 5–7. versszak
 VIII. kép: Hatodik ének 9–13. versszak
 IX. kép: Hatodik ének 20–21. versszak
 X. kép: Hetedik ének 5–8. versszak
 XI. kép: Nyolcadik ének 2–7. versszak
 XII. kép: Kilencedik ének 2–7. versszak
 XIII. kép: Kilencedik ének 9–11. versszak
 XIV. kép: Tizenegyedik ének 16. versszak
 XV. kép: Tizenkettedik ének 16–18. versszak
 b. Társítsatok egy-egy címet a képekhez! Választhattok az alábbiak közül, de találhattok ki magatok is! *elvágyódás, kapzsiság, gonoszság, gúny, csúfolódás, hirtelenség, meggondolatlanság, szeretet, féltés, bátorság, hűség*
 c. Foglaltok össze egy-két mondatban, tényszerűen a képekhez tartozó énekek eseményeit!
 d. Munkátokat mutassátok be osztálytársaitoknak!

Beszámoló

- a. Készítsetek beszámolókat az egyes eseményekről! Készítsetek videófelvételt a beszámolókról!
 ♦ Mesélje el egy béreslegény a maga nézőpontjából az első ének eseményeit!
 ♦ A negyedik énekben történeteknek két tanúja is volt, az egyik Miklós öreg dajkája, a másik György leghűségesebb szolgája. Meséljék el ők is a történeteket saját nézőpontjukból!
 ♦ Beszélgetsetek el Toldi Lőrincné legkedvesebb cselédjével, aki a Toldiné szobája mellől figyelte a házban történeteket! (Ötödik ének)
 ♦ György bizalmas szolgája mesélje el a nyolcadik ének eseményeit a saját nézőpontjából!
 ♦ A király udvarmestere mesélje el a nyolcadik ének eseményeit, ahogy ő látta!
 ♦ A pesti mészároslegények egyike, aki a párviadalon is jelen volt a közönség soraiban, mesélje el a bika megfékezésének jelenetét!
 ♦ A király kíséretének egyik lovagja számoljon be a párviadalról és az utána történetekről!
 b. Munkátokat mutassátok be osztálytársaitoknak!

Blog

a. Írjatok blogot Toldi életének sorsfordító napjairól! Segítségül megadtunk néhány kulcsszót.

1. nap: *vágy, juss, malomkő*
- 2–3. nap: *nádas, elkeseredettség, bujdosás*
4. nap: *Bence, farkasok, búcsú*
8. nap: *özvegyasszony, bika, száz arany*
9. nap: *cseh vitéz, párviadal, királyi ítélet*

b. Munkátokat mutassátok be osztálytársaitoknak!

2 Miután minden csoport munkáját megismertétek, beszéljétek meg az alábbi kérdéseket!

- ✦ A cselekmény újramesélése mivel gazdagította az olvasott szöveget?
- ✦ Mivel vált szegényebbé a szöveg?

3 a. Bizonyítsátok be idézetekkel, hogy a *Toldi* nyelvezete szemléletes, azaz a költői nyelv eszközeinek segítségével magatok is láthatjátok, érezhetitek mindazt, amit a szöveg közvetít!

b. Készíts kettéosztott naplót! A bal oldalra írd az általatok gyűjtött idézetekből azokat, amelyek leginkább tetszettek neked! A jobb oldalra írd oda, mi segített abban, hogy átérezd, magad elé képzeld az általuk közvetített világot! Milyen érzelmeket keltettek benned?

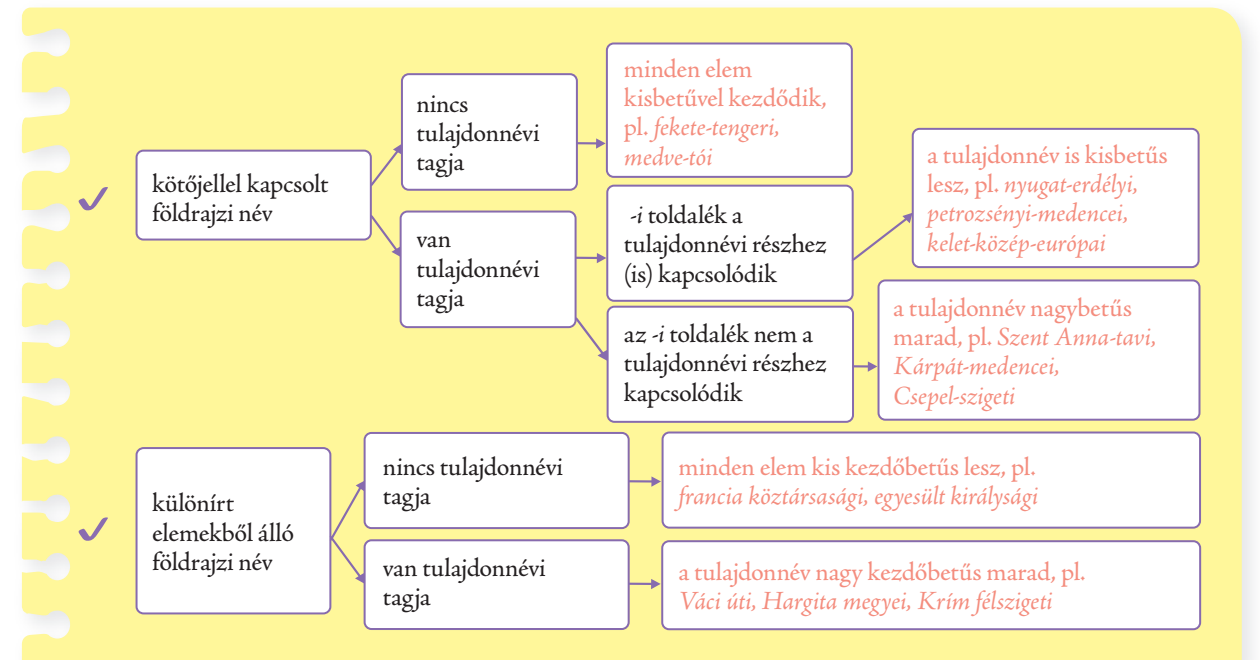
1 Válasszatok az alábbi feladatok közül!

- ✦ Készítsetek egy térképet, amelyen bejelölitek Toldi útját Nagyfalu határától (Nagyszalonta környéke, Bihar megye) Pestig! Írjátok ki, milyen útvonalat követhetett, milyen megyék, tájegységek, folyók mentén vezethetett útja!
- ✦ *Toldi Miklós nyomában* – Készítsetek el egy utazási iroda ajánlatát Toldi útvonalának gyalogos vagy biciklis végigjárására! Hívjátok fel a figyelmet az út során érintett városok, tájegységek nevezetességeire!

A földrajzi nevekkkel nemcsak megnevezni tudunk egyes területeket, helyeket, helyszíneket stb., hanem arról is tudunk beszélni, hogy valaki azon a helyen él, odavalósi, valami ottani, onnan való, ott található: pl. *szarvasi Mini Magyarország makettpark, a nagyszalontai Csonkatorony, a Bihar megyei határátkelők*.

✓ Ha egyelemű vagy egybeírt földrajzi nevekről van szó, akkor a földrajzi névhez közvetlenül kapcsoljuk az *-i*-t, és kis kezdőbetűvel írjuk a szót. Pl. *erdélyi, németországi, kézdivásárhelyi, dunai, kövesdombi*. Ha a földrajzi név eleve *i*-re végződik, akkor azt nem duplázzuk: pl. *Szatmárnémetiben lakik* → *szatmárnémeti lakos*.

A szabályokban található földrajzi neveket írd le *-i* todalék nélküli változatukban! Ellenőrizd a helyesírási szabályzatban, hogy jól dolgoztál-e!

2 Rajzold le az I. (Nagyfalu határa), VI. (Toldi Lőrincné háza), IX. (pesti utca) és XI. (a viadal helyszíne) énekek helyszíneit! Segítségképpen olvasd újra a megfelelő részeket!

3 a. Olvasd el a hajnal leírását a XI. énekből! Készíts illusztrációt a képhez! Figyelj a színekre!
b. Keress további példákat természeti leírásokra a műben! Készíts kettéosztott naplót! A bal oldali oszlopba írd be az V., VII., IX. és XI. énekekben olvasható természeti leírást tartalmazó sorokat! A jobb oldaliba jegyezd a kiemelt idézethez kapcsolódó megjegyzéseidet, figyelembe véve az alábbi kérdéseket!

- ✦ Melyek azok a kifejezések, képek, amelyek a táj hangulatát érzékeltetik?
- ✦ Milyen képszerű kifejezések voltak rád hatással?

4 Készíts leírást a lassan fénybe öltöző/sötétbe boruló tájról úgy, mintha a szobád ablakából szemlélnéd a napszakok változását! A leírás irányát a közelitől a távoli felé vagy a távolítól a közeli felé haladva tervezd! A leírásban mutasd be az összképet, de az apró részleteket is, amelyből összeáll a kép!

1 a. Miklós a mű szerint kilenc nap alatt ért Pestre. Idézetekkel bizonyítsd ezt!
b. Ma mennyi idő alatt lehet megtenni ezt az utat kocsival, busszal?

2 Az általatok készített térképeken jelöljétek be, hogy Toldi milyen napszakban tartózkodott az egyes helyszíneken (hajnalban, reggel, délelőtt, délben, délután, este, éjszaka)! Milyen összefüggéseket figyelhettek meg a helyszínek, időpontok és Toldi lelkiállapota között?

- 3 Az út/utazás az emberi életnek a szimbóluma („életút”). Az utazás általánosságban a keresést, a felfedezést, a megtisztulást jelképezi. Célja a béke, az igazság, a boldogság, az önazonosság megtalálása. Ennek függvényében a mű melyik értelmezést tartjátok találónak? Indokoljátok választásotokat!
- ✦ Toldi útja a boldogságkeresés útja.
  - ✦ Toldi útja az igazságkeresés útja.
  - ✦ Toldi útja a megtisztulás, bűnöktől való szabadulás útja.

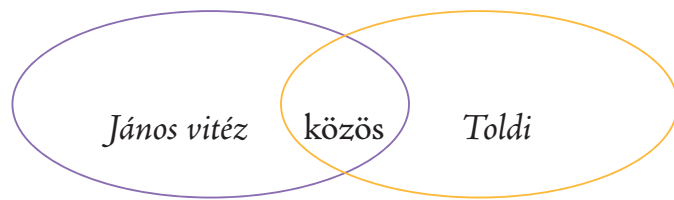

- 1 Készítsd el az **elbeszélő költemény** cselekményének **szerkezeti vázlatát!** Milyen események tartoznak a **kiinduló helyzethez**, milyen **konfliktusok** tartják fenn a szövegben a feszültséget, mi hoz **megoldást** ezekre a helyzetekre? Jegyezd le a megfelelő énekek számát is!

- 2 Emeld ki a történetből, mely énekek tartalmaznak **epizódokat!** Miklós jellemének mely vonásait árnyalják ezek a jelenetek?

epizód: olyan esemény, amely nem tartozik szorosan a cselekményhez, de árnyalja a főszereplő jellemét, plusz információkat nyújt, magyarázatokat szolgáltat az eseményhez

- 3 Tavaly olvashattad Petőfi Sándor *János vitéz* című alkotását. Miben hasonlít és miben tér el a két elbeszélő költemény? Vedd figyelembe a következő szempontokat: szereplők, helyszínek, idő! Használj Venn-diagramot; a közös részekbe írd a közös, a karikák különálló részeibe a különböző elemeket!

Szöveghelyekre hivatkozva készítsetek egy nagy közös jellemterképet az alapján, amit eddig megtudtatok Toldi Miklós külső és belső tulajdonságairól! Jegyezzétek fel Toldi tulajdonságait címszavakban! Írjátok be tulajdonságai mellé **érveiteket** is, amelyek alátámasztják megállapításaitokat! Pl. Miklós lobbanékony, nem tud uralkodni magán – eldobja a malomkövet (III. ének). A mű olvasása közben a szöveghelyekre hivatkozva bővítsétek jellemterképeteket! A külső és belső tulajdonságokkal egyidejűleg figyeljetek arra is, hogyan képzeljük el a hőst helyzete, beszéde, cselekedetei, az elbeszélő jellemzése, más szereplők nézőpontja alapján! Mit tudtok meg Miklósról a következő idézetekből?

(...) Egy, csak egy legény van talpon a vidéken,
Meddig a szem ellát pusztá földön, égen;
Szörnyű vendégoldal reng araszos vállán,
Pedig még legénytoll sem pehelyzik állán.
Széles országútra messze, messze bámul,
Mintha más mezőkre vágyna e határrul; (...)

„Szép magyar leventék, aranyos vitézek!
Jaj be keservesen, jaj be búsan nézlek.
Merre, meddig mentek? Harcra? Háborúba?
Hírvirágot szedni gyöngyös koszorúba?
Mentek-é tatárra? mentek-é törökre,
Nekik jóéjtszakát mondani örökre?
Hej! ha én is, én is köztetek mehetnék,
Szép magyar vitézek, aranyos leventék!”

Ilyenforma Toldi Miklós gondolatja,
Mely sovárgó lelkét mélyen szántogatja;
S amint fő magában, amint gondolkodik,
Szíve búbanatban összefacsarodik.
Mert vitéz volt apja; György is, álnok bátyja,
A királyfi mellett nőtt fel, mint barátja;
S míg ő béresekkal gyűjt, kaszál egy sorban,
Göggösen henyl az a királyudvarban. (...)

„Hé, paraszt! melyik út megyen itt Budára?”
Kérde Laczfi hetykén, csak amúgy félvállra;
De Toldinak a szó szívébe nyilallik,
És olyat döbben rá, hogy kívül is hallik.
„Hm, paraszt én!” emígy füstölög magában,
„Hát ki volna úr más széles e határban?
Toldi György talán, a rókalelkű bátya,
Ki Lajos királynál fenn a tányért váltja?”

Én paraszt? én?” – Amit még e szóhoz gondolt,
Toldi Györgyre szörnyű nagy káromkodás volt.
Azzal a nehéz fát könnyeden forgatja,
Mint csekély botocskát, végénél ragadja;
Hosszan, egyenesen tartja félkezével,
Mutatván az utat, hol Budára tér el,
S mintha vassá volna karja, maga válva,
Még csak meg se rezzen a kinyujtott szálfá.

- 1 a. Miklós milyen tulajdonságait emeli ki a részlet első négy sora? Miért találó a tulajdonságok ellentéttel való megjelenítése? Milyen „ellentétet” olvasol ki a szakasz utolsó két sorából, ami Toldi jelenlegi helyzetével kapcsolatos?
- b. Miklós érzései és az, ahogyan őt megítéli/látja a külvilág szintén ellentétben állnak. Keresd ki az idézett részből a további ellentéteket, amelyek erre vonatkoznak!
- c. Miért számított sértésnek a Laczfi Endre nádor által használt megszólítás? Miért nézhette parasztnak Miklóst a nádor?
- d. Hogyan válaszolhatott volna még Miklós a megszólításra? Alkoss egy lehetséges párbeszédet Toldi és Laczfi között!
- e. Mi a véleményed, hatásosabb volt-e Toldi válasza, mint ha szavakkal felelt volna a kérdésre? Indokold meg véleményed!
- f. Milyennek érzed a találkozás után hazainduló Miklós lelkiállapotát a következő sorok hasonlatai alapján?
„Mint komor bikáé, olyan a járása,/ Mint a barna éjféli szeme pillantása,/ Mint a sértett vadkan fű veszett dühében,/ Csaknem összeroppan a rúd vas kezében.”
- g. Miklós valójában a testvére, Toldi Györgyre haragudott. Mely részletből derül ki megbántottságának oka?

Nem kell? – Ím azonban kellelten, hivatlan
A fiú betoppan; szíve égő katlan,
Belsejét még most is fúrja és faragja
Szégyenítő búja, búsító haragja.
Mégis, mindamellet – mily Isten csodája!
Egy zokszót sem ejt ki Toldi Györgyre szája:
Lelke gyűlölségén erőt vesz valami,
Valami – nem tudom én azt kimondani

Amint látja Györgyöt hirtelen, váratlan,
Karja ölelésre nyílik akaratlan;
De az eltaszítja testvérét magától,
Göggösen fordul el jó atyjafiától. (...)

„Átok és hazudság minden ige szádban!
Egy betű való sincs, Toldi György, a vádban.
Jól tudom, mi lappang bokrodnak megette,
Úgy szeressen Isten, ahogy engemet te!
Rossz vagyok parasztnak, rossz vagyok vitéznek,
Béresek között is től cudar csihésnek:
Forr epéd, hogy más is márt veled egy tálba,
Vesztenél, ha tudnál, egy vizes kanálba.

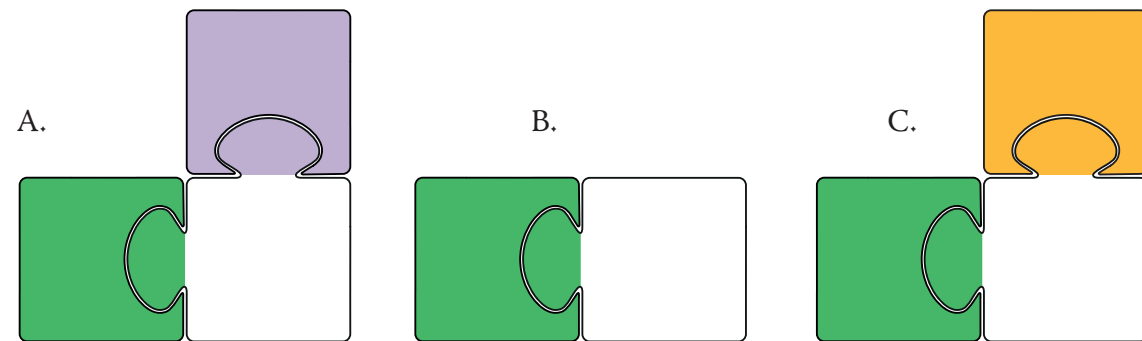
„Azért, hogy senkinek láb alatt ne legyek,
Nem bánom én, igen, akár ma elmegyek;
Száz mérföld a világ, erre is, arra is:
Nem bánom én, igen, elmegyek én ma is.
De ami az enyém, azt elviszem innét:
Add ki, bátya, tüstént, ami engem illet;
Add ki a jussomat: pénzt, paripát, fegyvert:
Azontúl – az Isten áldjon minden embert.”

„Itt a juss, kölök; ne mondd, hogy ki nem adtam!”
György kiált és arcul csapja, szintúgy csattan.
Toldi Miklósnak sincs ám galambepéje,
Bosszuállás lelke költözik beléje;
Szeme, mint az acél, a szikrát úgy hányja,
Ütni készül ökle csontos buzogánya;
György ijedve hátrál, odavan egészen:
E csapás utolsó szélütése léssen;

- 2 a. Mi a különbség Miklós és György viselkedése között találkozásuk pillanatában?
b. Miért kerül **konfliktus**ba Miklós a bátyjával? Magyarázd meg a **juss** szó jelentését! Mit kér Miklós?
c. Eszük vagy inkább érzelmeik vezetik a szereplőket?
d. Miért Miklóst félti az édesanyjuk?
e. Hogyan vehetne véget a testvérpár a kettejük közötti viszálykodásnak? Fogalmazz meg Miklósnak is és Györgynek is néhány tanácsot!
f. Miklós milyen új jellemvonására utal az, hogy nincs „galambepéje”?

- 1 a. Társítsd az alábbi mondatokat a megadott puzzle-szerkezetekkel!
1. Miklós és György veszekedtek.
2. Édesanyjuk Miklósért vagy Györgyért aggódott?
3. Toldiné nem Györgyöt, hanem Miklóst féltette.

- b. Melyik puzzle-darabra melyik szó kerül? Mi okozhat gondot a puzzle-szerkezet és a mondatrészek megfeleltetésekor?

Gondot okozhatott, hogy a mondat alapján egy fülre két puzzle-darabnak is csatlakoznia kellett. Ilyenkor rendre kapcsoljuk őket (például a **féltette** ige tárgy fülére előbb a **Miklós**, aztán a **György** puzzle-jét, így **Miklóst és Györgyöt** alakokat fogunk tudni leolvasni a modellünkről). Ha több puzzle csatlakozik rendre egy fülre, akkor általában jelölni szoktuk a köztük lévő viszonyt pl. **és**, **vagy**, **nem...hanem** stb. elemekkel. Ezek **kötőszavak**. Az ilyen, egyazon fülre kerülő, kötőszóval vagy anélkül kapcsolt puzzle-darabok **mellérendelő szerkezetet** alkotnak (pl. **Miklós és György**, **Miklósért vagy Györgyért** stb.).

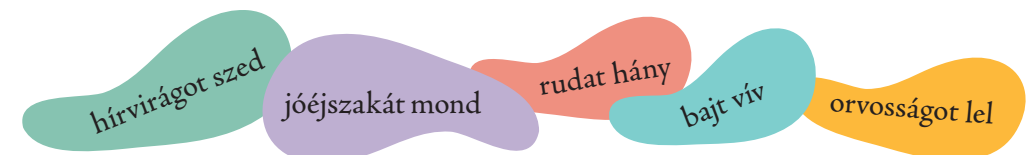
- 2 a. Húzzátok alá az alábbi mondatokban a mellérendelő szerkezeteket!
1. A vitézek a csatában szereztek hírnevet és pénzt.
2. György, illetve az édesapja a király vitézei voltak.
3. A paraszttal nem, csak a katonákkal lehetett kiállni bajvívásra.
4. Miklós tudta, hogy vagy a bujdosást vagy a vándorutat választhatja.
5. Toldiné, sőt Bence is megkönnyezte Miklós eltűnését.
6. Györgyöt nem a testvére, hanem a vagyon érdekelte.
b. Csoportosítsátok a mellérendelő szerkezeteket aszerint, hogy a köztük lévő kapcsolat alapján melyik tagjukra vonatkozik, amit a mondat mond!

Mindkét elemre	Csak egyik elemre, de nem tudni melyikre	Csak egyik elemre, a másikra nem

A mellérendelő szerkezetek tagjai között különböző viszony lehet. Ezekre utalnak a kötőszavak (pl. **és**, **s**, **illetve**, **sőt**, **nem...hanem**, **vagy** stb.). Az első oszlopba gyűjtött példák **kapcsolatos**, a második oszlopbeliek **választó**, a harmadik oszlopban lévők pedig **ellentétes mellérendelésre** példák.

- 1 a. „Szénát hord szegényke künn, a béresekkel” – válaszolja György kérdésére Toldiné. Mit jelent az, hogy **szénát hord**? Miben különbözik és miben hasonlít az **újságot hord**, a **kalapot hord** és a **fegyvert hord** kifejezés? Keressetek szinonimákat a kifejezésekhez!
b. Mit jelent az a. alpont kifejezéseihez képest, hogy **hordja a szénát**, **hordja az újságot**, **hordja a kalapot**, **hordja a fegyvert**? Alkossatok olyan mondatokat mindkét változattal, amelyből kiderül a különbség!
2 a. Mit jelentenek az alábbi kifejezések a **Toldi** első énekeiben? Ha nem tudod a pontos jelentést, nézz utána a szövegben vagy az ajánlott szótárakban!

- b. Van értelme ezeknek a kifejezéseknek így: **szedi a hírvirágot**, **mondja a jóéjszakát**, **hányja a rudat**, **vívja a bajt**, **leli az orvosságot**? Miben másak ezek, mint az a. alpontban olvasott kifejezések?

- 3 a. Helyettesítsd egyetlen igével az alábbi kifejezéseket!

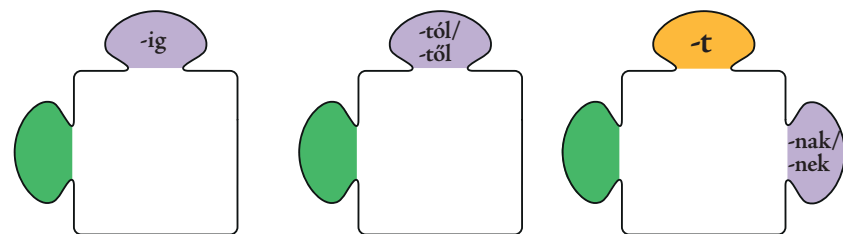

- b. Alkossatok mondatokat mindkét változattal! Figyeljétek meg, hogy felcserélhető-e a mondataitokban a példaként megadott ígés szerkezet az általatok talált ígékkel! Mire következtethettek ebből?

- 4 a. Hányszor fordul elő a *tart* ige az alábbi szövegben?

Toldi Miklóst tartják a legerősebb embernek. Azt beszélik róla, hogy amikor parasztnak szólították, mérgeben bemutatót tartott, és fél kézzel mereven tartott egy szekérrudat Buda irányába. Az egész mutatvány csak néhány másodpercig tartott, de aki látta, örökre megjegyezte. Miklós épp hazafelé tartott a mezőről, amikor meghallotta, hogy testvére megérkezett. Ő sem tartotta valami sokra a bátyját, de nem tartotta vele a haragot, bár őt hibáztatta azért, amiért nem ott tartott az életében, ahol szeretett volna. Miklós talán jól tette, hogy nem tartott magánál fegyvert, hiszen kevés tartotta, hogy neki ne ugorjon a bátyjának, amikor az pofon vágta, ahelyett hogy tartotta volna a szavát, és kiadta volna a jussát. Az sem érdekelt, hogy édesanyja melegen tartotta neki az ételt, kirohant, hogy szünetet tartson az állandó acsarkodásban. A palánk alá azért ült le, mert az árnyékot tartott a hőségben, s nem azért, hogy gyilkoljon. Ha tartotta volna magát az eredeti elhatározásához, és nem háborodik fel, az talán a vitét is életben tartotta volna. Tudta, hogy most majd gyilkosként tartják számon, nem volt más lehetősége, mint elbujdosni. Érezte, hogy lélekben édesanyja is vele tartott.

- b. Szüntesd meg a zavaró ismétlődést azzal, hogy átalakítod a *tart* igét tartalmazó részeket úgy, hogy közben megőrzöd a jelentést!
c. Keresd ki a szövegből azokat a *tart* igét tartalmazó mondatokat, amelyek az alábbi puzzle-szerkezeteknek felelnek meg!

- d. Rajzold meg legalább három más puzzle-jét a *tart* igének a szöveg alapján!
e. Mi a közös és mi a különböző az alábbi kifejezések jelentésében?

♦ *kutyát tart* ♦ *előadást tart* ♦ *szünetet tart* ♦ *árnyékot tart* ♦ *igényt tart*

Vannak olyan igéink, amelyeknek a jelentése annyira tág, hogy szinte teljesen más helyzeteket írnak le attól függően, hogy milyen tárgyi és határozói szerepű szavak és kifejezések kapcsolódnak hozzájuk. Ezek szűkítik az ige jelentését (pl. *előadást tart*, *a vásárba tart*). Egyes esetekben egy bizonyos szó vagy kifejezés úgy kapcsolódik az igéhez, hogy új jelentés születik (pl. *igényt tart*, *nagy becsben tart*).

- 5 a. Az alábbi mondatok közül melyikben alkot az ige a hozzá kapcsolódó szavakkal ilyen szoros egységet?
1. György kint felejtette a fegyverét.
2. Édesanyjuk otthon tartja Miklóst.
b. Rajzoljátok le az ige-puzzle-t az a. alpont mondataiból! Melyik mondatban milyen szó kerülne a puzzle lila fülére?
c. Meg tudjátok-e állapítani, milyen végződése van ezeknek a határozói szerepű szavaknak?

A fenti mondatokban olyan szavak kerültek az ige-puzzle lila fülére, amelyeknek nem volt semmilyen sajátos végződésük. Ezek a szavak viszont sosem kapcsolódhatnak az ige zöld vagy sárga fülére, mindig csak a lilára. A szavaknak azt a csoportját, amelyek külön végződés nélkül is csak határozói szerepű elemek lehetnek a mondatban, **határozószóknak** nevezzük.

- 6 a. Az alábbi határozószók közül melyiket melyik mondatba tudnád beilleszteni?
most, itthon, jól, fent, folyékonyan, néha, egyedül, tegnap, hátul, magyarul, mindjárt, közel
1. A gabonát _____ tároljuk.
2. Az előadás _____ kezdődik/kezdődött.
3. Az unokatestvérem _____ beszél.
b. Gyűjtsetek további határozószókat, amelyekkel kiegészíthetitek a fenti mondatokat!

- 7 a. Mufurc el akarja mesélni egy távol élő barátjának a kalandjait, ezért ír neki. A helyesírással viszont meggyűlik a baja. Segíts neki, hogy kijavíthassa a hibáit!

Tennap kinnt voltam a mezőn a kutyámmal. Nem is vettem észre, hogy milyen mesze jutottunk, olyan erőssenn jól eljátszadottunk. Regel nem volt baj, de később, a nagy melegben elkezdtem rosszul érezni magam. A kutya is fáradni kezdett, mert folyton rohangált a patakmederben, hol lejjebb, hol fejjebb merészkedett, mint szerettem volna. Gondoltam, othon nem lesz ilyen meleg, ezért elindultunk haza. Csakhogy most hozzánk szegődött egy másik kutya is, folyton jött utánnunk. Szerencsére csak egyedül jött, de így is plusszban volt, a kutyám végig morgott rá. Megpróbáltam hátrébb lépni, hátha attól megijed az új cimbora, de azt semmi nem érdekelte. Végül hárman együtt értünk a városba.

- b. Mufurc nehezen különbözteti meg a hasonló hangzású határozószókat és névutókat, ezért folyton helytelenül írja le őket. Segíts neki eldönteni, hogy melyik mondatba melyik szó illik!

elől – elől

Aki nem lát jól, az ül nálunk _____. | Mindig elmenekülsz a felelősség _____.

alul – alól

Furcsa zajokat hallok az ágy _____. | Az emeletes ágyban jobb, ha a nehezebb gyerek alszik _____.

felül – felől

A hajó észak _____ érkezett. | _____ a friss újságokat tartjuk.

1 Mire gondolhatott Miklós, miközben szomorúan „fejét a térdén tenyerébe hajtá”, és az ősi házban György és katonái hangosan mulattak? Foglald 5–6 mondatos szövegbe Miklós gondolatait!

2 a. Miklós lelkiállapota érzékletessé, az olvasó számára könnyebben átélhetővé válik a szöveg képszerű kifejezései által. Társítsd az érzéseket az idézetkártyákon szereplő részletekhez!

zaklatottság

otthontalanság

kiábrándultság

félelem

1. kártya

Mint a hímszarvas, kit vadász sérte nyíllal,
Fut sötét erdőbe sajgó fájdalommal,
Fut hideg forrásnak enyhítő vizére,
És ezerjófüvet tépni a sebére;
Jaj! de a forrásnak kiszáradt az ágya,
Az ezerjófüvet írul sem találja,
Minden ág megrépte, tüske megszagatta,
Úgyhogy még aléltabb most az isten-adta:

Úgy bolyong a Miklós. Nyakán ült a bújá,
Oldalát kikezdte annak sarkantyúja,
S mint bezárt paripa, mely fölött az ól ég,
Szíve a mellében akkép hánykolódék.

2. kártya

Bujdosik az ,éren', bujdosik a ,nádon',
Nincs, hová lehajtsa fejét a világon.
Hasztalan kereste a magánosságot,
Mert beteg lelkének nem lelt orvosságot.

És mint a toportyán, ha juhász kergette,
Magát egy kiszáradt nagy nádasba vette:
Ott is azt susogta a nád minden szála:
Széles e világon nincsen árva nála.
Nádtors lön az ágya, zombok a párnája,
Isten kék egével földve a tanyája,
Mígnem a sötét éj szárnya alá vette
S fekete ponyvából sátort vont felette.

3. kártya

Majd az édes álom pillangó képében
Elvetődött arra tarka köntösében,
De nem mert szemére szállni még sokáig,
Szinte a pirosuló hajnal hasadtáig.
Mert félt a szunyogtól, félt a szúrós nádtól,
Jobban a nádasnak csörtető vadától,
Félt az üldözőknek távoli zajától,
De legis-legjobban Toldi nagy bajától.

b. Milyen jelentéstöbblettel juttatják kifejezésre az idézetek Miklós érzéseit?

3 Nyakamba veszem az országot... Folytasd Toldi Miklós gondolatait a IV. ének alapján!

4 Hogyan kerül Miklós egyre közelebb célja eléréséhez? Melyik idézet melyik kifejezéshez tartozhat?

Lehetőséget talál célja teljesítésére.

Teljesíti célját.

Célja megvilágosodik előtte.

Eszközt kap célja megvalósításához.

Felvette a vasat lába mellől Bence:
Hát nem vas-darab volt, hanem vasszelence,
Könnyen felnyitotta, nem volt semmi zárja,
Bele nézett, hát csak elállt szeme szája:
Vert arany volt benne, nem kettő, sem három (...)

Hát Miklós nem örült a váratlan kincsen?
Hogy ne örült volna, abból semmi sincsen,
Szörnyűképen örült, ugrált örömeiben,
A holnapi napot forgatá eszébe:
Hogy' veszen majd fegyvert, szép ruhát magának!

Ekkor a bús asszony nekibátorodva,
Hogy' esett, mint esett, mind elpanaszolta:
Duna szigetében öklelődzik egy cseh,
S szörnyűképpen szolgál neki a szerencse;
Kérkedik nagy fennen, magát hányja veti,
A magyar nemzetet csúfra emlegeti:
Sok bajnok kiment már életre, halálra,
Özvegyet, árvát és jajsztót hagyni hátra.

„Nagy erőt érzek mind a két karomban,
Nem vesztegetem azt szerűn és malomban;
Édesapámnak is hallám vitézségét:
Hát csak én gyaláznám meg a nemzetségét?
Felmegyek Budára bajnok katonának,
Mutatok valamit ottan a királynak.”

„Királyi fejemhez választalak téged
S mán kezdve tizenkét lóra jár hópénzed.”
De míg ezt elmondta, azalatt leoldott
Derekáról egy nagy cifra rezes kardot:
Gyémánt a cifrája, arany volt a reze,
Toldinak nyujtotta s monda: „Kösd fel, nesze!”

5 a. Toldi Miklós, akárcsak a népmesék hősei, akkor lehet boldog, ha beteljesíti küldetését, megszerzi azt, ami neki hiányzik. Melyik énekben mutatkozik meg:

a vitézi élet hiánya;

a lehetőség a vitézi életre;

a fegyverzet hiánya;

a fegyverzet beszerzése;

a becsület elvesztése;

a becsület visszaszerzése;

az otthon elvesztése;

az otthon visszaszerzése?

b. Rajzoljátok meg képregényként Miklós vándorútját! Egy-egy képkockán jelenjenek meg a vándorlás állomásai, helyszínei, hogy kivel/mivel találkozik Miklós, és hogy mi történik vele! Színekkal, mozdulatok megjelenítésével fejezzétek ki, hogy kik a Miklós segítői és kik az akadályozói azok közül, akikkel útja során találkozik!

6 Akárcsak a népmesék hőseinek, Toldinak is fokozatosan nehezedő próbákat kell kiállnia, le kell győznie a farkasokat, a bikát, végül meg kell küzdenie a cseh bajnokkal. A fokozatosság nemcsak a próbák nehézségében figyelhető meg, hanem azok lefolyásának körülményeiben, tétjében is. Miért mondhatjuk azt, hogy a próbák helyszíneiben és lefolyásuk idejében érvényesül a fokozatosság? Hát a tétek esetében?

7 Beszéljétek meg, a főszereplő milyen jellemvonásait hangsúlyozza a XII. énekben újra az elbeszélő! Keressétek meg az ezekre vonatkozó részeket az említett énekből!

Toldi Miklós egy irodalmi alkotás, elbeszélő költemény szereplője. A történet olvasása közben jellemét a következő szereplőteremtési eljárások alapján ismerhetjük meg:

- **az elbeszélő közvetlen jellemzése:** pl. „Ez volt ám az ember, ha kellett a gáton”
- **a mű további szereplőinek Miklósról mondott véleménye, jellemzése:** pl. Laczfi: „Hé, paraszt! melyik út megyen itt Budára?”
Toldi Lőrinczné: „Lelkemtől lelkezett gyönyörű magzatom,
Csakhogy szép orcádat még egyszer láthatom;
Be szép vagy! be nagyon illel leventének!
Isten sem teremtett tégedet egyébnek.”

- **a szereplő cselekedetei:** pl. (...)
lábával elébe toppantott,
Rémitő szavával erősen kurjantott:
E fogással visszahökkenté a marhát,
S azon pillanatban megragadta szarvát,
Vágószékre voná két szarvánál fogva,
A mészárosokat előkiáltotta.

- **a szereplő beszéde:** pl. Megszólt most Miklós: „Felséges királyom!
Bátyám birtokára egy cseppet se vágyom;
A magamé sem kell, legyen tied, bátya,
Teljék vele fősvény szived kívánsága;
Csak azon könyörgök mostan felségednek:
Vegyen be sergébe, csupán közembernek;
Jó az Isten, jót ad: megszerezi kardom,
Amire szükségem leszen, avval tartom.”

8 Készítsd el Toldi Miklós jellemzését!

Egy irodalmi hős jellemzése során alaposan meg kell figyelned nemcsak a hős külső és belső tulajdonságait, de a mű világában elfoglalt helyét, a többi szereplőhöz fűződő viszonyát is. Segíthet az elkészített jellemtérvkép, illetve az alábbi kérdések, lehetséges szempontok.

- Ki ő, milyen szerepe van a műben? Mit tudunk meg a múltjáról? Hogyan befolyásolja jelenlegi helyzetét? Milyen események, helyzetek segítenek megismerni őt a mű olvasása során?
- Mi jellemzi a személyiségét? Milyen külső tulajdonságait ismerjük meg? Mit árul el a szereplőről megjelenése? Melyek a belső tulajdonságai? Az esze vagy az érzelmei vezetik? Indulatos-sága hogyan befolyásolja a sorsát? Hogyan küzd meg a szereplő a konfliktusokkal? Hogyan reagál a többi szereplő szavára, tetteire?
- Mik a céljai? Mit tart fontosnak, értékesnek?

Amikor szövegünkbe egy idézetet szeretnénk belefoglalni, megtehetjük szó szerinti idézetként és tartalmi idézetként is. Szó szerinti idézetek esetében idézőjelet használunk. Az idézet és az idéző mondat sorrendjében a következő lehetőségek közül választhatunk:

- Az idéző mondat áll elől, ezt követi a szó szerinti idézet: Arany János elbeszélő költeményében írja Toldiról: „Ez volt ám az ember, ha kellett a gáton”.
- Az idéző mondat követi a szó szerinti idézetet: „Ez volt ám az ember, ha kellett a gáton” – írja Toldiról Arany János.
- Az idéző mondat beékelődik az idézetbe: „Ez volt ám az ember – írja Arany János Toldiról –, ha kellett a gáton.”

Tartalmi idézéskor nem teszünk idézőjelet, hanem a kiemelt részt beépítjük mondatunkba:

- Toldi Miklós testvére vádjára úgy vág vissza, hogy átoknak és hazugságnak nevezi György minden szavát.

9 Töltsd ki az önértékelési kártyát fogalmazásod megírása után!

Név:	Dátum:	
A mű címe:		
Műfaja:		
Tevékenység	igen	nem
Újraolvastam a szövegrészeket, amelyek alapján megírtam a jellemzést.		
Készítettem vázlatot, vagy felhasználtam a közösen készített jellemtérvképet.		
A szövegembe beépítettem a szereplő különböző szempontú jellemzéseit (elbeszélő, más szereplők, cselekedetek, szavak).		
Figyeltem a hős külső és belső tulajdonságaira.		
Állításaimat példákkal, idézetekkel támasztottam alá.		
Meghatározott rendezőelvet követtem a jellemzés írásakor.		
Újraolvastam írásomat, javítottam, ahol szükségét éreztem.		
Különösen figyeltem az idézetek helyes beépítésére.		

A történetben Toldi Miklós, a mű **főszereplője**, aki mellett **mellékszereplők** és **epizódszereplők** is megjelennek.

- 1 Válassz ki egy mellékszereplőt (Toldi György, Toldi Lőrinczné, Bence, Lajos király), keresd ki a szövegből a rá vonatkozó részeket, majd a kérdésekre válaszolva jellemezd őt néhány mondatban! Megállapításaidat idézetekkel is alátámaszthatod.

- Ki ő?
- Mit tudunk meg sorsáról, életéről a mű során?
- Hogyan viszonyul a főszereplőhöz? Milyen szerepe van a Miklós életében?

- 2 Az epizódszereplők (pl. György vitézei) csak egy-egy jelenetben tűnnek fel. Keress példát más epizódszereplőkre! Mi lehet a szerepe annak, hogy bár rövid időre, de megjelennek a műben?

3 Hogyan változott meg Toldi Miklós sorsa a történet során? Milyennek látszott a helyzete a történet elején? Milyenné vált a végére? Kinek köszönhette sorsa megváltozását?

4 Vitassátok meg, hogy a fejezet elején a hős fogalmához kapcsolódó megállapítások alapján hősnek tekinthető-e Toldi Miklós? Miért igen, vagy miért nem?

EGY KÖZÖSSÉG HŐSEI

Tudtad? Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regénye 1906-ban jelent meg először. Sikere azóta is töretlen: egy országos felmérés szerint egyike Magyarországnak 100 legkedveltebb regényének, több mint 30 nyelvre lefordították, több film és színpadi feldolgozása is készült. 2016-ban például a budapesti Vígszínház társulata sikerrel mutatta be a regény alapján készült zenés színjátékot.

A Pál utcai fiúk ifjúsági regény. Szereplői gyerekek vagy kamaszok. A szereplők konfliktusai, küzdelmei, viszonyai is a kamaszok világára jellemző.

1 Válassz ki egy általad ismert meseregényt (pl. Békés Pál: *A kétbalkezes varázsló*, Berg Judit: *Rumini*, Borbáth Péter: *Sündör és Niru*), és hasonlítsd össze Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regényével! Vedd figyelembe a következő szempontokat:

- a cselekmény helyszínei
- a szereplők rendszere
- a szereplők céljai
- a főhős/főhősök kalandjai
- a valóságos és a mesei elemek aránya

2 Csoportonként válasszatok ki *A Pál utcai fiúk* című regényből egy-egy jelenetet, amelyet bemutathattok osztálytársaitoknak! Jeleneteiteket a regénybeli események sorrendjében adjátok elő!

3 A regény alábbi értelmezései közül melyekkel tudtok egyetérteni? Indokoljátok választásotokat!

1. A regény az örökérvényű emberi érzésekről és viselkedési formákról szól, mint a szeretet, gyávaság, irigység, egymás iránti elköteleződés.
2. A szöveg arról szól, hogy mindannyian kötődünk egy-egy számunkra fontos helyhez.
3. *A Pál utcai fiúk* egy csoportnak a története, amelyben vannak vezetők, beosztottak, elismert és lenézett személyek. Olyan, akár a társadalom egy kicsinyített mása.
4. A regény egy ártalmatlannak tűnő játék végzetes következményének a példája, amelyhez hasonló ma az online játékok világában is megfigyelhető.

1 a. Babi kutakodott, kíváncsi volt, hogy hol játszódhatott a regény. A közterületek neveinek leírásakor azonban nem vette figyelembe *A magyar helyesírás szabályainak* 181. pontját. Javítsd ki a regény helytelenül írt helyszíneit!

Boka a kinizsi utcában lakott, Nemecekék lakása pedig a Rákos Utcában volt. A fűvészkert a mai klinikák metrómegálló környékén, a szigony utca, Üllői Ut, Korányi Sándor Utca, illés utca és tömő utca által határolt területen helyezkedett el. A regényben szereplő grundról sokáig azt hitték a józsefvárosban, a nyolcadik kerületben, a páll utca és a mária utca sarkán lévő bérház helyén lehetett. Újabb kutatások szerint egy telekkel beljebb a Pál Utca 6 szám alatti ház helyén volt, amely a mária utcai üres telekkel állt összeköttetésben, ahol a gőzfürész is üzemelt.

b. Keresd meg egy térképen (Budapest térkép, VIII. és IX. kerület) a regény cselekményének helyszíneit!

2 A regény három fő helyszíne közül (iskola, Fűvészkert, grund), melyekhez kapcsolnád a következő fogalmakat?

szabadság, barátság, kötelesség, játék, felnőttek alkotta szabályok, gyerekek alkotta szabályok, önként vállalt feyelem, egyenlőség, alárendeltség

1 a. A regény legfontosabb helyszíneinek egyike a grund. Figyeld meg a grund leírását! Miért rendez két bekezdésbe az elbeszélő a szöveget? Melyik bekezdés hangneme személyesebb, érzelmesebb?

A grund... Ti szép, egészséges alföldi diákok, akiknek csak egyet kell lépnetek, hogy künn legyetek a végtelen rónán, a csodálatos nagy, kék bura alatt, melynek égbolt a neve, akiknek a szemetek hozzászókkott a nagy távolságokhoz, a messzenézéshez, akik nem éltek magas házak közé ékelve, ti nem is tudjátok, mi a pesti gyerekek egy üres telek. A pesti gyerekek ez az alföldje, a rónája, a síksága. Ez jelenti számára a végtelenséget és a szabadságot. Egy darabka föld, melyet egyik oldalról dűledező palánk határol, s melynek többi oldalain nagy házfalak merednek az ég felé. Most már a Pál utcai grundon is nagy, négyemeletes ház szomorkodik, tele lakóval, akik közül talán egy se tudja, hogy ez a darabka föld néhány szegény pesti kisdíáknak a fiatalságát jelentette.

A grund maga üres volt, mint ahogy ez üres telekhez illik is. A palánkja a Pál utca felől húzódott végig. Jobbról-balról két nagy ház határolja, s hátul... igen, hátul volt az, ami a grundot nagyszerűvé, érdekessé tette. Itt tudniillik egy másik nagy telek következett. Ezt a másik nagy telket egy gőzfürészelő cég bérelte, s a telek telis-tele volt farakásokkal. Szabályos kockákba rakva állott itt az ölfa, s a hatalmas kockák közt kis utcák voltak. Valóságos labirintus. Ötven-hatvan kis szűk utca keresztelte egymást a néma, sötét farakások közt, s nem volt könnyű dolog ebben a labirintusban eligazodni. Aki mégis nagy nehezen keresztülvergődött rajta, az egy kis térre jutott, amelyen kis házikó állt. Ez a házikó volt a gőzfürész.

b. Milyen képszerű kifejezések teszik líraibbá az első bekezdést? Mitől válik személytelenebbé, tárgyilagossá a második?

2 Készíts fürtábrát, amellyel megmagyarázod:

- ki mire használja a grundot: a Pál utcai fiúk, a felnőttek, a vörösingések
- kinek mit jelent a grund: Janó, a telek tulajdonosa, Nemecek, Áts Feri, Boka!

3 Hallgassátok meg Dés László–Geszti Péter: *Mi vagyunk a Grund* című dalát!

a. Milyen érzelmeket fogalmaz meg a dalszöveg azok közül, amelyekkel a regényben is találkozhatok?

b. A *grund mi vagyunk!* Kinek a jelszava lehet ez a regényben?

c. Minek a jelképévé válik a regényben is, a dalban is a grund?

Tudtad? Ha kíváncsi vagy arra, milyenné lettek a regény helyszínei napjainkban, látogass el a wlovebudapest.com oldalra.

A Petőfi Irodalmi Múzeum oldalán (<https://pim.hu/archivum/puf/index.html>) is érdekességeket tudhatsz meg a regény helyszíneiről, de a korról is, amelyben a cselekmény játszódik, illetve a szöveg megalakítójáról, az íróról is. Az üzenőfalat olvasgatva azt is megtudhatod, hogy mai írók, művészek számára milyen élményt nyújtott a regény.

4 a. Hallgassátok meg az LGT *Miénk itt a tér* című dalát! Keressétek ki a dalszövegből azokat az érveket, indoklásokat, amelyek alátámasztják a címet!

b. Mi a közös élmény, amely a *Mi vagyunk a grund* és a *Miénk itt a tér* című dalban egyaránt érezhető?

c. Figyeljétek meg a két címet! Miben más ennek az alapélménynek a megfogalmazása? Melyiket érzitek pontosabbnak? Miért?

d. Ki mondhatja az alábbi mondatok valamelyikét *A Pál utcai fiúk* történetében?

1. *A fegyver a vörösingeseké.*
2. *Enyém az a kis lányom.*
3. *Tied a döntés.*

A vörösingések fegyvere, az olyan fegyver, ami a vörösingeseké. Ez az -é egy eszköz a rövidítéshez, és arra használjuk, hogy ne kelljen megismételni, hogy mije is van a vörösingeseknek. Ha személyes névmást használnánk, azt mondanánk: övé vagy övék. Ezek (ahogy az enyém, tied, miénk, tietek is) birtokos névmások. Ezek a magyarban csak névszói állítmányként jelennek meg.

e. Fordítsd le románra és az általad ismert idegen nyelvre az alábbi mondatpárt! Mit figyeltél meg?
Az én házam emeletes. – Az emeletes ház az enyém.

1 A regény világában két csapat kerül szembe egymással, a Pál utcai fiúk és a vörösingések. Beszéljétek meg, melyik csapatra melyik kijelentés vonatkozik! Mondjátok el azt is, hogy mi alapján sikerült eldöntenedek!

- Legtöbben polgári családból származnak.
- A józsefvárosi reáliskolába járnak.
- Vezérüknek szó nélkül engedelmeskednek.
- Gimnáziumba járnak, latint is tanulnak.
- Legfontosabb eszme számukra a szabadságé.
- Az erő hatalmában hisznek.

2 a. Soroljátok fel a két csapat tagjait!

b. Beszéljétek meg, hogy egy vagy több főszereplője van-e a regénynek! Vitassátok meg a következő lehetőségeket!

- A regény főszereplője Boka János.
- A regény főszereplője Nemecek Ernő.
- A regény főszereplői Boka és Nemecek.
- A regény nem személyekről, hanem egy csapatról szól, a Pál utcai fiúk csapatáról.

1 Budapesten a VIII. kerületi Práter utcában áll egy szoborcsoport. Szanyi Péter alkotása a regény egyik jelenetét ábrázolja.

a. Melyik ez a jelenet?

b. Szóaltassátok meg a szobor szereplőit!

c. Szervezzetek vitát a következő kijelentés igazolására vagy cáfolására!

A nagyobbak parancsolhatnak a kisebbeknek, mivel ők a nagyok, több joggal rendelkeznek az iskolában.

2 A grundon is, a Fűvészkertben is fontos alapszabályok, „törvények” uralkodnak. T-táblázatban hasonlítsátok össze ezeket!

Két nappal ez után, csütörtökön, mikor a Fűvészkertre ráborult az este, a kis hídon álló két őr egy sötét alak közeledtére fegyverbe lépett.

– Tisztelegj! – kiáltotta az egyik. S erre mind a ketten égnék emelték ezüstös végű lándzsáikat, melyeken megcsillant a halvány holdsugár. A tisztelgés a vörösingések vezérének, Áts Ferinek szólt, aki sietve haladt keresztül a hídon.

– Itt vannak mind? – kérdezte az öröktől.

– Igenis, kapitány úr!

– Geréb is itt van?

– Ő volt az első, kapitány úr. A vezér némán szalutált, mire az örök ismét fejük fölé emelték lándzsáikat. Ez volt a vörösingések fegyveres tisztelgése. A sziget kis tisztásán akkor már összegyűltek volt az összes vörösingések. Mikor Áts belépett közéjük, az idősebbik Pásztor elkiáltotta magát:

– Tisztelegj! – És a sok hosszú, ezüstpapiros lándzsa felugrott a fejek fölé.

– Sietnünk kell, fiúk – mondta Áts Feri, miután viszonzta a köszöntést –, mert egy kicsit elkéstem. Azonnal lássunk a dologhoz. Gyűjtsátok meg a lámpát!

A lámpát sose volt szabad addig meggyújtani, amíg a vezér meg nem érkezett. Ha a lámpa égett, az azt jelentette, hogy Áts Feri is a szigeten van. A fiatalabbik Pásztor meggyújtotta a lámpát, s a vörösingések körbe lekuporodtak a kis fény köré. Senki nem szólt, mindenki a vezér szavát várta.

– Van valami jelentenivaló? – kérdezte ez. Szebenics jelentkezett. – Nos?

– Alássan jelentem, hogy a fegyvertárunkból hiányzik az a piros-zöld zászló, amit kapitány úr a Pál utcaiaktól zsákmányolt. A vezér összeráncolta a szemöldökét. (...)

– Valami idegen járt a fegyvertárban – mondta a vezér. – Mégpedig Pál utcai fiú volt.

Moraj futott végig a vörösingések közt.

– Onnan sejtem – folytatta Áts –, mert ha valami más gyerek lett volna, elvitt volna a fegyverek közül is legalább egyet. De ez csak a zászlót vitte el. Valószínűleg megbíztak valakit a Pál utcaiak, hogy a zászlójukat lopja vissza. Nem tudsz erről, Geréb?

Tehát Geréb már mint állandó kém szerepelt. Felállott.

– Nem tudok róla. (...)

– Még meg kell téled kérdezniem valamit. Nem gondolod, hogy a Pál utcaiak sejtik, hogy te hozzánk tartozol?

– Nem hinném – felelt az új hadnagy.

– Még ha itt is volt valaki közülük a múltkor, mikor a piros cédulát a fára tűzték, nem láthatott a sötétben.

– Tehát nyugodtan mehatsz be közéjük holnap délután?

– Nyugodtan.

– Nem fognak gyanítani semmit?

– Nem. És ha gyanítanak is valamit, nem merne szólni egyik sem, mert mind fél tőlem. Nincs azok közt egy bátor fiú sem!

Egy éles hang vágott egyszerre közbe:

– Dehogy nincs!

Körülnéztek. Áts Feri meglepetten kérdezte:

– Ki szólt?

Senki se felelt. És az éles hang újra megszólalt:

– Dehogy nincs!

Most már világosan hallották, hogy a hang a nagy fa tetejéről jött. S rögtön ezután zörögni kezdtek az ágak, recsegett-ropogott valami a nagy fa lombjai közt, s egy pillanat múlva egy kis szőke fiú mászott le a fáról. Mikor az utolsó ágról a földre ugrott, nyugodtan letisztogatta a ruháját, megállt egyenesen, mint a cövek, és farkasszemet nézett a vörösingések ámuló csapatával. Senki se szólt egy szót sem, úgy meglepett mindenkit ez a váratlanul idetoppant kis vendég. Geréb elsápadt.

– Nemecek! – mondta ijedten.

– Igen, Nemecek. Én vagyok. És ne kutassák, hogy ki lopta el a Pál utcai zászlót a fegyvertárból, mert azt én loptam el. Itt van, ni! (...) És nem szóltam volna, fenn maradhattam volna a fa tetején, amíg maguk mind el nem mentek volna, hiszen ott gubbaszkodtam már fél négy óta. De mikor Geréb azt mondta, hogy köztünk nincs egy se, aki bátor volna, hát akkor gondoltam: „Megállj, majd én megmutatom neked, hogy akad még a Pál utcaiak közt is bátor fiú, ha nem más, hát a Nemecek, a közlegény!” Itt vagyok, kérem, kihallgattam az egész tanácskozást, visszaloptam a zászlónkat, most tessék, csináljanak velem, amit akarnak, verjenek meg, csavarják ki a kezemből a zászlót, mert magamtól ugyan oda nem adom. Tessék, tessék, csak rajta! Hiszen én egyedül vagyok, maguk meg tízen vannak! Kipirult, ahogy így beszélt, és kitérte a két karját. Az egyik kezében a kis zászlót szorongatta. A vörösingések nem tudtak magukhoz térni ámulatukból, és csak nézték ezt a csöpp kis szőke legényt, aki az égből pottyant közibük, s aki itt bátran, hangos szóval kiabált az arcukba, fölemelt fővel, mintha olyan erős volna, hogy el tudná páholni ezt az egész társaságot, a két erős Pásztorral és Áts Ferivel együtt.

Leghamarább a Pásztoroknak jött meg a hidegvérük. Odamentek a kis Nemecekhez, és jobbról-balról megfogták a két karját. A fiatalabbik Pásztor állt a jobb oldalán, és ez már a kezéhez is nyúlt, hogy kicsavarja belőle a zászlót, mikor megszólalt a nagy csöndben Áts Feri hangja:

– Megállj! Ne bántsátok! A Pásztorok csodálkozva néztek a vezérre. – Ne bántsátok! – mondta ez. – Ez a fiú tetszik nekem! Bátor fiú vagy, Nemecek, vagy ahogy hívnak. Itt a kezem. Csapj fel közénk vörösingések!

– Nem én! – mondta dacosan. Reszketett a hangja, de nem a félelemtől, hanem az izgatottságtól. Sápadtan, komoly tekintettel állott ott, és megismételte: – Nem én! (...)

1 A fenti részlet eseményei a Fűvészkertben történnek. Melyik csapatnak a törzshelye ez? Hogyan viselkednek a csapattagok a vezetőjükkel szemben? Szerinted mi tartja össze a csapatot? Szólaltasd meg Nemecek gondolatait, mielőtt úgy dönt, felfedi magát a vörösingések előtt!

2 Mit gondolsz, miért ijedt meg Geréb Nemecek láttán?

3 Az olvasót is meglepi Nemecek megjelenése. Miért váratlan számunkra is Nemecek tette? Milyennek láttatja eddig a pillanatig őt az elbeszélő? Hogyan változik Nemecek viselkedése az einstand jelenethez képest? Miért viselkedik most másképp? Válaszod indokold!

- 4 Szerinted miért hívta Áts Feri maguk közé Nemeceket? Mi az, amit ő is, Boka is megérezett a kis szőke fiú viselkedéséből?
- 5 Szerinted melyek azok a szavak a felsoroltak közül, amelyek a fenti részletre leginkább jellemzőek lehetnének: *hűség, barátság, kitartás, fegyelem, bátorság, tisztelet, akarat erő, gyengeség, hősiesség, vakmerőség?*
- 6 Hallgassátok meg a *Pál utcai fiúk* c. zenés játékból a Nemecek dalát Vecsei H. Miklós előadásában! Beszéljétek meg, hogyan igazodik a zene és a szöveg hangulata a regénybeli jelenethez!
- 7 A szigetről való távozáskor Áts Feri parancsára a vörösingések tisztelegnek Nemecek előtt. Szólaltasd meg ebben a pillanatban a következő szereplőket!

egyik őr
a vörösingések közül

Áts Feri

Nemecek

Geréb

- 8 Bizonyítsd be, hogy Nemecek jelleme, viselkedése változik a regény cselekménye folyamán! Vedd figyelembe a következő jeleneteket: Nemecek és Áts Feri találkozásai (grund, Fűvészkert), a Fűvészkertben tett első, illetve második látogatás, Geréb édesapjának látogatása a grundon, csata a grundért!

- 1 Mit gondoltok, miért mutat be a regény több szereplőt a Pál utcai csapatából, és miért kevesebbet a vörösingések közül?
- 2 Egyetértetek a következő kijelentéssel? Indokoljátok véleményeteket a regény alapján!
A Pál utcai fiúk nemcsak osztálytársak, hanem igazi barátok is.
- 3 a. Mi a különbség a *haver* és *barát* között? Mondd el, mit jelent számodra a barátság!
b. Mutasd be a barátodat! Miért fontos számodra a barátságotok?
c. Jellemezd Nemecek és Boka János barátságát! Szerinted mi volt az, ami barátokká tette őket?
- 4 Mit gondolsz, ki hős a regény szereplői közül? Fejezd be a választott mondat(ka)t!
  - ✦ Szerintem Nemecek hős, mert...
  - ✦ Szerintem Boka hős, mert...
  - ✦ Szerintem a Pál utcai fiúk mindegyike hős, mert...

Olvassunk együtt!

Alma mindenkit hátrébb parancsolt, és megpróbálta újra megkérni az ajtót, hogy engedje át Félixet is, de az zárva maradt.

– Félix, hallasz engem? Neked kellene beszélni vele! Te bántottad meg, biztos azt várja, hogy elnézést kérj! – kiabált Alma, abban bízva, hogy hangja áthatol a vastag falon.

A túloldalon Félix, bár nem hallotta a többiek kiáltásait, maga is hasonló következtetésre jutott. Egy darabig fortogott magában, aztán igyekezett nagy levegőket venni és lecsillapodni, éppen úgy, ahogy az edzője mutatta. Végül összeszedte magát, és kelletlenül megszólította az ajtót.

– Jó, belátom, nem voltam túl kedves. Bocsánat. Nyílj ki, kérlek, hadd menjek a többiek után!

Mivel nem történt semmi, Félix megismételte a kérést. De a vár hallgatásba burkolózott, nem állt szándékában elfogadni a félszeg bocsánatkérést. Félix feldühödött.

– Nehogy már megsértődj! Igenis volt okom haragudni, majdnem agyonnyomott bennünket a bástya! Amúgy meg ne hidd, hogy ítéletnapig itt fogok könnyörögni!

Az ajtó felelet gyanánt furcsán megreccsent, aztán különös zörejek hangzottak fel a küszöb irányából, mintha vékony kölemezék pattannának szét. Félix odairányította a lámpáját, és elképedve vette észre, hogy az ajtó lennről felfelé kezdett befalazódni: a fa helyét sorról sorra kövek váltották fel.

– Ne csináld ezt, hé! Légy szíves, engedj át! – könnyörgött Félix, de az ajtó már el is tűnt. Helyén vastag, áthatolhatatlan, még pókhálóval is beszótt kőfal állt, az egykori átjárónak a körvonala sem maradt meg.

Félix egy darabig csapkodta, nyomogatta még a falat, de kénytelen volt tudomásul venni, hogy elzárult előtte a többiekhez vezető út. Dühösen és elkeseredetten hátat fordított a kővé vált ajtónak, s megindult az ösvényen visszafelé.

- 1 A XI. fejezetben a vár és Dharma úr próbára teszik Félixet. Írj egy levelet Félix nevében Almának, amelyben elmeséled, mi történt veled a XI. és XIII. fejezetben, és mit gondolsz a történetekről!
- 2 a. Hasonlítsd össze Toldi Miklóst és Félixet! Melyik az a jellemvonás, amely mindkettőjükben megtalálható?
b. Jellemezd Félixet azoknak a szempontoknak a mentén, amelyekkel a Toldi jellemzésénél találkoztál! Készíts önértékelési kártyát a fogalmazásod ellenőrzéséhez szintén az ottani minta alapján!

– Figyeljetek! – súgta elfúló hangon. – Rájöttem, miért van az, hogy minden ablakból más vidéket látunk! A vár ablakai szimultán harcmezőkre nyílnak! Dharma úr odakint vívja a sok sakkcsatát. Ahány ablak, annyi csatatérre tekinthetünk. És szerintem tőlünk is ezt akarja. Megküzdeni kint, életre-halálra.

– Ez képtelenség. Hiszen mi sakkozni sem tudunk.

– Hát éppen ez az! Először én is ezt mondtam neki, emlékszel? Hogy kiállok vele, de benneteket hagyjon elmenni. Ő pedig azt válaszolta, hogy beképzelt vagyok, ha azt gondolom, hogy nélkületek bármit is érek.

Most már Drifter is kapiskálta.

– Igen. Egy sima sakkpartinhoz az asztal mellett tényleg nem volna szükségünk ránk. Ha viszont valódi harcra kerül a sor, nem árt, ha melletted vagyunk.

– Ti is, és sokan mások! – sóhajtott Alma. – Tizenhat bábu kell egy sakkcsapatba. (...) Dharma úr azt mondta, hogy a sakk olyan, mint az élet, és az élet a sakkot utánozza. Az életben esélye sem volna egy erős férfi fölé kerekedni, de a sakk szabályai között egy kislány is legyőzheti a felnőtteket. Ha a várúr harcolni akar, hát legyen. Csak arra kell vigyázni, hogy át ne hágják a sakkszabályokat, mert ha a csatatér valódi harctérre alakul, onnantól elveszett az ütközet.

– Legfontosabb tehát megtalálni a társakat, fegyvereket és a helyszínt, hogy a valóságban vívassuk meg a sakkháborút. Mivel a többiek nem tudnak játszani, nekem kell vezetnem az ütközetet – gondolta magában Alma. – Hadvezér leszek, a parti egyik játékos, csak éppen nem bábukat fogok tologatni, hanem igazi harcosokat kell irányítanom.

- 3
- Melyik sakkbábu szerepét kell Almának felvállalnia?
  - Szerinted van jelentősége a bábu színének a történetben? Miért?
  - Sorold fel, kik alkotják Alma csapatát! Kik, mikor és hogyan csatlakoztak hozzá?
  - Jellemezd Almát! Jellemzésed során fejtsd ki a véleményed arról is, hogy hős-e Alma!

ÉRTÉKELÉSI FELADATOK

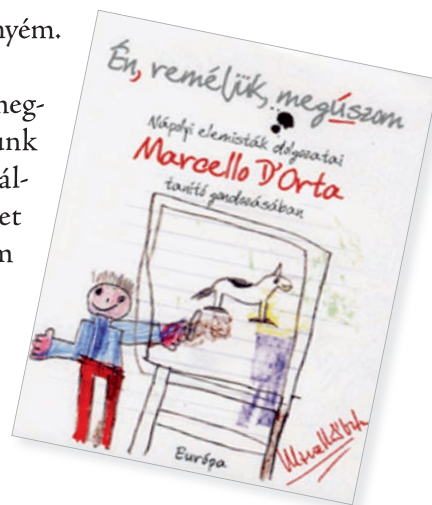
1 Az alábbiakban egy kisiskolás gyereknek a tanítójáról szóló jellemzését olvashatod. Mit tudunk meg a tanítóról:

- megemlített tetteiből,
- diákjával való viszonyából,
- más tanítókhöz való viszonyulásából,
- a szülők véleményéből?

Az én tanítómat Marcello D'Ortának hívják, elsőben lett az enyém. Mikor óvodába jártam, még nem volt az enyém.

Nagyon szeretem őt, mert jószívű, és egy csomó mindenre megtanít bennünket. *Képtelen* bennünket verni, amiért nem fogadunk neki szót. Látszólag harminc éves, de egy kicsit ötlet több. Szakállas, szemüveges. A haja félig barna, félig szőke. Kékeszöld szemet visel. Nyáron leburnul, télen nem. Nem nagyon magas, de nem is nagyon alacsony, játszik velünk, és képtelen verni bennünket.

Nincs valami jóba a többi tanítónénivel, mert a többi tanító néni mind kiabál és játsza az eszét, és minél öregebb annál jobban játsza az eszét, és csak cigarettázik a folyosón és nem tud semmit. (...)

Az én tanítóm nagyon jól rajzol és mindenki hozzá jön, de karácsonyi meg anyáknap ajándékot nem tud csinálni, ezért az anyák mindig duzzogni szoknak.

Ő sose akar semmi évvégi ajándékot, de mi akkor is adunk neki. Én az idén olyan ajándékot adok, ami tizezer lírába kerül, a felít édesanyám álja, a másik felít Armaduccióé.

(*Én, remélnék, megúszom*. Nápolyi elemisták dolgozatai Marcello D'Orta tanító gondozásában)

- 2 Kinek a szemével látjuk a tanítót?
- 3 Mit gondolsz, miért használ a szöveg írója olyan szavakat, fordulatokat, amelyekről úgy érezzük, hogy a tanítótól származnak? Pl. „*Képtelen bennünket verni, amiért nem fogadunk neki szót.*”, a többi tanító néni „*játsza az eszét*”.
- 4 A szövegben olyan kifejezések is előfordulnak, amelyek megmosolyogtatják az olvasót, bár írójának, a kisiskolás diáknak nem ez volt a célja. Keress példákat! Miért humorosak?
- 5
  - Mit gondoltok, miért fordulnak elő helyesírási hibák a szövegben?
  - Írjátok át a szöveget a helyesírási szabályoknak megfelelően! Ugyanolyan maradt-e a szöveg hatása kijavítva, mint az eredetinek?
- 6 Betartja a kisdiák a jellemzés megszokott alapszerkezetét? Milyen plusz értéket kap így a jellemzés? Mit tudunk meg a kisiskolásról abból, ahogy a tanítójáról beszél?
- 7 Beszéljétek meg, hogy a kisfiú szemével hősnek látjuk-e a tanítót!

Az én hősöm címmel írv jellemzést egy olyan személyről, akire te felnézel, akire tettei, teljesítménye alapján hősként tekintesz!

Név:	Dátum:	
A mű címe:	Műfaja:	
Tevékenység	igen	nem
Készítettem vázlatot vagy jellemterképet.		
Figyeltem a személy külső és belső tulajdonságaira.		
A szövegembe beépítettem a személy különböző szempontú jellemzéseit (pl. cselekedetek, szavak, mások véleményének közlése).		
Meghatározott rendezőelvet követtem a jellemzés írásakor.		
Újraolvastam írásomat, javítottam, ahol szükségét éreztem.		

AZ IDŐRŐL ÉS A PILLANATRÓL

- 1 Válaszoljatok az alábbi kérdésekre, majd válaszaitokat beszéljétek meg közösen!
- Be tudod osztani az idődet? Ha igen, hogyan? Ha nem, miért nem?
  - Érzékelsz változást az idő múlásának ütemében bizonyos helyzetekben? Mikor érzed, hogy gyorsabban múlik? Mikor tűnik úgy, hogy lelassul?
  - Ha újra átélhetnél egy napot az eddigi életedből, melyik lenne az?
  - Ha minden napod 2 órával hosszabb lenne, mihez kezdenél vele?
  - Mi az, amit szeretnél, ha tíz év múlva az életed része lenne? Mit kell megtenned a következő tíz évben ahhoz, hogy ez megvalósulhasson?
  - Ha egy másik korban élhetnél, melyiket választanád?
- 2 Nézzetek utána, miért készül és mit tartalmaz egy időkapszula! Készítsetek egy listát arról, hogy ti mit tennétek az osztályotok időkapszulájába!

Petri György: Pillanat

Három eset lehetséges (egyik lehetségesebb, mint a másik):
 a pillanat
 1. késik
 2. épp pillan
 3. lekéstük
 (nem vettük észre).
 Már, persze, föltéve, hogy van pillanat.
 De ez talán nem is olyan lényeges: folyékonyan tudjuk taglalni nem-létezők tulajdonságait, becsülni képzelt lovak esélyeit.
 Pillanat!
 Valaki csenget.

- 1 „Rohan az idő”; „Repül az idő”. Gyakran hallhattál ilyen és ehhez hasonló kifejezéseket, *állandósult szókapcsolatokat* az idő múlásáról. Olyan gyakran hangzanak el, hogy a sok használattól elkopnak, eredeti hatásuk és értelmük elvész, *közhelyekké* válnak. Pedig az idő tapasztalata nagyon fontos szerepet játszik az életünkben, talán épp ezzel magyarázható, hogy olyan sokat beszélünk róla. Soroljatok fel minél több állandósult kifejezést az időről!
- 2 Figyeld meg, hogy az alábbi versrészletekben (melyek költői a 18–19. század fordulóján éltek) hogyan élednek újra a köznapi nyelvben elkoptatott kifejezések, kioltott metaforák! A versrészletek ugyanazt az alapélményt szólaltatják meg: az idő múlásának érzékelését. Ízlelgesd, milyen hatása van az azonos alapélmény eltérő megformálásának! Mi mindent mondanak el a költői képek – a képzeletünk igénybevételével – erről az élményről, amiről a „mindennapi rohanásban” „nincs időnk” elgondolkodni?

„Míg szólunk, az idő hirtelen elrepül,
 Mint a nyíl s zuhogó patak.”
 (Berzsenyi Dániel: *Horác*)

„Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül”
 (Berzsenyi Dániel: *A közelítő tél*)

„Óh idő, futós idő!
 Esztendeink sasszárnyadon repülnek”
 (Csokonai Vitéz Mihály: *Újesztendei gondolatok*)

- 3 Petri György 20. századi költő *Pillanat* című költeménye nem bővelkedik költői képekben, ellenkezőleg, beszédmódját a tárgyilagos prózaiság jellemzi, mégis képes arra, hogy olvasójának képzelőerjét igénybe véve bevonja őt az idő rejtélyének elgondolásába.
- a. A vershelyzet elemei nincsenek a szövegben felvázolva, de már az első soroktól kezdve megértjük, hogy a beszélő mintha egy meg nem nevezett beszélgetőpartner kérdésére válaszolna a vers sorai-ban. A partner kérdését nem halljuk, de a válaszból kikövetkeztethetjük. Mi lehet ez a kérdés?
- b. A vers válasza a kérdésre szűkszavú; az olvasóra van bízva, hogy kitalálja a ki nem mondott szavakat, kitöltse a hiányokat. Feszültséget kelt a mondandó verssorokra tagolása is: a rövid sorok gyakori megállásra, a mondottak megfontolására készítetnek. Beszéljétek meg, mi mindent mond el az idő megélésének lehetőségeiről a három rövid, számozott „meghatározás”! Észrevételeiteket támasszátok alá saját tapasztalataitokkal! És annak vajon mi a jelentősége, hogy nem általában az „időről”, hanem a „pillanatról” beszél a vers?
- c. A nyolcadik, majd a tizedik verssor nagybetűvel kezdődik; ez jelzi, hogy figyelj, itt újabb fordulatot vett a gondolat! Mintha a képzeletbeli beszélgetőpartner újabb, az idő valóságosságát megkérdőjelező felvetésére (Létezik egyáltalán a pillanat?) válaszolna itt a versben beszélő én. Miért vetődhet fel (akár benned is) ez a kérdés? Ha figyelmesen olvasod a versbeli választ erre a kérdésre, megérted, hogy ezek a sorok újabb töprengésre készítő kérdést rejtenek magukban: van-e értelme annak, hogy nemlétező, képzeletbeli dolgokról beszéljünk? Neked mi a véleményed erről? Vitassátok meg az osztályban!

- d. A vers zárlatában újabb meggondolkodtató fordulat következik (erre figyelmeztet az is, hogy az utolsó két sor ismét nagybetűvel kezdődik): hirtelen változik a beszédhelyzet. Olvasd az erre utaló mondatot! Mit jelent itt, ebben az új, konkrét beszédhelyzetben a címadó szó, a „Pillanat!”? És mit mond ez el – kimondatlanul – az idő (a pillanat) valóságosságának kérdéséről? (Van tehát „pillanat”? És miből lehet ezt tudni?)
- e. „Tehát mi az idő? Ha senki nem kérdezi tőlem, akkor tudom. Ha azonban kérdezőnek kell megmagyaráznom, akkor nem tudom.”
Hogyan segíthetnek Petri György versének megértésében a kora középkori szerző, Szent Ágoston híressé vált mondatai az időről? Írd le a gondolataidat erről!

- 1 a. Az idő múlásának érzékeléséről és ennek az élménynek a megragadásáról versrészleteket olvastatok. Az időhöz való viszonyulásunkat próbálják képszerűen érzékeltetni az alábbi szólások, szófordulatok is. Füzetedben folytasd a megkezdett táblázatot! Az első oszlopba írd be a megadott szólásokat, szófordulatokat! A második oszlopban jelenítsd meg rajzban, vagy írd körül, hogyan rajzolnád le! A harmadik oszlopban értelmezd!

Versenyt futunk az idővel.
Szorít az idő.
Fiatal még az idő.
Kifut az időből.

Elrepült fölötte az idő.
Rabolja az időmet.
Kikezdte az idő vasfoga.
Agyonüti az időt (valamivel).

Szólások, szófordulatok	Rajz	Jelentés
Húzom az időt.		Tétovázok, halogatom valaminek a megtételét.

- b. Könnyű vagy nehéz feladat volt megjeleníteni a szólások, szófordulatok alapján az idő érzékelését, múlását, az időhöz való viszonyulásunkat? Miért?
- c. Az „elrepült fölötte az idő” szólásban az idő múlását a madár repüléséhez társítjuk. A versrészletekben az idő „szárnyas”, „esztendeink repülnek sasszárnyakon”. Mindannyian tudjuk, hogy az idő nem madár, szárnya sincs, de az idő múlásának élményét képszerűen tudjuk leginkább érzékeltetni. Nézd meg újra saját rajzaidat! Hogyan jelenítetted meg az időt a szólások, szóláshasonlatok alapján! Nézzétek meg egymás rajzait is! Van-e hasonlóság és különbség a képek között? Beszéljétek meg, mi lehet ennek az oka?

- 2 A következő képeken közös motívum az idő mérésének eszköze: az óra. Ennek ellenére a festmény és a grafika az időélményt eltérően érzékelteti. Időzz el a címeknél! Nézd meg újra a festményt és a grafikát a címek tükrében! Beszéljétek meg párban, milyen szerepe lehet a címeknek? Ugyancsak párban választatok ki az alkotások egyikét, s az eredeti cím megtartásával írjatok ötsorost hozzá!

Salvador Dalí: *Persistencia de la memoria* (Az emlékezet állandósága), 1931.

Könczy Elemér: *Deadline*, 2015.

- 3 a. A zenében az időt ritmusegységekkel mérik. Ezeknek a ritmusoknak a váltakozásából érezhetjük úgy, hogy felgyorsul vagy lelassul egy zeneműben az idő múlása. Olvasd fel az alábbi mondókat, hagyd érvényesülni a ritmusát!

Jár a toronyóra: bim-bam, bim-bam,
jár a falóra: tik-tak-tik-tak, tik-tak-tik-tak,
a zsebóra ezt kattogja: tiki-taki-tiki-taki, tiki-taki-tiki-taki. Tikk!

- b. Ugyanannyi idő alatt hangzott el a *bim-bam*, mint a *tik-tak* vagy *tiki-taki-tiki-taki*, mégis az utóbbit gyorsabbnak érezhetted. Hallgassátok meg Arthur Honegger: *Pacific 231* című darabjának egy részletét (2.15 – 4.00)! Milyennek érzed az idő múlását a részlet elején és végén? Milyen hangulata van a lassúbb és a gyorsabb részeknek?

- 1 a. Milyen eseményről szól az alábbi történet? Miért volt különleges, élményszerű?

Az osztályfőnökünk nem beszél az idej kirándulásáról. Lehet, hogy el is marad. A tavalyit ugyanis nehéz lesz elfelejteni. Tavaly nyáron azt találta ki, hogy elég volt a különböző nagyvárosok látványosságait megcélzó buszos kirándulásokról, mert azoknak mindig az a vége, hogy gyorskaját zabálunk valami plázában. Szóval hegyi túrára megyünk, hadd legyünk egészséges gyerekek.

Tetszett nekünk az ötlet, meg külön izgalmas volt hajnalban indulni, taposni a harmatos fűvet a hegyi ösvényen. Egy tisztásról visszaneztünk, és megláttuk a völgyben gomolygó ködöt, meg a sziklák közül kiemelkedő napot. Az nagyon szép volt. Kristóf végig nagyon pörgött, folyton sztorizgatott, poénkodott, be nem állt a szája, Nóra körül legyeskedett, és magyarázta, hogy van itt valahol

följebb egy barlang, és hogy azt jó lenne megnézni. Senki nem vette komolyan, de nem válaszoltunk, mert akkorra már elkezdett rendesen tűzni a nap, és el is fáradtunk.

A nagy pihenő a forrásnál volt, ott a kaját is elő lehetett venni, mert mondta az osztályfőnök, hogy még egy óra járásra van a tető. Ő aztán ott is hagyott, mert Meliék lemaradtak, visszaszaladt, hogy segítsen cipelni a zsákjukat. Ekkor Kristóf előállt, hogy amíg itt szünet van, menjenek fel, és keressék meg a barlangot. Valahogy rávette Nórát és Dalmát, hogy másszanak fel vele meg Edivel azon a durván meredek oldalon. Láttuk, hogy csúszkálnak, kapaszkodnak, a bakancsuk alól pedig görögnek ki a kövek. Aztán eltűntek a szemünk előtt a fenti bozótban. Közben visszaért az oszi a lányokkal, lassan elfogytak a szendvicsek, és szedelőzködni kezdtünk. Ezek négyen sehol. Ahogy indultunk volna, az oszi is észrevette, hogy túl nagy a csend, és rákérdezett, hol vannak Kristófék. Mi egy darabig vonogattuk a vállunkat, aztán kinyögte valaki, hogy felmentek a barlanghoz. Az oszi elsápadt, és mint az örült, indult neki a hegyoldalnak. Motyogott valamit szakadékról meg hegyomlásról, de egyikünk sem értette tisztán, csak találgattunk, és riogattuk egymást. Beletelt jó negyedórába, mire meghallottuk a hangját a bozótból. Azt kérte, mindenki nézze meg a telefonját, hogy van-e térerő. Persze, nem volt, de elindultunk keresgélni. Végül az én telefonomon jelent meg egyetlen vonalka, amikor felmásztam egy közeli, kisebb sziklára. Ahogy álltam ott egy darabig, újabb vonalka jelent meg. Tárcsáztam a sürgősségi vonalat, akik kapcsolták a hegyimentőket. Mondtam, hogy hol vagyunk, és hogy nem tudom pontosan, mi történt, de négy osztálytársam elindult a barlanghoz. A bácsi, akivel beszéltem, azt mondta, rögtön jönnek.

De csak egy óra múlva érkeztek. Magát a mentést nem láttuk, csak azt, ahogyan a kötelekkel elindulnak az oldalon. Zajokat, kiabálást hallottunk, de semmi biztatót. Úgy tűnt, egy örökkévalóság óta állunk ott, és várunk. Volt, aki újra enni kezdett, volt, aki fotózott, de most már alig mertünk szólni egymáshoz. Mindenkinek rémtörténetek jártak a fejében.

Aztán egyszer csak megjelentek a mentők meg az oszi, és persze ők négyen is sárosan, rémült arccal. Dalma sántított, Nóra sírt, Kristófnak pedig szürke volt az arca a rémülettől. Edi karján szinte világított a fehér kötés. Annyira megkönnyebbültünk, ahogy megláttuk őket, hogy hirtelen mindenki röhögésben tört ki, és nem tudtuk abbahagyni. Ők nem nevettek velünk, az oszi is erőltlenül szólt, hogy hagyjuk abba, de az arcán látszott, hogy nem haragszik igazán, csak fáradt. Talán azóta sem pihente ki, és az idén nem is visz el sehová.

Aztán egyszer csak megjelentek a mentők meg az oszi, és persze ők négyen is sárosan, rémült arccal. Dalma sántított, Nóra sírt, Kristófnak pedig szürke volt az arca a rémülettől. Edi karján szinte világított a fehér kötés. Annyira megkönnyebbültünk, ahogy megláttuk őket, hogy hirtelen mindenki röhögésben tört ki, és nem tudtuk abbahagyni. Ők nem nevettek velünk, az oszi is erőltlenül szólt, hogy hagyjuk abba, de az arcán látszott, hogy nem haragszik igazán, csak fáradt. Talán azóta sem pihente ki, és az idén nem is visz el sehová.

- Ki lehet a szöveg elbeszélője? Hogyan élte meg ő a történetet? Miből derül ki ez számodra?
- Az **élménybeszámoló** egy különleges, személyesen átélt esemény hatásos bemutatása. A szöveg kiinduló helyzetének különleges szerepe van a várakozás megteremtésében a feszültségkeltésben. A fenti szöveg bevezetőjéből emeld ki ezt a részt, mondatot!
- Emeld ki a szövegből olyan szavakat, kifejezéseket, mondatokat, amelyek az esemény élményszerűséget erősítik fel, pl. *nehéz lesz elfelejteni*.

2 Meghívod egy kedves ismerősödet, hogy töltsön nálatok egy napot. Igazi élmény vele minden pillanat. Számold be erről a napról egy összefüggő szövegben!

a. Válassz az alábbi kezdő- és/vagy zárómondatok közül!

Kezdőmondatok:
Képzeld, ki látogatott meg!
Életem leg... pillanata volt!
Soha nem találjátok ki, mi történt velünk!

Zárómondatok:
Míg élek emlékezni fogok erre a napra.
Sokáig integettem neki.
Még sokáig nem felejttem el ...

- Készítsd el élménybeszámoló vázlatát!
- Alkosd meg a szöveget! Ne feledkezz meg a címről!
- Foglald össze, hogy milyen sorrendben gondoltad végig, és milyen sorrendben mesélted el az eseményeket! Volt-e különbség a kettő között? Ha igen, mi? Miért változtattál a sorrenden?

1 a. Állítsd sorrendbe a képregény kockáit!

b. Hogyan döntötted el, hogy melyik képkocka melyik után következik?

Ha az eseményeket megtörténésük sorrendjében meséljük el, akkor **időrendben** számolunk be róluk.

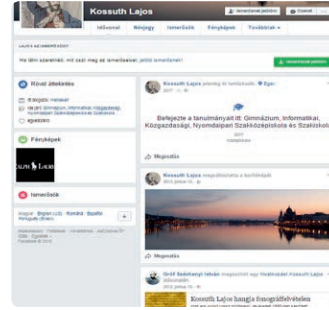
2 a. Felismerhető számodra a következő képeken az idő múlásának iránya? Hogyan ábrázolják az idő múlását ezek a képek?

Ciklikus idő

Családfa

Idővonal

b. Válassz az alábbi feladatok közül!

- ✦ Készíts családfát, amelynek törzsén apai vagy anyai ágon a dédnagyszüleid szerepelnek. Próbáld kideríteni a családtagok születési idejét, jegyezd fel azt is!
- ✦ Tekintsd át eddigi éveidet! Rajzolj egy időtengelyt, amin feltüntetted születésedtől kezdődően a számodra jeles időpontokat!

Az időpontok lejegyzésekor az évszámot és a napot arab számokkal szoktuk jelölni. Az évszám és a nap után pontot teszünk. A hónap nevét betűkkel is kiírhatjuk, vagy rövidíthetjük.

Amennyiben számmal jelöljük, írhatjuk római vagy arab számmal, és utána szintén pont kerül.

2018. április 10.   2018. ápr. 10.   2018. IV. 10.   2018. 04. 10.

✓ Az évet jelölő számjegyek után nincs pont, ha utánuk névutó vagy toldalék áll:

Pl. 2005 előtt, 2001-ben, 2005-ös

A következő példákhoz hasonló esetekben szintén nem teszünk pontot az évszám után:

Pl. 2015 decemberében, 2009 késő őszén

✓ Ahogy az évszámokhoz, a napot jelölő számjegyekhez is kötőjellel kapcsoljuk a toldalékokat, és nem teszünk pontot a szám után:

Pl. 2018. márc. 10-ig, 2002. II. 5-én, augusztus 1-jén

Szemben a névutós évszámokkal, a napot jelölő szám után pontot teszünk, ha névutó követi.

Pl. április 1. után, 2018. október 22. óta

Padtársadnak készíts feladványt! Írj különböző dátumokat pontok nélkül, majd add oda társadnak, hogy javítsa ki, amennyiben szükséges!

1 a. Állítsd az eseményeket számozással időrendi sorrendbe az alábbi szöveg alapján!

A könnyeimen keresztül bámulom a pólót. Aztán letörlöm a könnyeket, és reménykedve nézem, hátha mégsem olyan szörnyű. De az. Három hete kaptam meg az új pólómat. Csak ennyit kértem a születnapomra: egy pólót a kedvenc együttesemmel, feketét, rajta a logó és az együttes tagjai. Már évek óta nagy rajongójuk vagyok, talán kilenc- vagy tízéves koromban hallottam róluk először, de már az első dal is megbabonázott. Miattuk kezdtem tavaly gitározni tanulni, és az ő dalaikat dúdoltam rajzolgatás közben. Most is, egy órával ezelőtt, amikor elindultam otthonról, büszkén vettem fel, még szvettert sem vettem rá, pedig nincs annyira meleg. És itt, Kláriéknál is csak azért vettem le, mert Klári azt mondta, hogy csupa liszt lesz, ha rajtam marad. Ő majd beteszi a mosókonyhába, amíg elkészül a sós perccel. Az imént pedig jött bűnbánó arccal, hogy ráöntötte a fehérítőt. Véletlenül, mondta. De én inkább úgy éreztem: akarattal, irigységből. Ezért haragszom most ennyire. Ezért nem vagyok hajlandó kimenni a fürdőszobából. Pedig nemsokára megsül a sós perccel.

- _____ Linda pólót kap a születnapjára.
- _____ Linda átmegy Kláriékhoz sós perccel sütni.
- _____ Linda sírva nézi a pólóját.
- _____ Linda először hall az együttesről.
- _____ Elkészül a sós perccel.
- _____ Klári ráönti a fehérítőt Linda pólójára.
- _____ Linda gitározni kezd.

b. Honnan indul a történet elbeszélése? Hogyan jeleníti meg Linda ezt a „kezdőképet”:

1. mintha egy korábbi jelenetről mesélne,
  2. mintha éppen akkor (vagyis a róla való beszéléssel egy időben) történe,
  3. mintha egy később bekövetkező jelenetet vetítene előre?
- Miből derült ez ki számodra?

c. A történet azzal indul, hogy Linda sírva nézi a pólóját. Az *A könnyeimen keresztül bámulom a pólót.* mondat adja meg a beszéd idejét. Keresd ki a szövegből azokat a mondatokat, amelyek az **a.** pontban kiemelt eseményekről szólnak! Helyezd el ezeket a megfelelő sorrendben az időtengelyen! Milyen hasonlóságot veszel észre a kiinduló mondat elé helyezett mondatok igealakjain? Miben különböznek ezek a kiinduló mondat igealakjától?

A könnyeimen keresztül bámulom a pólót.

2 a. Ábrázold egy-egy időtengelyen a következők közül az összes olyan mondatot, amelyiket lehet! Vedd figyelembe, hogy mi lehet a beszéd ideje az egyes mondatokat kimondó beszélők számára, és hogy azt megelőzi, követi, vagy azzal egybeesik-e annak az ideje, amiről beszélnek!

a beszéd ideje

1. Azon az esküvőn egy nagyon érdekes lánnyal táncoltam.
2. Most ne zavarj, táncolok.
3. Egyszer megtanulok táncolni.
4. A tegnapi utolsó műsorszám egy tánc volt.
5. Minden kedden és csütörtökön hattól van a tánc.
6. A tánc önfegyelemre nevel.
7. Gyermekkoromban a kultúrházba jártunk tánciskolába.
8. A táncot mindenki szereti.
9. Ha még valaki jön velem, akkor én fogok táncolni.
10. Életem nagy szerelme a tánc.

b. Melyik mondatokat nem tudtad az ábrán elhelyezni? Miért?

- 3 Miről számol be az alábbi bekezdés? Meg tudod állapítani, hogy mikor történtek a szövegben leírt események? Ha igen, minek alapján? Ha nem, miért nem?

Egy különös nyári délután, amelyen egymást érik a váratlan és nyugtalanító események, Alma, Drifter, Félix és Bella egy számukra idegen világba kerül. Ahhoz, hogy visszajuthassanak a saját valóságukba, a sötét birodalom uralkodója próbatételek elé állítja őket. Látni szeretné, hogyan lesznek úrrá váratlan helyzeteken. Meg tudnak-e hozni súlyos döntéseket? Képesek-e áldozatokra? S a végén méltó ellenfélnek bizonyul-e Alma?

Néha úgy beszélünk a világ dolgairól, hogy azt, amit mondunk, nem helyezzük el az időben. Az ilyen mondatokban szereplő igék alakja sem utal az időre, ezért nevezzük azokat **időre jelöletlen igealaknak**.

- 4 a. El tudod helyezni az alábbi szöveg mondatait egy-egy időtengelyen? Ha igen, hová tennéd őket a beszéd idejéhez képest?

Rettenetesen unom a várakozást. Megy a tévé, benne valami videoklip némán, bámulom, és a tátogásból próbálom kitalálni, hol tarthat az énekes a szöveggel. Idegességemben a kabátom cipzárját babrálom. Nyílik az ajtó. Belép egy néni. Köszönök neki. Köszön. Nekem is fáj a fogam, de rajta látszik, hogy szenved. Együttérzően mosolygok rá egyet.

- b. Mi utal arra, hogy a jelenet mikor zajlik a beszéd idejéhez képest? Milyen igealakok jelennek meg a szövegben?

Időre jelöletlen igealakot nemcsak akkor használunk, ha nem akarjuk időben lehorgonyozni a mondanókat, hanem akkor is, ha olyan eseményekről, történésekről, helyzetekről akarunk beszélni, amelyek a beszéd idejével egyszerre állnak fenn vagy történnek. Vagyis ilyenkor a **jelen idő** jelölésére használjuk a jelöletlen igealakokat. A nyelvtani értelemben vett jelen idő tehát nem más, mint az események idejének a beszéd idejével való egybeesése vagy átfedése.

Weöres Sándor: Idő

Ablakban ül jelenkorom.
Bútorok osztoznak múltamon.
Jövendőm futkos a folyosón.

- 1 A címben megjelölt idő fogalmát mely szavak bontják ki a versben?

- 2 a. Mit jelenthet a te jelenedre gondolva az „Ablakban ül jelenkorom.” mondat? Mindannyian tudjuk, hogy a jelenünk nem „üldögél az ablakban”. Mégis olyan, mintha... Hogyan érted az első két sorban található megszemélyesítést? Mit gondolsz, merre néz az ablak, melyet a verssor említ?
b. Mit csinál, aki osztozik? Milyen múltra utalhat a „Bútorok osztoznak múltamon” mondat? Hogyan osztozhatnak valaki múltján a bútorai?
c. Halad-e valamerre az, aki futkos? Mit gondol a jövőjéről az, aki ezt mondja róla: „Jövendőm futkos a folyosón”? Te a saját jövődre nézve, hogyan értelmeznéd a verssort?
d. Készíts illusztrációt a vershez! Hogyan jelenítenéd meg a jelent, a jövőt és a múltat? Írj rövid magyarázatot az alkotásodhoz! (Pl. milyen formákat vagy színeket használtál, miért?) Hasonlítsátok össze a vershez készített illusztrációitokat! Ha kötetet szerkesztenél Weöres verseiből, és ehhez a vershez kellene illusztrációt választanod, melyiket választanád? Miért?

- 1 a. Nézzétek meg a *Sose hátrálj meg!* (Jeff Wadlow, 2008) című filmjének egy részletét (<https://www.youtube.com/watch?v=mJsHMEIVsHI>), és figyeljétek meg, hogyan jelenik meg benne az idő múlása!
b. Jegyezd le az igéket, amelyek leírják a filmrészletben látottakat!
c. Alakítsd át a filmrészletet filmismertetővé a Berg Judit: *Alma* című regénye alapján készített könyvismertető mintájára!
Másnap reggeltől kezdődik a kökemény edzés. Jake-nek minden reggel hétre a teremben kell lennie...
d. Keress a szöveggedben az idő múlására utaló szavakat, kifejezéseket! Hogyan érzékelteti az idő múlását a mozgókép, hogyan a szöveg?

1 Válaszd meg az alábbi kérdéseket, majd beszélgetsetek róluk!

a. Szerinted mikor kell megérkezni:

- ♦ az iskolába, ha a tanítás 8-tól kezdődik?
- ♦ egy bulira, ha a meghívón 18 óra áll?
- ♦ egy találkozóra, amit 12-re beszéltek meg?
- ♦ a 16 órától kezdődő magánórásra?

b. Mennyire fontos számodra a pontosság? Szoktál korán vagy későn érkezni valahová? Hordasz magadnál időmérő eszközt? Pontosan járnak az órák, amiket használsz? Származott már valaha bajod abból, hogy nem jól járt egy óra?

Tudtad? Az időnek tulajdonított jelentés az egyes kultúrákban más és más. A nyugati kultúrában élők elvárják a pontosságot. Következésképpen a pontatlanság szabályszegésnek számít, de annak megítélése függ attól is, hogy ki szegi meg a szabályt. Nem véletlenül nevezik a pontosságot a királyok udvariasságának, ugyanis a magasabb rangú vagy beosztású emberek megtehetik, hogy késnek, de ezáltal visszaélnék a helyzetükkel. Ezért a magas pozícióban lévő személytől éppen elnézik a késést, de a későn érkezettnek, ha király, ha miniszterelnök, ha vezérigazgató, tudatában kell lennie, hogy pontatlansága megütközést válthat ki azokból, akiket megvárakoztatott. Míg a késés sértésnek számít, a túl korán érkezést értelmezhetik az alacsony pozíció/kiszolgáltatottság jelzéséként.

A világ különböző népei is más-más módon viszonyulnak a pontossághoz. A németekben általában egy egész világ omlik össze, ha késik egy vonat vagy egy repülő. Angliában és Hollandiában az utasok hozzáállását legjobban talán a „rezignált” (beletörődött) szóval lehet jellemezni, ha késnek a közlekedési eszközök. Az Egyesült Államokban „az idő pénz” kifejezés talán érvényesebb, mint bárhol máshol. Ha reptéri átszállásnál késés vagy túlfoglalás miatt lekési valaki a csatlakozást, az amerikai légitársaságok nagyon bőkezűen szokták kártalanítani utasaikat az elvesztegetett időért.

(Csepeli György: *A szervezkedő ember. A szervezeti élet szociálpszichológiája és*
Lázár Ildikó: *Interkulturális játékok és gyakorlatok* című munkája alapján)

Bajor Andor: Siető órák

Mifelénk tanítás végén mindig Ferenc bácsi csengetett. Ferenc bácsi általában nagyon pontosan járt, egyszer még a toronyórát is hozzá igazították. Ez valamelyik télen történt, amikor elrontották a toronyórát a varjak. Ugyanis a varjak ráültek a toronyóra mutatójára, és lenyomták fél hatra. Akkor leugráltak róla, röpködtek, károgtak. Örültek neki, hogy fél hatot mutat a toronyóra.

A toronyóra aztán kínlódott, előrement tizenöt percet. Mire a sok gyalázatos varjú megint ráült a mutatóra, és újra lenyomta fél hatra. Ugyanis fél hatkor van a varjúnépség kedvenc ideje: olyan az neki, mint nekünk az uzsonnaszünet.

Addig igazgatták, tolták vissza az óramutatót a varjak uzsonna idejére, amíg a szerkezet nyekkent egyet, és elromlott. Ekkor meg kellett csináltatni a toronyórát, és a legjobb órásmester meg is javította, de nem tudta, mihez állítsa be. Lenézett tanácstalanul a városra, és hirtelen meglátta Ferenc bácsit a csengővel. Ebből úgy sejtette, hogy egy óra van. És be is igazította Ferenc bácsihoz a toronyórát. Ferenc bácsi azonban azért ment ki az udvarra, mert nem tudta hirtelen a pontos időt. Fölnézett a toronyóra, látta, hogy egy órát mutat. Erre aztán rázni kezdte a csengőt.

Attól fogva Ferenc bácsi körülbelül tíz percet sietett. De ez nem vevődött észre, mert sietett a toronyóra is. És mert mindenki a toronyórához igazította be a zsebóráját, sietni kezdett az egész város.

Így aztán tíz perccel hamarabb keltünk, és hamarabb feküdtünk, sőt előbb ettünk éretlen szilvát, és előbb kaptunk hideglelést is, mint ahogy kellett volna.

Egyszer az utcánkban kigyulladt egy ház. Hát az is hamarabb gyulladt ki a szükségesnél. Ezért le is égett. Ez szomorú esemény volt. De szerencse a szerencsétlenségben, hogy nem égett bent senki, mert akik a házban laktak, tíz perccel hamarabb mentek el. Így nem csoda, hogy az iskolaév is tíz perccel hamarabb fejeződött be, noha mi nem vettük észre ebben a sietségben.

Amikor a tanítás végén megszólalt a Ferenc bácsi csengője, igen megörültünk. Azt hittük, hogy a csengő idejében szól. Sőt a rosszabb tanulók szerint a csengetéssel Ferenc bácsi elkésett. Az osztályfőnökünk érezhette ugyan a sietséget, mert így beszélt:

– Fiaim, várjatok egy kicsit. Szeretnék még valamit mondani ...

De egyesek csoszogni kezdtek, szedelőzködtek, csomagoltak. Mire az osztályfőnökünk elővette a zsebóráját, és megcsóválta a fejét.

– Akkor hát nyaraljatok jól, erősödjetek, okosodjatok!

Aztán megint megnézte az óráját, hümmögve visszatette a mellényzsebébe, és kiment.

Mi sietve kitérdültünk, elhamarkodva örültünk a tanév végének, egyesek pedig azt üvöltötték, hogy „Itt a vakáció!” Holott még tíz perc híja volt, de ezt az osztályfőnökünk sem tudta, mert a zsebóráját ő is a toronyórához igazította be. És az elveszett tíz perc miatt nem tudta elmondani azt, amit akart.

Hazasiertünk: otthon már kész volt az ebéd, mert édesanyánk is sietett.

Ebéd után sietve összegyűltünk, rúgtuk a labdát, és be is törtünk egy ablakot.

Vagy a középcsatár hamarkodta el a kapura lövést, vagy tíz perccel korábban csukták be a kaputól jobbra lévő ablakot. De így is, úgy is, megvolt a kár, a háziúr sietve kijött, és úgy elhamarkodta a büntetést, hogy az egyik nézőt pofozta meg.

Mindössze tíz perc választotta el a bűnöst és az ártatlant az igazságtól. Ebből is gyanítani lehetett volna, hogy a tíz perc valahol elveszett.

Este azonban, amikor átgondoltuk a nap eseményeit, reá kellett volna okvetlenül jönnünk. Főleg abból, hogy az osztályfőnökünk el akart mondani valamit, aztán gyorsan elengedett bennünket. De nem jöttünk rá mégsem a valóra, mert tíz perccel hamarabb aludtunk el. Ez a tíz perc, amit nem töltöttünk az

iskolában, attól kezdve nem volt meg. Főként amiatt, hogy az osztályfőnökünkől később sem tudtuk meg a mondanivalóját. Ugyanis elfelejtette, tíz perccel azelőtt, mielőtt följegyezte volna a noteszébe.

Magamra és társaimra gondolva úgy érzem, hogy ez a tíz perc mindig hiányzott az életünkből. Valami jó tanács lehetett az, amit így az iskolában elmulasztottunk. De lehet, hogy valami hasznos ismeret vagy varázsszó. Ha akkor figyelmesen hallgattunk volna, talán megmenekülünk legnagyobb tévedéseinktől. Esetleg örömet oszthatnánk mindenkinek, gyógyíthatatlan betegeket gyógyítanánk. És emiatt a tíz perc miatt irigylem a diákokat, akik ma figyelnek a tanáraikra, és tanácsaikat megfogadják, magyarázataikat hallgatják...

Év végén pedig azóta is vonz magához a hallgatag iskola. Hátha egy üres teremben megszólal a régi tanárom hangja? És megtudom a szót, amit régen nem hallgattam meg.

1 Az óra mint az időmérés eszköze nélkülözhetetlen tartozéka mindennapi életünknek. Miért van szükség rá? Beszéljétek meg az osztályban!

2 a. Ez az elbeszélés már a címével is olyan időket idéz, amikor – még az elektronikus órák elterjedése előtt – mechanikus óraszerkezetek töltötték be az időmérés szerepét. Figyeld meg, hogyan jellemzik az elbeszélő gyermekkorának világát a történetben szereplő órák, és azok használatának módja! Idézd és értelmezd az erre és a többi „korfestő” környezeti elemre vonatkozó mondatokat!

b. Az óra „jár”, „jól jár”, „pontosan jár” – így nevezte az óraszerkezet működését a mindennapi szóhasználat; ha viszont az óra meghibásodott, és többet vagy kevesebbet mutatott a pontos időnél, akkor az óra „sietett”, vagy pedig „késett”. A mindennapi használatban ezek a megszemélyesítések teljesen megszokott, egyértelmű kifejezésekké váltak, senki nem figyelt azok metaforikus jellegére. Az elbeszélés szövegében azonban humoros hatást kelt a szójáték, ahogyan az elbeszélő személyhez (Ferenc bácsi), illetve emberek közösségéhez (az egész város) kapcsolja ezeket az élettelen tárgyra (az órára) vonatkozó kifejezéseket. Keresd és értelmezd a megfelelő mondatokat! Hogyan jellemzik ezek a humoros, szójátékot tartalmazó mondatok a szereplőt, illetve a kialakuló helyzetet?

3 a. Humorosak és egyben meggondolkoztatóak az órák „sietéséből” adódó következmények. Miért? Beszéljétek meg az osztályban!

b. A tanév végét jelző csengetés is „sietve” – tíz perccel korábban – hangzik, mégis, „a rosszabb tanulók szerint a csengetéssel Ferenc bácsi elkésett”. Ismerős számotokra is az ilyen helyzet? Az idő megélésének milyen tapasztalatából adódik? A diákok testbeszédének mely jeleiből érti meg az osztályfőnök, hogy a diákjai siettetik őt az óra befejezésére? Ő maga hogyan válaszol erre? Keresd ki, és olvasd fel a megfelelő mondatokat, kifejezéseket!

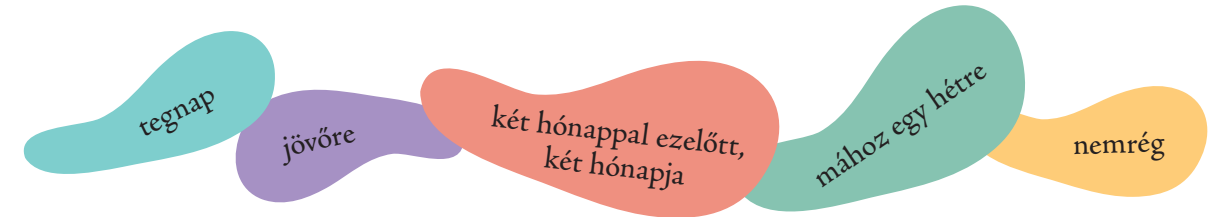
4 a. Tulajdonképpen mit mulasztottak el a diákok az „elveszített” tíz percben?

b. Ha annak idején nem „veszítették volna el” azt a tíz percet, ez hogyan befolyásolhatta volna későbbi életüket?

c. Miért nem pótolható utólag az elmulasztott lehetőség? Beszéljétek meg az osztályban!

1 a. Rajzolj egy időtengelyt, amelyen megjelölöd az alábbi időpontokat a beszéd idejéhez képest!

b. Milyen időpontok felelnek meg a fentieknek a beszéd idejéhez képest a másik oldalon? Jelöld meg ezeket is, és nevezd meg őket! Pl. *tegnapelőtt* → *holnapután*

c. Írj egy mondatot, amely a beszéd idejével egy időben játszódó jelenetet ír le! Alakítsd át a mondatot úgy, hogy a beszéd idejét jelölő ponttól balra lévő szavak és kifejezések valamelyikét tartalmazza, tehát a beszéd ideje előtti jelenetet írjon le! Mit kellett megváltoztatnod a mondatban?

A beszéd ideje az a pillanat, amelyben a beszélő éppen kimondja az adott mondatot. Ha olyasmiről beszélünk, ami a beszéd ideje előtt, azaz a múltban történt, akkor az igék alakját is megváltoztatjuk: az adott igealaktól függően *-t* vagy *-tt* szóelemet illesztünk be. Ezt **múltidő-jelnek** nevezzük.

2 a. Mi jelöli az alábbi román mondatokban a múltidejűséget?

1. Ați auzit explozia?
2. Stăteam în fața sobei și mă uitam la lumina focului.
3. Era o peșteră mare și înfricoșătoare, cum regele nu mai văzuse.

b. Fordítsd le az alábbi mondatokat előbb románra, majd az általad tanult idegen nyelvre! Melyikben mi felel meg a magyar múltidő-jeles igealakoknak?

1. Akkor gyerek voltam.
2. Voltunk a tengeren.
3. Mi történt?
4. A gyerekek sírtak, amikor beléptem a szobájukba.
5. Tegnap megtaláltuk a kulcsot.

3 a. Gabi levelét olvashatod alább. Egyes mondataiban helyesírási hibát követett el. Javítsd ki a hibáit!

Most látam a fotót, amit tegnap megosztotál. Amikor megpillantotam, nem hidtem a szememnek. Sírva fakattam, akkorát csalóttam benned. A fotó alapján a tegnapi napodat vele töltötöd, az esküdt ellenségemmel, együtt játszódtatok, fényképezkettetek, és a nap végére jól elfáratatok. Hogy tehedted ezt velem? Már a múltkor is sejtetted, hogy újra elkeztél vele beszélgetni, de amikor rákérdeztem, azt hazuttad, hogy ez nem igaz. Mindezt azután, hogy azt montad, sőt megesküttél, hogy soha többé nem állsz szóba vele. Eddig a barátomnak tartodtalak, de hátba támattál, ezért vedd tudomásul, hogy végesztem veled: elégedtem a képeslapot, amit a nyáron kültél, és holnap visszaadom a medált, amit szülinapomra attál. Te is visszadhatod a pólót, amire a képünket vasaltam. Úgysem hortad soha.

b. Mire kellene jobban odafigyelnie Gabinak, amikor múltidő-jeles igét használ írásban?

Dóka Péter: Későkása

Az ezüsthöldi királynő igazi nevét senki sem tudta. A dajkája szerint talán Lilinek hívták, a szakácsnő Piroskára emlékezett, a hoppmesternek Dezdemóna rémlett. A palotában azonban mindenki csak Későkásának szólította. Még maga a király is.

Állítólag a birodalmi főszülész adta neki ezt a becenevet, a királynő ugyanis a saját születését is lekeste, s mikor végül úgy döntött, hogy mégis világra jön, a főszülész mosolyogva megfenyegette az ujjával:

– Ejnye! Most bújt elő, s máris két hetet késett. Hát illik ilyet, Későkása kisasszony?

A csecsemő nem felelt, csak torkaszakadtából bömbölt. Későkása még sokáig nem felelt semmilyen kérdésre, megkésve kezdett beszélni, a szokásosnál később kezdett járni, s ahogy cseperedett, mindenünnen elkésett: az ebédről, a táncóráról, az udvari bálról, az iskolából. Ha a király elhatározta, hogy pontban reggel nyolckor sítúrára indul lányával a Gyémánt-hegyre, akkor Későkása fél tíz körül tántorgott ki ásítózva a szobájából. A saját születésnapjáról is késett minden évben, a tortán ötször kellett gyertyákat cserélni, sorra csonkig égett valamennyi, mire Későkása méltóztatott megjelenni.

– Ejnye, kis bogaram! – fakadt ki a király, amikor a lánya tizenhatodik születésnapját ünnepelték.

– Hát mi oka van, hogy sehova se vagy képes idejében odaérni?

– Gőzöm sincs, apuka – biggyesztette le ajkát a királynő.

– Elkezdek készülni, aztán eltöprengek, nem volna-e jobb egy másik ruha, felpróbálom azt is, meg egy harmadikat is. Közben felteszek forrni tevizet, vagy olvasgatok valamit, mert van még idő, aztán látom, hogy késni fogok, de akkor már úgy vagyok vele, úgyis mindegy. Inkább kipingálom a körmömet, keresek egy színben passzolós topánt, újabb ruhát próbálok fel, közben szürcsölöm a teát. Néha csak gondolkodom valamin, bámulok ki az ablakon. Mindig elrepül az idő. Olyan jó álmodozni, hát nem?

Fejcsóválva hallgatta lányát a király, nem értette, honnan örökölte ezt a későkásaságot. Elfelejtette már, hogy a lány anyja, aki évekkel ezelőtt meghalt, ugyanilyen későkása volt: a királynak csak harmadszorra sikerült feleségül vennie, kétszer is szétszéledt a násznép, mire végre odaért az esküvőre. Harmadjára aztán a király helybe ment hozzá a nász néppel, és ott a tükör előtt, ahol éppen hollófelete haját fésülgette, gyorsan nőül vette.

– Kinek kell majd egy ilyen késős fruska? – morfondírozott a király. – Pártában fog maradni szegénykém.

Későkása azonban csinos teremtés volt, akadtak kérői szép számmal. Igaz, egy idő múltán megfogyatkoztak, mert a lány az összes találkára többórás késéssel érkezett, s addigra elhervadtak a virágcsokrok, megszikkadt a találkozóra hozott friss sütemény, sőt egy alkalommal az egyik királyfi el is aludt, s javában horkolt, mire Későkása odaért. Végül csak egyetlen kérő maradt: a legszegényebb királyfi. Ő kitarzott a lány mellett, akármennyit is késett, mindig megvárta. Félrevonta egyszer a király a legényt, és megkérdezte tőle:

– Mi a titkod, fiam? Hogyan bírod ilyen türelemmel viselni, hogy ez a leány mindenhová késedellel érkezik?

A kérő előhúzott a tarisznyájából egy vastag könyvet.

– Szeretek olvasni, király uram, mindig van nálam egy jó regény. Ha éppen késik kicsikét felséged álomszép leánya, előkapok egy könyvet, s remek mód szórakozom.

„Na, ezeket Isten is egymásnak teremtette – gondolta a király. – Egy későkása meg egy könyvmoly. Be is fellegzene a birodalomnak, ha ők volnának az uralkodói.”

Ahogy az lenni szokott, pontosan az történt, amitől a király legjobban rettegett. Későkása és Könyvmoly egymásba szerettek, és összeházasodtak. Az esküvőről kerek egy napot késett a menyasszony, de a vőlegényt ez csöppet sem zavarta, leült a sarokba, kiolvasott egy nagyregényt, a pap pedig közben összeeskötött három másik királyi párt.

Későkása és Könyvmoly boldogan éltek, s hamarost gyermekük született, egy szeplős kisfiú, aki a király örömeire nem örökölte szülei furcsaságát: mindig időben felsírt, sosem késve, és amikor elébe raktak egy könyvet, jól irányzott rúgással a rácsos ágyikó sarkába irányította.

– Az én vérem! – dörzsölte tenyerét a király. – Csak addig kell kihúznom, amíg ez a kölkök felnő, aztán már nyugdíjba mehetek. Sajnos nem sikerült addig kihúznia. A fiú még csak két éves volt, mikor az öreg királyt úgy elkezdte gyötörni a köszvény, hogy másra se tudott gondolni, csak a fájdalomra, éjjel-nappal jajgatott, az uralkodásra már nem maradt ereje.

„Nincs más hátra – gondolta –, erre a két bolondra kell bíznom az országot. Nem tehetek mást. Jaj nekem... jaj a birodalomnak...”

A király balsejtelmei beigazolódtak: Későkásának és Könyvmolynak halvány tehetsége sem volt az uralkodáshoz. Könyvmoly a kedvenc íróit kérte fel tanácsadónak, akik már az első napon megitták a palotában található összes bort, és estére jól összevesztek egymással. A királyi könyvtár pár hónap alatt megtelt, a királyi kincstár viszont kiürült. Hamarosan bezártak az ezüsthöldiek, a bányászok utcára kerültek, az ezüstpénzt vaspénz váltotta fel, egyedül a könyvkiadás virágzott, a birodalom írói olyan gazdagok lettek, hogy palotákat építettek, saját borospincéket nyitottak, s tőlük kértek kölcsön a rongyossá szegényedett gyárosok és bankárok.

Későkása egész Ezüsthöldön divatba hozta a késést. Gyakran nyitott meg fényes ünnepségeket, s ilyenkor a vendégek előre azzal számoltak, hogy csak másnapra ér oda, ezért ők maguk is egy nappal később eredtek útnak. De még így is túl korán érkeztek, Későkása ugyanis gyakran két-három napot is késett. Egy idő után inkább nem rendeztek több bált, se díjátadást, se más ünnepi eseményt. Az asszonyok pedig így pöröltek, ha a férjük fejükre olvasta késős természetüket:

– Ha a királyné megteheti, akkor én is! Nem tudad, drágám, hogy ez most a sikk? Aki nem késik legalább egy órát, az már nem is tényező.

A birodalom lakói olyanná váltak, mint a király és a királyné: mindenki megbízhatatlan volt és késős, munka helyett könyvet olvasott, a hajdani bányászok verset szavaltak, vagy családregegyet írtak, divatba jött a szerelem, a könnyes vallomás, érzelmes dalokat dúdolt mindenki, töméntelen gyermek született, és egyre nőtt a szegénység.

Egy téli reggelen aztán, mikor Későkása másfél órás késéssel, csipás szemmel és ásítózva megjelent a királyi étkezőben, csodálkozva látta, hogy üres az asztal.

– Hol a reggeli, kedves férjuram? – kérdezte. – Tán megetted egyedül?

– Nincs reggeli – felelte Könyvmoly király. – Nincs rá pénz. Én két pohár vizet reggeliztem. Egy kis cukorral egész finom.

Így hát cukros vizet reggeliztek, s nem is volt rossz. Cukros víz volt másnap is a reggeli, meg harmadnap is, de negyednap már rá se bírtak nézni. Törni kezdték a fejüket, mit tegyenek, annál is inkább, hiszen ha már nekik sincs mit enniük, bizonytal éheznek az egész birodalom. Úgy döntöttek, meglátogatják az öreg közsvényes királyt, aki a toronyban lakott egy sötét szobában.

– Aprócska gond adódott, kedves apámuram – újságolta Könyvmoly király az apósának. – Kong a kincstár.

– Tudtam... – motyogta a király. – Akkor háborút kell indítani.

– Már rég nincs hadsereg – legyintett Későkása. – Nem tudtuk fizetni a zsoldot.

– Jaj! Jaj! – nyögött fel a nyugdíjas király, s nem lehetett tudni, hogy a közsvény miatt jajveszékelt, vagy pedig azért, amit hallott. – És ha megtámadnak bennünket?

Ha gyenge az ország, akkor könnyen ránk szabadul az ellenség.

Mintha csak a király szavait akarná igazolni, ágyúlövések rázták meg a palota falait, sikoltozás hallatszott, s valaki megzörgette a kaput.

– Nyissátok ki íziben! Későkása! Egyetlen szerelmem! Eljöttem érte.

Későkása és Könyvmoly rögtön behátráltak a szoba sarkába. Könyvmoly előhúzott a táskájából egy vastag könyvet, és hősiesen a felesége elé állt, készen arra, hogy élete árán is megvédje őt.

Hamarosan döngő léptek rázták meg a folyosót, egyre közeledtek, és belépett a szobába egy hatalmas bajszerű király.

– Későkását keresem! – bömbölte a bajsos.

– Én vagyok – mondta Későkása, kicsit megkésve.

– Emlékszel-e rám, Későkása? – kérdezte döngő hangján az idegen király.

– Hát persze – felelte a királyné. – Te vagy az a kérőm, aki elaludt, amíg rám várakozott. Úgy horkoltál, hogy leesett a királyi teázó plafonjáról a vakolat.

– Bizony ám! – mondta büszkén Horkoló király. – Még ma is pont ilyen eget rázóan horkolok. Na, Későkása, akkor hiába vártam rád, de most feleségül veszek, és én leszek Ezüsföld királya. Punktum.

– Nana – mondta Könyvmoly király. – Ő már az én kedves feleségem. Nem adom.

– S hogy véded meg? Hozzám hajítod azt a könyvet? – kérdezte gúnyosan Horkoló király.

Könyvmoly hallgatott, mert pontosan ez volt a terve.

Horkoló király két papirozt húzott elő prémes télikabátja zsebéből.

– Mostantól rend lesz. Ezennel felszámolom a káoszt. Ezt a két papírt kell aláírnotok.

Az egyik tanúsítja, hogy én lettem Ezüsföld uralkodója. A másikkal pedig igazoljátok, hogy elváltok egymástól. Én komoly ember vagyok. Szeretek lepapírozni mindent.

Szegény Könyvmoly és Későkása egyáltalán nem akartak elválni, de akkor előugrottak Horkoló király testőrei, megragadták a királyi párt, és erőszakkal aláíraták velük a papírt.

– Zárjátok börtönbe Könyvmolyt! – rendelkezett Horkoló király. – Téged pedig, Későkása, várlak holnap, pontban déli tizenkettőkor a kápolnában. Menyasszonyi ruha viselése kötelező.

Horkoló király döngő léptekkel távozott, a testőrök pedig megragadták a kapálózó Könyvmolyt, és magukkal hurcolták. Későkása párás szemmel bámult utána, aztán az öreg király vállán jól kisírta magát.

Másnap délben Későkása nem jelent meg a kápolnában. Horkoló király sejtette, hogy késni fog, ezért főzött magának egy bödön kávé, s abból iszogatótt, nehogy elnyomja az álom. Várt egy órát, aztán még egy felet, aztán még egy utolsó fertályt. Amikor már ásítózni kezdett, s csupán egyetlen bögre kávéja maradt, elszalajtott a Későkásáért legderekből testőrére. Egy perc sem telt belé, rohant vissza a testőr lélekszakadva.

– Bolondját járatta velünk a leány, Horkoló uram! – újságolta. – Dehogyan késett most a szépséges Későkása!

Amíg kegyelmed itt várakozott a bödön kávéjával, kiszabadította a börtönből Könyvmolyt. Most együtt menekülnek, dacolva hóval, faggal, szélviharral. Vitték magukkal a trónörökös is. Csak ezt a cetlit hagyták hátra.

Horkoló királynak megremegett a bajsza, de nem szólt semmit, csak intett a testőrnek, hogy olvassa fel a levelet. Ő maga hadilábon állt a betűkkel. A testőr megköszörülte a torkát:

„Kedves Horkoló király! Bocsánat, de kerekelt oldottunk. Apukának viseld gondját, mert beteg. A kincstár kulcsa a kék lábtörő alatt van. Sajnos elég üres. Későkása.”

Horkoló király dús szemöldöke felszaladt a homloka közepére, rettentő bajsza pedig úgy lekönyult, hogy belelógott a bögre kávéba, amit a kezében tartott.

– Ez a két bolondgomba csakugyan szereti egymást – motyogta maga elé. – Ha Későkása képes volt arra, hogy ne késsen el, hanem Könyvmoly megmentésén fáradozzék, akkor itt nincs keresnivalóm. Nekem nem Ezüsföld kell, hanem csak ő... Bájos arcáról álmodozom mindig horkolás közben... De nem engem szeret, hanem a puhány Könyvmolyt. Akinek nincs is bajsza, szemüveges, a hangja se mély, és királynak a legrosszabb a világon.

Lógó bajusszal indult haza Horkoló király a saját birodalmába. Későkása, Könyvmoly és a trónörökös pedig visszatérhetett a palotába. Horkoló király soha többé nem lépte át a határt, sőt: barátsága jeléül elküldte híres udvari druidáját, aki egykettőre kigyógyította közsvényéből a nyugdíjas királyt. Az öreg uralkodó visszaült a trónra, s azon fáradozott, hogy Ezüsföld újra csillogjon a gazdagságtól.

Alig egyetlen esztendő alatt virágzásnak indult a birodalom. Az írók újra szegények lettek, mint a templom egere, a bányászok többé nem az íróasztal fölött görnyedtek, hanem az ezüsbányákban, s félbehagyott regényeiket kihajították az ablakon.

Tele volt szebbnél szebb mondatokkal az utca, ide-oda cibálta őket a szél, de már senki nem törődött velük. A nők ugyanúgy késtek, mint korábban, de nem hivatkozhattak többé a királynéra. Szürkébb lett az élet és unalmasabb, viszont újra volt mit enni, inni, s télen se fáztak többé az emberek. Amikor sok-sok év múltán az öreg király meghalt, a szeplős királyfi lépett a trónra, aki nagyapja méltó utódjának bizonyult, és Ezüsföld legendás uralkodója lett.

De mit csinált eközben Későkása és Könyvmoly? Azt beszélnek, világ körüli útra indultak, s azóta sem tértek vissza Ezüsföldre. Álnevet használnak, kerülnek a feltűnést, mégsem nehéz őket felismerni. Ha egy pályaudvaron vagy repülőtéren olvasgató, idősebb úriembert láttok, olyan szemüveges királyformát, aki türelmesen vár a feleségére, az csakis Könyvmoly lehet. Későkását már nehezebb megpillantani, mert mindenhova késve érkezik. Akik látták, azt mesélik: mostanában nagy lila karórát hord, s ezért picit kevesebbet késik, mint régen. Fél nap helyett csak öt-hat órát. Szebb, mint valaha, csak fekete hajába vegyült pár ősz szál. Úgy tűnik, az öregségről is lekészt.

1 Későkása meséje **műmese**: név szerint meg tudjuk nevezni a szerzőjét. A műmese írója felhasználja a népmesei elemeket, azonban művében saját képzelőerejével kitalált történetet ír meg, egyéni kifejezőmóddal.

- Sok olyan népmesét olvashattál már, amelyekben a kérőknek különböző próbatételeket kell kiállniuk azért, hogy elnyerjék a király lányának a kezét. Soroljatok példákat a próbatételekre! Milyen tulajdonságairól tesz bizonyosságot a szegénylegény vagy a legkisebb királyfi, aki végül kiállja a próbát? Miben különbözik a népmesékből ismert próbatételektől az a próba, amelyet Könyvmolynak kell kiállnia Dóka Péter meséjében? Milyen tulajdonságának köszönhetően teljesíti a próbát?
- Ha számba veszed a cselekmény mozzanatait, érdekes eltérést vehetsz észre a mese szerkezetében a népmesékhez viszonyítva: ott a próbatételek után a hős elnyeri jutalmát, és ezek után boldog véget ér a mese: a fiatalok „*boldogan éltek, míg meg nem haltak*”. Ez a műmese azonban nem ér véget a fiatalok egybekelésével, hanem folytatódik, és az igazi próbát már kettejüknek kell kiállni. Miben áll ez a próbatétel? Vedd számba a népmesékre emlékeztető és az attól eltérő mozzanatokat! Minek köszönhetően sikerül kiállniuk ezt a próbát?

2 Bizonyára nem véletlen, hogy ennek a mesének a főszereplője nem a királylány kezéért küzdő királyfi, hanem maga a királylány, Későkása (ő a címszereplő).

- Jó vagy inkább rossznak tekinthető tulajdonsága, szokása miatt kaphatta ezt a nevet? Indokoljátok!
- Vegyétek számba a többi szereplő nevét is, és figyeljétek meg, melyek emlékeztetnek a népmesék szereplőinek nevére, és melyek térnek el a népmesei névadástól?
- Beceneveteket vagy ragadványneveteket a mindennapi életben is adnak egymásnak az emberek. Miért? Beszéljétek meg az osztályban, és mondjatok példákat!

3 a. A népmesék világában mesei helyszíneken történnek a csodás események. Soroljatok fel ilyen mesei helyszíneket! Ezüstmöld tekinthető-e mesei helyszínnek? A szöveg alapján vitassátok meg!

- A népmesékben az idő múlása nem hasonlít az órával, naptárral mért időhöz, hiszen olykor ott egy pillanat olyan, mint nálunk egy év, máskor száz esztendő olyannak tűnik, mint a valóságban egy pillanat. Az olvasott mese ideje inkább a hétköznapiokban tapasztalható időhöz hasonlít. Miből derül ez ki?
- Későkása örökös késéseinek okát úgy összegzi, hogy „*Mindig elrepül az idő. Olyan jó álmodozni, hát nem?*” Te szoktál álmodozni? Tapasztalatod szerint ilyenkor hogy telik az idő?
- A mese tanúsága szerint Későkásának nemcsak szokása, de veleszületett tulajdonsága volt a késlekedés. Épp ezért valóságos „csoda”, hogy életének egy sorsdöntő pillanatában, ha nem is végérvényesen, de meg tudott változni. Vajon mi adott erőt neki ehhez?

4 a. Későkása és Könyvmoly miért illenek egymáshoz? Ennek ellenére miért nem alkalmasak az uralkodásra?

- Az utókor is elismeri a művészetek pártfogásában jeleskedő uralkodónk, Mátyás király érdemeit. Könyvmoly is az írókat támogatta, ez mégsem vezetett az ország felvirágoztatásához. Vajon miért? Beszéljétek meg, miben járt el helytelenül mesénk uralkodópárja! Keressétek meg a szövegben azt a mondatot, amely arra utal, hogy a művészet még ilyen körülmények között is értéket képviselt a birodalomban!

- A népmesék világában végül minden jóra fordul, a hős elnyeri jutalmát. Hogyan következik be ugyanez Ezüstmöldön? Szerintetek minden kedvezően alakult? Vagy mégsem teljesen?
  - Hasonlítsátok össze Későkása meséjének zárlatát a népmesék befejezésével! Milyen eltérést vesztek észre? Milyen „valóságos csodát” sugalmaz mesénk utolsó mondata?

6 A mese minden részletében felismerhető a **túlzás**, a **komikus hangnem** megteremtésének egyik eszköze. Keress példákat a szövegben a túlzásra, a nyelvi komikumra!

- Megosztva egymás között a munkát, írjatok – lehetőleg komikus hangnemű – beszámolót az Ezüstmöldön történetekről egy író, illetve egy bányász nevében!
  - Olvassátok fel egymásnak a beszámolókat, majd beszéljétek meg, hogy miért és miben különbözik a kétféle beszámoló!

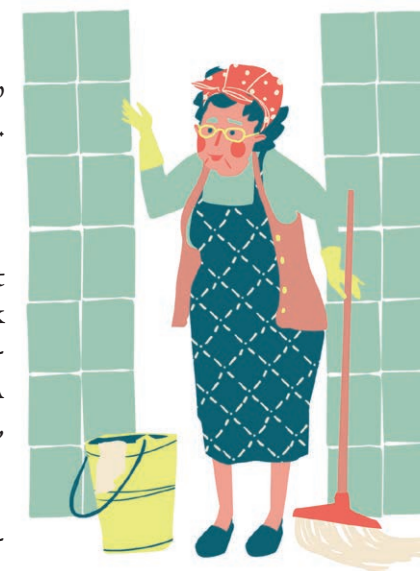

- Jelöld az alábbi párbeszéd alapján a különböző szereplők érkezésének időpontját az időtengelyen az első néző beszédidejéhez képest!

a beszéd ideje (BI)

- Jó estét, asszonyom. Ez itt az Ezüstmöldi Színház?
- Igen, kérem, de hisz láthatja, ki van írva.
- Tudom, de kicsit elbizonytalanodtam. Az *Ezüstmöldi Hírlap* szerint itt ma, február elsején bemutató előadás van este héttől. Azaz éppen most.
- Így van.
- És hol van a többi ember?
- Jaj, kérem, ők még nincsenek itt. A jegypénztáros szokott a legkevesebbet késni, ő pár órán belül itt lesz. A technikusok holnap reggel jönnek, a színészek csak holnapután fognak megérkezni. Aztán három-négy nap múlva a közönség is begyűl. A királynő jövő héten fog megtisztelni jelenlétével. Remélhetőleg, ezúttal nem fog még többet késni.
- Szóval mindenki késik. Akkor Ön hogyhogy itt van?
- Ó, én a takarító vagyok. Ideje elvégezni az újévi nagytakarítást a páholyokban.

- Figyeld meg, milyen igealakok szerepelnek a szereplők várható érkezéséről szóló mondatokban!

Terveinkről, szándékunkról, elképzeléseinkről, az elkövetkezendőkre vonatkozó feltételezéseinkről többféle igealak használatával beszélhetünk. A jövő idejű igealakok (*fog + IGE + -ni*, pl. *késni fog*, *el fog késni*), a *lesz* ige és a szintén a beszéd pillanata utáni eseményekre vonatkozó, időre jelöletlen igealakok (pl. *reggel jönnek*, *a közönség három-négy nap múlva begyűl*) olyan jeleneteket írnak le, amelyek a róluk való beszéd ideje után történnek.

2 a. Társítsd az alábbi mondatok kezdetét a hozzájuk illő folytatással!

Összefog... Össze fog...	... az osztály a nagyok ellen. ... törni a gördeszka, ha így folytatod.
Megfog... Meg fog...	... sértődni, ha ezt elmondom neki. ... egy rongyot, és port töröl.
Elfog... El fog...	... kísérni a bátyád, hogy ne félj. ... könnyen tíz rendőr egy bűnözőt.
Ráfog... Rá fog...	... mindent a kisebbekre. ... jönni, hogy mekkorát tévedett.
Átfog... Át fog...	... minden témakört a bevezető beszédével. ... verni az az ember, ha nem vigyázol.

b. Mely mondatokban szerepel jövő idejű igealak? Minek alapján tudtad kiválasztani?

c. Folytasd önállóan az alábbi mondatkezdéseket!

1. Kifogja...	3. Befogom...	5. Felfogsz...
2. Ki fogja...	4. Be fogom...	6. Fel fogsz...

A fog ige önálló igeiként különböző igeikötős változatban használatos, pl. *kifogom a lovakat, befogom a számat*. Ha viszont a fog + IGE-ni szerkezet használatával jelezzük egy jelenet jövőidejűségét, és az eseményt kifejező ige igeikötős, (pl. *kizár, betilt*), akkor az igeikötő a fog elé kerül. Ez azonban csak a szórendben hoz változást, az igeikötő továbbra is az igéjével alkot jelentésegységet, nem a foggal (pl. *ki fogom zárni, be fogom tiltani*).

1 a. Hol helyezkednének el az alábbi mondatok az időtengelyen a beszéd idejéhez képest? Hogy hangzana az egyes mondatok három változata, vagyis a beszédidővel egy időben, az attól balra (a beszédidő előtt), illetve az attól jobbra (a beszédidő után) elhelyezkedő jelenetet leíró változat?

1. Későkása és Könyvmoly boldogan éltek.	BI X	→
2. Gyerekük fogja örökölni Ezüsföld trónját.	BI X	→
3. A király órája jól jár.	BI X	→

b. Hol helyezkednek el az időtengelyen az alábbi, névszói állítmányt tartalmazó mondatok?

1. Későkása és Könyvmoly boldogok.	BI X	→
2. Gyerekük Ezüsföld trónörököse.	BI X	→
3. A király órája pontos.	BI X	→

c. Alakítsd át az a. és b. alpont mondatait úgy, hogy a beszédidőtől balra, illetve jobbra levő részre kerüljenek az időtengelyen!

A névszói állítmányt tartalmazó mondatok, ahogy a jelöletlen igealakot tartalmazó mondatok is: vonatkozhatnak a beszédidőre (pl. *Könyvmoly boldog; Én is boldog vagyok.*), de lehetnek időben le nem horgonyozva is (pl. *Ezüsföld szép hely.*).

Ha az ilyen mondatokat a beszédidő pillanatától balra vagy jobbra ábrázolható időben szeretnénk elhelyezni, akkor a mondatunkban megjelenik egy *segédige*: a *volt* vagy a *lesz* valamilyen alakja. Pl. *A történet végén Későkásáék boldogok voltak, és én is boldog voltam.*; *Ha a fiú uralkodni kezd, a király boldog lesz, és mi is boldogok leszünk.*

2 a. Számozd az alábbi eseményeket aszerint, hogy melyik van előbb, és melyik van később az időrendben!

- ♦ Átöltözik, és elmegy a gyerekekért az óvodába.
__ Átöltözik.
__ Elmegy a gyerekekért az óvodába.
- ♦ Megkaptam az ösztöndíjat, és el fogok utazni Görögországba.
__ Megkaptam az ösztöndíjat.
__ El fogok utazni Görögországba.
- ♦ Mire beesteledett, kész lettem a favágással.
__ Beesteledett.
__ Kész lettem a favágással.
- ♦ Mire előkotorászod a jegyedet, addigra el fog kezdődni az előadás.
__ Előkotorászod a jegyedet.
__ El fog kezdődni az előadás.
- ♦ Jó, kapsz egy krémest, de előbb megrendelem a tortát.
__ Kapsz egy krémest.
__ Megrendelem a tortát.
- ♦ Megveszem a buszbérletem, mert két nap múlva lejár az előző.
__ Megveszem a buszbérletem.
__ Lejár az előző (bérlet).
- ♦ Majd ha betöltöd a tizennyolcat, te is velünk jöhetsz.
__ Betöltöd a tizennyolcat.
__ Te is velünk jöhetsz.
- ♦ Előadás előtt beugrom a boltba.
__ Előadáson leszek.
__ Beugrom a boltba.

b. Minden mondatához rajzolj egy időtengelyt, és helyezd el rajta a mondatban levő két eseményt egymáshoz és a beszéd idejéhez képest. Egyezik-e az időtengelyen jelölt sorrend a számozással?

A Túr alsó folyása mentén található természeti értékek védelmének kezdete az 1391 hektáros Túr menti Természetvédelmi Terület 1995-ös létrehozása volt. Az EKE (Erdélyi Kárpát Egyesület) tevékenységének eredményeként 2004-ben megjelent az a kormányrendelet, amely kiterjesztette a védett terület határát, így jött létre a 6212 hektáros, országos jelentőségű, síkvidéki és ártéri erdőket, nedves kaszálóréteket, illetve vizes élőhelyeket magába foglaló terület. Ezek voltak az első lépések a ma már 20 ezer hektárt is meghaladó védett terület kialakításában.

A térképre nézve láthatjuk, hogy a Túr folyó igencsak kacskaringós módon szeli át a védett terület egészét, így a táj és az élővilág létrejöttének fő meghatározója, hiszen az alacsonyabb és magasabb fekvésű területeken a különböző élőhelyek mind a Túr vízjárásának hatására alakultak ki. A kanyargós, természetes medrű folyó alzata roppant változatos, agyag, iszap, homok, illetve kavics váltakozva borítja. A folyócska kis méretéhez képest nagyon gazdag halfaunával rendelkezik. Számos halritkaság is él a vizekben, Romániában csak ott fordul elő a leánykócér, a magyar bucó, a nyúldomolykó, de nem ritkák a különböző csík- és küllőfajok sem. A part menti bokrokon, fákön énekesmadarak fészkelnek, de megfelelő életteret és bő táplálékforrást talál itt a vidra is. A folyót kísérő holtágak, ártéri ligeterdők, mocsarak, láprétek, gyepek és tocsogók számtalan természeti ritkaságot rejtjenek. A sekélyebb vizekben a sulyom, rucaöröm, a békatutaj, a kolokán és a rovarfogó közönséges rence alkotják a hínártársulást. Sokféle sásfaj is tenyészik erre, emellett mocsári nőszirm, néha békaliliom is előfordul. A Túr mente leginkább azonban a madárvilágáról nevezetes. Az itt előforduló 188 madárfaj jelentős része életmódja révén a halastavakhoz és holtágakhoz kötődik. Ilyenek a fattyúszerkő, a kis kócsag, a vörös gém, a kis sirály, vagy a barna rétihéja. (...) A magyar kőris és éger alkotta láperdők csendjét több tucat madár hangja töri meg. Messzire elhallatszik a fekete harkály és egyéb fakopáncsfélék kopácsolása, gyakran látni hamvas küllőket, amint élelem után kutatva a fák kérgét bontogatják. A magas fák koronái közt felfedezhető „óriás” fészkek a védett terület címerállata, a fekete gólya jelenlétéről árulkodik. Az erdők mellett megpillanthatjuk a békászó sast, amint berepül fészkéhez, de láthatunk darázsölyvet, kabasölymot és barna kányát is. A felsoroltak természetesen csupán töredékei a védett területen fellelhető fajoknak.

(Erdélyi Napló)

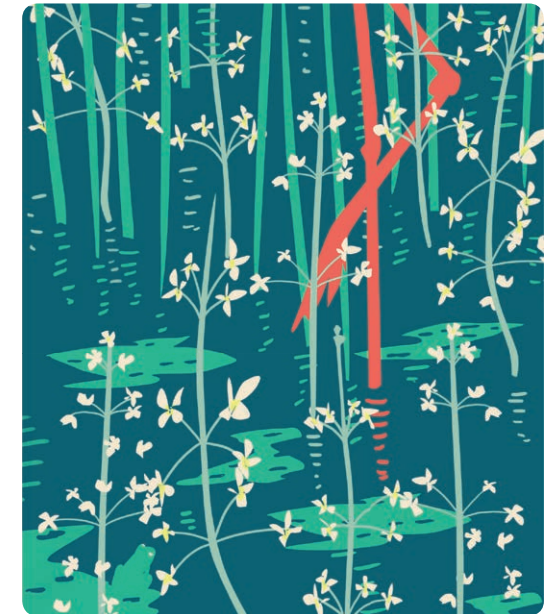
- 2 Milyen emberi beavatkozásokat említ az első bekezdésben az újságcikk írója, amelyek megváltoztatják a természet világát?
- 3 Sorold fel a Túr menti Természetvédelmi Terület kialakulásának szakaszait!
- 4 Miért meghatározó a Túr folyó természetes állapotának megőrzése a természetvédelmi területen?
- 5 Sorold fel:
  - ♦ három olyan vízi élőlényt, amely ritkaságnak számít Romániában, de a Túr menti Természetvédelmi Terület vizeiben megtalálható!
  - ♦ öt növényt, amely a mocsaras, lápos vidéken él!
  - ♦ öt olyan madárfajt, amelynek a természetvédelmi terület erdőiben van a lakhelye!

- 6 Mit gondolsz, fontos-e természetvédelmi területeket létrehozni? Ha igen, miért? Ha nem, miért gondoljátok haszontalannak/fölöslegesnek ezeket a területeket a létét?
- 7 Készítsetek plakátot, amely a folyóknak és azok környékének a természetes szépségére hívja fel a figyelmet, annak megőrzésére szólít fel!

- 1 a. Különítsd el az alábbi mondatokban a két jelenetet, amelyet leírnak, és számozd őket időrendi sorrendjük szerint! Mindegyik esetben sikerült ezt eldönteni?
  1. Az erdők eltűnnek, és az állatok új életteret keresnek maguknak.
  2. Az állatok új életteret kerestek maguknak, és létrejött a Túr menti Természetvédelmi Terület.
  3. A természetvédők megfigyelték a Túr folyó völgyében végzett rombolást, majd újabb rombolás következett.
  4. A területet természetvédelmi területté nyilvánították, miután a természetvédők felhívták a figyelmet a veszélyekre.
  5. A természetvédelmi területen egyre több harkály bontogatja a fák kérgét, és egyre kevesebb fa pusztul el.
- b. A fenti mondatok közül melyikre igaz szerinted, hogy:
  - ♦ az egyik esemény miatt következik be a másik?
  - ♦ a két esemény független egymástól?

- 2 A Túr menti Természetvédelmi Területen a hétvégén nyílt nap volt. Több érdeklődő már reggel lelkesen nézelődött, fényképezkedett a különböző természeti ritkaságokkal, például sokan fotózták le az éppen nyíló békaliliomot. A délutáni madárlesen részt vevő látogatók a rétihéjára voltak a legkíváncsibbak, de az egész délután nem került elő. A környezetvédők folyóiratában cikket írtak a nyílt napról, de nem tudták eldönteni, hogy mi legyen a címe. Az alábbi javaslatok merültek fel:

1. Sokan fotózták a békaliliomot, de a rétihéjának nyoma veszett
  2. Bár a békaliliomot sokan fotózták, a rétihéjának nyoma veszett
  3. Sokan fotózták a békaliliomot, ezért a rétihéjának nyoma veszett
  4. A réti héjának nyoma veszett, mivel sokan fotózták a békaliliomot
- a. A címadás alapján mire következtethetünk, mit gondolhattak az esetről az egyes javaslattevők?
  - b. A cikk címe végül ez lett: *A rétihéjának nyoma veszett, miután sokan fotózták a békaliliomot.* A szövegre vonatkoztatva igaz ez a cím? Szerinted megfelelő címet választottak? Miért?

Juhász Gyula: *Tiszai csönd*

Hálót fon az est, a nagy, barna pók,
Nem mozdulnak a tiszai hajók.

Egyiken távol harmonika szól,
Tücsök felel rá csöndben valahol.

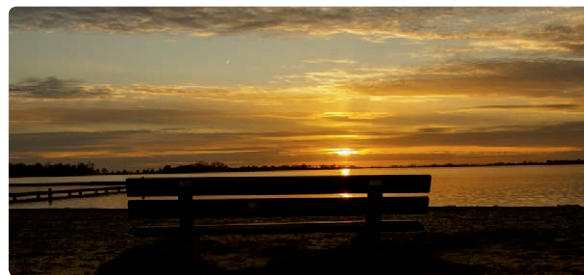
Az égi rónán ballag már a hold:
Ezüstöse a tiszai hajók.

Tüzeket raknak az égi tanyák,
Hallgatják halkán a harmonikát.

Magam a parton egymagam vagyok,
Tiszai hajók, néma társatok!

Ma nem üzennek hívó távolok,
Ma kikötöttünk itthon, álmodók!

- Juhász Gyula *tájleíró költeménye* milyen tájat idéz fel a képzeletünkben?
  - Beszélgétek meg, miért találó a napszakot megjelenítő megszemélyesítés a vers első két sorában! Milyen összefüggés születik „a nagy, barna pók” és a mozdulatlan hajók képe között?
  - „Fordítsátok le” a köznapi nyelv kifejezéseire a falusi este színeit, fényeit idéző megszemélyesítéseket! Beszélgétek meg, hogy milyen jelentéstopplettel gazdagít bennünket a költői nyelv, amit a köznapi szóhasználat nem tud kifejezni!

A képen megjelenő táj hangulata miben hasonlít, miben különbözik a versétől?

- Most figyelj meg, hogyan teljesíti be a költemény a címnek azt az ígéretét, hogy a tiszai csöndet fogja „megszólaltatni”! Melyek azok a sorok, amelyek mind tartalmukkal, mind hangzásukkal hallgatást sugallnak? És melyek azok, amelyek az esti csöndben felhangzó hangokat, a Tisza-parti tájban lüktető életjeleket idézik?
- A táj hangulata elárul valamit a lírai én hangulatáról, lelkiállapotáról. Az alábbiak közül te melyiket/melyeket gondoldod találónak? Választásaidat a szöveg alapján indokold!

- ✦ egyedüllét, magány
- ✦ álmodozás, vágyakozás
- ✦ nyugalom, békesség
- ✦ tétlenség
- ✦ nyugtalanság, zaklatottság
- ✦ megnyugvás az együtt létben

- Melyik a versnek az a metaforája, amellyel a lírai én önmaga helyzetét is jellemzi?
  - A leírás során milyen tájjeleket láttatnak, keltenek életre a szöveg metaforái, megszemélyesítései? Melyik milyen részlettel egészíti ki a tiszai táj látványát? Hogyan tükröződnek egymásban a földi és az égi világ képei? Kövesd nyomon a fönt és a lent, az ég és a föld között járó fények és hangok útját!
  - A tiszai hajók többszöri ismétlése kulcsfontosságúvá teszi a kifejezést. Miért lehet ennyire lényeges? Milyen érzések, vágyak jelenlétét sejteti?

- Hallgasd a verssorok ritmusából és a sorvégek összecsengéséből eredő verszenét! Figyeld meg, hogyan érzékelteti ez a „muzsika” azt a hangulati kettősséget, amelyet a képek is kifejeznek!
- Hallgassátok meg John Cage: *Dream* című zongoradarabját! A zongorán egyszerre sok hang, szólam szólaltatható meg, ám ebben a darabban többnyire egy hangfűzér hallatszik. Milyen hangulatot kelt ez benned?
  - Találsz-e hasonlóságokat a *Tiszai csönd* és a zongoradarab hangulata között? Hát különbségeket?
- Képzeld el, hogy az egyik tiszai hajón ülsz, majd készíts leírást a parti látványról! Válassz egy nézőpontot, amelyet leírásodban követsz! Figyelj a tájjelekre, színekre, hangokra!

- Figyeld meg, minek a hiánya jelenik meg az alábbi idézetekben a tiszai csönd kifejeződéseként?
    - „Nem mozdulnak a tiszai hajók.”
    - „Magam a parton egymagam vagyok”
    - „Tiszai hajók, néma társatok!”
    - „Ma nem üzennek hívó távolok”
  - Csoportosítsd a fenti idézeteket aszerint, hogy a bennük megjelenő hiányt a *nem* szóval vagy más módon fejezik ki!
    - ✦ Valaminek a hiányát a *nem* szóval kifejező sorok száma:
    - ✦ Valaminek a hiányát más módon kifejező sorok száma:
  - A verssorokkal azonos vagy ellentétes jelentése van az alábbi mondatoknak? Mely szavak alapján tudtad ezt eldönteni?
    - A tiszai hajók nem mozdulatlanok.
    - Én a parton nem vagyok társak nélkül.
    - Tiszai hajók, nem vagyok szótlán társatok!
    - Ma nem mulasztanak el üzeni a hívó távolok.

- Válaszolj a jobb oldali oszlop kérdéseire igennel vagy nemmel a bal oldali oszlopban megjelenő mondatok jelentése alapján!

Senki nem tiltja meg, hogy kiabálj.	Szabad kiabálnod?
Nem azt mondom, hogy az elefántok kiirtása nem lenne jó megoldás.	Védem az elefántokat?
Nem valószínű, hogy elutasítják az ajánlatodat.	Valószínűnek tartom, hogy elfogadják az ajánlatodat?
Lehetetlen, hogy Péter ne szavazzon az új törvény ellen.	Szerintem megszavazza Péter az új törvényt?
Ostobaság nem belátni, hogy osztályfelelős nélkül nem sikerül döntést hozni.	Szükség van osztályfelelősre a döntéshozáshoz?

- Mely szavakat kellett figyelembe vened, ha jól akartál válaszolni a kérdésre?

3 Válaszolj a kérdésekre minden megadott mondatsor esetében!

Az alábbi mondatok közül melyik jelenti azt, hogy NEM ismerheted a dalt?

1. Biztos, hogy ismered ezt a dalt.
2. Nem biztos, hogy ismered ezt a dalt.
3. Biztos, hogy nem ismered ezt a dalt.
4. Nem biztos, hogy nem ismered ezt a dalt.

Melyik mondat jelenti, hogy számítottam az érkezésedre?

1. Tudtam, hogy eljössz.
2. Tudtam, hogy nem jössz el.
3. Nem tudtam, hogy eljössz.
4. Nem tudtam, hogy nem jössz el.

Melyik mondat tiltja meg, hogy édességet adj a rád bízott gyerekeknek?

1. Fontos, hogy adj neki édességet.
2. Fontos, hogy ne adj neki édességet.
3. Nem fontos, hogy édességet adj neki.
4. Nem fontos, hogy ne adj neki édességet.

Melyik mondat jelenti azt, hogy bánom, hogy bevettelek a zenekaromba dobosnak?

1. Mondtad, hogy tudsz dobolni.
2. Mondtad, hogy nem tudsz dobolni.
3. Nem mondtad, hogy tudsz dobolni.
4. Nem mondtad, hogy nem tudsz dobolni.

Olvassunk együtt!

1 Berg Judit *Alma* című regényében a játszótéren időző osztálytársakat már a regény elején különös dolog lepi meg, saját világukból átkerülnek egy másikba. Milyen változások utalnak erre?

– Gyerünk a buszmegállóba! – ordította Drifter, mert az volt a legközelebbi fedett hely a környéken. A négy gyerek Drifter vezetésével végigrohant egy ösvényen, és máris megérkeztek a park szélén húzódó autóúthoz. Már csak a zebrán kellett átvágniuk, hogy bejussanak a túloldali buszmegálló védelmébe. Igaz, sokan kerestek ott menedéket, de a szakadó eső és csapkodó villámok közepette ostobaság lett volna a nyílt utcán továbbfutni.

A zivatar olyan erősen tombolt, hogy a zebra csíkjai szinte összemosódtak a gyerekek szeme előtt. Drifter például határozottan úgy látta, mintha a fekete-fehér csíkok egy pillanatra egymásba csúsztak volna, fekete-fehér kockás mintát rajzolva ki az aszfalton. De nem foglalkozott a jelenséggel, csak a buszmegállót akarta végre elérni. Alma, Félix és Bella a nyomában loholt. Ám mielőtt elérték volna a túloldalt, mind a négyen megtorpantak.

Valami felfoghatatlanul furcsa dolog történt, olyan furcsa és elképesztő, ami az úttest közepén a tomboló viharban is megállásra készítette őket. A zebra közepére érve ugyanis hirtelen megszűnt a szél, elállt az eső, de eltűnt maga az úttest, a túloldali ház és a zebra is. A négy döbbszögletű gyerek egy teljesen ismeretlen, sosem látott vidéken találta magát, ahol se buszmegálló, se város, se útjelző tábla nem mutatott irányt.

Hökkenetén állt a négy gyerek. A nagyvárosi utca és az őrjöngő zivatar helyett napsütötte, selymes fűvű rétet láttak; semmivé foszlottak a házak, a villanyoszlopok és a betonjárda, de

nyoma veszett az eső elől menekülő tömegnek és az ablaktörőkkel vadul csapkodó autóknak is. Langyos, kora nyári szellő fújdogált, körülöttük kisebb facsoportok, bokrok susogtak békésen. Egyedül a távoli lankákon sarjádó vetés és a domboldalban legelésző állatok utaltak emberek közelségére.

Ám hiába ragyogott a nap az andalítóan szép táj fölött, négyük szívében jeges rémület költözött. Az első percben szinte mozdulatlanul dermedtek, mintha attól félnének, hogy a következő elhibázott lépésük újabb helyszínváltozást idézhetne elő.

2 A valóságos és a képzeletbeli világ elemei keverednek a fenti szövegben. T-táblázatban hasonlítsd össze azt a világot, ahonnan indultak a gyerekek és azt, ahová érkeztek!

3 Van valami arra utaló jel, hogy ez nem egy egyszerű utazás volt, hanem egy időutazás?

4 Kívülállóként melyik táj vonzóbb számodra? Miért?

5 A regény folytatásában Katalina segítségével ismerik meg a gyerekek azt a helyet, ahová érkeztek. Foglald össze néhány mondatban, hogy milyen különbségek ébresztették rá Almáékat arra, hogy ők egy más korba kerültek időutazásuk során!

6 Keresd ki a regény utolsó fejezetéből azokat a tényeket, amelyek arra utalnak, hogy a gyerekek időutazása közben valódi világukban, illetve a Sakkbirodalomban mennyi idő telt el!

7 Sorolj fel példákat más olvasmányaidból (pl. általad olvasott mesékből vagy regényekből) hasonló időutazásra!

ÉRTÉKELÉSI FELADATOK

Székesfehérvár belvárosában, a Kossuth utcában különleges látványossággal találkozhatnak az arra járók – Óramúzeumának homlokzatát órajáték díszíti. Az órajáték nemcsak az időmérés eszköze, hanem egy zenélő, figurákat bemutató szerkezet.

Az órajáték figurái a magyar történelem olyan királyi személyiségeit ábrázolják, akiknek nevéhez legendák fűződnek: a harsonás, Szent István király és Imre herceg, Szent László király, Szent Erzsébet és Szent Margit, Mátyás király és Beatrix királyné. A történelmi alakok először délelőtt tíz órakor jelennek meg zenei kísérettel, majd a város templomaiban egyszerre megkonduló déli harangszó után ismét láthatjuk őket. Ezt követően kétóránként, délután kettő, négy és hat órakor vonulnak fel a királyi alakok. A harangjáték zenéje az *Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga* című népének, mely István királyhoz fűződik, és egy középkori dallam, az *O Pastor aeternae*.

KITALÁLT VILÁGAINK

Az óramű számlapja különleges, 24 órás beosztású. A világos alapon lévő számok a nappali órákat, a sötét alapon lévők az esti és éjszakai órákat mutatják. A 12 hónap nevét felsoroló körívhez kapcsolódik a csillagterképeket ábrázoló tárcsa. Ez havonta fordulva a megfelelő ábrát a hónap nevéhez igazítja, így egy év alatt fordul körbe a számlapon.

(Órajáték. turizmus.szekesfehervar.hu)

- Hol található a képen látható órajáték?
- Sorolj fel öt történelmi személyiséget, akiknek a figurája az órajátékban megjelenik!
- Az alábbi kijelentésekről állapítsd meg, hogy igazak (I) vagy hamisak (H) a szöveg alapján! Karikázd be a megfelelő betűjelet!

A városban sorra kondulnak meg délben a harangok.	I	H
A történelmi alakok egész nap kétóránként jelennek meg a kis ablakban.	I	H
Harangjáték kíséri a figurák felvonulását.	I	H
Az <i>Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga</i> Szent László királyhoz fűződik.	I	H

- Mit jelent az, hogy 24 órás beosztású az órajáték időmérő szerkezete? Írd ki a helyes válasz számát!
  - 24 darab kis órácskát tartalmaz.
  - A napnak mind a 24 órája megjelenik a számlapon, nemcsak 12.
  - Digitális kijelzője van az órának.

- Mit ábrázol az óra számlapja?

- Sorold fel három bizonyítékát annak, hogy az órajáték egy különleges szerkezet!

- Keress még három olyan várost, ahol van órajáték! Nézz utána, hogy milyen figurák jelennek meg azokon! Jegyezd le azt is, hogy milyen zene kíséri a figurák megjelenését!
  - Írj élménybeszámolót! Mesélj arról a napodról, amelyen ellátogattál valamelyik órajátékhoz! Az események élményszerű bemutatása mellett figyelj az igealakok helyesírására is!

Verseket, novellákat, regényeket, képregényeket olvasunk, szappanoperákat, sorozatokat, filmeket, animációs filmeket nézünk, társasjátékozunk és fantáziálunk minden nap. Mi a közös ezekben a tevékenységekben? Mind fiktív, kitalált világokba kalauzol el minket.

Látszólag érthetetlen, hogy képzelt világok létrehozása és befogadása hogyan lehetett hasznos az ember számára. Mégis minden emberi közösségre jellemző.

Történetek mindenütt felbukkannak, ahol az ember is: az emberek minden kultúrában idejük nagy részét történetek hallgatásával és mesélésével, képzeletbeli szerepek eljátszásával és kitalált világokról való töprengéssel töltik. Csak míg a dél-amerikai őserdőben esténként az idősök meséjét hallgatják, addig nálunk a kereskedelmi tévécsatornák mesélnek Berényi Miki legújabb kalandjairól, vagy elszánt rajongók vitáznak egymással a fórumokon, hogy eldöntsék: Goku vagy Superman az erősebb?

Az embert leszámítva, az élőlények csupán az itt és most világával rendelkeznek. Az ember viszont a képzelet és a történetek segítségével korlátlan „tapasztalatot” képes gyűjteni. Képzeld el, hogy sétálsz egy erdőben, és egyszer csak egy medve áll előttünk. Noha soha nem történt ilyen velünk (szerencsés esetben), képzeletünkben meg tudjuk teremteni és egyben át is tudjuk élni az élményt. Folytatásként végtelen számú történetet és végkifejletet tudunk megalkotni és egyben „megtapasztalni”. Minden, amit elképzelünk, el is raktározódik az elménkben lehetséges cselekvési programként. Tehát egy, az elképzelthez hasonló, valóságos helyzetben már rendelkezésünkre áll. A tudásnak, a tapasztalatnak és a cselekvési programoknak ez a fajta együttese olyan páratlan rugalmasságot teremt az emberi faj számára, amivel semmilyen más faj nem rendelkezik.

Ezt a képességet a mindennapokban is használhatjuk: kipróbálhatjuk a szituációkat, mielőtt belekerülnénk. Pl. elképzelhetünk egy állásinterjút, felvételit, vizsgát, randit – lefuttathatjuk a lehetséges eseményeket, gondolatkísérleteket végezhetünk, amelyek felkészíthetnek a valódi helyzetekre.

(Dóczy Attila: *Miért töltjük az időnket kitalált világokban?* c. cikke nyomán)

- Mit jelent a szöveg alapján a fikció? Írd ki a helyes válasz számát!

- számítógépes játékok összessége
- kitalált, elképzelt helyzetek
- az ember számára érthetetlen jelenségek

- Milyen példákkal bizonyítja a szöveg írója, hogy a történetek mindenütt előfordulnak?

3 Az alábbi kijelentésekről a szöveg alapján dönts el, hogy igazak (I) vagy hamisak (H)!

Az összes élőlény az itt és most világával rendelkezik.	I	H
Amit elképzelünk, azt át tudjuk élni, végtelen számú folytatását tudjuk megalkotni.	I	H
Amit elképzelünk, az elraktározódik az elménkben, így bármikor a rendelkezésünkre áll.	I	H
A kitalált történetek nem segítenek a mindennapi életünkben.	I	H

4 Válassz az alábbi szituációk közül, használd a képzeleted, találd ki lehetséges cselekvési programokat! Egy helyzethez több lehetséges történetet is írhatasz.

Mi történe, ha...

- ♦ te nyernéd a lottó főnyereményét?
- ♦ ha találkoznál a kedvenc színészeddel, énekeseddel?
- ♦ ha egy órán neked kellene helyettesítened a tanárt?
- ♦ ha te nyernéd a versenyt a kedvenc sportágadban?

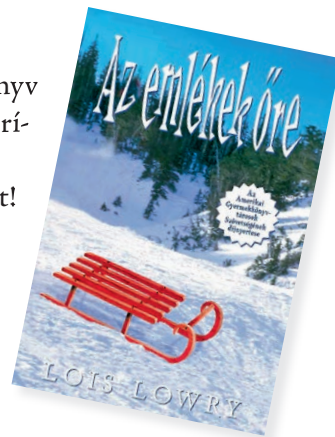
Sokféle módon teremthetünk világot a képzeletünkben vagy a valóságban. Ezeket képekben vagy a nyelv által hozzuk létre. Néha csak pillanatnyi világok ezek, míg megfogalmazunk egy vágyat (*Szeretnék elutazni egy szigetre!*), mérlegelünk egy lehetőséget (*Ha sikerül pénzt keressek a nyáron, veszek egy biciklit.*) vagy akaratumkat érvényesítjük (*Azonnal add ide a füzetem!*).

Az irodalom is nyelvvel teremt világokat. Lois Lowry *Az emlékek őre* című ifjúsági regényében egy tökéletesnek látszó világot alkot meg és mutat be. Olyan világot, amelyben szigorú szabályok vonatkoznak a születésre, napirendre, családra vagy az évente kapható ajándékokra. Nincsen éhezés, erőszak, de nincsenek emlékek sem. Látszólag mindenki boldog. Azonban ahogy Jonas, a főhős ismerkedni kezd a régmúlt emlékeivel, ennek a rendezett világnak az árnyoldalai is felszínre kerülnek.

Tudtad? Az utópia egy tökéleteshez közel álló, eszményi társadalmat bemutató mű. Ezeknek a társadalmaknak a kialakulására jellemző, hogy elzárt helyeken, szigeteken vagy a jövőben jelennek meg. A jelenleginél rosszabb társadalmi képet bemutató szöveget disztópiának (negatív vagy ellenutópiának) nevezzük.

Jonathan Swift *Gulliver utazásai*, Jókai Mór *A jövő század regénye* utópiát, George Orwell 1984, Karinthy Frigyes *Utazás Faremidóba* című regényei ellenutópiát mutatnak be. Filmrendezőket is megihletett az eszményi társadalom gondolata. A *Zootopia* (olvasd: zú'topia) című rajzfilm (magyar címe: **Zoopolisz**) is egy utópisztikus világot mutat be.

- 1 a. Ha egy regény világába szeretnénk belépni, először a borítóval és a könyv címével találkozunk. Szerinted miért éppen ezt a képet választották borítónak?
b. Milyen más borítót tudnál elképzelni a könyvnek? Készíts rajzot vagy fotót!
- 2 a. Kire vonatkozik a regény címe, *Az emlékek őre*?
b. Mi a feladata az emlékek őrének?
c. A mi világunkban kik és/vagy mik az emlékek őrei?

- 3 a. A könyv eredeti címe: *The Giver*. Nézz utána angol-magyar szótárban, hogy mit jelent ez a szó!
b. Lois Lowry így beszél a címszereplőről: „(...) tudást, történelmet, emlékeket, színeket, fájdalmat, nevetést, szeretetet és igazságot ad át a fiúnak. Minden alkalommal, amikor egy könyvet adsz egy gyerek kezébe, ugyanezt teszed. Minden alkalommal, amikor egy gyerek kinyit egy könyvet, közelebb kerül a kapuhoz, amely elválasztja őt a Másholtól. Választási lehetőséget kap, szabadságot kap.” Az idézet alapján mivel tudnád még kiegészíteni a *giver* szó jelentését?

- 1 a. Tedd sorba a regény cselekményvázlatának részeit! Írd le a kapott számsort!
1. Gabe Jonas családtagjához kerül.
2. Jonas apja közli a családdal, hogy Gabe-et el kell bocsátaniuk, mert nem alussza át az éjszakát.
3. Jonas kételkedni kezd a közösségi telep törvényeiben.
4. Jonas megkezd a kiképzést, hogy ő lehessen az emlékek őrzője.
5. Jonas megszökik Gabe-bel a közösségi telepről, eljutnak egy más világba.
6. Jonas megtudja, hogy mi az elbocsátás.
7. Jonast választják az emlékek őrzőjének.
8. Kellemes és kellemetlen emlékeket egyaránt mutat Jonasnak az Örökítő.
9. Megismerjük Jonast, családegységét, félelmét a Tizenkettesek Ceremóniájával kapcsolatban.
b. A fenti vázlatban jelöld be az elbeszélő művek cselekményszerkezetének mozzanatait!
c. Milyen kérdések születtek benned a regény befejezésével kapcsolatban?
- 2 a. A regény cselekménye a közösségi telepen játszódik. A 4. fejezet leírása alapján készíts bemutató szöveget erről a helyről esetleges turisták számára! Ha készen vagy, rajzold is le a telepet!
b. Miért fontosak a következő helyszínek: Dajkálóközpont, Gyűlések Háza, Öregek Háza, Hátsó szárny?
- 3 Mit tudunk meg a regényben a Másholtról? Hol van? A neve is mutatja, más mint a közösségi telep. Miben tér el attól?
- 4 a. A regény cselekménye decembertől decemberig játszódik. Miért olyan fontos a közösség életében a december?
b. Mit tudunk meg a szereplők életkoráról? Mit árul el ez a közösség időfelfogásáról?
c. Milyen emlékekkel rendelkeznek a közösségi telep lakói? Milyen emlékeket „kap” Jonas az örökítőtől?
- 5 Dolgozzatok csoportban! Készítsétek el a regény idődiagramját! Keressetek megfelelő idézetet a regényből a fontosabb események mellé, készítsétek rajzokat! Mutassátok be egymásnak az elkészült diagramokat!
- 6 a. Miben különbözik Jonas világa és az, amelyet a kapott emlékekben lát?
b. T-táblázat segítségével hasonlítsd össze Jonas világának jó és rossz oldalát!
- 7 Jonas világa sokban különbözik a miénktől is. A következő szempontok alapján hasonlítsd össze a két világot: család, iskola, munka, játék, természet, éghajlat, közlekedés!

idődiagram: egy idővonal, amin megjelennek a regény fontosabb eseményei időrendben

- 8 a. Milyen lenne az életed Jonas világában?
 b. Miről kellene lemondanod, ha odaköltöznél? Mihez tudnál a legnehezebben alkalmazkodni? Mit gondolsz, milyen foglalkozást osztanának neked?
- 9 Az iskolátok egyik osztálya látogatást tett a közösségi telepen. Készíts útkról beszámolót az iskola-
 újság számára!

EGY LEHETSÉGES VILÁG

- 1 Egyetértetek az alábbi kijelentéssel? Vitassátok meg!
 Egy világ működéséhez szabályokra van szükség.
- 2 a. Világunkban többféle szabállyal találkozhatunk. Egyeseket mi, emberek alkotunk, például azért, hogy próbáljunk rendet tartani a társadalomban. Megszabhatjuk, mit szabad, mit nem szabad, és büntethetjük a kihágásokat. Ilyen szabályok gyűjteménye a KRESZ, a törvénykönyvek vagy akár a helyesírási szabályzat is. Vannak azonban olyan dolgok is a világban, amelyekben szabályosságot, törvényszerűséget látunk, noha nem mi, emberek írjuk elő, hogy ez így legyen. Ilyen szabályosság pl. a napszakok váltakozása, a tehetetlenség törvénye a fizikában, és ilyenek a nyelvi szabályok is (például az, hogy a magyarban mondhatunk csak annyit: *Indulok, nem muszáj azt is hozzátenni: én; az angolban viszont kötelező az én egy ilyen mondatban*). Adj további példát a két különböző szabálytípusra!
 b. Mondj példát olyan szabályra, amit meg lehet szegni! A fenti két szabálytípus melyikében lehetnek ilyenek?
- 3 A családokban is vannak szabályok. Ezek alapján melyek az otthoni kötelességeid? Mi az, amit, bár nem szabályos, mégis megengednek néha neked a szüleid?

JONAS AZ EMLÉKEK ŐRZŐJE

- Minden nap tanítás után menj egyenesen az Öregek Háza mögötti Hátsó szárnyba, és jelentkezz a recepciósnál.
- A napi kiképzés után menj egyenesen haza.
- A tapintatosságot előíró szabály mostantól nem vonatkozik rád. Tetszésed szerint bárkitől bármit kérdezhetsz, és kérdéseidre választ is fogsz kapni.
- Kiképzésedről a közösség egyetlen tagjával, még gondviselőiddel vagy a döntéshozókkal se beszélj.
- Mostantól nem számolhatsz be az álmaidról.
- Gyógykezelést ezentúl csak a kiképzéstől független betegség vagy sérülés esetén igényelj.
- Nem kérvényezheted az elbocsátásodat.
- Hazudhatsz.

Jonas elszorult szívvel meredt az utasításokra. El kell veszítenie összes barátját? Nem vehet részt többé az önfelelt labdázásokban, a folyóparti biciklizésekben? Ezek voltak a jókedv, a boldogság forrásai számára. Egyik napról a másikra le kell mondania róluk? Nem az döbentette meg, hogy előírják, mikor és hova menjen szakmai kiképzésre – ilyen utasításokat minden tizenkettes kapott –, hanem az, hogy az új napirend látszólag egyetlen szabadon eltölthető, kikapcsolódásra szánt órát sem biztosított számára.

A tapintatosság szabálya alól való mentesülés megriasztotta. Mikor azonban még egyszer elolvasta a hármast, rájött, hogy az nem kötelezi őt tapintatlanságra, csupán a tilalmat oldja fel. Biztos volt benne, hogy nem fog élni a felkínált lehetőséggel. Mint a közösség minden tagjának, neki is a vérében volt az udvarias tartózkodás, s még a gondolattól is elborzadt, hogy tolatkodó kérdést tegyen fel egy polgártársának, szóba hozzon olyasmit, ami kínos lehet az illető számára.

Az álombeszámolón való részvétel tilalma nem zavarta. Olyan ritkán álmodott, hogy az efféle beszámoló amúgy is nehezebbre esett, s csak örült, hogy a jövőben mentesül e kötelezettség alól. Csak azon tűnődött el egy percre, hogy mit mond majd a családjának a reggeli étkezésen, ha esetleg mégis álmodik. Mondja akkor is azt, amit egyébként szinte minden reggel: hogy nem álmodott? Az hazugság lenne. Viszont az utolsó szabály szerint... Nem, az utolsó szabályon egyelőre még nem volt kedve elgondolkodni.

A gyógykezelés korlátozása nyugtalansággal töltötte el.

Gyógyszereket minden polgár kaphatott, még a gyerekek is kérhettek gondviselőiktől. Mikor becsípte az ajtó az ujját, ő is a hangszóró felé kiáltott, így értesítve anyját, aki azonnal bejelentette az igényt. A fájdalomszüntető gyógyszert késlekedés nélkül házhoz szállították. Ő bevette, mire a hasogató fájdalom nyomban tompa lüktetéssé szelídült, s ő ma már csak ezt a lüktetést tudta felidézni az egész élményből.

A hatodik szabályt újraolvassa rájött, hogy az ujjbecsípés a „kiképzéstől független” kategóriába sorolható. Ha tehát újra ilyesmi történne vele – szinte biztosra vette, hogy nem fog, mert azóta nagyon óvatosan bánt a nehéz ajtókkal! –, akkor a jövőben is igényelhet gyógykezelést.

A tableta, amit reggelenként bevett, szintén független volt a kiképzéstől. Azt tehát a jövőben is szedni fogja.

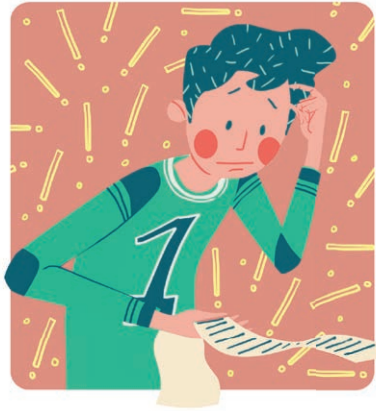
Szorongva gondolt azonban a beígért nagy fájdalomra. Arra, amiről az előljáró a kiképzése kapcsán beszélt, s amire a „leírhatatlan” jelzöt használta.

Jonas elszorult torokkal nyelt egyet. Próbálta elképzelni, milyen lesz, milyen lehet az a bizonyos fájdalom, amire nem kaphat majd gyógyszert. De hiába igyekezett, képzelete túl szegénynek bizonyult.

A hetes számú szabály teljesen hidegen hagyta. Még csak lehetőségként sem merült fel benne soha, hogy az elbocsátását kérje.

Jonas összeszedte magát, és újra elolvasta a nyolcadik szabályt. Kora gyermekkorában, első tétován kiejtett szavai óta azt tanították neki, hogy soha ne hazudjon. Az igazmondás a helyes és pontos nyelvhasználat részének minősült. Egyszer, négyes korában a déli étkezés előtt ezt mondta csoporttársainak: „Mindjárt éhen halok.”

Azonnal félrehívták, és meg kellett hallgatnia egy szigorú hangú kiselőadást a helyes szóválasztásról. Nem fog éhen halni, mondták. Csupán *éhes*. A közösségben még senki nem halt éhen, és nem is fog soha senki éhen halni. Aki azt mondja, mindjárt éhen hal, az hazudik.

Természetesen nem szándékosan teszi, de precíz nyelvhasználattal pontosan az ilyen akaratlan hazugságok válnak elkerülhetővé.

Megértette? – kérdezték. És Jonas megértette.

Egyetlen olyan esetre sem emlékezett, amikor elfogta volna a kísértés, hogy hazudjon. Asher soha nem hazudik. Lily soha nem hazudik. Apa és Anya soha nem hazudnak. Senki nem hazudik. Hacsak...

Egy egészen új, elképesztő lehetőség merült fel benne. Mi van, ha nemcsak az ő, de mások – *felnöttek* – új tizenkettesként kapott instrukciói között is szerepel a döbbenetes mondat?

Mi van, ha mindegyikkkel közölték, hogy *hazudhatnak*.

- Jonas többször elolvasta a szabályokat. Először csak átfutott rajtuk. Amikor azonban elidőzött az utasításokon, különböző érzelmek kerítették hatalmukba. Nevezd meg ezeket az érzelmeket!
  - A részletben szereplő szabályokat Jonas a Tizenkettesek Ceremóniáján kapta. Melyek fogják szerepeltetni megváltoztatni az életét? Hogyan? Melyek nem?
  - Az elbeszélő segítségével betekintést nyerünk Jonas gondolataiba! Képzeld magad Jonas helyébe, szólaltasd meg a belső hangját!

Tudtad? Számos közösségben a felnőtté válást különböző beavatási szertartások kísérik. A természeti népeknél a közösség ifjú tagjai áldozatot mutatnak be, hogy a csoport teljes jogú tagjai, felnöttek legyenek. Ezeknek a szertartásoknak a keretében gyakran ejtenek sebeket (pl. hegtetoválas) vagy csonkítják meg a beavatandót (pl. a haját meghatározott mintázatúra vágják). Ezekkel a jelekkel is megerősítik, hogy az ifjú ezentúl a közösség felnőtt tagjainak kijáró jogokkal és kötelességekkel rendelkezik.

A mi kultúránkban az iskolai szalagavató ünnepség (maturandus) keretében nyilvánítják felnőttnek a tizenketteses diákokat. A felnöttekkel való koccintás jelképezi, hogy immár a közösség felnőtt tagjaivá váltak.

- Jonas világában 12 éven keresztül a gyerekek fokozatosan válnak a felnőtt közösség tagjaivá. Mind-egyik ceremónia egy lépéssel közelebb viszi őket a felnőtté váláshoz. Olvasd újra a regény 6–8. fejezetét! Foglald össze, mi történik az egyes ceremóniákon!
  - A Tizenkettesek Ceremóniája után Jonas a közösségi telep teljes jogú tagjává válik. Azonban felnőtté válásának nehézségeivel még ezután szembesül. Milyen akadályokat kell leküzdenie?
- Keressétek ki a 8. fejezetből azt a részt, amelyben az előljáró Jonast jellemzi! A fenti részletben Jonas ezeknek a jellemvonásoknak megfelelően viselkedik-e?
  - Jonas belső tulajdonságaival, jellemének alakulásával gyakran találkozhatasz a regényben. Milyen külső tulajdonságait ismerhetted meg?
  - Jonasnak különleges szeme van, különbözik ebben a közösségi telep legtöbb lakójától. Mit sejtet Jonas jövőjére nézve ez?

- Az emlékek új ismereteket adtak Jonasnak. Kétkedni kezdett abban a világban, amelynek szabályait addig oly egyértelműnek érezte. Melyik az a pont, amikor már nem akar a telep közösségéhez tartozni?
  - Gyáva vagy bátor volt Jonas, hogy elhagyta a közösségét? Vitassátok meg!
  - A 4. fejezetben megismerkedhettél Toldi Miklóssal, a nagy erejű hőssel, láthattad Nemecek példáján, hogy hétköznapi emberek is hőssé válhatnak. Jonast hősnek tartod-e? Ha igen, miért, ha nem, miért nem?
  - Összegezd mindazt, amit megtudtál Jonasról, készítsd el a jellemzését!

HOGYAN TEREMTÜNK VILÁGOT?

Az emlékek őrzőjének megfogalmazott szabályok egy olyan világra utalnak, amely nem része a Jonas által ismert valóságnak. Egy lehetséges jövőbeli világot vetítenek előre: olyat, amelyben számtalan, egyelőre elképzelhetetlen dologgal találkozhat majd a fiú.

- Figyeld meg az emlékek őrzőjére vonatkozó szabályokat! Lefektetett vagy feltárandó szabályok ezek?
  - Írd ki a szabályokból az arra utaló szavakat, hogy az olvasás pillanatában Jonas világában nem áll fenn az, amiről a szabály beszél!
- Melyek azok az előírások, amelyek kötelezik valamire Jonast (kötelességek), melyek engedélyeznek neki valamit (jogok)?

Az őrző kötelességeiAz őrző jogai
  - Milyen különbség van jog és kötelesség között? Írj 3-3 példát az iskolátokba járó diákok jogaira és kötelességeire!
- Mely szabályok nem zavarják, és mely szabályok rémítik meg Jonast?
  - Milyen lehetséges helyzeteket gondol végig Jonas az 5., 6., 7. és 8. szabály kapcsán? Mit érez ezekkel a lehetőségekkel kapcsolatban?

- Képzeld magad Jonas helyébe! Mire gondolhatott, amikor elindult a Máshol felé? Egészítsd ki Jonas nevében a következő mondatokat:
Lehet szó arról, hogy...
Azt szeretném/arra vágyom, hogy...
Szörnyű lenne, ha...
  - Milyen más lehetőségei vannak Jonasnak, amikor eldönti, hogy nem él tovább abban a világban, amelyben felnőtt? Te mit tennél a helyében?

Sokszor arra használjuk a nyelvet, hogy más számára hozzáférhetővé tegyük azt, amit tudunk vagy megtapasztalunk. Elmondhatjuk például, hogy fáj a fejem, hogy ma kedd van, vagy hogy az a kanapé, amit a boltban láttunk, zöld. Máskor olyasmiről beszélünk, amit vélünk (*Talán a másik fiókban van.*), sejtünk (*Már otthon lehet.*), elképzelhetőnek tartunk (*Megharagudhatott rám.*), amitől félünk (*Csak ne-hogy essen holnap!*), amit szeretnénk (*Bárcsak havazna!*), amit tervezünk (*Este kivasalom az inged.*), ami várható (*Be fog sötétedni.*), ami megtörténhet (*Nem jól áll ott az a cserép, le fog esni.*), amit el akarunk érni (*Menj ki innen!*), és még számtalan egyébéről. Ez csupa olyan „világ”, amit nyelvi eszközökkel teremtünk, hozunk létre, és – mint vetítövásznonra a filmet – „felvetítünk” a beszéd-társ/olvasó számára. A használt nyelvi eszközök mindig elárulják neki, hogy ezek csak „felvetített”, lehetséges világok.

- 1 Az alábbi mondatokban melyik szó vagy szórész utal arra, hogy a mondat nem a beszélő valóságát írja le, hanem egy lehetséges világra vonatkozik?
1. A bozótban medvével is találkozhatunk.
  2. Talán már hazaértek a többiek.
  3. Kérjük, kapcsolják ki mobiltelefonjaikat!
  4. Fel kell lázadnotok az elnyomás ellen.
  5. Ha ezen a pályán rendeznék a versenyt, akkor te nyernél.
  6. Kaphatnék egy pohár vizet?

- 2 Illeszd be sorra az alábbi szavakat a mondatba, majd folytasd a mondatot a jelentésnek megfelelően!
kell, lehet, kellene, szeretne, akar, próbál, tud, szabad, tilos, kénytelen, képes, érdemes, ajánlatos, muszáj, lehetetlen

Itt _____ táncolni, mert _____.

- 3 a. Mikor vagy hol használunk ilyen táblákat/képeket? Miért nem szöveget használunk helyettük?
 Ha szöveg lenne, hogyan hangzana?

- b. Írd meg az egyes táblákhoz tartozó mondatokat, amelyek az alábbi formában kezdődnek!
1. Tilos...
  2. Nem szabad...
  3. Ne ....
- c. Fogalmazd meg a táblák és mondatok alapján, hogy mi a **tiltás**! Milyen nyelvi eszközökkel tudunk tiltást megfogalmazni?
- d. Találj ki egy saját tiltótáblát, amely valamilyen általad kitalált tiltást jelenít meg! Rajzolj, színezz, írd!
- e. Milyen tiltótáblákra lenne szükség Jonas világában? Készíts ilyeneket!

A tiltás negatív előírás, vagyis tiltással azt mondjuk meg, hogy mit **NE** csináljon az, akire a tiltás vonatkozik. Korábban több nyelvi eszközt is láttuk a tiltásnak. Az egyik a *ne* szó, amivel a felszólítást (Pl. *Lépj be!*) tiltássá lehet változtatni (Pl. *Ne lépj be!*). Ezt **tiltósónak** nevezzük, noha nem csak tiltásokban használjuk.

- 4 Mi lehet a beszélő szándéka az alábbi, tiltósót tartalmazó mondatok kimondásával?

1. Ne főzzek neked egy teát?
2. Csak ne eredjen el az eső!
3. Elmondanám, csak ne szólnál folyton közbe!
4. Jaj, csak a náthát ne!
5. Próbáltam úgy rendezni, hogy ne verekedjenek össze a fiúk.
6. Na, ne!
7. Ne haragudj!

- 5 a. Mi jelzi az alábbi mondatokban, hogy a beszélő nem tényközlésnek szánja, hanem egy lehetséges világot villant fel?

1. Egy fiú állítólag megszökött egyszer a Másholba.
2. Valószínűleg elégedetlen volt azzal, ahová beosztották.
3. Elvileg mérnök akart lenni, de higiéniai munkás lett.
4. Tudtommal átúszta a folyót, és azóta nem látta senki.
5. Túlélte remélhetőleg, és most boldog.
6. Szerintem ezt a történetet kitalálta valaki.

- b. Miben különbözik az alábbi mondatpárok jelentése?

1. Jonasnak boldog volt a gyermekora. ✦ Jonasnak tulajdonképpen boldog volt a gyermekora.
2. Színek nélkül nem érdemes élni. ✦ Színek nélkül tényleg nem érdemes élni.
3. Gabe életben fog maradni. ✦ Gabe feltétlenül életben fog maradni.
4. Láttál már havat? ✦ Láttál már havat egyáltalán?
5. Jonas hazudhatott. ✦ Jonas végre hazudhatott.
6. Az emlékek nem vesztek el örökre. ✦ Az emlékek persze nem vesztek el örökre.
7. Jonas eljuthatott a Másholba. ✦ Jonas bizony eljuthatott a Másholba.
8. Fiona nem értett semmit. ✦ Fiona sajnos nem értett semmit.
9. A bölcseknek a legtöbb dologban igazuk volt. ✦ A bölcseknek nyilvánvalóan a legtöbb dologban igazuk volt.

- c. Mit tudunk meg azokból a szavakból, amelyekben különböznek az egyes mondatok?

Az előző feladat mondataiban egy-egy szó árulkodott arról, hogy a beszélő biztos vagy bizonytalan abban, amit mond, fenntartásai vannak-e azzal kapcsolatban, esetleg csodálkozik, vagy örül, netán ellenérzései vannak, nyomatékosítani szeretné a mondottakat, vagy az azokkal kapcsolatos érzelmeiről akar tudósítani. Az ilyen szavakat **módosítószónak** nevezzük.

- 1 a. Az alábbi mondatok mind egy-egy lehetséges világot hoznak létre. Melyik beszédszándék esetében hogyan viszonyul a beszélő a lehetséges világhoz, amelyre a mondata utal? Válassz az alábbi lehetőségek közül!

Jaj, nehogy előjőjön egy patkány!

Na, szedjem össze magam,
és induljak el megjavíttatni a biciklimet.

Szerintem beszélj meg vele a dolgot!

Kapcsold fel a villanyt!

Magyarázd el a feladatot,
hogy én is megértsem!

1. A beszélő a beszédpartnerétől várja el, hogy egy feladat teljesítésével valósítsa meg a beszélő által elvárt világot.
2. A beszélő retteg a lehetséges világtól, amelyet mondatával létrehoz.
3. A beszélő a beszédpartner segítségével szeretne egy olyan világba kerülni, amely jobban megfelel neki.
4. A beszélő beszédpartnerének ötlettel segít olyan világot létrehozni, amely a beszédpartner számára megfelelő.
5. A beszélő saját tetteit tervezi meg, amelyek az általa vágyott lehetséges világ megvalósulását szolgálják.

- b. Folytasd az alábbi mondatokat háromféleképpen úgy, hogy előbb utasítás, majd kérdés, végül pedig tanács legyen belőle! Miben különbözik ez a három beszédszándék?

Pl. Várj...Utasítás: *Várj meg minket kint!* Kérés: *Várj egy kicsit!* Tanács: *Várj türelemmel!*

1. Mondd...
2. Keresd...
3. Menj...

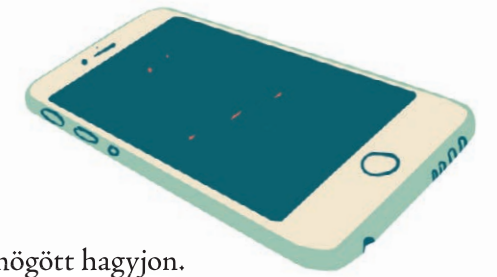
- c. Miben hasonlítanak az alábbi szövegben megjelenő igealakok? Hogyan viszonyul a beszélő a lehetséges világhoz, amelyre a mondata utal? (Segítenek az a. pont válaszlehetőségei.)

Gyere csak! Ül ide, beszéljünk! Mesélj valamit! Nem? Rendben, akkor csináljunk valami mást! Hívjad a barátaidat is, jöjjenek, játszunk valami izgalmasat! Figyeljétek, és tegyétek, amit mondok! Alkossunk két csapatot! Ti álljatok oda, és takarjátok el a szemeteket! Ti pedig induljatok, és bújjatok el!

A fenti feladat mondatai felszólítást, parancsot, utasítást, kérést, figyelmeztetést, tanácsot, buzdítást, bátorítást stb. fejeznek ki, és olyan lehetséges világra utalnak, amelyet a beszélő a beszédpartnerével akar megvalósítani, ezért beleavatkozik a dolgok menetébe, és megmondja neki, mit tegyen. A mondatokban szereplő igealakok (pl. *ülj, beszéljünk, hívjad, jöjjenek, játszunk, tegyétek, alkossunk* stb.) utalnak arra, hogy mit kell tennie a beszédpartnernek ahhoz, hogy a lehetséges világ megvalósuljon. Ezeket az igealakokat **felszólítómód-jeles igealakoknak** nevezzük. Gyakran találkozunk velük felhívás jellegű, úgynevezett felszólító mondatokban. Ilyenek a fenti példák felkiáltójel-végű mondatai, pl. *Mesélj valamit!*

- 2 a. Párosítsd a következő mondatokat a felszólítómód-jeles igealakok azonosságai alapján! A mondatpárok melyik tagja a felszólító mondat? Milyen mondat a másik? Idézd fel, mit tudunk meg tavaly a felszólító mondatokról és a többi mondatfajta sajátosságairól!

1. Énekeljétek jó hangosan!
2. Olyan gyerekekkel barátkozz, akik jó hatással vannak rád!
3. Eszükbe sem jutott, hogy hagyjanak borraivalót?
4. Az a lényeg, hogy mind együtt énekeljétek.
5. A sípszó után hagyjon üzenetet!
6. Beszéljessünk az új bevásárlóközpont építéséről!
7. Hagyjanak mindent a szakemberre!
8. Jonasnak végre lehetősége nyílt arra, hogy mindent maga mögött hagyjon.
9. Ki szabja meg, hogy kivel barátkozz?
10. Azért gyűltünk össze, hogy az új bevásárlóközpont építéséről beszéljessünk.

- b. Fordítsd magyarra az alábbi román mondatpárokat! Miben különböznek példapárok igealakjai a románban? Hát a magyarban?

1. Citește o poezie! Este important să citești cât mai mult.
2. Uită-te la cer! Te-am rugat să nu te uiți după mine.
3. Stați la rând! Prima regulă este să stați în poziție dreaptă.

- 3 Az alábbi mondatpárok első tagja Gyuritól, a másik Gyuszitól származik. Szerinted melyik kijelentés igaz Gyurira és Gyuszira? Indokold a választásodat!

Gyuri mondatai: <i>Mondd hangosabban!</i> <i>Keresd az ágy alatt!</i> <i>Üsd a dobot!</i> <i>Add ide azt a labdát!</i>	Gyuszi mondatai: <i>Mondjad hangosabban!</i> <i>Keressed az ágy alatt!</i> <i>Üssed a dobot!</i> <i>Adjad ide azt a labdát!</i>
--	---

Kijelentések:

1. Gyuri és Gyuszi mondatai páronként egyformák.
2. Gyuri és Gyuszi nem ugyanott élnek, vagy nem ugyanonnan származnak.
3. Gyuri és Gyuszi más-más helyzetben mondták ki a mondatokat.
4. Gyuri és Gyuszi különböző érzelmi állapotban voltak, amikor kimondták a mondataikat.
5. Gyuri és Gyuszi mondatai páronként teljesen mást jelentenek.

- 4 a. Miben különbözik az alábbi mondatpárok jelentése?

Épp ebédelek.	Épp ebédelnék.
Kedvelem a barátaidat.	Kedvelném a barátaidat.
Már egy éve együtt lakunk.	Már egy éve együtt lagnánk.
Megvárlok reggel a kapu előtt.	Megvárnálak reggel a kapu előtt.
Péter soha nem csap be senkit.	Péter soha nem csapna be senkit.

- b. Miben különböznek a mondatpárok igealakjai? Karikázd be a jobb oldali mondatok igealakjainak azt az elemét, amely az összes példában közös!

Az *-n* toldalék, amit a példákban találtatok, úgy alakította át a mondatok jelentését, hogy azok már nem tényközlések, hanem olyan világokról szólnak, amelyek létezhetnek (vagy létezhetek volna), ha ez vagy az a feltétel teljesülne (vagy teljesült volna). Pl. most ugyan nem ebédelek, mert épp idejöttél és fenntartasz, de ha nem zavarnál, ebédelnék, vagyis ha nem zavarnál, akkor létrejöhetne az a világ, amiben éppen ebédelek. Sokszor azzal, hogy ezt a világot előrevetítem, jelzem azt is, hogy szeretném, ha bekövetkezne. Ezt az *-n* toldalékot **feltételesmód-jel**nek nevezik.

5 a. Melyik mondathoz melyik folytatás illik inkább?

A. Átmehetek ma hozzátok beszélgetni, ...
B. Átmennék ma hozzátok beszélgetni, ...
... de nem biztos,
... hogy elengednek a szüleim.
... mert ma nincs edzés.

A. Adhatsz neki kukoricát is, ...
B. Adnál neki kukoricát is, ...
... ez az állat mindenevő.
... ahogy ismerlek,
... csak hogy hízzon gyorsabban.

A. Sütizhetek vacsora előtt, ...
B. Sütiznék vacsora előtt, ...
... csak akkor nem tudok már vacsorázni.
... a nagyit beleegyezett.

A. Most az egyszer itt parkolhat,
B. Most az egyszer itt parkolna,
... de holnap már kerékbilincset kap.
... mert javítják a garázsát.

b. A mondatok közül melyeknél érzed azt, hogy valamilyen engedélyt vagy lehetőséget adott vagy kapott a beszélő?

c. A b. alpontban kiválasztott mondatok igealakjaiban milyen közös elemet fedezel fel?

Ahogy a mondatpárok is mutatták, egy esemény feltételhez kötöttségét az *-n* mellett egy másik toldalékkal is kifejezhetjük. A *-hat/-het*, amit **ható igeképző**nek hívnak, inkább olyankor használatos, ha valami külső feltételtől (pl. mások engedélyétől, beleegyezésétől, szabályoktól, előírásoktól stb.) függ az, hogy létrejöhet-e az a világ, amit a mondat előrevetít.

6 a. Dolgozzatok négyfős csoportokban! Válasszatok az alábbi mondatok közül! Csoporton belül páronként adjatok elő egy olyan jelenetet, amelyben a választott mondat is szerepel!

Várhatnék hétfőig a válaszra.

Megkérdezhetnék engem is.

Kipróbálhatnánk az új hamburgerest.

Levihetnéd a szemetet.

Vehetnétek magatoknak egy új számítógépet.

Megnézhetném az új horrorfilmet.

Elmehetne kéményseprőnek.

b. Beszéljétek meg, hogy milyen különbségek voltak a jelenetek között?

c. Miben különböznek a mondatok igealakja az előző feladat igealakjaitól?

7 a. Sanci tettei melyik párbeszédben függenek valamilyen engedélytől, beleegyezéstől? Mit jelentenek a másik párbeszédben az *elmehetek*, *adhatsz* igék?

– Elmész a boltba?
Elfelejtettem sütőport venni.
– Elmehetek.
– Adjak pénzt fagyira?
– Adhatsz.

– Elmész a boltba?
Elfelejtettem sütőport venni.
– Elmehetek, most már lejárt a meccs.
– Adjak pénzt fagyira?
– Adhatsz, már nem fáj a mandulám.

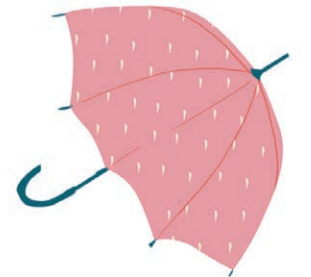
b. Melyik párbeszédet tudnád így folytatni: *Akkor méész vagy sem?*

c. Csoportosítsd az alábbi mondatokat aszerint, hogy külső engedélyt, beleegyezést, szabályt fejeznek-e ki vagy egy lehetőséget?

- Elmúltál tizennyolc, mehatsz sofőrvizsgázni.
- Eshet az eső, viszek esernyőt.
- Most megehetem ezt a kis csokit, az orvos szerint vége a diétámnak.
- Drágulhat még az euró, most még nem kellene eladni.
- Kellhet még ez a blúz, nem ajándékozom el.
- Átjöhetsz délután, nem lesz semmi dolgom.

d. Milyen jelentésbeli különbségek vannak a mondatpárok között?

1. Aludhatott, azért késett.	➤	Végre aludhatott, nem fúrtak a szomszédok.
2. Elromlott az autója, vehet újat.	➤	Vehet új autót, rábólintott a főnök.
3. Megkérdezhetted volna a telefonszámát.	➤	Megkérdezhetted volna, azért van ott, hogy válaszoljon.

8 Szerinted hogy udvariasabb kérni valamit? Számold meg 1-től 5-ig (1-es a legkevésbé udvarias, 5-ös a legudvariasabb), hogy mennyire tartod udvariasnak a mondatokat!

• Kérhetek egy pohár vizet?	• Kérhetnék egy pohár vizet?	• Nem kérhetnék egy pohár vizet?	• Kérnék egy pohár vizet.	• Kérek egy pohár vizet.

Dolgozzatok csoportban! Az alábbi helyesírási összefoglalóhoz készítenek plakátot, amelyet kiragaszthatok az osztályban! Mielőtt nekifogtok, beszéljétek meg:

- hogyan helyezitek el az alábbi információkat a lapon?
- hogyan lesz majd a plakátotok könnyen áttekinthető, érthető a szemlélő számára?
- milyen eszközöket fogtok használni?

- ✓ A felszólító-módjeles alakban, ahol *-j-t* ejtünk, ott *j-t* is írunk (pl. *várj*, *kérj*etek).
- Szintén egy *j-t* írunk a hosszú magánhangzóra végződő igék felszólító-módjeles alakjaiban (pl. *nőjön*, *lőjünk*, *főjenek*, *szőjed* stb.), ha ez nem is mindig talál a kiejtéssel.
- *j-t* írunk továbbá akkor is, amikor *d*-végű, *gy*-végű, *l* vagy *ll*-végű, illetve *n* vagy *ny*-végű igét használunk felszólító-módjeles alakban. Pl. *adjon*, *maradjatok*, *mondjad*; *fogyjon*, *hagyjátok*; *ugráljanak*, *vicceljünk*; *halljuk*, *szálljanak*; *üzenjünk*, *rohanjanak*; *hányja szét*.
- Egyetlen olyan *j*-végű igénk van, amit *ly*-vel írnak. Ennek a felszólító-módjeles alakja is *j*-vel írandó: pl. *folyjanak*.
- ✓ Kettőzött *jj-t* írunk a *jön* (pl. *jöjjön*) és a *-j* végű igék felszólító-módjeles alakjaiban (pl. *búj* – *bújjál*, *fúj* – *fújjon* stb.).

- ✓ Hat ige felszólító-módjeles alakjában írunk *gy*-t (pl. *vegyél, tegyen, legyünk, vigyek, egyetek, igyának*), és van egy, a *hisz* ige, amelynél *-ggy*-t kell írunk (pl. *higgyen, higgyél*).
- ✓ Az *-s, -sz, -dz, -z* végű igék felszólító-módjeles alakját kiejtés szerint írjuk, kettőzve a mássalhangzót jelölő betűt (pl. *mos – mossál, vadász(ik) – vadásszunk, edz – eddzetek, néz – nézzed*).
  - Ugyanígy járunk el az *-st, -szt* végű, a rövid magánhangzó + *-t* végű, illetve *lát, bocsát* igék esetében is: kiejtés szerint írjuk a felszólító-módjeles alakokat (pl. *fest – fessünk, választ – válasszon, ugat – ugassanak, lát – lássunk, bocsát – bocsássatok*).
- ! A hosszú magánhangzó + *-t* és a mássalhangzó + *-t* végű igék felszólító-módjeles alakjaiban *cs*-nek vagy *cs*-nek hallott hangot hagyományosan, *-ts*-nek írjuk (pl. *tanít – tanítsatok, bont – bontsál, üvölt – üvöltsünk*).
- ✓ A beszéd társra utaló felszólító-módjeles alakok hosszabb és rövidebb változatában többnyire egy *-d*-t ejtünk és írunk (*várjad, várd*).
Kivételek:
  - hat ige rövid alakjában *-dd*-t írunk (pl. *vedd, tedd, vidd, edd, idd, hidd*)
  - a hosszú magánhangzóra végződő igék felszólító-módjeles rövid alakja is *-dd*-vel írandó (pl. *lőjed – lödd, nyűjed – nyűdd, rójad – ródd*)
  - a *-d* végű igék rövid felszólító-módjeles alakjában is *-dd* írunk, ahol egyik *d* a szó része (pl. *ad – add, mond – mondd* stb.)
- ✓ A feltételes-módjeles alakokban többnyire *-n* toldalék szerepel (pl. *várnál, kérne*).
Kivétel:
  - hét ige (*vesz, tesz, lesz, visz, eszik, iszik, hisz*), az *-n* végű igék (*ken, fon, jön* stb.) és a *megy*, melyek esetében *-nn*-t írunk (pl. *vennék, tenne, lennének, hinnétek; kenne, fonnátok, jönnének; mennénk*).

Válasszatok egyet a két szöveg közül, majd csoportonként beszéljétek meg a kérdéseket!

1. Mondtam a többieknek, hogy írják egy forgatókönyvet, és ha beosszúk az időnk, mindennel elkészülünk, persze ki tudhassa előre, mennyi munka van egy ilyen előadással. Fogadnék, hogy senki nem olvasta el a neki kiosztott részt. Persze mindenki majd az év végi felmérést hibáztassa, de hiába halasztgassuk tovább, már a nyakunkon az évszám. Szólnék nekik, de akkor majd mind rám támadnak, hogy ne legyek ilyen túlbuzgó. Én is szívesebben fagyiznék délutánonként, az tény.
  2. Mondtam a többieknek, hogy írják egy forgatókönyvet, és ha beosztjuk az időnk, mindennel elkészülünk, persze ki tudhatja előre, mennyi munka van egy ilyen előadással. Fogadnák, hogy senki nem olvasta el a neki kiosztott részt. Persze mindenki majd az év végi felmérést hibáztatja, de hiába halasztgatjuk tovább, már a nyakunkon az évszám. Szólnák nekik, de akkor majd mind rám támadnak, hogy ne legyek ilyen túlbuzgó. Én is szívesebben fagyiznék délutánonként, az tény.
- a. Így használjátok-e a szövegben aláhúzott igéket? Ha nem, hogyan?
  - b. Ki mondhatja kinek a fenti szöveget?
  - c. Milyen helyzetekben nem lenne szerencsés az aláhúzott változatban használni a fenti igéket?

- Az örökítő megmondta neki, hogy hosszú időbe telik még, mire a szeme meg tudja tartani a színeket.
- De én akarom őket! – mérgelődött Jonas. – Nem igazság, hogy semminek nincs színe!
  - Nem igazság? – ismételte az örökítő. – Mondd el, hogy pontosan mit értesz ez alatt.
  - Hát... – Jonasnak össze kellett szednie gondolatait. – Ha minden egyforma, akkor nem lehet választani! Olyan jó volna, ha reggel, mikor felkelek, eldönthetnék dolgokat! Például azt, hogy kék inget veszek-e fel aznap vagy pirosat.
  - Fejét leszegve végignézett magán, színtelen szövetből varrt ruháján.
  - De nem választhatok, mert mindig minden egyforma... – szégyellősen nevetett egy kicsit. – Tudom, nem fontos, milyen ruhát hord az ember, de mégis...
  - A választás lehetősége a fontos, igaz? – segítette ki az örökítő.
  - Jonas bólintott.
  - A kisöcsém... – kezdte, aztán észbe kapott. – Nem, rosszul mondtam. Ő valójában nem a kisöcsém. Szóval az az újgyermek, akit a családom gondol... Gábiel a neve.
  - Tudok Gábielről.
  - Hát ő éppen abban a korban van, amikor nagyon sokat tanul. Megfogja a játékot, ha elé tartjuk. Apa azt mondja: tanulja a kisizomkontrollt. És nagyon aranyos.
  - Az örökítő bólintott.
  - De most, hogy látom a színeket, legalábbis néha, arra gondoltam: mi lenne, ha piros meg sárga tárgyakat kínálhatnánk fel neki, és ő választhatna? Ha nem lenne ilyen egyformaság?
  - Lehet, hogy rosszul választana.
  - Hát igen. – Jonas elgondolkodott. – Értem már, mire célzol. Az újgyermeknél meg a játéknál nem számít, de később már igen, ugye? Nem merjük megengedni az embereknek, hogy maguk döntsenek.
  - Mert veszélyes? – kínálta fel a szót az örökítő.
  - Nagyon veszélyes – jelentette ki határozottan Jonas. – Mi lenne, ha például maguk választhatnák ki a házastársukat, és rosszul választanának? Vagy mi lenne – folytatta, elmosolyodva az abszurd feltételezésen –, ha mindenki maga dönthetné el, milyen munkát akar.
  - Ijesztő gondolat, igaz?
  - Jonas nevetett.
  - Nagyon ijesztő. El sem tudom képzelni, hogy engedélyezzék. Meg kell védenünk az embereket a rossz döntéseiktől.

- A saját érdekükben.
- Igen – bólintott Jonas. – Így megelőzzük a bajt. Ezután más témára terelődött a szó, de Jonas még mindig úgy érezte, hogy nem érti a dolgot, és ez dühítette.
- Rádöbent, hogy mostanában feltűnően sokat mérgelődik; mérges volt csoporttársaira, amiért azok elégedettek életükkel, melyben nyoma sincs annak a gazdagságnak, ami az ő életét egyre inkább jellemezte; és mérges volt önmagára, amiért nem tudja megváltoztatni a többiek életét.

- 1 a. Jonas közösségének vezetői minden zavaró tényezőt megszüntettek a világban az egyenlet segítségével. Szabályozták az időjárást, a domborzati formákat, eltüntették a színeket. Ugyanakkor arról is döntenek, hogy az emberek milyen foglalkozást, milyen társat választhatnak. A részlet alapján miért lenne baj, ha az emberek maguk dönthetnének?
- b. Jonas maga próbálja megválaszolni, hogy miért lenne veszélyes, ha a közösségi telep lakóira bízna az életükről szóló döntéseket. Mit gondolsz, miért elégedetlen a válaszokkal?
- c. Te veszélyesnek tartod-e a rossz döntéseket? Indokold válaszodat!

2 Az idézett rész utolsó bekezdésében arról olvashatunk, hogy Jonas folyton mérgelődik. Mi lehet az oka ennek? Jonas milyen tetteit vetíti elő ez a harag?

- 3 a. Te milyen kérdésekben dönthetsz egyedül? Melyekben kell kikérned a szüleid véleményét is?
- b. Hogyan éreznéd magad, ha minden veled kapcsolatos dologban más döntene helyetted?

- 1 a. A regényben több olyan szóval találkozhattál, amit mi nem vagy más jelentésben használunk. Mit jelent a fenti részletben az *újgyermek* szó? Keresd meg, Jonas világában hogyan nevezik a következőket: *fiú, lány, otthon, vacsora, reggeli, szülő!*
- b. Mit árul el Jonas világáról ezeknek a szavaknak a használata?

- 2 a. Mit jelent a regény világában az *elbocsátás*? Sorold fel az *elbocsátás* rokon értelmű szavait, kifejezéseit a mi világunkból!
- b. Mit gondolsz, miért hallgatják el a közösségi telep lakói elől a szó valódi jelentését?
- c. Milyen szertartások kapcsolódnak az elbocsátáshoz? Nekünk milyen hasonló szertartásaink vannak?

Tudtad? Jonas világában nem illik személyes kérdéseket feltenni, egymást ilyenekkel megbántani. Ha mások magánéletét, személyes dolgait tiszteletben tartjuk, akkor tapintatosak vagyunk. A regényben a halálról sem beszélnek nyíltan, helyette az *elbocsátás* kifejezést használják. Az ilyen „szépi-tő kifejezéseket” *eufemizmus*nak nevezzük.

- 3 Figyelj a *nem* szó használatára Csongi és Gyurka párbeszédében!
- *Nem volt nagy szám a film. És azt hittük, elutaztál, boc.*
  - *Hát nem esett jól, hogy nélkülem mentetek... Na de akkor Vilinek új barátnője van? Ez nem semmi! És milyen?*
  - *Hát nem egy szépségkirálynő, de nem rossz fej.*
- a. A beszélő szerint mit jelentenek az alábbi mondatok, kifejezések? Mit akar valójában mondani az, aki kiejti őket?

Nem volt nagy szám a film.
1. A film rossz volt.
2. A film átlagos volt.
3. A film jó volt.

Nem esett jól...
1. Jó érzés volt.
2. Nem volt jó érzés, de rossz sem.
3. Rossz érzés volt.

Ez nem semmi!
1. Ez valami.
2. Ez nagy dolog.
3. Nem fontos, de nem is jelentéktelen dolog.

Nem egy szépségkirálynő.
1. Részt vett a szépségversenyen, de nem ő nyert.
2. Nem nagyon szép, de nem is csúnya.
3. Inkább csúnya.

Nem rossz fej.
1. Nem elviselhetetlen, de nem is jó fej.
2. Inkább jó fej.
3. Nagyon jó fej.

- b. Melyik *nem* szót tartalmazó kifejezést használja arra a beszélő, hogy tapintatosabban fejezzen ki valamit?

- 4 a. Mi a beszélő valódi mondanivalója az alábbi mondatok esetében? Fogalmazd át a mondatokat *nem* szó nélkül úgy, hogy a valódi mondanivalót közvetítsék!
1. Ez nem volt szép tőled.
  2. A tesód nem egy szószátyár típus.
  3. Egyikőtök sem szakad meg a nagy munkában.
  4. Nem sok értelme volt ennek a kérdésnek.
  5. Nem élvezem az ilyen helyzeteket.
- b. Miben különböznek a te mondataid az a. alpontban levőktől? Mit gondolsz, miért így fogalmaz a beszélő ezekben a helyzetekben, ahelyett hogy az általad írt mondatot használná?

VERS BEN ÚJRA ÉLT PILLANATOK

Arany János: Családi kör

Este van, este van: kiki nyugalomba!
Feketén bólingat az eperfa lombja,
Zúg az éji bogár, nekimegy a falnak,
Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.
Mintha lába kelne valamennyi rögnek,
Lomha földi békák szanaszét görögnek,
Csapong a denevér az ereszt sodorván,
Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán.

Udvaron fehérlik szőre egy tehénnek:
A gazdasszony épen az imént fejé meg;
Csendesen kérődzik, igen jámbor fajta,
Pedig éhes borja nagyokat döf rajta.
Ballag egy cica is - bogarászni restel -
Óvakodva lépked hosszan elnyult testtel,
Meg-megáll, körülnéz: most kapja, hirtelen
Egy iramodással a pitvarba terem.
Nyitva áll az ajtó; a tüzelő fénye

Oly hivatogólag süt ki a sövényre.
Ajtó előtt hasal egy kiszolgált kutya,
Küszöbre a lábát, erre állat nyujtja.
Benn a háziasszony elszűri a tejet,
Kérő kis fiának enged inni egyet;
Aztán elvegyül a gyermektársaságba,
Mint csillagok közé nyájas hold világa.

Egy eladó lány a tűzre venyigét rak:
Ő a legnagyobb s szebb... a hajnali csillag.
Vasalót tüzesít: új ruhája készen,
Csak vasalás híja,... s reggel ünnep léssen.
Körül az apróság, vidám mese mellett,
Zörgős héju borsót, vagy babot szemelget,
Héjából időnként tűzre tesznek sokat:
Az világítja meg gömbölyű arcukat.

A legkisebb fiú kenyeret kér s majszol;
Üszköt csóvál néha: tűzkigyókat rajzol.
Olvas a nagyobbik nem ügyelve másra:
E fiúból *pap lesz*, akárki meglássa!
Legalább így szokta mondani az apjok,
Noha a fiú nem imádságon kapkod:
Jobban kedveli a verseket, nótákat,
Effélét csinálni maga is próbálgat.

Pendül a kapa most, letevé a *gazda*;
Csíkos tarisznyáját egy szegre akasztja;
Kutat az apró nép, örülne, ha benne
Madárlátta kenyér-darabocskát lelne.
Rettenve sikolt fel, amelyik belényul:
Jaj! valami ördög... vagy ha nem, hát... kis nyúl!
Lesz öröm: alunni se tudnak az éjjel;
Kinálják erősen káposzta-levéllal.

A gazda pedig mond egy szíves *jó estét*,
Leül, hogy nyugassza eltörődött testét,
Homlokát letörli porlepett ingével:
Mélyre van az szántva az élet-ekével.
De amint körülnéz a víg csemetéken,
Sötét arcredői elsimulnak szépen;
Gondüző pipáját a tűzbe meríti;
Nyájas szavu nője mosolyra deríti.

Nem késik azonban a jó háziasszony,
Illő, hogy urának enivalót hozzon,
Kiteszi középre a nagy *asztalszéket*,
Arra tálalja fel az egyszerű étket.
Maga evett ő már, a gyerek sem éhes,
De a férj unszolja: „Gyer közelebb, édes!”
Jobb izű a falat, ha mindnyájan esznek, –
Egy-egy szárnyat, combot nyújt a kicsinyeknek.

De vajon ki zörget? „Nézz ki, fiam Sára:
Valami szegény kér helyet éjtszakára:
Mért ne fogadnók be, ha tanyája nincsen,
Mennyit szenved úgy is, sok bezárt kilincsen!”
Visszajő a lyánka, az utast behíván.
Béna harcfi lép be, *sok jó estét* kíván:
„Isten áldja meg a kendtek ételét is,
(Így végezi a szót), meg az *emberét* is.”

Köszöni a gazda: „Része legyen benne:
Tölts a tálba anyjok, ha elég nem lenne.”
Akkor híja szépen, hogy üljön közelebb –
Rá is áll az könnyen, bár szabódik elébb.
Éhüket a nagy tál kívánatos ízzel,
Szomjukat a korsó csillapítja vízzel;
Szavuk sem igen van az alatt, míg esznek,
Természete már ez magyar embereknek.

De mikor aztán a vacsorának vége,
Nem nehéz helyen áll a koldus beszéde;
Megered lassanként s valamint a patak,
Mennél messzebbre foly, annál inkább dagad.
Beszél a szabadság véres napjairul,
S keble áttüzesül és arca felpirul,
Beszél azokról is – szemei könnyben úsznak–
Kikkel más hazába bujdosott... koldusnak.

Elbeszéli vágyát hona szent földre,
Hosszu terhes útját amíg hazaére.
Az idősb fiú is leteszi a könyvet,
Figyelmes arcával elébb-elébb görnyed;
És mihelyt a koldús megáll a beszédben:
„Meséljen még egyet” – rimánkodik szépen.

„Nem mese az gyermek,” – így feddi az apja,
Rátekint a vándor és tovább folytatja:
Néma kegyelettel függenek a szaván
Mind az egész háznép, de kivált a leány:
Ez, mikor nem hallják, és mikor nem látják,
Pirulva kérdezi tőle... *testvérbátyját*:
Három éve múlik, hogy utána kérdez,
Még egy esztendő vár, nem megy addig férjhez.

Este van, este van... a tűz sem világít,
Kezdi hunyorgatni hamvas szempilláit;
A gyermek is álmos, – egy már alszik épen,
Félrebillent fejjel, az anyja ölében.
Gyéren szól a vendég s rá nagyokat gondol;
Közbe-közbe csupán a macska dorombol.
Majd a földre hintik a zizegő szalmát...
S átveszi egy tücsök csendes birodalmát.
(1851. ápr. 10.)

- 1
  - a. Próbálj olyan szavakat sorolni, amelyek megnevezik a költemény egészének hangulatát!
  - b. Hogyan illeszkedik ebbe az esti hangulatba a „családi kör”: mit tudsz meg a bemutatott családban uralkodó légkörről?
  - c. Mutass rá a versnek azokra a mozzanataira, amelyekből kitűnik, hogy nem egy mai család esti elfoglaltságait idézik, hanem a költemény keletkezésének idejére (1851) jellemző **életképet** jelenítenek meg. **Az életkép a 19. században népszerű költői műfaj: olyan pillanatkép-sorozat, amely a mindennapi élet valamilyen jellemző alakját, helyzetét, eseményét örökíti meg.** Beszéljétek meg, mit árulnak el ezek a mozzanatok arról a világról, amelyet megidéznek! Keressétek meg együtt a ma már régiesnek ható szavak, kifejezések jelentését az értelmező szótárban!
- 2
  - a. Figyeld a leírás rendjét a vers világába bevezető három versszakban: mondd el a saját szavaiddal, milyen képeket látsz az *udvaron*, a *pitvarban*, az *ajtó előtt*, a *küszöbön*, majd *benn*, a *házban*!
  - b. Milyennek látod, hallod a nyári estét? Gyűjtsétek össze a vers első három versszakából azokat a szavakat és szókapcsolatokat, amelyek színeket, hangokat, mozgásokat idéznek, és beszéljétek meg, mi a szerepük a hangulatteremtésben!
  - c. Minek a fényében, megvilágításában látjuk a család házát kívülről, illetve belülről? Emeld ki a versből az erre utaló képeket!
- 3

A harmadik szakasz sorai szinte „hívogatnak”, hogy pillantsunk be a házba. Odabent fokozatosan bővülő családi képet láthatunk, ha tovább olvassuk a verset.

  - a. Kinek milyen esti elfoglaltságai vannak? Mi utal arra a költeményben, hogy az eseményeknek ez a megszokott rendje?
  - b. Keresd meg azokat a költői képeket, amelyek az anya alakját és a nagylány szépségét érzékeltetik! Miért találóak ezek a képek?
  - c. Melyek a kisebb gyerekek játékaik, esti szórakozásai? Melyikük alakjában idézi a költő saját gyermekkori énjét?

eresz: oldalra kilógó tető; egy épület tetejének közvetlenül a falaknál kinyúló része
kérődzik: bizonyos állatfajok (szarvasmarhák, juhok) a félig megrágott és lenyelt eleséget utóbb ismét felszívják, s még egyszer megrágják
jámbor: jóindulatú, szelíd
pitvar: a lakóház előtere, belépő helye, konyhája vagy a konyha bejárati ajtaja felőli része
eladó lány: olyan lány, aki már elérte azt a kort, vagy abban a korban van, amelyben a lányokat általában férjhez adják
madárlátta kenyér: olyan kenyér, amely mezei munkáról vagy hosszabb útról visszatérve még mindig megvan
asztalszék: alacsony, kisméretű asztal, melynek a közepén néha kör alakú kivágás van a tál vagy bogrács részére
venyige: rőzse, vékony vessző
szabódik: szabadkozik, mentegetőzik
béna harcfi: harcban megsérült katona

- 4 Kívülről érkezik előbb a gazda, majd a béna harcfi.
- Mi jelzi az egyik, illetve a másik érkezését? Idézd az utalásokat a szövegből!
  - Miért okoz hangulatváltást az egyik, illetve a másik megjelenése? Fogalmazzátok meg a szöveg alapján!
  - Mindkettejük arcán változások figyelhetünk meg. Mit fejeznek ki ezek a változások? Beszéljétek meg a szöveg alapján!
  - Hogyan fogadja a család az egyik, illetve a másik érkezését?
  - A következők közül mely szavakkal jellemeznéd a családtagok egymáshoz, illetve az idegenhez kapcsolódó viszonyát: *szeretetteljes, békés, befogadó, vendégszerető, együttérző*? Idézetekkel támaszd alá választásaidat!

- 5 a. Figyeld meg a vendég mozdulatait, szavait, magatartását! Mit árulnak el mindezek róla, az emberről? És mit tudunk meg a szabadságharcról, a szabadságharc utáni állapotokról?
- b. „*Néma kegyelettel függenek a szaván*”. Mit árul el minden szónál ékebben ez a kegyeletteljes némaság, amellyel a ház népe a vendég szavait fogadja?

- 6 Az utolsó versszak mintegy „körszerűen” visszahajlik a verset indító leírásba. De itt, a vers végén már egy éjbe forduló estéről olvashatunk, ahol minden nyugovóra tér. Figyeld meg a hamvadó tűz képét megjelenítő megszemélyesítést, a mozgást kifejező igéket, a csendbe térő hangokat idéző kifejezéseket!

- 7 Válaszd ki a versből azt a részt, amelyik a legjobban tetszett, és tanuld meg könyv nélkül!

- 8 Ha van kedved, készíts rajzot *Családi kör* címmel, amelyikben próbáld megvalósítani a versben megfigyelt körszerű szerkesztésmódot!

Barabás Miklós: *A menyasszony megérkezése*

- 9 Az *életkép* a festészetben is kedvelt műfaj volt a 19. században. Helyét manapság a *szociofotó* vette át. Ezekben a fotókon a fényképezés olyan hétköznapi helyzeteket örökítenek meg, amelyekből kiderül, hogyan élnek egyes népek vagy társadalmi csoportok.

- a. Nézd meg az alábbi szociofotókat! Válassz ki egyet közülük, és írd róla szöveges életképet!

Thuróczy Bálint: *Az út végén*

Q. Sakamaki:
Pár a Tompkins Square Parkban

Pejkó Gergő: *A Punnany Massif Vendéglátós c. klipjének forgatásán*

- b. Örökíts meg egy esti életképet családot mindennapjaiból! Figyelj arra, hogy a kép egy rátok igazán jellemző pillanatban készüljön!

- 10 a. Keresd meg a képen, hogy melyik bolygóról van szó?

- A Szaturnusz sárga.
- A Föld a harmadik.
- A legnagyobb bolygó a Jupiter.

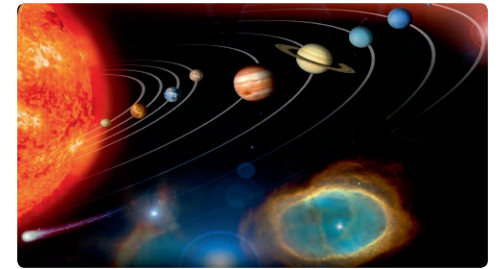
- b. Készítsd el a mondatok puzzle-szerkezetét!

Akad-e nehézséged a központi puzzle megtalálásában?

- c. Milyen lenne az alábbi mondat puzzle-szerkezete?

Az Esthajnalcsillag a Vénusz.

- d. Mutassátok be megoldásaitokat! Mindenki ugyanúgy döntött? Mi alapján döntöttétek el, hogy a mondat melyik részét rajzoljátok az egyik, melyiket a másik darabra?

Korábban is láttuk, hogy a mondatok állítmánya nem mindig ige, lehet névszó is. Pl. *A Szaturnusz sárga.* mondatban névszói állítmány van (sárga). *Az Esthajnalcsillag a Vénusz.* mondatban viszont nem a mondat egyik felével állítunk valamit a másik feléről, hanem azonosítunk két elnevezést: *az Esthajnalcsillag=Vénusz.* Az ilyen mondatokat **azonosító mondatok**nak nevezzük.

Azt már tudod, hogy a tulajdonneveket nagy kezdőbetűvel írjuk. A csillagászati elnevezésekre (csillagok, csillagképek, holdak, bolygók) is ez a szabály vonatkozik: *Esthajnalcsillag, Fiastyúk, Vénusz.* A mindennapi írásgyakorlatban élhetünk olyan írott formákkal, mint például *föld körüli utazás, a hold szépen világít, a nap sugarai.* Ha azonban a *föld, a hold* és a *nap* szót tulajdonnévként használjuk, nagybetűvel kezdjük, például: *a Hold távolsága a Földtől.*

- 1 a. Mit jelent számodra a család? Ki tartozik a te családba?

- b. Nézd meg a családi fotóalbumot! Milyen eseményeket örökítettek meg? Találtál az albumban szociofotónak nevezhető képet? Mit rögzít?

- 2 a. Nézz utána a szótárban, milyen jelentései vannak az *ős* szónak! Keress rokon értelmű szavakat!

- b. Szerinted fontos-e ismerni az *őseidet*? Miért igen, vagy miért nem?

Amint az emlék elkezdődött, Jonas azonnal megérezte az örömet.

Néha időbe telt, mire sikerült alkalmazkodnia, átvennie egy-egy emlék hangulatát, de ezúttal nyomban megtalálta a helyét, rögtön megcsapta őt az emléket átható boldogság.

Egy szobában állt, emberek között. Meleg volt, a kandallóban lobogott a tűz. Az ablakon kinézve látta, hogy este vagy éjszaka van, s odakint esik a hó. Egy fán, ami furcsa módon bent volt a szobában, apró, színes lámpák égtek – pirosak, zöldek és sárgák. Az asztalon arany gyertyatartó állt, lágy, pislákoló fényű gyertyákkal. Jonas finom ételek illatát érezte, és halk nevetgélést hallott. A sarokban egy aransárga szőrű kutya szunyókált.

A padlón élénk színű, fényes szalaggal átkötött csomagok feküdtek. Egy kisgyerek sorban felemelte és továbbadta őket: más gyerekeknek, felnőtteknek, akik nyilván gondviselők voltak, meg egy idősebb,

halk szavú párnak – egy férfinak és egy nőnek –, akik egymás mellett ültek a kanapén.

Jonas érdeklődve figyelte a jelenetet. A jelenlévők egyenként bontogatni kezdték a csomagokat. A szalag alól, a színes csomagolópapírból dobozok kerültek elő, azokból pedig játékok, ruhadarabok és könyvek. A tevékenységet az izgalom és az öröm hangjai kísérték, s a jelenlévők újra meg újra átölelték egymást.

A kisgyermek odament az öreg nőhöz. Az az ölébe vette, ringatta, és az arcához dörgölte az arcát.

Jonas kinyitotta a szemét. Az örömtől ernyedten feküdt az ágyon, őrizgetve magában a szívet melengető békét. Ebben az emlékből együtt volt mindaz, amit addig megtanult élvezni és becsülni.

- Milyen dolgokat érzékeltél? – kérdezte az örökítő.
- Meleget – felelte Jonas – és boldogságot. És... Mit is még... Családi érzést. Ez valamilyen szertartás volt, valamilyen ünnep. És még valamit éreztem, de arra nem találok a szót.
- Majd megtalálod.
- Kik voltak az öreg emberek? Mit kerestek ott?
- Jonas furcsának találta az öregek jelenlétét. A közösségben az öregek soha nem hagyták el kijelölt lakóhelyüket, az Öregek Házát, ahol gondjukat viselték, és a megérdemelt tisztelettel bántak velük.
- Őket úgy hívták: nagyszülők.
- Nagy szülők?
- Nagyszülők. Szülőknek a gondviselőket hívták, a nagyszülők pedig a szülők szülei voltak. Valamikor...
- Réges-réges-régen? – Jonas elnevette magát. – Lehetek a szülők szülei szüleinek is szülei?

- 3 Jonas nem tartozik az emlék világába, kívülálló. Keress olyan részeket a szövegben, amelyek alátámasztják ezt!
- 4 a. Milyen környezeti elemek járulnak hozzá ahhoz, hogy Jonas megérezhesse az örömet?
b. Milyen, számára ismeretlen érzésekkel szembesül?
c. Mi az a családi érzés, amire Jonas nem találja a szavakat?
- 5 A részlet szembeállítja két világ családmodelljét. Jonas világában látszólag odafigyelnek egymásra a családtagok, azonban ez csak addig tart, amíg a gyerekek fel nem nőnek. Mi támasztja alá azt, hogy az emlék világában szoros kapcsolat van a szereplők között?
- 6 Az örökítőnek ez volt a kedvenc emléke. Azzal, hogy átadta Jonasnak, többé nem élvezhette. Mit gondolsz, miért mutatta meg mégis neki?

Kosztolányi Dezső: Karácsony

Ezüst esőben száll le a karácsony,
a kályha zúg, a hóesés sűrű;
a lámpafény aranylik a kalácson,
a kocka pörg, gőzöl a tejsűrű.

Kik messze voltak, most mind összejönnek
a percet édes szóval ütni el,
amíg a tél a megfagyott mezőket
karcolja éles, kék jégkörmivel.

Fenyőszagú a lég és a sarokba
ezüst tükörből bókol a rakott fa,
a jó barát boros korsóihoz von,

És zsong az ének áhítatba zöngve...
Csak a havas puztán a néma csöndbe
sír föl az égbe egy-egy kósza mozdony.

- 1 a. Milyen elvárást ébreszt benned a cím a költemény témájáról és hangulatáról? Fogalmazd meg néhány mondatban!
b. Mennyiben igazolta előfeltevéseidet a vers elolvasása? És miben tért el azoktól? Próbáld ezt is számba venni! Segíthetnek az alábbi kérdések.
- 2 A karácsonyi hangulat megteremtésébe a vers minden érzékszervünket bevonja. Milyen színek, hangok, illatok, ízek érzékeltetik az ünnep bensőséges, meghitt hangulatát?
- 3 Emeld ki azokat a sorokat, amelyek a társas együttlét örömét idézve teszik a karácsony ünnepét közös emberi élménnyé!
- 4 Figyeld meg, hogyan ellenpontoszák (ugyanakkor hangsúlyozzák) a benti környezet családias, idilli atmoszféráját a kinti világ, a tél képei!
- 5 a. A verset formailag két egységre tagolja az az eltérés, amelyet az első két versszak, illetve a verszáró harmadik és negyedik versszak sorainak száma és rímképlete között figyelhetsz meg. Miben áll ez a formai különbség? (Ennek a versformának a neve: *szonett*.)
b. Most figyeld meg, hogy milyen meglepő *tartalmi fordulatot* vezet be a vers közepétől bekövetkező *formai változás!* (Figyeld a benn-künn, az ünnep ideje és a hétköznapi valóság, az együttlét és a magány ellentétét idéző képeket, hangokat!)
- 6 Hogyan változtatja meg visszamenőleg a vers utolsó két sora a szöveg egészének jelentését?

idill: olyan műalkotás vagy annak részlete, amely az ábrázolt valóságdarabot konfliktusmentesnek mutatja be, az ábrázolás egészét az eszményítés uralja

- 7 Bár a költeményben látszólag nincs szó a karácsony ünnepét megalapozó szent eseményről, a szöveg titokzatos módon mégis érzékelteti a Megváltó jelenlétét, illetve az ember ráutaltságát a megváltásra. Értelmezd ebből a szempontból a verset keretbe foglaló indító és záró versszakok képeit! Figyeld a fentről lefelé, majd a lentől az ég felé irányuló mozgásokat, hangokat!

Olvassunk együtt!

- 1 Élted már bele magad annyira a játék világába, hogy az már valóságosnak tűnt számodra? Amikor belemerülünk a játékba, szinte megszűnik körülöttünk a világ. A sakk segítségével Alma és barátai egy másik világba kerültek. T-táblázattal rendezd a következő kifejezéseket aszerint, hogy melyek tartoznak csak a sakkozáshoz, melyek pedig egy elképzelt sakkvilághoz!
a csata előtti felállás, az eskü, a fekete gyűrű, a fehér hangtölcsér és a látcső, Dharma úr szicíliai védelem nevű taktikája, a hófehér madarak és a varjak, a kövő meredő játékosok, a sárkány, sáncolás, kötésbe helyezés, matt a királynak

- 2 a. A gyerekek érdekes világba csöppentek, azonban hamar felfedezték, hogy az új helynek más szabályai vannak.
– *Miért ne lehetnének ennek a világnak más szabályai?* – *vágott vissza Drifter.* – *Eddig is olyan volt, mintha különböző pályákat teljesítenénk, vagy valamilyen mesebeli helyen járnánk. Ha ez egy gonosz vár gonosz várúrral, akár el is varázsolhatták a bejáratot.*
Milyen szabályai voltak annak a világnak, amelybe Drifter és társai csöppentek? Készítsd el Sakkbirodalom szabálykönyvét!
- b. Készíts használati utasítást Dharma úr várához!

- 3 a. Alma és társai az utolsó, mindent eldöntő csatára készülnek. Milyen a helyszín, ahol szembe kell nézniük a fekete csapattal? Rajzold le!

Alma (...) kivette a távcsövet a ládából, és nesztelen léptekkel az ajtóhoz osont. A halvány derengésben egy pillanatra azt sem tudta, hol van, aztán döbbenetesen állapította meg, hogy nemcsak a kastély belsejében, de kint, a környező vidéken is állandóan változik a térkép. (...)

Aztán a szeméhez emelte a távcsövet, és meglepetésében majdnem felkiáltott. A kis üveglapon keresztül nézve a táj hatvannégy élesen elkülönülő egységre tagolódott, tisztán ki lehetett venni, hogy melyik kaszáló, karám és kis tó számít fekete, illetve fehér mezőnek. Alma még a mezők betűjelét és számát is látni vélte. Igen, közvetlenül előtte egy kerek rét terült el, ez volt a d1-es mező, vagyis a világos vezér kiinduló helye. Jobbra tőle szénakazlak sorakoztak, ez már az e1 volt, ahol a király áll. Balra a hatalmas szélmalom, odébb jókora karám. Nyilvánvaló, hogy a malomból indul majd az egyik futó, a karámból pedig az egyik huszár. Különös módon a távcső a falakon is átlátott, a malom mögötti terület éppolyan tisztán rajzolódott ki, mintha nem állt volna előtte a vaskos kőépület.

Így már minden érthető volt. A távcső segítségével tudni fogja, hogy melyik tereptárgy melyik mezőt jelenti, könnyűszerrel utasíthatja majd az embereit, hogy hová lépjenek.

- b. Valódi vagy képletes csata zajlik a két csapat között ezen a terepen? Keress érveket a regényből!

4

Milyen világ jut eszedbe az alábbi csodás átalakulásról? Keress hasonlóra példát előzőleg már olvasott történetekből!

Alma már ismerte ezt az érzést, de így is bizsergető, szinte felfoghatatlan élmény volt. Az egész csapat afféle átalakuláson ment keresztül, mint előző nap Alma a fehér szoba tükrében. Alakjuk megnyúlt, erőteljesebbé, harcshoz méltóbbá vált, a fiatalok teste megemberesedett, az idősebbeké erőre kapott. Bella törékeny kislányból karcsú hajadonná nőtt, tizenéves ifjú hölgy látszatát keltette. Szedett-vedett ruháik is átváltoztak, hófehér, díszes páncélok, mellvérték, kar- és lábszárvédők kúsztak az izmaik fölé, fejükön sisak jelent meg, oldalukat éles fegyver díszítette, kezükbe ezüstösen csillogó pajzs került. Még a lovakon is ezüsttel kivert hófehér szerszám pompázott.

5

Mi a véleményed Dharma úr szavairól? Mit árulnak el róla?

Lám, azt hiszed, hogy minden cselekedetem ellenetek irányuló gonoszság volt. Azzal vádolsz, hogy mindvégig hazudtam, és a vesztetekre törtem. Csalónak gondolsz, sötétnek és kegyetlennek, pedig tudhatnád, hogy a sakktábla mezőin kívül a világon semmi sem tisztán fekete és fehér. Ami a színéről feketének látszik, a visszajáról nézve egészen más képet mutat.

6

a. Vedd sorra, milyen próbák elé állította Dharma úr a gyerekeket, és hogyan sikerült azokat megoldaniuk!

Próbára kellett tennem benneteket, meg kellett bizonyosodnom afelől, hogy méltó ellenfeleimmé válhattok-e. Ha nem csaltalak volna kelepcebe, sosem derült volna ki, hogy elegendő bátorság, ügyesség, leleményesség szorult-e belétek. Tudnom kellett, hogy elég erős-e bennetek az összetartás, képesek vagytok-e áldozatot hozni egymásért, kitartóak, hűségesek és okosak vagytok-e.

– Sosem kaptatok megoldhatatlan feladatot! – húzta el a száját Dharma úr. – Mindig nyitva állt számotokra a szabadulás útja, minden alkalommal megadtam az esélyt, hogy bizonyítsatok. Mindig meghagytam számotokra a reményt, a legveszélyesebbnek tűnő próbatétel során is.

b. Fogalmazd meg, mit tanulhattak meg a próbák során a gyerekek!

7

Alma legyőzi ugyan Dharma urat, de ez még nem avatja őt a Sakkbirodalom kiránynőjévé. Mit kellett még ehhez bebizonyítania?

Záró feladat

Egy ötödikes barátod a véleményed kéri az ide olvasmányaidról. Írd le pár mondatban, mit mondanál neki Berg Judit *Alma* című regényéről!

ÉRTÉKELÉSI FELADATOK

Építő projekt

Készítsétek el a közösségi telep makettjét!

- Beszéljétek meg, hogy melyik csapat milyen épületek, helyek kicsinyített mását készíti el!
- Keressétek meg a regényben azokat a részeket, amelyek ezeket az épületeket, helyeket mutatják be! Ezek alapján tervezétek meg, hogyan nézzenek ki! Döntsetek arról is, hogy milyen anyagokat használtok!
- Csoporton belül osszátok szét a feladatokat!
- Szervezzétek kiállítás! Mutassátok be munkátokat az osztálytársaknak!
- A készülő makettekhez javasoljatok értékelési szempontokat!

makett: valaminek a kisméretű, arányos modellje, valóságghú vázlata vagy mása

Az alábbi részlet *Az emlékek őre* című regény utolsó bekezdése, amely nyitva hagyja számunkra Jonas és Gabe sorsának további alakulását. Teremts te is fiktív világot, képzelj el, mi történt a fiúkkal, miután megállt a szánkó! Írjál 10-15 mondatban új befejezést a regénynek!

A szánkó elindult a lejtőn. Jonast az ájulás környékezte. Harcba szállt az agyára boruló sötéttséggel, kétségbeesetten védelmezte öntudatát; lábával a szánkót szorította, kezével Gabe-et. A szántalpak fürgén hasították a havat. A szél az arcába vágott, s ő érezte, hogy a szán nyílegyenes útja a végső cél felé vezet – arra a helyre, amiről mindig érezte, hogy vár rá, a Másholba, ami a jövőt tartogatja és a múltat őrzi számukra. Erőnek erejével nyitva tartotta a szemét. Egyszerre aztán Jonas fényeket pillantott meg – ismerős fényeket, melyekről mindent tudott. Tudta, hogy fákon ülő piros, kék és sárga lámpácskák árasztják őket, s hogy szobák ablakán szűrődnek ki – olyan szobák ablakán, amelyekben emlékek születnek és élnek; amelyekben családok a szeretet ünnepét ülik.

1 Az alábbi mondatok milyen lehetséges világokat teremthetnek? Milyen nyelvi eszközökkel érik ezt el?

1. A gyerekek ellógnának az utolsó óráról.	5. Ha én leszek az első tanuló, idén is elmehetek a táborba.
2. Elkérhetném a házidat?	6. Muszáj bevásároljak, semmi nincs a hűtőben.
3. Talán elmarad az utolsó óra.	7. Ne gyere utánam folyton!
4. Várj meg, mindjárt jövök!	8. Bárcsak vége lenne már ennek a hétnek!

2 Alakítsd át a mondatot úgy, hogy a következőket fejezze ki: vágy, lehetőség, megengedés, kényszer, szükségesség!

A vakáció a pihenésről szól.

3 a. Jonas megszökik a közösségi telepről? Az alábbi mondatok közül melyek fejezhetnek ki megengedést, kötelezettséget, hajlandóságot, kényszert, vágyat, óhajt, szükségességet, lehetségességet? Mely mondatok jelentése hasonló?

1. Jonas megszökne a közösségi telepről.
2. Jonas megszökhet a közösségi telepről.
3. Jonas megszökhetne a közösségi telepről.
4. Jonas szökjön meg a közösségi telepről!
5. Bárcsak Jonas megszökne a közösségi telepről!
6. Jonas szeretne megszökni a közösségi telepről.
7. Jonasnak muszáj megszöknie a közösségi telepről.
8. Jonas valószínűleg megszökik a közösségi telepről.
9. Jonas biztosan megszökik a közösségi telepről.
10. Lehetséges, hogy Jonas megszökik a közösségi telepről.
11. Jonasnak tilos megszöknie a közösségi telepről.

b. Miben hasonlítanak, miben különböznek az egyes mondatok? Milyen különbségek és hasonlóságok vannak a mondatok igealakjai között?

1 Keresd meg mindenik sorban a kakuktkojást (azt az igét, amely helytelenül van írva)!

edd	hidd	vidd	érrd
szödd	türdd	lödd	nyüdd

add	küldd	hozdd	mondd
eddd	oldd	told	toldd

2 Hogy írjuk helyesen? Egészítsd ki a mondatokat!

-j/-jj	-n/-nn
Nő...etek nagyra!	Te...él nekem is abból a szószból?
Lő...étek le a vaddisznót!	Ha megnő...e a fizetésem, megvehetném az autót.
Bú...át a kert alatt!	Mamád vajon megsző...é a szőnyeget nekem?
Most fú...a el a gyertyákat!	Megve...é az új biciklit, de nincs elég pénze.
Fő...ön már fel az a víz!	Elvi...él a központba?
Jő...ön ő is!	Eljö...él velünk moziba?

3 Válaszd ki a helyesen írt alakot!

1. Tölcs/Tőccs/Tölts egy pohár vizet!
2. El ne mennyetek/menyjetek/menjetek nélkülem!
3. Fűtjetek/Fütsetek/Füccsetek jobban be!
4. Higgy/Higyj/Hidj abban, hogy sikerülni fog!
5. Haggy/Hagyj/Hadj itt valami emléket!
6. Aggy/Agyj/Adj ebből nekem is!
7. Megváród, hogy kifojjon/kifolyjon/kifollyon az összes?
8. Ha nem akarod, hogy észrevegyen, lopóddz/lopóddzj/lopóddz mögé!

4 Ellenőrizd a megoldásaid! Használj helyesírási szótárt!

FOTÓK FORRÁSJEGYZÉKE

1. FEJEZET

20. old., alul – <https://www.flickr.com>, @ Mel Schmidt
20. old., alul – <http://www.ng.hu>, © Bartha Irén
20. old., alul – <http://hammerworld.hu>, © Hammer World.
(Fénykép felhasználása a Pokolgép zenekar engedélyével.)
20. old., alul – <https://commons.wikimedia.org>, @ Robertvan1
21. old., alul – <https://www.flickr.com>, @ Mika
21. old., alul – <http://fortepan.hu>, @ Erdei Katalin
21. old., alul – <https://pxhere.com>
21. old., alul – <http://www.cyberlawcentre.org>,
@ Catherine Bond Joyful Abi
22. old., felül – <https://pixabay.com>
22. old., felül – <http://www.freestockphotos.biz>, @ Amanda Mills
22. old., felül – <https://www.pexels.com>, @ Pylyp Matiukhin
22. old., felül – <https://pxhere.com>

2. FEJEZET

35. old., alul – <https://www.facebook.com>, © Jakab Lóránt
35. old., alul – <https://www.facebook.com>,
© Szász Adorján Photography
35. old., alul – <https://www.facebook.com>,
© Szász Adorján Photography
35. old., alul – <https://www.facebook.com>,
© Kolozsi-Borsos Gábor
35. old., alul – <https://www.facebook.com>, © Jakab Lóránt
35. old., alul – <https://www.facebook.com>, © Berecz Ármin
36. old., alul – <https://pxhere.com>
37. old., felül – <https://www.pexels.com>, @ Bruce Mars
37. old., felül – <https://www.pexels.com>, @ Mathias Zomer
37. old., felül – <https://www.pexels.com>, @ Oleksandr Pidvalnyi
37. old., felül – <https://pxhere.com>
37. old., felül – <https://pixabay.com>
37. old., felül – <https://pxhere.com>
37. old., felül – <http://maxpixel.freepicture.com>
37. old., felül – <https://www.flickr.com>, @ David Joyce
37. old., középen – <https://pixnio.com>, @ Amanda Mills
37. old., középen – <https://www.shutterstock.com>,
© Shutterstock, # ID:137225369
37. old., középen – <https://pixabay.com>, @ brankin62
37. old., középen – <https://www.flickr.com>, @ Harry Kidd
39. old., felül – <https://pixabay.com>, @ alsen
39. old., felül: <https://pixabay.com>
45. oldal, alul: <https://upload.wikimedia.org>, @ Zalouk Webdesign

3. FEJEZET

65. old., középen – <https://pixabay.com>, @ thefairypath
65. old., alul – <https://upload.wikimedia.org>, @ Holger Ellgaard
69. old., középen – <https://pixabay.com>, @ super_seppel
69. old., középen – <https://de.wikipedia.org>, @ Kalumet
69. old., középen – <https://commons.wikimedia.org>, @ Huhsunqu
69. old., középen – <https://commons.wikimedia.org>, @ Nswass
73. old., középen – <https://upload.wikimedia.org>, @ Topjabot
73. old., középen – <https://commons.wikimedia.org>, @ Schmidti

4. FEJEZET

92. old., felül – <https://upload.wikimedia.org>, @ Peter Šmerkl
93. old., alul – <https://commons.wikimedia.org>, @ Globetrotter 19
106. old., középen – <https://hu.wikipedia.org>
111. old., alul – <http://www.budapest-foto.hu>, @ misibacsi

5. FEJEZET

122. old., felül – <https://commons.wikimedia.org>,
@ Szent Tamás
124. old., felül – <https://upload.wikimedia.org>, @ Čestina
129. old., felül – <https://pixabay.com>, @ emmzett
130. old., középen – <https://pixabay.com>
140. old., alul – <https://pixabay.com>, @ TheDigitalArtist
144. old., középen – <https://pixabay.com>, @ lindevdj
147. old., alul – <https://commons.wikimedia.org>, @ Král Attila

6. FEJEZET

156. old., középen – <https://commons.wikimedia.org>,
@ Alokprasad84
156. old., középen – <https://commons.wikimedia.org>, @ AIGA
156. old., középen – <http://www.publicdomainfiles.com>,
@ Torsten Henning
156. old., középen – <https://commons.wikimedia.org>, @ Maxx12
156. old., középen – <https://pixabay.com>,
@ OpenClipArtVectors
156. old., középen – <https://pixabay.com> @ OpenIcons
169. old., felül – <https://www.jpl.nasa.gov>
170. old., <https://pixnio.com>
171. old., felül – <https://pixabay.com>, @ skeeze

